

M. TULLII
CICERONIS

OPERUM OMNIUM

VOL. X.

ORATIONUM

VOL. VII.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUAE,
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDERANT ROB. ET AND. FOULIS
ACADEMIAE TYPOGRAPHI
MDCC XLIX.

163 a 12

M. TULLII

CICERO

OPUS OMNIUM

VOL. X

ORATIONUM

VOL. VII

EX EDITORE J. OLIVET

GLASGOW

IN AEDIBUS

EX LIBRIS

M DCC XLIX

VOL. X.

IN M. ANTONIUM PHILIPPICAE XIV.
ORATIONES SUPPOSITAE. viz.

I. DE PACE. 363

II. C. SALLUSTII CRISPI IN M. T.

CICERONEM ORATIO. 374

III. IN C. SALLUSTIUM CRISPUM

RESPONSIO. 379

IV. AD POPULUM ET EQUITES

ROMANOS, ANTEQUAM IRET IN

EXILIUM. 389

V. M. T. CICERO AD OCTAVIUM. 403

WOL. X.

IN M. ANTONIUM THILIPICAE XIV.	
ORATIONES SUPPOSITAE. VII.	
I. DE PACE.	141
II. C. SALLUSTII CRISPUS IN M. T.	
CICERONIS ORATIO.	171
III. IN C. SALLUSTII CRISPUS.	
RESPONSIO.	173
IV. AD TOLENUM ET EPHESIOS.	
HOMERUS. ANTIGONA. I. II. III.	
HEXAMETER.	183
V. M. T. CICERONIS ORATIO.	181

M

A

nan
oni
ren
tor
tan
vig
ver
deji
Tel
plo
ta p
rus

M. ANTONIUM.

PHILIPPICA I.

ANTEQUAM de republica, Patres conscripti, dicam ea, quae dicenda hoc tempore arbitror, exponam vobis breviter consilium et profecti-
onis, et reversionis meae. ego, cum sperarem aliquando ad vestrum consilium, auctoritatemque rempublicam esse revocata, manendum mihi statuebam, quasi in vigilia quadam consulari, ac senatoria. nec vero usquam discedebam, nec a republica deiciebam oculos, ex eo die, quo in aedem Telluris convocati sumus. in quo templo, quantum in me fuit, jeci fundamenta pacis: Atheniensiumque renovavi veteris exemplum: Graecum etiam verbum

*

A

2 IN M. ANTONIUM

usurpavi, quo tum in sedandis discordiis
 erat usa civitas illa: atque omnem me-
 moriam discordiarum oblivione sempi-
 terna delendam censui. praeclara tum o-
 ratio M. Antonii: egregia etiam volun-
 tas: pax denique per eum, et per liberos
 ejus cum praestantissimis civibus confir-
 mata est. atque his principiis reliqua con-
 sentiebant. ad deliberationes eas, quas
 habebat domi de republica, principes ci-
 vitatis adhibebat: ad hunc ordinem res
 optimas deferbat: summa cum dignita-
 te et constantia ad ea, quae quaesita e-
 rant, respondebat: nihil tum, nisi quod
 erat notum omnibus, in C. Caesaris com-
 mentariis reperiatur. num qui exules
 restituti? unum aiebat, praeterea nemi-
 nem. num immunitates datae? nullae,
 respondebat. assentiri etiam nos Serv.
 Sulpicio, clarissimo viro, voluit, ne qua
 tabula post idus Martias ullius decreti
 Caesaris, aut beneficii figeretur. multa
 praetereo, eaque praeclara. ad singulare
 enim M. Antonii factum festinat oratio.
 dictaturam, quae vim jam regiae potesta-
 tis obsederat, funditus ex republica sus-
 tulit. de qua ne sententias quidem dixi-

mus. scriptum senatus-consultum, quod fieri vellet, attulit. quo recitato, auctoritatem ejus summo studio secuti sumus, eique amplissimis verbis per senatus-consultum gratias egimus. Lux quaedam videbatur oblata, non modo regno, quod pertuleramus, sed etiam regni timore sublato: magnumque pignus ab eo reipublicae datum, se liberam civitatem esse velle, cum dictatoris nomen, quod saepe justum fuisset, propter perpetuae dictaturae recentem memoriam funditus ex republica sustulisset. liberatus caedis periculo paucis post diebus senatus: uncus impactus est fugitivo illi, qui in C. Marii nomen invaserat. atque haec omnia communiter cum collega. alia porro propria Dolabellae: quae, nisi collega abfuisset, credo eis fuisse futura communia. nam, cum serperet in urbe infinitum malum, idque manaret in dies latius: iidemque bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturam effecerant: et quotidie magis magisque perdit homines, cum sui similibus servis, tectis ac templis urbis minarentur: talis animadversio fuit Dolabellae, cum in audaces sceleratosque servos,

4 IN M. ANTONIUM

tum in impuros et nefarios liberos; talisque everfio illius execratae columnae, ut mirum mihi videatur, tam valde reliquum tempus ab illo uno die diffenſiſſe. ecce enim kalendis Juniis, quibus ut ad-eſſemus, edixerat; mutata omnia: nihil per ſenatum, multa et magna per populum, et abſente populo, et invito. conſules designati ſe audere negabant in ſenatum venire: patriae liberatores urbe carebant ea, cujus a cervicibus jugum ſervile dejecerant: quos tamen ipſi conſules et in concionibus, et in omni ſermone laudabant. veterani qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiffime cave-rat, non ad conſervationem earum rerum, quas habebant, ſed ad ſpem novarum praedarum incitabantur. quae cum audire mallem, quam videre, haberemque jus legationis liberum, ea mente diſceſſi, ut ad-eſſem kalendis Januariis, quod initium ſenatus cogendi fore videbatur. Expoſui, Patres conſcripti, profeſſionis conſilium: nunc reverſionis, quae plus admirationis habet, breviter exponam. cum Brundifium, iterque illud, quod tritum in Graeciam eſt, non ſine cauſa vi-

tavissem, kalendis Sextilibus veni Syracusas, quod ab urbe ea transmissio in Graeciam laudabatur. quae tamen urbs mihi conjunctissima, plus una me nocte cupiens retinere, non potuit. veritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios adventus suspicionis aliquid afferret, si essem commoratus. cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, venti detulissent; ab eo loco conscendi, ut transmitterem: nec ita multum provectus, reiectus austro sum in eum ipsum locum, unde conscenderam. cumque intempesta nox esset, mansissemque in villa P. Valerii, comitis et familiaris mei, postridieque apud eundem, ventum expectans, manerem: municipes Rhegini complures ad me venerunt; ex his quidam Roma recentes: a quibus primum accipio M. Antonii concionem: quae ita mihi placuit, ut, ea lecta, de reversione primum coeperim cogitare. nec ita multo post edictum Bruti affertur, et Cassii. quod quidem mihi, fortasse quod eos etiam plus reipublicae, quam familiaritatis gratia, diligo, plenum aequitatis videbatur. ad-

6 IN M. ANTONIUM

debant praeterea (fit enim plerumque, ut ii, qui boni quid volunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nuntiant, laetius) rem conventuram: kalendis Sextilibus senatum frequentem fore: Antonium, repudiatis malis suasoribus, remissis Galliis provinciis, ad auctoritatem senatus esse rediturum. Tum vero tanta sum cupiditate incensus ad reditum, ut mihi nulli neque remi, neque venti satisfacerent: non quo me ad tempus occursum putarem, sed ne tardius, quam cuperem, reipublicae gratularer. atque ego celeriter Veliam devectus, Brutum vidi; quanto meo dolore, non dico. turpe mihi ipsi videbatur, in eam urbem me audere reverti, ex qua Brutus cederet: et ibi velle tuto esse, ubi ille non posset. neque vero illum similiter, atque ipse eram, commotum esse vidi. erectus enim maximi ac pulcherrimi facti conscientia, nihil de suo casu, multa de nostro querebatur. ex quo primum cognovi, quae kalendis Sextilibus in senatu fuisset L. Pisonis oratio: qui quanquam parum erat (id enim ipsum a Bruto audieram) a quibus debuerat, adjutus: tamen et Bru-

ti testimonio (quo quid potest esse gravius?) et omnium praedicatione, quos postea vidi, magnam mihi videbatur gloriam consecutus. hunc igitur ut sequerer, properavi, quem praesentes non sunt secuti: non ut proficerem aliquid, (neque enim sperabam id, neque praestare poteram) sed ut, si quid mihi humanitùs accidisset, (multa autem impendere videbantur praeter naturam, praeterque fatum) huius tamen diei vocem testem reipublicae relinquerem meae perpetuae erga se voluntatis. quoniam utriusque consilii causam, Patres conscripti, probatam vobis esse confido, prius quam de republica dicere incipio, pauca querar de hesterni M. Antonii injuria, cui sum amicus: idque me nonnullo ejus officio debere esse, prae me semper tuli. Quid tandem erat causae, cur in senatum hesterno die tam acerbe cogerer? solusne aberam? an non saepe minus frequentes fuistis? an ea res agebatur, ut etiam aegrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appium illum, et caecum, et senem delatum esse memoriae prodi-

tum est. de supplicationibus referebatur: quo in genere senatores deesse non solent. coguntur enim non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agitur, gratia: quod idem fit, cum de triumpho refertur. ita sine cura consules sunt, ut pene liberum sit senatori non adesse. qui cum mihi mos notus esset, cumque de via languerem, et mihi met displicerem, misi, pro amicitia, qui hoc ei diceret. at ille, vobis audientibus, cum fabris se domum meam venturum esse dixit. nimis iracunde hoc quidem, et valde intemperanter. cuius enim maleficii ista poena est, ut dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturum publice ex senatus sententia aedificatam domum? quis autem unquam tanto damno senatorem coëgit? aut quid est ultra pignus, aut multam? qui si scisset, quam sententiam dicturus essem, remisisset aliquid profecto de severitate cogendi. An me censetis, Patres con-⁶scripti, quod vos inviti secuti estis, decreturum fuisse, ut parentalia cum supplicationibus miscerentur? ut inexpressibiles religiones in rempublicam inducerentur? ut decernerentur supplicationes mortuo?

nihil dico, cui. fuerit ille L. Brutus, qui et ipse regio dominatu rempublicam liberavit, et ad similem virtutem, et simile factum stirpem jam prope in quingentesimum annum propagavit: adduci tamen non possem, ut quemquam mortuum conjungerem cum immortalium religione: ut, cujus sepulcrum nusquam extet, ubi parentetur, ei publice supplicetur. ego vero eam sententiam dixissem, Patres conscripti, ut me adversus populum Romanum, si qui accidisset gravior reipublicae casus, si bellum, si morbus, si famines; facile possem defendere: quae partim jam sunt, partim timeo ne impendant. sed hoc ignoscant dii immortales velim, et populo Romano, qui id non probat, et huic ordini, qui decrevit invitus. quid? de reliquis reipublicae malis licetne dicere? mihi vero licet, et semper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere. potestas modo veniendi in hunc locum sit: dicendi periculum non recuso, atque utinam, Patres conscripti, kalendis Sextilibus adesse potuissem! non quo profici potuerit aliquid: sed ne unus modo consularis, quod tum accidit, dignus

illo honore, dignus republica inveniretur. qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines amplissimis populi Romani beneficiis usos, L. Pisonem, ducem optimae sententiae non secutos. idcircone nos populus Romanus consulares fecit, ut in altissimo, amplissimoque gradu dignitatis locati rempublicam pronihilo haberemus? non modo voce nemo L. Pisoni consularis, sed ne vultu quidem assensus est. quatenam (malum) est ista voluntaria servitus? fuerit quaedam necessaria. nec ego hoc ab omnibus iis desidero, qui sententiam loco consulari dicunt. alia causa est eorum, quorum silentio ignosco: alia eorum, quorum vocem requiro. quos quidem doleo in suspicionem populi Romani venire, non modo metus, quod ipsum esset turpe, sed alium alia de causa deesse dignitati suae. Quare primum maximas gratias, et habeo, et ago L. Pisoni, qui non, quid efficere posset in republica, cogitavit, sed quid ipse facere deberet: deinde a vobis, Patres conscripti, peto, ut, etiam si sequi minus audebitis orationem atque auctoritatem meam, benigne tamen me, ut se-

cistis adhuc, audiatis. primum igitur acta Caesaris servanda censeo: non quo probem: quis enim id quidem potest? sed quia rationem habendam maxime arbitrator pacis et otii. vellem adesset Antonius, modo sine advocatis. sed, ut opinor, licet ei minus valere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, vel potius vos, P. C. quemadmodum ipse Caesaris acta defenderet. an in commentariolis, et chirographis, et libellis se uno auctore prolatis; ac ne prolatis quidem, sed tantummodo dictis, acta Caesaris firma erunt: quae ille in aes incidit, in quo populi iussa, perpetuasque leges esse voluit, pro nihilo habebuntur? equidem sic existimo: nihil tam esse in actis Caesaris, quam legis Caesaris. an, si cui quid ille promissit, id erit fixum? quod idem non facere potuit; ut multis multa promissa non fecit: quae tamen multo plura illo mortuo reperta sunt, quam vivo beneficia per omnes annos tributa et data. sed ea non muto, non moveo: summo etiam studio praeclara illius acta defendo. pecunia utinam ad Opis maneret! cruenta illa quidem, sed his temporibus, cum iis,

quorum est, non redditur, necessaria. quanquam ea quoque sit effusa, si ita in actis fuit. ecquid est, quod tam proprie dici possit actum ejus, qui togatus in republica cum potestate imperioque versatus sit, quam lex? quaere acta Gracchi: leges Semproniae proferentur. quaere Syllae: Corneliae. quid? Cn. Pompeii tertius consulatus, in quibus actis constitit? nempe in legibus. a Caesare ipso si quaereres, quidnam egisset in urbe et toga: leges multas responderet se, et praeclaras tulisse. chirographa vero aut mutaret, aut non daret, aut, si dedisset, non istas res in actis suis duceret. sed ea ipsa concedo: quibusdam in rebus etiam coniveo: in maximis vero rebus, id est legibus, acta Caesaris dissolvi, ferendum non puto. Quae lex melior, utilior, optima etiam republica saepius flagitata, quam ne praetoriae provinciae plus quam annum, neve plus quam biennium consulares obtinerentur? hac lege sublata, videntur vobis acta Caesaris servari? quid? ea lege, quae promulgata est de tertia decuria judicum, nonne omnes judicariae leges Caesaris dissolvuntur? et

vos acta Caesaris defenditis, qui leges ejus evertitis? nisi forte, quid memoriae causa retulit in libellum, id numerabitur in actis, et quamvis iniquum et inutile sit, defendetur: quod ad populum centuriatis comitiis tulit, id in actis Caesaris non habebitur. at quae est ista tertia decuria? centurionum, inquit. quid? isti ordini judicatus lege Julia, etiam ante Pompeia, Aurelia, non patebat? census praefiniebatur, inquit. non centurioni quidem solum, sed equiti etiam Romano. itaque viri fortissimi, atque honestissimi, qui ordines duxerunt, res et judicant, et judicaverunt. non quaero, inquit, istos. quicumque ordinem duxit, judicet. at si ferretis, quicumque equo meruisset, quod est laudatius, nemini probaretis. in judice enim spectari et fortuna debet, et dignitas. non quaero, inquit, ista: addo etiam judices manipulares ex legione Alaudarum. aliter enim nostri negant posse se salvos esse. ô contumeliosum honorem iis, quos ad judicandum nec opinantes vocatis! hic enim est legis index, ut ii res in tertia decuria judicent, qui libere judicare non audeant. in quo quan-

tus est error, dii immortales! eorum, qui istam legem excogitaverunt? ut enim quisque sordidissimus videbitur, ita libentissime severitate judicandi sordes suas eluet: laborabitque, ut honestis decuriis potius dignus videatur, quam in turpes jure coniectus. Altera promulgata lex est, ut et de vi, et de maiestate damnati ad populum provocent, si velint. haec utrum tandem lex est, an legum omnium dissolutio? quis enim est hodie, cuius intersit istam legem manere? nemo reus est istis legibus: nemo est, quem futurum putemus. armis enim gesta nunquam profecto in iudicium vocabuntur. at res popularis. utinam quidem vellet is aliquid esse popolare! omnes enim iam cives de reipublicae salute, una et mente, et voce consentiunt. quae est igitur ista cupiditas ejus legis ferendae, quae turpitudinem summam habeat, gratiam nullam? quid enim turpius, quam qui maiestatem populi Romani per vim minuerit, eum, damnatum iudicio, ad eam ipsam vim reverti, propter quam sit jure damnatus? sed quid plura de lege disputo? quasi vero id agatur, ut quisquam provocet. id

agitur, id fertur, ne quis omnino unquam
 istis legibus reus fiat. quis enim aut ac-
 cusator tam amens reperietur, qui, reo
 condemnato, objici se multitudini con-
 ductae velit? aut judex, qui reum dam-
 nare audeat, ut ipse ad operas mercena-
 rias statim protrahatur? non igitur pro-
 vocatio ista lege datur: sed duae maximè
 salutares leges, quaestionesque tollun-
 tur. quid est aliud igitur adhortari ado-
 lescentes, ut turbulenti, ut seditiosi, ut
 perniciosi cives velint esse? quam autem
 ad reipublicae pestem furor tribunitius
 impelli non poterit, his duabus quaesti-
 onibus, de vi, et de maiestate, sublati?
 quid, quòd obrogatur legibus Caesaris,
 quae jubent, ei, qui de vi, itemque ei, qui
 maiestatis damnatus sit, aqua et igni in-
 terdici? quibus cum provocatio datur,
 nonne acta Caesaris rescinduntur? quae
 quidem ego, Patres conscripti, qui illa
 nunquam probavi, ita conservanda con-
 cordiae causa arbitratus sum, ut non mo-
 do, quas vivus Caesar leges tulisset, in-
 firmandas hoc tempore non putarem: sed
 ne illas quidem, quas post mortem Cae-
 10 saris prolatas esse et fixas videtis. De

eilio reducti a mortuo : civitas data non solum singulis, sed nationibus, et provinciis universis a mortuo : immunitatibus infinitis sublata vectigalia a mortuo. ergo haec uno, verum optimo, auctore domo prolata defendimus : eas leges, quas ipse, nobis inspectantibus, recitavit, pronuntiavit, tulit, quibus latis gloriabatur, iisque legibus rempublicam contineri putabat, de provinciis, de judiciis, eas, inquam, Caesaris leges, nos, qui defendimus acta Caesaris, evertendas putamus? ac de iis tamen legibus, quae promulgatae sunt, saltem queri possumus : de iis, quae jam latae dicuntur, ne illud quidem licuit. illae enim nulla promulgatione latae sunt ante quam scriptae. quaerunt, quid sit, cur aut ego, aut quisquam vestrum, Patres conscripti, bonis tribunis plebis leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant : paratos, qui rempublicam religione defendant : vacui metu esse debemus. quas tu mihi, inquit, intercessionem, quas religionem? eas scilicet, quibus reipublicae salus continetur. negligimus ista, et nimis antiqua, et stulta ducimus. forum sepie-

tur: omnes claudentur aditus: armati
in praefidiis multis locis collocabuntur.
quid tum? quod erit ita gestum, id lex
erit; et in aes incidi videbitis. cedo illa
legitima: ' consules populum jure roga-
' verunt; ' hoc enim a majoribus accepi-
mus jus rogandi; ' populusque jure sci-
' vit.' qui populus? isne, qui exclusus est?
quo jure? an eo, quod vi et armis omne
sublatum est? atque ego haec dico de fu-
turis: quod est augurum, ante dicere ea,
quae vitari possunt: quae si facta non e-
runt, refelletur oratio mea. loquor de
legibus promulgatis: de quibus est inte-
grum vobis. demonstro vitia: tollite.
denuntio vim, arma: removete. Ira-
ci vos quidem mihi, Dolabella, pro re-
publica dicenti, non oportebit. quan-
quam te quidem id facturum non arbi-
tror: novi enim facilitatem tuam. colle-
gam tuum aiunt in hac sua fortuna, quae
bona ipsi videtur: mihi, ne gravius quip-
piam dicam, avorum et avunculi sui con-
sulatum si imitaretur, fortunatior vide-
retur: sed eum iracundum audio esse fac-
tum. video autem, quam sit odiosum ha-
bere eundem iratum, et armatum, cuni

tanta praesertim gladiatorum sit impunitas. sed proponam jus, ut opinor, aequum: quod M. Antonium non arbitror repudiaturum. ego, si quid in vitam ejus, aut in mores contumeliose dixerō: quo minus mihi inimicissimus sit, non recusabo. sin consuetudinem meam, quam in republica semper habui, tenuero, id est, si libere, quae sentiam, de republica dixerō: primum deprecor, ne irascatur: deinde, si hoc non impetro, peto, ut sic irascatur, ut civi. armis utatur, si ita necesse est, ut dicit, sui defendendi causa: iis, qui pro republica, quae ipsis visa erunt, dixerint, ista arma ne noceant. quid hac postulatione dici potest aequius? quod si, ut a quibusdam mihi ejus familiaribus dictum est, omnis eum, quae habetur contra voluntatem ejus, oratio graviter offendit, etiam si nulla inest contumelia, feremus amici naturam. sed iidem illi ita mecum: non idem tibi adversario Caesaris licebit, quod Pisoni socero. et simul admonent quiddam, quod cavebimus: nec erit justior, Patres conscripti, in senatum non veniendi morbi causa, quam mortis. Sed per deos im-

mortales ! te enim intuens, Dolabella, qui es mihi carissimus, non possum de utriusque vestrum errore reticere. credo enim vos, homines nobiles, magna quaedam spectantes, non pecuniam, ut quidam nimis creduli suspicantur, quae semper ab amplissimo quoque, clarissimoque contempta est; non opes violentas, et populo Romano minime ferendam potentiam; sed caritatem civium, et gloriam concupisse. ea autem est gloria, laus recte factorum, magnorumque in rempublicam meritorum: quae cum optimi cujusque, tum etiam multitudinis testimonio comprobatur. dicerem, Dolabella, qui recte factorum fructus esset, nisi te paulisper esse expertum viderem. quem potes recordari in vita illuxisse tibi diem laetio rem, quam cum, expiato foro, dissipato concursu impiorum, principibus sceleris poena affectis, urbe incendio, et caedis metu liberata, te domum recepisti? cujus ordinis, cujus generis, cujus denique fortunae studia tum laudi, et gratulationi tuae se non obtulerunt? quin mihi etiam, quo auctore te in iis rebus uti arbitrabantur, et gratias boni viri

agebant, et tuo nomine gratulabantur. recordare, quaeso, Dolabella, consensum illum theatri, cum omnes earum rerum obliti, propter quas tibi fuerant offensi, significaverunt, se novo beneficio memoriam veteris doloris abjecisse. hanc tu, P. Dolabella, (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, animo aequo potuisti tantam dignitatem deponere? Tu autem, M. Antoni, (absentem enim appello) unum illum diem, quo in aede Telluris senatus fuit, non omnibus iis mensibus, quibus te quidam, multum a me dissidentes, beatum putant, anteponis? quae fuit oratio de concordia? quanto metu veterani, quanta sollicitudine civitas tum a te liberata est? tuum collegam, depositis inimicitiis, oblitus auspiciorum, te ipso augure nuntiante, illo primum die collegam tibi esse voluisti: tuus parvulus filius in Capitolium a te missus pacis obses fuit. quo senatus die laetior? quo populus Romanus? qui quidem nulla in concione unquam frequentior fuit. tum denique liberati per viros fortissimos videbamur; quia, ut illi voluerant, libertatem pax se-

quebatur. proximo, altero, tertio, reli-
 quis consecutis diebus, non intermitte-
 bas quasi donum aliquod quotidie affer-
 re reipublicae. maximum autem illud,
 quod dictaturae nomen sustulisti. haec in-
 ulta est a te, a te, inquam, mortuo Cae-
 sari nota ad ignominiam sempiternam. ut
 enim propter unius M. Manlii scelus, de-
 creto gentis Manliae, neminem patrici-
 um M. Manlium vocari licet: sic tu prop-
 ter unius dictatoris odium, nomen dic-
 tatoris funditus sustulisti. num te, cum
 pro salute reipublicae tanta gessisses, for-
 tulae tuae, num amplitudinis, num cla-
 ritalis, num gloriae poenitebat? unde
 igitur subito tanta ista mutatio? non pos-
 sum adduci, ut suspicer, te pecunia cap-
 tum. licet, quod cuique libet, loquatur.
 credere non est necesse. nihil enim un-
 quam in te sordidum, nihil humile cog-
 novi. quanquam solent domestici deprava-
 re nonnunquam: sed novi firmitatem
 tuam. atque utinam, ut culpam, sic eti-
 am suspicionem vitare potuisses! Il-
 lud magis vereor, ne, ignorans verum i-
 ter gloriae, gloriosum putes, plus te u-
 num posse, quam omnes: et metui a ci-

vibus tuis, quam diligere, malis. quod si ita putas, totam ignoras viam gloriae, carum esse civem, bene de republica mereri, laudari, coli, diligere, gloriosum est, metui vero, et in odio esse, invidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. quod videmus etiam in fabulis, ipsi illi, qui, 'oderint, dum metuant,' dixerit, perniciosum fuisse. utinam, Antoni, avum tuum meminisses! de quo tamen multa audisti ex me saepissime. putasne illum immortalitatem mereri voluisse, ut propter armorum habendorum licentiam metueretur? illa erat vita, illa secunda fortuna, libertate esse parem caeteris, principem dignitate. itaque, ut omittam res avi tui prosperas, acerbissimum ejus diem supremum malim, quam L. Cinnae dominatum, a quo ille crudelissime est interfectus. sed quid oratione te flectam? si enim exitus C. Caesaris efficere non potest, ut malis carus esse, quam metui, nihil cuiusquam proficiet, nec valebit oratio. quem qui beatum fuisse putant, miserrimi ipsi sunt. beatus est nemo, qui ea lege vivit, ut non modo impune, sed etiam cum summa intersectoris gloria interfici

possit. quare flecte te, quaeso, et majores tuos respice, atque ita gubernare rempublicam, ut natum esse te cives tui gaudeant: sine quo nec beatus, nec clarus quisquam esse omnino potest. Et populi quidem Romani judicia multa ambo habetis, quibus vos non satis moveri permolesto fero. quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium civium? quid populi versus? quid Pompeii statuæ plausus infiniti? quid iis tribunis plebis, qui vobis adversantur? parumne hæc significant, incredibiliter consentientem populi Romani universi voluntatem? quid? Apollinarium ludorum plausus, vel testimonia potius et judicia populi Romani parum magna vobis videbantur? O beatos illos, qui, cum adesse ipsis propter vim armorum non licebat, aderant tamen, et in medullis populi Romani ac visceribus haerebant! nisi forte Accio tum plaudire, et sexagesimo post anno palmam dari putabatis, non Bruto; qui his ludis ita caruit, ut in illo apparatissimo spectaculo studium populus Romanus tribuerit absenti; desiderium liberatoris sui, perpetuo plausu et clamore lenierit. equi-

dem is sum, qui istos plausus, cum a popularibus civibus tribuerentur, semper contempserim: idemque cum a summis, mediis, infimis, cum denique ab universis hoc idem fit, cumque ii, qui ante sequi populi consensum solebant, fugiunt: non plausum illum, sed iudicium puto. sin haec leviora vobis videntur, quae sunt gravissima: num etiam hoc contemnitis, quod sensistis, tam caram populo Romano vitam A. Hirtii fuisse? satis enim erat, probatum illum esse populo Romano, ut est: jucundum amicis, in quo vincit omnes: carum suis, quibus est carissimus: tantam tamen sollicitudinem bonorum, tantum timorem omnium, in quo meminimus? certe in nullo. quid igitur? hoc vos, per deos immortales! quale sit, non interpretamini? quid eos de vestra vita cogitare censetis, quibus eorum, quos sperant reipublicae consulturos, vita tam cara sit? cepi, Patres conscripti, reversionis meae fructum: quoniam ea dixi, ut, quicumque casus consecutus esset, extaret constantiae meae testimonium: et sum a vobis benigne ac diligenter auditus. quae potestas si mihi saepius sine meo,

PHILIPPICA I. 25

vestroque periculo fiet, utar. si minus,
quantum potero, non tam mihi me, quam
reipublicae reservabo. mihi fere satis est,
quod vixi, vel ad aetatem, vel ad glori-
am. huc si quid accesserit, non tam mihi,
quam vobis, reiue publicae accesserit.

B

M. ANTONIUM

PHILIPPICA II.

QUONAM meo fato, Patres conscripti, fieri dicam, ut nemo huiusmodi annis viginti reipublicae hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? nec vero necesse est a me quemquam nominari vobis, cum ipsi recordemini. mihi poenarum illi plus quam optarem, dederunt. te miror, Antonium, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. atque hoc in aliis minus mirabar. nemo illorum inimicus mihi fuit voluntarius: omnes a me reipublicae causa laceffiti. tu, ne verbo quidem violatus, ut audacior, quam L. Catilina furiosior, quam P. Clodius viderere, ultro maledictis me laceffisti: tuamque me alienationem, commendationem tibi ad impios cives fore putavisti. quid potest? contemptumne me? non video me in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis

nec in hac mea mediocritate ingenii, quid
despicere possit Antonius. an in senatu
facillime de me detrahi posse credidit?
qui ordo clarissimis civibus bene gestae
reipublicae testimonium multis, mihi u-
ni conservatae dedit? an decertare me-
cum voluit contentione dicendi? hoc
quidem beneficium est: quid enim ple-
nius, quid uberius, quam mihi et pro me,
et contra Antonium dicere? illud profec-
to est: non existimavit, sui similibus pro-
bari posse, se esse hostem patriae, nisi mi-
hi esset inimicus. cui prius quam de cae-
teris rebus respondeo, de amicitia, quam
a me violatam esse criminatus est, quod
ego gravissimum crimen judico, pauca
dicam. Contra rem suam venisse me
nescio quando questus est. an ego non
venirem contra alienum pro familiari et
necessario meo? non venirem contra
gratiam, non virtutis spe, sed aetatis flo-
re collectam? non venirem contra inju-
riam, quam iste intercessoris iniquissimi
beneficio obtinuit, non jure praetorio?
(sed hoc idcirco commemoratum a te pu-
to, ut te infimo ordini commendares,
cum te omnes recordarentur libertini ge-

28 IN M. ANTONIUM

nerum, et liberos tuos, nepotes Q. Fadii, libertini hominis, fuisse.) at enim te in disciplinam meam tradideras: nam (ita dixisti) domum meam ventitarnae tu, si id fecisses, melius famae, melius pudicitiae tuae consulisses. sed nec fecisti, nec, si cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuisset. auguratûs petitionem mihi te concessisse dixisti. ô incredibilem audaciam! ô impudentiam praedicandam! quo enim tempore me augurem a toto collegio expetiturum Cn. Pompeius et Q. Hortensius nominaverunt, (neque enim licebat a pluribus nominari) tu nec solvendo eras, nec te ullo modo, nisi eversa republica, incolumem fore putabas. poteras autem eo tempore auguratum petere, cum in Italia Curio non esset? aut tum, cum es factus, unam tribum sine Curione ferre potuisses? cujus etiam familiares de vi condemnati sunt, quod tui nimis studiosi fuissent. At beneficio sum usus tuo. quo? quanquam illud ipsum, quod commemoras, semper prae me tuli. malui me tibi debere confiteri, quam cuiquam minus prudenti non satis gratus videri. sed quo beneficio? quod

me Brundusii non occideris? quem ipse victor, qui tibi, ut tute gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatum, salvum esse voluisset, in Italiam ire iussisset, eum tu occideres? fac potuisse. quod est aliud, Patres conscripti, beneficium latronum, nisi ut commemorare possint, iis se dedisse vitam, quibus non ademerint? quod si esset beneficium, nunquam ii, qui illum interfecerunt, a quo erant servati, quos tu ipse viros clarissimos appellare soles, tantam essent gloriam consecuti. quale autem beneficium est, quod te abstinueris nefario scelere? qua in re non tam jucundum videri mihi debuit, non interfectum a te, quam miserum, id te impune facere potuisse. sed sit beneficium, quandoquidem majus accipi a latrone nullum potuit: in quo potes me dicere ingratum? an de interitu reipublicae queri non debui, ne in te ingratus viderer? nam in illa querela, misera quidem et luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me senatus, populusque Romanus collocavit, necessaria, quid est dictum a me cum contumelia? quid non moderatè? quid non amicè? quod quidem cujus temperantiae fuit, de

M. Antonio querentem, abstinere male-
dicto? praesertim cum tu reliquias reipu-
blicae dissipavisses? cum domi tuae turpis-
simo mercatu omnia essent venalia? cum
leges eas, quae nunquam promulgatae es-
sent, et de te, et a te latas confiterere? cum
auspicia augur, intercessionem consul sus-
tulisses? cum esses foedissime stipatus ar-
matis? cum omnes impuritates pudica in
domo quotidie susciperes, vino lustrisque
confectus? at ego, tamquam mihi cum M.
Crasso contentio esset, quocum multae
et magnae fuerunt, non cum uno gladi-
atore nequissimo, de republica graviter
querens, de homine nihil dixi. itaque
hodie perficiam, ut intelligat, quantum
a me beneficium tum acceperit. At e-
tiam literas, quas me sibi misisse diceret,
recitavit, homo et humanitatis expers,
et vitae communis ignarus. quis enim
unquam, qui paulum modo bonorum
consuetudinem nosset, literas ad se ab a-
mico missas, offensione aliqua interposi-
ta, in medium protulit, palamque recita-
vit? quid est aliud, tollere e vita vitae so-
cietatem, quam tollere amicorum collo-
quia absentium? quam multa joca solent

esse in epistolis, quae prolata si sint, inepta esse videantur? quam multa seria, neque tamen ullo modo divulganda? sit hoc inhumanitatis tuae: stultitiam incredibilem videte. quid habes, quod mihi opponas, homo diserte, ut Mustellae Tamisio, et Tironi Namisio videris? qui cum hoc ipso tempore stent cum gladiis in conspectu senatus, ego quoque te disertum putabo, si ostenderis, quomodo sis eos inter sicarios defensurus. sed quid oponas tandem, si negem, me unquam istas literas ad te misisse? quo me teste convinces? an chirographo? in quo habes scientiam quae stuosam. qui possis? sunt enim librarii manu. jam invideo magistrum tuo, qui te tanta mercede, quantam jam proferam, nihil sapere docuit. quid enim est minus, non dico oratoris, sed hominis, quam id obicere adversario, quod ille, si verbo negarit, longius progredi non possit, qui objecerit? at ego non nego: teque in isto ipso convinco, non inhumanitatis solum, sed etiam amentiae. quod enim verbum in istis literis est non plenum humanitatis, officii, benevolentiae? omne autem crimen tuum est, quod

de te in his literis non male existimem: quod scribam tanquam ad civem, tanquam ad bonum virum; non tanquam ad sceleratum et latronem: at ego tuas literas, etsi jure poteram a te laceffit, tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quendam de exilio reducere: adjurasque, id te, invito me, non esse facturum: idque a me impetras. quid enim me interponerem audaciae tuae: quam neque auctoritas hujus ordinis, neque existimatio populi Romani, neque leges ullae possent coërcere? verumtamen quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Caesaris lege reductus? sed videlicet meam gratiam voluit esse, in quo ne ipsius quidem ulla poterat esse, lege latâ. Sed cum mihi, Patres conscripti, et pro me aliquid, et in M. Antonium multa dicenda sint: alterum peto a vobis, ut me pro me dicentem, benigne; alterum ipse efficiam, ut, contra illum cum dicam, attente audiat. simul illud oro: si meam cum in omni vita, tum in dicendo moderationem, modestiamque cognostis, ne me hodie, cum isti, ut provocavit, respondero, ob-

litum esse putetis mei. non tractabo ut
 consulem : ne ille quidem me ut consula-
 rem. etsi ille nullo modo consul, vel quod
 ita vivit, vel quod ita rempublicam ge-
 rit, vel quod ita factus est consul : ego si-
 ne ulla controversia consularis. ut igitur
 intelligeretis, qualem ipse se consulem
 profiteretur, objecit mihi consulatum
 meum. qui consulatus verbo meus, Pa-
 tres conscripti, re vester fuit : quid enim
 ego constitui, quid gessi, nisi ex hujus or-
 dinis consilio, auctoritate, sententia? haec
 tu homo sapiens, non solum eloquens,
 apud eos, quorum consilio, sapientiaque
 gesta sunt, ausus es vituperare? quis au-
 tem meum consulatum, praeter P. Clo-
 dium, qui vituperaret, inventus est? cu-
 jus quidem tibi fatum, sicuti C. Curioni,
 manet : quoniam id domi tuae est, quod
 fuit illorum utrique fatale. non placet
 M. Antonio consulatus meus. at placu-
 it P. Servilio, ut eum primum nominem
 ex illius temporis consularibus, qui prox-
 ime mortuus est : placuit Q. Lutatio Ca-
 tulo, cujus semper in hac republica vivet
 auctoritas : placuit duobus Lucallis, M.
 Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni ; M.

Lepido, C. Pisoni, M. Glabroni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murenæ, qui tum erant consules designati: placuit idem, quod consularibus, M. Catoni: qui cum multa, vitâ excedens, providit, tum quod te consulem non vidit. maxime vero consulatum meum Cn. Pompeius probavit, qui ut me primum decedens ex Syria vidit, complexus et gratulans, meo beneficio patriam se visurum esse dixit. sed quid singulos commemoro? frequentissimo senatui sic placuit, ut esset nemo, qui mihi non, ut parenti, gratias ageret: qui non mihi vitam suam, liberos, fortunas, rempublicam referret acceptam. Sed quoniam illis, quos nominavi, tot ac talibus viris respublica orbata est: veniamus ad vivos, qui duo e consulari numero reliqui sunt. L. Cotta, vir summo ingenio, summaque prudentia, rebus iis gestis, quas tu reprehendis, supplicationem decrevit verbis amplissimis: eique illi ipsi, quos modo nominavi, consulares, senatusque cunctus assensus est. qui honos post conditam hanc urbem habitus est togato ante me nemini. L. Caesar, avunculus tuus,

qua oratione, qua constantia, qua gravitate sententiam dixit in sororis suae virum, vitricum tuum? hunc tu cum auctorem, et praeceptorem omnium consiliorum, totiusque vitae debuisses habere, vitrici te similem, quam avunculi esse maluisti. hujus ego alienus consiliis consulatus sum: tu sororis filius, ecquid ad eum unquam de republica retulisti? ad quos refert? dii immortales! ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt. hodie non descendit Antonius. cur? dat natalitia in hortis. cui? neminem nominabo. putate tum Phormioni alicui, tum Gnaton, tum Ballion. O foeditatem hominis flagitiosam! O impudentiam, nequitiam, libidinem non ferendam! tu cum principem senatorem, civem singularem, tam propinquum habeas, ad eum de republica nihil referas: ad eos referas, qui suam rem nullam habent, tuam exhauriunt? tuus videlicet salutaris consulatus, perniciosus meus. Adeone pudorem cum pudicitia perdidisti, ut hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego senatum illum, qui quondam florens orbi terrarum praefidebat, consulatus

bam: tu homines perditissimos cum gladiis collocavisti? at etiam ausus es (quid autem est, quod tu non audeas) clivum Capitolinum dicere, me consule, plenum servorum armatorum fuisse. ut illa, credo, nefaria senatus-consulta fierent, vim afferebam senatui. Ô miserum, sive illa tibi nota non sunt: nihil enim boni nosti: sive sunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare! quis enim eques Romanus, quis, praeter te, adolescens nobilis, quis ullius ordinis, qui se civem meminisset, cum senatus in hoc templo esset, in clivo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quanquam nec scribae sufficere, nec tabulae nomina illorum capere potuerunt. etenim cum homines nefarii de patriae parricidio confiterentur: consciorum indiciis, sua manu, voce penè literarum coacti, se urbem inflammare, cives trucidare, vastare Italiam, delere rempublicam consensisse: quis esset, qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? praesertim cum senatus, populusque Romanus haberet ducem, qualis si qui nunc esset, tibi idem, quod illis accidit, contigisset. ad sepul-

turam corpus vitrici sui negat a me datum. hoc vero ne P. quidem Clodius dixit unquam: quem, quia jure ei fui inimicus, doleo a te jam omnibus vitiis esse superatum. quī autem tibi venit in mentem, redigere in memoriam nostram, te domi P. Lentuli esse educatum? an verebare, ne non putaremus natura te potuisse tam improbum evadere, nisi accessisset etiam disciplina? Tam autem eras excors, ut tota in oratione tua tecum ipse pugnares: ut non modo non cohaerentia inter se diceres, sed maxime disjuncta, atque contraria? ut non tanta mecum, quanta tecum tibi esset contentio? vitricum tuum in tanto fuisse scelere, fatebare: poena affectum querebare. ita, quod proprie meum est, laudasti: quod totum senatus est, reprehendisti. nam, comprehensio fontium, mea; animadversio, senatus fuit. homo disertus non intelligit, eum, quem contra dicit, laudari a se; eos, apud quos dicit, vituperari. jam illud cujus est, non dico audaciae, (cupit enim se audacem dici) sed, quod minime vult, stultitiae, qua vincit omnes, clivi Capitolini mentionem facere, cum inter subsellia

nostra versentur armati? cum in hac cella
 Concordiae, ô dii immortales! in qua, me
 consule, salutare sententiae dictae sunt,
 quibus ad hanc diem viximus, cum gladiis
 homines collocati stent? accusa senatum,
 accusa equestrem ordinem, qui tum cum
 senatu copulatus fuit: accusa omnes ordi-
 nes, omnes cives, dum confiteare, hunc or-
 dinem, hoc ipso tempore, ab Ithyreis cir-
 cumfederi. haec tu non propter audaci-
 am dicis tam impudenter; sed qui tan-
 tam repugnantiam non videas, nihil pro-
 fecto sapis. quid est enim dementius,
 quam, cum ipse reipublicae perniciosi
 arma ceperis, objicere alteri salutaria? at
 etiam quodam loco facetus esse voluisti.
 quam id (dii boni!) te non decebat? in
 quo est tua culpa nonnulla. aliquid enim
 salis ab uxore mima trahere potuisti. 'ce-
 dant arma togae.' quid? tum nonne
 cesserunt? at postea tuis armis cessit toga.
 quaeramus igitur, utrum melius fuerit:
 libertati populi Romani sceleratorum ar-
 ma, an libertatem nostram armis tuis ce-
 dere. nec vero tibi de versibus respon-
 debo: tantum dicam breviter; neque il-
 los, neque ullas te omnino literas nosse:

me nec reipublicae, nec amicis unquam defuisse, et tamen omni genere monumentorum meorum perfecisse operis subsecivis, ut meae vigiliae, meaeque literae et juventuti utilitatis, et nomini Romano laudis aliquid afferrent. sed haec non hujus temporis; ad majora veniamus.

9 P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. quidnam homines putarent, si tum occisus esset, cum tu illum in foro, inspectante populo Romano, gladio stricto insecutus es: negotiumque transegisses, nisi ille se in scalas tabernae librariae coniecisset, hisque oppilatis impetum tuum compressisset? quod quidem ego favisse me tibi, fateor: suavisse, ne tu quidem dicis. at Miloni ne favere quidem potui. prius enim rem transegit, quam eum quisquam facturum id suspicaretur. at ego suasi. scilicet is animus erat Milonis, ut prodesse reipublicae sine suavore non posset. at laetatus sum. quid? ergo in tanta laetitia cunctae civitatis me unam tristem esse oportebat? quanquam de morte P. Clodii fuit quaestio non satis prudenter illa quidem constituta. quid enim attinebat nova lege quaeri de eo,

qui hominem occidisset, cum esset legibus quaestio constituta? quaesitum est tamen. quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit; id tot annis post tu es inventus, qui diceres? quod vero dicere ausus es, idque multis verbis, opera mea Pompeium a Caesaris amicitia esse disjunctum, ob eamque causam mea culpa civile bellum esse natum, in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti. Ego M. Bibulo, praestantissimo cive, consule, nihil praetermisi, quantum facere enitique potui, quin Pompeium a Caesaris conjunctione avocarem. in quo Caesar fuit felicior. ipse enim Pompeium a mea familiaritate disjunxit. postea vero quam se totum Pompeius Caesari tradidit, quid ego illum ab eo distrahere conarer? stulti erat sperare: suadere impudentis. duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Caesarem Pompeio suaserim. ea velim reprehendas, si potes. unum, ne quinquennii imperium Caesari prorogaretur. alterum, ne pateretur ferri, ut absentis ejus ratio haberetur. quorum si utrumvis persuasissem: in has miserias nun-

quam incidissemus. atque idem cum jam omnes opes, et suas, et populi Romani Pompeius ad Caesarem detulisset, seroque eadem sentire coepisset, quae ego ante multo praevideram, inferrique patriae bellum nefarium viderem, pacis, concordiae, compositionis auctor esse non destiti: meaque illa vox est nota multis, ‘utinam, Pompei, cum C. Caesare societatem aut nunquam coisses, aut nunquam diremisses! fuit alterum gravitatis, alterum prudentiae tuae.’ haec mea, M. Antoni, semper et de Pompeio, et de republica consilia fuerunt. quae si valuissent, respublica staret: tu tuis flagitiis, egestate, infamia, concidisses. Sed haec vetera: illud vero recens, Caesarem meo consilio interfectum. jam vereor, Patres conscripti, ne, quod turpissimum est, praevaricatorem mihi apposuisse videar, qui me non solum meis laudibus ornaret, sed etiam oneraret alienis. quis enim meum in istius gloriosissimi facti conscientia nomen audivit? cujus autem, qui in eo numero fuisset, nomen est occultatum? occultatum dico? cujus non statim divulgatum? citius dixerim jactasse se aliquos,

ut fuisse in ea societate viderentur, qui
 socii non fuissent, quam ut quisquam ce-
 lare vellet. quam verisimile porro est, in
 tot hominibus, partim obscuris, partim
 adolescentibus, neminem occultantibus,
 meum nomen latere potuisse? etenim si
 auctores ad liberandam patriam desidera-
 rentur illis auctoribus, Brutos ego impel-
 lerem, quorum uterque L. Bruti imagi-
 nem quotidie videret, alter etiam Aha-
 lae? hi igitur his maioribus orti, ab alie-
 nis potius consilium peterent, quam a
 suis? et foris potius, quam domo? quid?
 C. Cassius, in ea familia natus, quae non
 modo dominatum, sed ne potentiam qui-
 dem cujusquam ferre potuit, me aucto-
 rem, credo, desideravit: qui etiam sine
 his clarissimis viris hanc rem in Cilicia
 ad ostium fluminis Cydni confecisset, si
 ille ad eam ripam, quam constituerat, non
 ad contrariam, naves appulisset. Cn. Do-
 mitium non patris interitus, clarissimi
 viri, non avunculi mors, non spoliatio
 dignitatis, ad recuperandam libertatem,
 sed mea auctoritas excitavit? an C. Tre-
 bonio ego persuasi? cui ne suadere qui-
 dem ausus essem. quo etiam maiorem ei

respublica gratiam debet, qui libertatem
populi Romani unius amicitiae praepo-
suit: depulsorque dominatus, quam par-
ticeps esse maluit. an L. Tillius Cimber
me est auctorem secutus? quem ego ma-
gis fecisse illam rem sum admiratus, quam
facturum putavi. admiratus sum autem
ob eam causam, quod immemor benefici-
orum, memor patriae fuisset. quid duos
Servilios? Cascas dicam, an Ahalas? et
hos auctoritate mea censes excitatos po-
tius, quam caritate reipublicae? longum
est persequi caeteros: idque reipublicae
praeclarum fuisse tam multos; ipsis glo-
ri¹²osum. At quemadmodum me coar-
guerit homo acutus, recordamini. Cae-
sare interfecto, inquit, statim cruentum
alte extollens M. Brutus pugionem, Ci-
ceronem nominatim exclamavit, atque
ei recuperatam libertatem est gratulatus.
cur mihi potissimum? quod sciebam? vide
ne illa causa fuerit appellandi me, quod
cum rem gessisset consimilem rebus iis,
quas ipse gesseram, me potissimum testa-
tus est, se aemulum mearum laudum ex-
titisse. tu autem omnium stultissime non
intelligis, si id, quod me arguis, voluisse

interfici Caesarem, crimen sit: etiam lætatum esse morte Caesaris, crimen esse? quid enim interest inter suaforem facti, et probatorem? aut quid refert, utrum voluerim fieri, an gaudeam factum? equis est igitur, te excepto, et iis qui illum regnare gaudebant, qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbarit? omnes ergo in culpa. etenim omnes boni, quantum in ipsis fuit, Caesarem occiderunt. aliis consilium, aliis animus, aliis occasio defuit: voluntas nemini. sed stuporem hominis, vel dicam pecudis, attendite. sic enim dixit, 'M. Brutus, quem ego honoris causa nomino, cruentum pugionem tenens, Ciceronem exclamavit: ex quo intelligi debet, eum consci-um fuisse.' ergo ego sceleratus appellor a te, quem tu suspicatum aliquid suspicaris: ille, qui stillantem prae se pugionem tulit, is a te honoris causa nominatur? esto: fit in verbis tuis hic stupor. quanto in rebus; sententiisque major? constitue hoc, consul, aliquando; Brutorum, C. Cassii, Cn. Domitii, C. Trebonii, reliquorum, quam velis esse causam. edormi crapulam, inquam, et exhalare. an fa-

ces admoventur sunt, quae te excitent, tantae causae indormientem? nunquamne intelligis, statuendum tibi esse, utrum illi, qui istam rem gesserunt, homicidae sint, an vindices libertatis? Attende enim paulisper, cogitationemque sobrii hominis punctum temporis suscipe. etenim ego, qui sum illorum, ut ipse fateor, familiaris; ut a te arguor, socius; nego quidquam esse medium: confiteor eos, nisi liberatores populi Romani, conservatoresque reipublicae sint, plus quam sicarios, plus quam homicidas, plus etiam quam parricidas esse: siquidem est atrocius patriae parentem, quam suum occidere. tu homo sapiens et considerate, quid dicis? si parricidae: cur honoris causa a te sunt et in hoc ordine, et apud populum Romanum semper appellati? cur M. Brutus, te referente, legibus est solutus, si ab urbe, plus quam decem dies abfuisset? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur provinciae Cassio et Bruto datae? cur quaestores additi? cur legatorum numerus auctus? atque haec acta per te. non igitur homicidae. sequitur, ut liberatores tuo iudicio

sint : quandoquidem tertium nihil potest
 esse. quid est? num conturbo te? non e-
 nim fortasse satis, quae distinctius dicun-
 tur, intelligis. sed tamen haec est summa
 conclusionis meae: Quoniam scelere a te
 liberati sunt, ab eodem te amplissimis
 praemiis dignissimos judicatos. itaque
 jam retexo orationem meam. scribam ad
 illos, ut, si qui forte, quod a te mihi ob-
 jectum est, quaerent, sitne verum: ne
 cui negent. etenim vereor, ne aut cela-
 tum me ab ipsis, illis non honestum; aut
 invitatum refugisse, mihi sit turpissimum.
 quae enim res unquam, pro sancte Jupi-
 ter! non modo in hac urbe, sed in omni-
 bus terris est gesta major? quae gloriosi-
 or? quae commendatior erit hominum
 memoriae sempiternae? in hujus me con-
 siliis societatem, tanquam in equum Tro-
 janum, cum principibus includis? non
 recuso. ago etiam gratias, quoquo ani-
 mo facis. tanta enim res est, ut invidiam
 istam, quam tu in me vis concitare, cum
 laude non comparem. quid enim beati-
 us illis, quos tu expulsos a te praedicas,
 et relegatos? qui locus est aut tam deser-
 tus, aut tam inhumanus, qui illos, quo

acceserint, non affari, atque appetere videatur? qui homines tam agrestes, qui se, cum eos adspexerint, non maximum cepisse vitae fructum putent? quae vero tam immemor posteritas, quae tam ingratae literae reperientur, quae eorum gloriam non immortalitatis memoriâ prosequantur? tu vero adscribe me talem in numerum. Sed unam rem vereor, ne non probes. si enim fuisset, non solum regem, sed regnum etiam de republica sustulisset: et, si meus stylus ille fuisset, (ut dicitur) mihi crede, non solum unum actum, sed totam fabulam confecissem. quamquam si interfici Caesarem voluisse crimen est, vide, quaeso, Antoni, quid tibi futurum sit, quem et Narbone hoc consilium cum G. Trebonio cepisse notissimum est, et ob ejus consilii societatem, cum interficeretur Caesar, tum te a Trebonio vidimus sevocari. ego autem (vide quam tecum agam non inimice) quod bene cogitasti aliquando, laudo: quod non indicasti? gratias ago: quod non fecisti, ignosco. virum res illa quaerebat. quod si te in iudicium quis adducat, usurpetque illud Cassianum, 'cui bono fuerit: vide, quaeso, ne

haereas. quanquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui servire nolebant: tibi tamen praecipue, qui non modo non servis, sed etiam regnas: qui maximo te aere alieno ad aedem Opis liberaſti: qui per easdem tabulas innumerabilem pecuniam diſſipaviſti: ad quem e domo Caesaris tam multa delata ſunt: cujus domus, quaestuoſiſſima eſt falſorum commentariorum et chirographorum officina: agrorum, oppidorum, immunitatum, vectigalium, flagitioliſſimae nundinae. etenim quae res egeſtati et aeri alieno tuo, praeter mortem Caesaris, ſubvenire potuiſſet? neſcio quid conturbatus eſſe videris. nunquid ſubtimes, ne ad te hoc crimen pertinere videatur? libero te metu: nemo credet unquam: non eſt tuum de republica bene mereri: habet illius pulcherrimi facti clariſſimos viros republica auctores: ego te tantum gaudere dico: feciſſe non arguo. reſpondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis reſpondendum eſt. Caſtra mihi Pompeii,¹⁵ atque illud omne tempus objeciſti. quo quidem tempore ſi, ut dixi, meum conſilium, auctoritasque valuiſſet: tu hodie

egeres, nos liberi essemus; respublica non tot duces et exercitus amisisset. fateor enim, me, cum ea, quae acciderunt, providerem futura, tanta in moestitia fuisse, quantae caeteri optimi cives, si idem providissent, fuissent. dolebam, dolebam, Patres conscripti, rempublicam, vestris quondam, meisque consiliis conservatam, brevi tempore esse perituram. neque veroram tam indoctus, ignarusque rerum, ut frangerer animo propter vitae cupiditatem: quae me manens conficeret angoribus; dimissa, molestiis omnibus liberasset. illos ego praestantissimos viros, lumina reipublicae, vivere volebam, tot consulares, tot praetorios, tot honestissimos senatores, omnem praeterea florem nobilitatis ac juventutis, tum optimorum civium exercitus: qui si viverent, quamvis iniqua conditione pacis, (mihi enim omnis pax cum civibus bello civili utilior videbatur) rempublicam hodie teneremus. quae sententia si valuisset, ac non ii maxime mihi, quorum ego vitae consulebam, spe victoriae elati, obstitissent: ut alia omittam, tu certe nunquam in hoc ordine, vel potius nunquam in hac

urbe mansisses. at vero Cn. Pompeii voluntatem a me abalienabat oratio mea, an ille quemquam plus dilexit? cum ullo aut sermones, aut consilia contulit saepius? quod quidem erat magnum, de summa re dissentientes, in eadem consuetudine amicitiae permanere. sed et ego, quid ille, et contra ille, quid ego sentirem et spectarem, videbat. ego incolumitati civium primum, ut postea dignitati possemus: ille praesenti dignitati potius consulebat. quod autem habebat uterque quod sequeretur, idcirco tolerabilior erat nostra dissensio. quid vero ille consularis vir, ac pene divinus de me senserit, sciunt qui eum de Pharsalica fuga Paphum profecuti sunt. nunquam ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderii, cum me vidisse plus fateretur, se speravisse meliora. et ejus viri nomine me insectari audes, cujus me amicum, te sectorem esse fateare? Sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti. ne jocis quidem respondebo, quibus me in castris usum esse dixisti. erant quidem illa castra plena curae: veruntamen homines, quamvis in turbi-

dis rebus sint, tamen, si modo homines sunt, interdum animis relaxantur. quod autem idem moestitiam meam reprehendit, idem jocum: magno argumento est, me in utroque fuisse moderatum. hereditates mihi negasti venire. utinam hoc tuum verum crimen esset! plures amici mei, et necessarii viverent. sed quî istuc tibi venit in mentem? ego enim amplius H. S. ducentes acceptum hereditatibus retuli. quanquam in hoc genere fateor feliciorum esse te. me nemo, nisi amicus, fecit heredem, ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor jungeretur: te is, quem tu vidisti nunquam, L. Rubrius Cassinas, fecit heredem. et quidem vide, quam te amarit is, qui, albus aterve fueris, ignorans, fratris filium praeteriit: Q. Fufii, honestissimi equitis Romani, sui que amicissimi, quem palam heredem semper factitarat, ne nomen quidem percipit: te, quem nunquam viderat, ac nunquam salutaverat, fecit heredem. velim mihi dicas, nisi molestum est, L. Turselius qua facie fuerit, qua statura, quo municipio, qua tribu. nihil scio, inquires, nisi quae praedia habuerit. igitur fratrem

exheredans, te faciebat heredem. in multas praeterea pecunias alienissimorum hominum, eiectionis veris heredibus, tanquam heres esset, invasit. quanquam hoc maxime admiratus sum, mentionem te hereditatum ausum esse facere, cum ipse hereditatem patris non adisses. Haec ut colligeres, homo amentissime, tot dies in aliena villa declamasti? quanquam tu quidem (ut tui familiarissimi dictitant) vini exhalandi, non ingenii acuendi causa declamas. et vero adhibes joci causa magistrum, suffragio tuo, et compotorum tuorum, rhetorem: cui concessisti, ut in te, quae vellet, diceret. falsum omnino hominem! sed materia facilis est in te, et in tuos dicta dicere. vide autem, inter te, et avum tuum quid intersit. ille sensim dicebat, quod causae prodesset; tu cursim dicis aliena. at quanta merces rhetori data est? audite, audite, Patres conscripti, et cognoscite reipublicae vulnera. duo millia jugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori assignasti, et quidem immunita, ut pro tanta mercede nihil sapere disceres. num etiam hoc, homo audacissime, ex Caesaris commentariis? sed di-

cam alio loco, et de Leontino agro, et de Campano: quos iste agros, ereptos reipublicae, turpissimis possessoribus inquinauit. jam enim, quoniam criminibus ejus satis respondi, de ipso emendatore et correctore nostro quaedam dicenda sunt. nec enim omnia effundam, ut, si saepius decertandum sit, ut erit, semper novus veniam: quam facultatem mihi multitudo istius vitiorum, peccatorumque largitur. visne igitur te inspiciamus a puero? sic opinor. a principio ordiamur. ¹⁸ Tenesne memoria, praetextatum te decoxisse? patris, inquires, ista culpa est. concedo. etenim est pietatis plena defensio. illud tamen audaciae tuae, quod sedisti in quatuordecim ordinibus, cum esset lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus, quamvis quis fortunae vitio, non suo decoxisset. sumpisti virilem togam, quam statim muliebrem togam reddidisti. primo vulgare scortum: certa flagitii merces, nec ea parva: sed cito Curio intervenit, qui te a meretricio quaestu abduxit: et, tanquam stolam dedisset, in matrimonio stabili et certo locavit. nemo unquam puer, emptus libi-

dinis causa, tam fuit in domini potestate, quam tu in Curionis. quoties te pater ejus domo sua ejecit? quoties custodes posuit, ne limen intrares? cum tamen tu, nocte socia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas demitterere. quae flagitia domus illa diutius ferre non potuit. scisne me de rebus mihi notissimis dicere? recordare tempus illud, cum pater Curio moerens jacebat in lecto: filius, se ad pedes meos prosternens, lacrymans te mihi commendabat; orabat, ut te contra suum patrem, si sesteritiûm sexagies peteret, defenderem; tantum enim se pro te intercessisse. ipse autem amore ardens confirmabat, quod desiderium tui discidii ferre non posset, se in exilium esse iturum. quo ego tempore tanta mala florentissimae familiae sedavi, vel potius sustuli. patri persuasi, ut aes alienum filii dissolveret: redimeret adolescentem, summa spe, et animi, et ingenii praeditum, rei familiaris facultatibus: eumque tua non modo familiaritate, sed etiam congressione patrio jure et potestate prohiberet. haec tu cum per me acta meminisses: nisi illis, quos videmus, gladiis

confideres, maledictis me provocare au-
 19 sus esses? Sed jam stupra, et flagitia
 omittam: sunt quaedam, quae honeste
 non possum dicere: tu autem eo liberior,
 quod ea in te admisisti, quae a verecundo
 inimico audire non posses. sed reliquum
 vitae cursum videte: quem quidem cele-
 riter perstringam. ad haec enim, quae in
 civili bello, in maximis reipublicae mise-
 riis fecit, et ea, quae quotidie facit, festi-
 nat animus. quae peto, ut quanquam
 multo notiora vobis, quam mihi sunt, ta-
 men, ut facitis, attente audiat. debet
 enim talibus in rebus excitare animos
 non cognitio solum rerum, sed etiam re-
 cordatio. tametsi incidamus oportet me-
 dia, ne nimis sero ad extrema veniamus.
 intimus erat in tribunatu Clodio: qui
 sua erga me beneficia commemorat. ejus
 omnium incendiolorum fax. cujus etiam
 domi quiddam jam tum molitus est. quid
 dicam, ipse optime intelligit. inde itum
 Alexandriam contra senatus auctorita-
 tem, contra religionem. sed habebat du-
 cem Gabinium, qui-cum quidvis rectissi-
 me facere posset. qui tum inde reditus,
 aut qualis? prius in ultimam Galliam ex-

56 IN M. ANTONIUM

Aegypto, quam domum. quae autem erat domus? suam enim quisque domum tum obtinebat, neque erat usquam tua. domum dico? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneress, praeter unum Misenum, quod cum sociis tanquam Sisaporem tenebas? Venisti e Gallia ad quae-²⁰sturam petendam. aude dicere, te prius ad parentem tuam venisse, quam ad me. acceperam enim jam ante Caesaris literas, ut mihi satisfieri paterer a te. itaque ne loqui quidem sum te passus de gratia. postea custoditus sum a te, tu a me observatus in petitione quaesturae. quo quidem tempore P. Clodium, approbante populo Romano, in foro es conatus occidere: cumque eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo, tamen ita praedicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, unquam mihi pro tuis in me injuriis satis esse facturum. in quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem illam egisse dicas, cum te ultro mihi idem illud deferentem nunquam sim adhortatus. quanquam, si in eo perseverares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quam ad meam gratiam. quaestor es factus. de-

inde continuo sine senatus-consulto, sine forte, sine lege ad Caesarem cucurristi. id enim unum in terris, egestatis, aeris alieni, nequitiae, perditis vitae rationibus perfugium esse ducebas. ibi te cum et illius largitionibus, et tuis rapinis explevisses, (si hoc est explere, quod statim effundas) advolasti egens ad tribunatum, ut in eo magistratu, si posses, viri tui si-
 21 milis esses. Accipite nunc, quaeso, non ea, quae ipse in se, atque in domesticum dedecus impure atque intemperanter, sed quae in nos, fortunasque nostras, id est in universam rempublicam, impie ac nefarie fecerit. ab hujus enim scelere omnium malorum principium natum reperietis. nam, cum L. Lentulo, C. Marcello consulibus, kalendis Januar. labentem et prope cadentem rempublicam fulcire cuperetur, ipsique C. Caesari, si sana mente esset, consulere velletis: tum iste venditum atque emancipatum tribunatum consiliis vestris opposuit, cervicesque suas ei subjecit securi, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. in te autem, M. Antoni, id decrevit senatus, et quidem incolumis, nondum tot luminibus extinc-

tis, quod in hostem togatum decerni est
 solitum more majorum. et tu apud Pa-
 tres conscriptos contra me dicere ausus
 es, cum ab hoc ordine ego conservator
 essem, tu hostis reipublicae judicatus?
 commemoratio illius tui sceleris inter-
 missa est, non memoria deleta. dum ge-
 nus hominum, dum populi Romani no-
 men extabit, (quod quidem erit, si per
 te licuerit, sempiternum) tua illa pestife-
 ra intercessio nominabitur. quid cupide
 a senatu, quid temere fiebat, cum tu, u-
 nus adolescens, universum ordinem de-
 cernere de salute reipublicae prohibuisti?
 neque id semel, sed saepius? neque tu te-
 cum de senatus auctoritate agi passus es?
 quid autem agebatur, nisi ne delere et e-
 vertere rempublicam funditus velles, cum
 te neque principes civitatis rogando, ne-
 que majores natu monendo, neque fre-
 quens senatus agendo, de vendita atque
 addicta sententia movere potuit? tum il-
 lud, multis rebus ante tentatis, necessa-
 rio tibi vulnus inflictum, quod paucis an-
 te te, quorum incolumis fuit nemo. tum
 contra te dedit arma hic ordo consuli-
 bus, reliquisque imperiis et potestatibus:

quae non effugisses, nisi te ad arma Caesaris contulisses. Tu, tu, inquam, M. Antoni, princeps C. Caesari, omnia perturbare cupienti, causam belli contra patriam inferendi dedisti. quid enim aliud ille dicebat? quam causam dementissimi sui consilii, et facti afferebat, nisi quod intercessio neglecta, jus tribunitium sublatum, circumscriptus a senatu esset Antonius? omitto quam haec falsa, quam levia: praesertim cum omnino nulla causa iusta cuiquam esse possit contra patriam arma capiendi. sed nihil de Caesare: tibi certe confitendum est, causam perniciosissimi belli in persona tua constituisse. O miserum te, si intelligis! miseriorem, si non intelligis, hoc literis mandari, hoc memoriae prodi, huius rei, ne posteritatem quidem omnium seculorum unquam immemorem fore, consules ex Italia excussos, cumque his Cn. Pompeium, qui imperii populi Romani decus ac lumen fuit: omnes consulares, qui per valetudinem exsequi cladem illam fugamque potuissent: praetores, praetorios, tribunos plebis, magnam partem senatus, omnem sobolem juventutis, unoque verbo

republicam expulsam, atque exterminatam suis sedibus. ut igitur in seminibus est causa arborum et stirpium, sic hujus luctuosissimi belli semen tu fuisti. doletis, tres exercitus populi Romani interfectos: interfecit Antonius. desideratis clarissimos cives: eos quoque eripuit vobis Antonius. auctoritas hujus ordinis afflicta est: afflixit Antonius. omnia denique, quae postea vidimus, (quid autem mali non vidimus?) si recte ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. ut Helena Trojanis, sic iste huic rei publicae causa belli, causa pestis, atque exitii fuit. reliquae partes tribunatus principio similes. omnia perfecit, quae senatus, salva republica ne fieri possent, perfecerat. cujus tamen scelus in scelere cognoscite. Restituebat multos calamitosos. in his patruī nulla mentio. si severus: cur non in omnes? si misericors, cur non in suos? sed omitto caeteros. Licinium Denticulam, de alea condemnatum, collusorem suum, restituit: quasi vero ludere cum condemnato non liceret: sed ut, quod ille in alea perdiderat, beneficio legis dissolveret. quam attulif-

ti rationem populo Romano, cur eum restitui oporteret? absentem credo in reos relatum, rem indicta causa judicatam: nullum fuisse de alea lege iudicium: vi oppressum, et armis: postremo, quod de patruo tuo dicebatur, pecunia iudicium esse corruptum. nihil horum. at vir bonus, et republica dignus. nihil id quidem ad rem; ego tamen, quoniam condemnatum esse pro nihilo vis, si ita esset, ignoscerem. hominem omnium nequissimum, qui non dubitaret vel in foro alea ludere, lege, quae est de alea, condemnatum qui in integrum restituit, is non apertissime studium suum ipse profitetur? in eodem vero tribunatu, cum Caesar in Hispaniam proficiscens, huic conculcandam Italiam tradidisset: quae fuit ejus peragratio itinerum? Iustratio municipiorum? scio me in rebus celebratissimis sermone omnium versari, eaque, quae dico, dicturusque sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tum fuere, quam mihi, qui non fui: notabo tamen singulas res: etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere vestrae scientiae. etenim quod unquam in terris tantum flagitium extitisse

auditum est? tantam turpitudinem? tantum dedecus? Vehebatur in effedo²⁴ tribunus plebis: lictores laureati antecede-
 debant: inter quos, aperta lectica, mimas portabatur: quam ex oppidis municipales, homines honesti, obviam necessario prodeuntes, non noto illo et mimico nomine, sed Volumniam consalutabant. sequebatur rheda cum lenonibus, comites nequissimi: rejecta mater amicam impuri filii, tanquam nurum, sequebatur. O miserae mulieris foecunditatem calamitosam! horum flagitiorum iste vestigiis omnia municipia, praefecturas, colonias, totam denique Italiam impressit. reliquorum factorum ejus, Patres conscripti, difficilis est sane reprehensio, et lubrica. versatus in bello est: saturavit se sanguine dissimillimorum sui civium. fuit felix, si potest ulla esse in scelere felicitas. sed, quoniam veteranis cautum esse volumus, quanquam dissimilis est militum causa, et tua: illi secuti sunt: tu quaesisti ducem: tamen, ne apud illos me in invidiam voces, nihil de belli genere dicam. victor è Thessalia Brundisium cum legionibus revertisti. ibi me non occidisti.

magnum beneficium: potuisse enim fateor. quanquam nemo erat eorum, qui tunc tecum fuerunt, qui mihi non censeret parci oportere. tanta enim est caritas patriae, ut vestris etiam legionibus sanctus essem, quod eam a me servatam esse meminissent. sed fac id te dedisse mihi, quod non ademisti; meque a te habere vitam, quia a te non sit erepta: licuitne mihi per tuas contumelias hoc beneficium sic tueri, ut tuebar; praesertim cum te haec auditurum videres? Venisti

25 Brundisium, in sinum quidem et in complexum tuae mimulae. quid est? num mentior? quàm miserum est id negare non posse, quod sit turpissimum confiteri? si te municipiorum non pudebat: ne veterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundisii illam non viderit? quis, qui nescierit venisse eam tibi tot dierum viam gratulatum? quis, qui non indoluerit, tam sero se, quam nequam hominem secutus esset, cognoscere? Italiae rursus percurratio eadem comite mima: in oppida militum crudelis et misera deductio: in urbe auri, argenti, maximeque vini, foeda direptio. ac-

cessit, ut, Caesare ignaro, cum ille esset Alexandriae, beneficio amicorum ejus magister equitum constitueretur. tum existimavit se suo jure cum Hippia vivere, et equos vectigales Sergio mimo tradere. tum sibi non hanc, quam nunc male tuetur, sed M. Pisonis domum, ubi habitaret, legerat. quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hereditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egestas: quò se verteret non habebat. nondum ei tanta a L. Rubrio, non a L. Turselio hereditas venerat: nondum in Cn. Pompeii locum, multorumque aliorum, qui aberant, repentinus heres successerat. erat ei vivendum latronum ritu, ut tantum haberet, quantum rapere potuisset. sed haec, quae robustioris improbitatis sunt, omittamus: loquamur potius de nequissimo genere levitatis. tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiae nuptiis exhauseras, ut tibi necesse esset in populi Romani conspectu vomere postridie. ô rem non modo visu foedam, sed etiam auditu! si inter coenam, in ipsis tuis immanibus illis po-

culis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? in coetu vero populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens, frustis esculentis, vinum redolentibus, gremium suum et totum tribunal implevit. sed hoc ipse fatetur esse in suis
 26 sordibus: veniamus ad splendida. Caesar Alexandria se recepit, felix, ut sibi quidem videbatur: mea autem sententia, si quis reipublicae sit infelix, felix esse non potest. hasta posita pro aede Jovis Statoris, bona Cn. Pompeii (miserum me! consumptis enim lacrymis, tamen infixus animo haeret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeii Magni, voci acerbissimae subiecta praeconis. una in illa re servitutis oblita civitas ingemuit, servientibusque animis, cum omnia metu tenerentur, gemitus tamen populi Romani liber fuit. expectantibus omnibus, quisnam esset tam impius, tam demens, tam diis, hominibusque hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inventus est nemo, praeter Antonium: praesertim cum tot essent circum hastam illam, qui alia omnia auderent. unus in-

ventus est, qui id auderet, quod omnium fugisset et reformidasset audacia. tantus igitur te stupor oppressit, vel, ut verius dicam, tantus furor, ut primum, cum sector sis isto loco natus, deinde cum Pompeii sector, non te execrandum populo Romano, non detestabilem, non omnes tibi deos, omnes homines, et esse inimicos, et futuros scias? at quam insolenter statim helluo invasit in ejus viri fortunas; cujus virtute terribilior erat populus Romanus exteris gentibus, justitiâ carior? In ejus igitur copias cum ²⁷ se subito ingurgitavisset, exsultabat gaudio, persona de mimo, modo egens, repente dives. sed, ut est apud poëtam, nescio quem, 'male parta, malè dilabuntur.' incredibile, ac simile portenti est, quoniam modo illa tam multa, quam paucis, non dico mensibus, sed diebus effuderit. maximus vini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretiosa vestis multa, et lauta supellex, et magnifica multis locis, non illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundantis. horum paucis diebus nihil erat. quae Charybdis tam vorax? Charybdin dico? quae si fu-

it, fuit animal unum: oceanus, medius
fidius, vix videtur tot res, tam dissipatas,
tam distantibus in locis positas, tam ci-
to absorbere potuisse. nihil erat clausum,
nihil obsignatum, nihil scriptum. apo-
thecae totae nequissimis hominibus con-
donabantur: alia mimi rapiebant, alia
mimae: domus erat aleatoribus referta,
plena ebriorum: totos dies potabatur,
atque id locis pluribus: suggeriebantur e-
tiam saepe (non enim semper ipse felix)
damna aleatoria. conchyliatis Cn. Pom-
peii peristromatis, servorum in cellis lec-
tos stratos videres. quamobrem desinite
mirari, haec tam celeriter esse consump-
ta. non modo unius patrimonium, quam-
vis amplum, ut illud fuit, sed urbes et
regna celeriter tanta nequitia devorare
potuisset. at ejusdem aedes etiam, et hor-
tos. O audaciam immanem! tu ingredi
illam domum ausus es? tu illud sanctissi-
mum limen intrare? tu illarum aedium
diis penetibus os importunissimum of-
tendere? quam domum aliquandiu nemo
adspicere poterat, nemo sine lacrymis
praeterire: hac te in domo tamdiu dever-
sari non pudet? in qua, quamvis nihil sa-

pias, tamen nihil tibi potest esse jucundum. An tu illa in vestibulo rostra, ²⁸ spolia cum adspexisti, domum tuam te introire putas? fieri non potest. quamvis enim sine mente, sine sensu sis, ut es: tamen et te, et tua, et tuos nosti. nec vero te unquam, neque vigilantem, neque in somnis credo mente posse consistere. necesse est, quamvis sis, ut es, violentus et furens, cum tibi objecta sit species singularis viri, perterritum te de somno excitari, furere etiam saepe vigilantem. me quidem miseret parietum ipsorum, atque tectorum. quid enim unquam domus illa viderat, nisi pudicum, nisi ex optimo more et sanctissima disciplina? fuit enim ille vir, Patres conscripti, sicut scitis, cum foris clarus, tum domi admirandus: neque rebus externis magis laudandus, quam institutis domesticis. hujus in sedibus pro cubiculis stabula, pro tricliniis propinae sunt. etsi jam negat. nolite, nolite quaerere. frugi factus est. mimam illam suam suas res sibi habere jussit ex duodecim tabulis: claves ademit, exegit. quam porro spectatus civis, quam probatus: cujus ex omni vita nihil est honestius, quam

quod cum mima fecit divortium? at quam crebro usurpat, 'et consul, et Antonius?' hoc est dicere, et consul, et impudicissimus: et consul, et homo nequissimus. quid enim est aliud Antonius? nam si dignitas significaretur in nomine: dixisset, credo, aliquando, avus tuus, 'et consul, et Antonius.' nunquam dixit. dixisset etiam collega meus, patruus tuus. nisi tu solus es Antonius. sed omitto ea peccata, quae non sunt earum partium propria, quibus tu rempublicam vexavisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est, ad civile bellum: quod natum, conflatum, ²⁹ susceptum operâ tuâ est. Cui bello cum propter timiditatem tuam, tum propter libidines defuisti. gustaras civilem sanguinem, vel potius exsorbueras: fueras in acie Pharfalica antesignanus: L. Domitium, nobilissimum et clarissimum virum, occideras: multosque praeterea, qui e proelio effugerant, quos Caesar, ut nonnullos, fortasse servasset, crudelissime persecutus trucidaras. quibus tantis, talibus gestis, quid fuit causae, cur in Africam Caesarem non sequerere, cum praesertim belli pars tanta restaret? ita-

que quem locum apud ipsum Caesarem post ejus ex Africa reditum obtinuisti? quo numero fuisti? cujus tu imperatoris quaestor fueras, dictatoris magister equitum, belli princeps, crudelitatis auctor, praedae socius, testamento, ut ipse dicebas, filius, appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. primo respondisti plane ferociter: et, ne omnia videar contra te, propemodum aequa et justa dicebas. a me C. Caesar pecuniam? cur potius, quam ego ab illo? an ille sine me vicit? at ne potuit quidem. ego ad illum belli civilis causam attuli: ego leges perniciosas rogavi: ego arma contra consules, imperatoresque populi Romani, contra senatum, populumque Romanum, contra deos patrios, arasque et focos, contra patriam tuli. num sibi soli vicit? quorum facinus est commune, cur non sit eorum praeda communis? jus postulabas: sed quid ad rem? plus ille poterat. itaque, excussis tuis vocibus, et ad te, et ad praedes tuos milites misit: cum repente a te praeclara illa tabula prolata, qui risus hominum de te erat? tantam esse tabulam, tam varias, tam

multas possessiones, ex quibus, praeter partem Miseni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, posset suum dicere. auctionis vero miserabilis adspectus: vestis Pompeii non multa, eaque maculosa: ejusdem quaedam argentea vasa collisa: sordidata mancipia: ut doleremus quidquam esse ex illis reliquiis, quod videre possemus. hanc tamen auctionem heredes L. Rubrii decreto Caesaris prohibuerunt. haerebat nebulo. quò se verteret non habebat. quin his ipsis temporibus domi Caesaris percussor ab isto missus; deprehensus dicebatur esse cum sica: de quo Caesar in senatu, aperte in te invehens, questus est. proficiscitur in Hispaniam Caesar, paucis tibi ad solvendum, propter inopiam tuam, prorogatis diebus. ne tum quidem sequeris. tam bonus gladiator rudem tam cito accepisti? Hunc igitur quisquam, qui in suis partibus, id est, in suis fortunis tam timidus fuerit, pertimescat? profectus est tandem aliquando in Hispaniam: sed tuto, ut ait, pervenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella pervenit? aut non suscipienda fuit ista causa, Antoni: aut,

cum suscepisses, defendenda usque ad extremum. ter depugnavit Caesar cum civibus, in Thessalia, Africa, Hispania. omnibus affuit his pugnis Dolabella: in Hispaniensi etiam vulnus accepit. si de meo iudicio quaeris: nollem. sed tamen consilium a primo reprehendendum, laudanda constantia. tu vero quid es? Cn. Pompeii liberi primum patriam repetebant. esto: fuerit haec partium causa communis. repetebant praeterea deos patrios, aras, focos, larem suum familiarem: in quae tu invaseras. haec cum repeterent armis ii, quorum erant legibus: etsi in rebus iniquissimis quid potest esse aequi? tamen erat aequissimum, contra Cn. Pompeii liberos Cn. Pompeii pugnare sectorem. an tu Narbone mensas hospitum convomeres, Dolabella pro te in Hispania dimicaret? qui vero Narbone reditus? et tamen quaerebat, cur ego ex ipso cursu tam subito revertissem. exposui nuper, Patres conscripti, causam reditus mei. volui, si possem, etiam ante kalendas Januar. prodesse reipublicae. nam, quod quaerebas, quomodo redissem: primum luce, non tenebris: deinde cum

calceis et toga, nullis nec Gallicis, nec lacerna. at etiam adspicis me, et quidem, ut videris, iratus. nae tu jam mecum in gratiam redeas, si scias, quam me pudeat nequitiae tuae, cujus te ipsum non pudet. ex omnibus omnium flagitiis nullum turpius vidi, nullum audiui. qui magister equitum fuisse tibi viderere, in proximum annum consulatum peteres, vel potius rogares, per municipia, coloniasque Galliae, a qua nos tum, cum consulatus petebatur, non rogabatur, petere consulatum solebamus, cum Gallicis et lacerna cucurristi.

At videte levitatem hominis. cum hora diei decima fere ad Saxa rubra venisset, delituit in quadam cauponula, atque ibi se occultans, perpotavit ad vesperam: inde cisis celeriter ad urbem advectus, domum venit capite involuto. janitor, quis tu? a Marco tabellarius. confestim ad eam, cujus causa venerat, deducitur: eique epistolam tradit. quam cum illa legeret flens, (erat enim amatorie scripta: caput autem literarum sibi cum illa mima posthac nihil futurum: omnem se amorem abjecisse illinc, atque in hanc transfudisse) cum mulier fleret

uberius, homo misericors ferre non potuit: caput aperuit; in collum invasit. ô hominem nequam! quid enim aliud dicam? magis proprie nihil possum dicere, ergo, ut te catamitum, nec opinato cum ostendisses, praeter spem mulier adspiceret, idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? et domi quidem causam amoris habuit; foris etiam turpiorem, ne L. Plancus praedes tuos venderet. productus autem in concionem a tribuno plebis, cum respondisses, te rei tuae causa venisse, populum etiam dicacem in te reddidisti. Sed nimis multa de nugis. ad majora veniamus. Caesari ex Hispania redeunti obviam longissime processisti. celeriter isti, redisti, ut cognosceret te, si minus fortem, attamen strenuum. factus es ei rursus nescio quomodo familiaris. habebat hoc omnino Caesar: quem plane perditum aere alieno, egentemque, si eundem nequam hominem audacemque cognoverat, hunc in familiaritatem libentissime recipiebat. his igitur rebus praeclare commendatus, jussus es renunciari consul, et quidem cum ipso. nihil queror de Dol-

bella, qui tum est impulsus, inductus, elusus. qua in re, quanta fuerit uterque vestrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille induxit, ut peteret: promissum et receptum intervertit, ad seque transfudit: tu ejus perfidiae voluntatem tuam adscripsisti. veniunt kalendae Januariæ: cogimur in senatum: inVectus est copiosius multo in istum et paratius Dolabella, quam nunc ego. hic autem iratus quæ dixit, dii boni? primum cum Caesar ostendisset, se, prius quam proficisceretur, Dolabellam consulem esse iussurum: quem negant regem, qui et faceret semper ejusmodi aliquid, et diceret: sed cum Caesar ita dixisset; tum hic bonus augur eo se sacerdotio præditum esse dixit, ut comitia auspiciis vel impedire, vel vitare posset, idque se facturum esse asseveravit. in quo primum incredibilem stupiditatem hominis cognoscite. quid enim? istud, quod te sacerdotii jure facere posse dixisti, si augur non esses, et consul esses, minus facere potuisses? vide ne etiam facilius. nos enim nuntiationem solum habemus: consules et reliqui magistratus etiam speculationem. esto, hoc im-

perite : (nec enim est ab homine nunquam sobrio postulanda prudentia) sed videte impudentiam. multis ante mensibus in senatu dixit, se Dolabellae comitia aut prohibiturum auspiciis, aut id facturum esse, quod fecit. quisquamne divinare potest, quid vitii in auspiciis futurum sit, nisi qui de coelo servare constituit? quod neque licet comitiis per leges: et, si quis servavit; non habitis comitiis, sed prius quam habeantur, debet nuntiare. verum implicata inscitiâ impudentia est, si nec scit quod augurem, nec facit quod prudentem decet. atque ex illo die recordamini ejus usque ad idus Martias consulatum. quis unquam apparitor tam humilis, tam abjectus? nihil ipse poterat: omnia rogabat: caput in adversam lecticam inferens, beneficia, quae venderet, a collega petebat. Ecce Dolabellae comitiorum dies, sortitio praerogativae. quiescit. renuntiatur: tacet. prima classis vocatur: renuntiatur: deinde, ut assolet, suffragatum secunda classis vocatur: quae omnia citius sunt facta, quam dixi. confecto negotio bonus augur (Laelium dices) ALIO DIE, inquit. ô im-

prudentiam singularem ! quid videras ?
 quid senseras ? quid audieras ? nec enim
 te de coelo servasse dixisti, neque hodie
 dicis. id igitur obvenit vitium, quod tu
 jam kalendis Januariis futurum esse pro-
 videras, et tanto ante praedixeras. er-
 go, hercule, magna, ut spero, tua potius,
 quam reipublicae, calamitate ementitus
 es auspicia. obstrinxisti religione popu-
 lum Romanum. augur auguri, consul con-
 suli obnuntiavisti. nolo plura, ne acta
 Dolabellae videar convellere: quae ne-
 cesse est aliquando ad nostrum collegium
 deferantur. sed arrogantiam hominis,
 insolentiamque cognoscite. quamdiu tu
 voles, vitiosus consul Dolabella: rursus,
 cum voles, salvis auspiciis creatus. si ni-
 hil est, cum augur iis verbis nuntiat, qui-
 bus tu nuntiasti: confitere te, cum, A-
 LIO DIE, dixeris, sobrium non fuisse.
 sin est aliqua vis in istis verbis, ea quae
 sit, augur a collega requiro. sed, ne for-
 te ex multis rebus gestis M. Antonii rem
 unam pulcherrimam transfiliat oratio, ad
 34 Lupercalia veniamus. Non dissimu-
 lat, Patres conscripti: apparet esse com-
 motum: sudat, pallet: quidlibet, modo.

ne nauseet, faciat, quod in porticu Minutia fecit. quae potest esse turpitudinis tantae defensio? cupio audire: ut videam, ubi rhetoris tanta merces, ubi campus Leontinus appareat. sedebat in Rostris collega tuus, amictus toga purpurea, in sella aurea, coronatus: adscendis; accedis ad sellam; (ita eras Lupercus, ut te consulem esse meminisse deberes) diadema ostendis. gemitus toto foro. unde diadema? non enim abiectionem sustuleras, sed attuleras domo meditatam et cogitatum scelus. tu diadema imponebas cum plangore populi: ille cum plausu rejiciebat. tu ergo unus, scelerate, inventus es, qui cum auctor regni esses; eum, quem collegam regni habebas, dominum habere velles: et idem tentares, quid populus Romanus ferre et pati posset. at etiam misericordiam captabas: supplex te ad pedes abjiecebas: quid petens? ut servires? tibi uni peteres: qui ita a puero vixeris, ut omnia paterere, ut facile servires: a nobis populoque Romano mandatum id certe non habebas. O praeclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus concionatus! quid hoc turpius? quid

foedius? quid suppliciiis omnibus dignius? num expectas, dum te stimulis fodiam? haec te, si ullam partem habes sensus, lacerat, haec cruentat oratio. vereror, ne imminuam virorum summorum gloriam: dicam tamen dolore commotus. quid indignius, quam vivere eum, qui imposuerit diadema, cum omnes fateantur jure interfectum esse, qui abjecerit? at etiam adscribi jussit in fastis, ad Luperalia, 'C. CAESARI, dictatori perpetuo, M. Antonium, consulem, populi jussu regnum detulisse, Caesarem uti noluisse.' jam jam minime miror, te otium perturbare: non modo urbem odisse, sed etiam lucem: cum perditissimis latronibus non solum de die, sed etiam in diem vivere. ubi enim tu in pace consistes? qui locus tibi in legibus et judiciis esse potest, quae tu, quantum in te fuit, dominatu regio sustulisti? ideone L. Tarquinius exactus: Sp. Cassius, Melius, M. Manlius, necati, ut multis post saeculis, a M. Antonio, quod fas non est, rex Romae constitueretur? sed ad auspicia redeamus. De quibus rebus idibus Martiis fuit in senatu Caesar acturus; quae-

ror tum tu quid egisses. audiebam quidem te paratum venisse, quod me de ementitis auspiciis, quibus tamen parere necesse erat, putares esse dicturum. sustulit illum diem fortuna populi Romani. num etiam tuum de auspiciis iudicium interitus Caesaris sustulit? sed incidi in id tempus, quod iis rebus, in quas ingressa erat oratio, praeventendum est. quae tua fuga? quae formido illo die? quae propter conscientiam scelerum desperatio vitae? cum ex illa fuga, beneficio eorum, qui te, si sanus esses, salvum esse voverunt, clam te domum recepisti? ô mea frustra semper verissima auguria rerum futurarum! dicebam illis in Capitolio liberatoribus nostris, cum me ad te ire vellet, ut ad defendendam rempublicam te adhortarer: quoad metueres, omnia te promissurum: simul ac timere desiisses, similem te futurum tui. itaque cum caeteri consulares irent, redirent, in sententia mansi: neque te illo die, neque postero vidi: neque ullam societatem optimis civibus cum importunissimo hoste foedere ullo confirmari posse credidi. post diem tertium veni in aedem Telluris, et qui-

dem invitus, cum omnes aditus armati
obsiderent. qui tibi ille dies, M. Anto-
ni, fuit? quanquam mihi subito inimicus
extitisti, tamen me tui miseret, quod ti-
36 bi invideris. Qui tu vir, dii immorta-
les! et quantus fuisses, si illius diei men-
tem servare potuisses! pacem haberemus,
quae erat facta per obsidem puerum no-
bilem, M. Antonii filium, M. Bambali-
onis nepotem. quanquam te bonum ti-
mor faciebat, non diuturnus magister of-
ficii: improbum fecit ea, quae, dum ti-
mor abest, a te non discedit, audacia. et
si tum, cum optimum te putabant, me
quidem dissentiente, funeri tyranni, si
illud funus fuit, sceleratissime praefuisti.
tua illa pulchra laudatio, tua miseratio,
tua cohortatio. tu, tu, inquam, illas fa-
ces incendisti, et eas, quibus semustula-
tus ille est, et eas, quibus incensa L. Bellic-
ni domus deflagavit. tu illos impetus
perditorum hominum, et, ex maxima
parte, servorum, quos nos vi manuque
replimus, in nostras domos immisisti.
idem tamen, quasi fuligine absterfa, reli-
quis diebus in Capitolio praeclara sena-
tus-consulta fecisti, ne qua post idus Mar-

tias immunitatis tabula, neve cuiusquam beneficii figeretur. meministi ipse de exulibus: scis, de immunitate quid dixeris. optimum vero, quod dictaturae nomen in perpetuum de republica sustulisti. quo quidem facto tantum te cepisse odium regni videbatur, ut ejus omnem, propter proximum dictatorem, tolleres metum. constituta respublica videbatur aliis, mihi vero nullo modo, qui omnia, te gubernante, naufragia metuebam. num me igitur fefellit? aut num diutius sui potuit esse dissimilis? inspectantibus vobis, toto Capitolio tabulae figebantur: neque solum singulis veniebant immunitates, sed etiam populis universis. civitas non jam singillatim, sed provinciis totis dabatur. itaque si haec manent, quae stante republica manere non possunt, provincias universas, Patres conscripti, perdidistis, neque vectigalia solum, sed etiam imperium populi Romani, hujus domesticis nundinis deminutum est. Ubi³⁷ est septies millies sestertiūm, quod in tabulis, quae sunt ad Opis, patebat? funestae illius quidem pecuniae, sed tamen, quae nos si iis, quorum erat, non redde-

rentur, a tributis posset vindicare. tu autem quadringenties H-S quod idibus Martiis debuisti, quonam modo ante kalendas Aprilis debere desisti? sunt ea quidem innumerabilia, quae a diversis emebantur, non insciente te: sed unum egregium de rege Dejotaro, populo Romano amicissimo, decretum in Capitolio fixum. quo proposito nemo erat, qui in ipso dolore risum posset continere. quis enim cuiquam inimicior, quam Dejotaro Caesar? aequae atque huic ordini, ut equestri, ut Massiliensibus, ut omnibus, quibus rempublicam populi Romani caram esse sentiebat. igitur, a quo vivo nec praesens, nec absens rex Dejotarus quidquam aequi boni impetravit, apud mortuum factus est gratosus. compellarat hospitem praesens, computarat, pecuniam imperarat, in ejus tetrarchia unum ex Graecis comitibus suis collocarat; Armeniam abstulerat a senatu datam. haec vivus eripuit, reddidit mortuus. at quibus verbis? modo aequum sibi videri, modo non iniquum. mira verborum complexio. at ille nunquam (semper enim absenti affui Dejotaro) quicquam sibi, quod nos pro-

illo postularemus, aequum dixit videri. syngrapha H-S. centies per legatos, viros bonos, sed timidos et imperitos, sine nostra, sine reliquorum hospitem regis sententia, facta in gynaeceo: quo in loco plurimae res veniere, et veneunt. quae ex syngrapha quid sis acturus, meditere censeo. rex enim ipse sua sponte, nullis commentariis Caesaris, simulatque audit ejus interitum, suo Marte res suas recuperavit. sciebat homo sapiens, jus semper hoc fuisse, ut, quae tyranni eripuissent, ea, tyrannis interfectis, ii, quibus erepta essent, recuperarent. nemo igitur jureconsultus, ne iste quidem, qui tibi uni est jureconsultus, per quem haec agis, ex ista syngrapha deberi dicit pro iis rebus, quae erant ante syngrapham recuperatae. non enim a te emit: sed prius quam tu suum sibi venderes, ipse possedit. ille vir fuit: nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus. Quid ego de commentariis infinitis, quid ³⁸ de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores sunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palam venditent. itaque tanti acervi nummorum a-

pud istum construuntur, ut jam appendantur, non numerentur pecuniae. at quam caeca avaritia est? nuper fixa tabula est, qua civitates locupletissimae Cretensium vectigalibus liberantur: statuiturque, ne post M. Brutum proconsulem sit Creta provincia. tu mentis es compos? tu non constringendus? an Caesaris decreto Creta post M. Bruti decessum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum, Caesare vivo, pertineret? at hujus venditione decreti (ne nihil actum putetis) provinciam Cretam perdidistis. omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic venditor. et de exulibus legem, quam fixisti, Caesar tulit? nullius infector calamitatem: tantum queror, primum eorum reditus inquinatos, quorum causam dissimilem Caesar judicaverit: deinde nescio cur reliquis idem non tribuas. neque enim plus quam tres, aut quatuor reliqui sunt. qui simili in calamitate sint, cur tua misericordia simili non fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cum de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad censuram petendam impulisti, eamque petitionem comparasti, quae et risus ho-

minum, et querelas moveret. cur autem
 ea comitia non habuisti? an quia tribu-
 nus plebis sinistrum fulmen nuntiabat?
 cum tua quid interest, nulla auspicia sunt;
 cum tuorum, tum sis religiosus. quid? e-
 undem in septemviratu nonne destituis-
 ti? intervenit enim. quid metuisti? credo,
 ne salvo capite negare non posses. om-
 nibus eum contumeliis onerasti, quem
 patris loco, si ulla pietas in te esset, cole-
 re debebas. filiam ejus, sororem tuam,
 ejecisti, alia conditione quaesita, et an-
 te perspecta. non est satis. probri infimu-
 lasti pudicissimam foeminam. quid est,
 quod addi possit? contentus eo non fu-
 isti. frequentissimo senatu kalendis Ja-
 nuar. sedente patruo, hanc tibi esse cum
 Dolabella causam odii dicere ausus es,
 quod ab eo sorori et uxori tuae stuprum
 oblatum esse comperisses. quis interpre-
 tari potest, impudentiorne, qui in sena-
 tu: an improbior, qui in Dolabellam:
 an impurior, qui patruo audiente: an
 crudelior, qui in illam miseram tam spur-
 oe, tam impie dixeris? Sed ad chiro-³⁹
 grapha redeamus. quae tua fuit cognitio?
 acta enim Caesaris pacis causa confirma-

ta sunt a senatu > quae quidem Caesar egisset, non ea, quae Caesarem egisse dixisset Antonius. unde ista erumpunt? quo auctore proferuntur? si sunt falsa, cur probantur? si vera, cur veneunt? at sic placuerat, ut ex kalendis Juniis de Caesaris actis cum consilio cognosceretis. quod fuit consilium? quem unquam advocasti? quas kalendas Junias expectasti? an eas, ad quas te, peragratis veteranorum coloniis, stipatum armis retulisti? & praeclaram illam percurfationem tuam mense Aprili, atque Maio, tum, cum etiam Capuam coloniam deducere conatus es? quemadmodum illinc abieris, vel potius penè non abieris, scimus. cui tu urbi minitaris. utinam conere, ut aliquando illud 'penè' tollatur! at quam nobilitata est tua illa peregrinatio? quid prandiorum apparatus, quid furiosam violentiam tuam proferam? tua ista detrimenta sunt: illa nostra. agrum Campanum, qui cum de vectigalibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen infligi magnum reipublicae vulnus putabamus: hunc tu compransoribus tuis, et collusoribus dividebas. mimos dico et mimas,

Patres conscripti, in agro Campano collocatos. quid jam querar de agro Leontino? quandoquidem hae quondam arationes, Campana et Leontina, in populi Romani patrimonio grandi foenore et fructuosae ferebantur. medico tria millia iugerum, quasi te sanasset: rhetori duò, quasi disertum facere potuisset. sed ad iter, Italiamque redeamus. Deduxisti⁴⁰ coloniam Casilinum, quo Caesar ante deduxerat. consuluisti me per literas de Capua tu quidem: sed idem de Casilino respondissem: possesne, ubi colonia esset, eò coloniam novam jure deducere. negavi, in eam coloniam, quae esset auspicatò deducta, dum esset incolumis, coloniam novam jure deduci: colonos novos adscribi posse rescripsi. tu autem insolentiâ elatus, omni auspiciorum jure turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quo erat paucis annis ante deducta, ut vexillum tolleres, et aratrum circumduceres: cujus quidem vomere portam Capuae penè perstrinxisti, ut florentis coloniae territorium minueretur. ab hac religionum perturbatione advolas in M. Varro-

nis, sanctissimi atque integerrimi viri,

fundum Cassinatem. quo jure? quo ore?
 eodem, inquires, quo in heredum L. Rubrii, quo in heredum L. Turselii praedia,
 quo in reliquas innumerabiles possessiones. et, si ab hasta. valeat hasta, valeant
 tabulae, modo Caesaris, non tuae: quibus debuisti, non quibus tu te liberavisti.
 Varronis quidem Cassinatem fundum quis veniisse dicit? quis hastam istius venditionis vidit? quis vocem praeconis audivit? misisse te dicis Alexandriam, qui emeret a Caesare. ipsum enim expectare magnum fuit. quis vero audivit unquam
 (nullius autem salus curae pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam esse tractam? quod si etiam scripsit ad te Caesar, ut redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? remove gladios parumper illos, quos videmus: jam intelliges, aliam causam esse hastae Caesaris, aliam confidentiae, et temeritatis tuae. non enim te dominus modo illis sedibus, sed quivis amicus, vicinus, hospes, procurator arcebit. At quam multos dies in ea villa turpissimè est perbacchatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. O tecta ipsa misera, 'quam dispa-

‘ri domino?’ quanquam quomodo iste dominus? sed tamen quam a dispari tenebantur! studiorum enim suorum M. Varro voluit esse illud, non libidinum diversorium. quae in illa villa ante dicebantur? quae cogitabantur? quae literis mandabantur? jura populi Romani, monumenta majorum, omnis sapientiae ratio, omnisque doctrina. at vero, te inquilino (non enim domino) personabant omnia vocibus ebriorum: natabant pavimenta vino: madebant parietes: ingenui pueri cum meritoribus; scorta inter matres familias versabantur. Cassino salutatum veniebant, Aquino, Interamna: admissus est nemo. jure id quidem. in homine enim turpissimo obsolefiebant dignitatis insignia. cum inde Romam proficiscens ad Aquinum accederet, obviam ei processit (ut est frequens municipium) magna sane multitudo. at iste opertâ lecticâ latus est per oppidum, ut mortuus. stultè Aquinates: sed tamen in viâ habitabant. quid Anagnini? qui cum essent devii, descenderant, ut istum, tanquam si esset consul, salutarent. incredibile dic-

tu; tamen inter omnes constabat, neminem esse resalutatum: praesertim cum duos secum Anagninos haberet, Mustellam et Laconem: quorum alter gladio-
rum est princeps, alter poculorum. quid ego illas istius minas, contumeliasque commemorem, quibus investus est in Sidicinos, vexavit Puteolanos, quòd C. Cassium, quòd Brutos patronos adoptassent? magno quidem iudicio, studio, benevolentia, caritate: non ut te, ut Bassilum, vi et armis, et alios vestri similes, quos clientes nemo habere velit, non
⁴² modo esse illorum cliens. Interea dum tu abes, qui dies ille collegae tui fuit; cum illud, quod tu venerari solebas, bustum in foro evertit? qua re tibi nuntiata, ut constabat inter eos, qui unà fuerunt, concidisti. quid evenerit postea, nescio. metum credo valuisse, et arma. collegam quidem de coelo detraxisti, effecistisque non tu quidem etiam nunc, ut sit similis tui, sed certe, ut dissimilis esset sui. qui vero inde reditus Romam? quae perturbatio totius urbis? memineramus Cinnam nimis potentem; Syllam postea dominantem; modo regnantem Caesarem

videramus. erant fortasse gladii, sed absconditi, nec ita multi. ista vero quae, et quanta barbaria est? agmine quadrato cum gladiis sequuntur milites: scutorum lecticas portari videmus. atque his quidem jam inveteratis, Patres conscripti, consuetudine obduruimus. kalendis Juniiis cum in senatum, ut erat constitutum, venire vellemus, metu perterriti repente diffugimus. at iste, qui senatu non egeret, neque desideravit quemquam, et potius discessu nostro laetatus est, statimque illa mirabilia facinora effecit. qui chirographa Caesaris defendisset lucri sui causa; is leges Caesaris, easque praeclaras, ut rempublicam concutere posset, evertit. numerum annorum provinciis prorogavit: idemque, cum actorum Caesaris defensor esse deberet, et in publicis, et in privatis rebus acta Caesaris rescidit. in publicis, nihil est lege gravius: in privatis, firmissimum est testamentum. leges alias sine promulgatione sustulit: alias, ut tolleret, promulgavit. testamentum irritum fecit: quod etiam infimis civibus semper obtentum est. signa, tabulas, quas populo Caesar unà cum hortis

legavit, eas hic partim in hortos Pompeii deportavit, partim in villam Scipionis.

43 Et tu in Caesaris memoria diligens? tu illum amas mortuum? quem is majorem honorem consecutus erat, quam ut haberet pulvinar, simulacrum, fastigium, flaminem? est ergo flamen, ut Jovi, ut Marti, ut Quirino, sic divo Julio M. Antonius? quid igitur cessas? cur non inaugurare? sume diem: vide, qui te inauguret: collegae sumus; nemo negabit. O detestabilem hominem, sive quod tyranni sacerdos es, sive quod mortui! quaero deinceps, num, hodiernus dies qui sit, ignores. nescis heri quartum in Circo diem ludorum Romanorum fuisse? te ipsum autem ad populum tulisse, ut quintus praeterea dies Caesari tribueretur? cur non sumus praetextati? cur honorem Caesari tua lege datum deferi patimur? an supplicationes addendo diem contaminari passus es; pulvinaria noluisti? aut undique religionem tolle, aut usquequaque conserva. quaeres, placeatne mihi pulvinar esse, fastigium, flaminem. mihi vero nihil istorum placet. sed tu, qui acta Caesaris defendis, quid potes dicere,

cur alia defendas, alia non cures? nisi forte vis fateri, te omnia quaestu tuo, non illius dignitate metiri. quid ad haec tandem? expecto enim eloquentiam tuam. disertissimum cognovi avum tuum: at te etiam apertiore in dicendo. ille nunquam nudus est concionatus: tuum hominis simplicis pectus vidimus. respondebisne ad haec? aut omnino hiscere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te respondere posse confidas? sed praeterita omittamus. Hunc⁴⁴ unum diem, hunc unum, inquam, hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, si potes. cur armatorum coronâ senatus septus est? cur me tui satellites cum gladiis audiunt? cur valvae Concordiae non patent? cur homines omnium gentium maxime barbaros, Ityreos, cum sagittis deducis in forum? praesidii sui causâ se facere dicit. nonne igitur milles perire est melius, quam in sua civitate sine armatorum praesidio non posse vivere? sed nullum est istuc, mihi crede, praesidium. caritate et benevolentia civium septum oportet esse, non armis. eripiet, extorque-

bit tibi ista populus Romanus, utinam
 salvis nobis ! sed quoquo modo nobis-
 cum egeris, dum istis consiliis utêris, non
 potes, mihi crede, esse diuturnus. etenim
 ista tua minime avara conjux, quam ego
 sine contumelia describo, nimium debet
 diu populo Romano tertiam pensionem.
 habet populus Romanus, ad quos guber-
 nacula reipublicae deferat : qui ubicun-
 que terrarum sunt, ibi est omne reipubli-
 cae praesidium, vel potius ipsa respubli-
 ca, quae se adhuc tantummodo ulta est,
 nondum recuperavit. habet quidem cer-
 te respublica adolescentes nobilissimos,
 paratos defensores. quam volent, illi
 cedant, otio consulentes : tamen a repub-
 lica revocabuntur. et nomen pacis dul-
 ce est, et ipsa res salutaris. sed inter pa-
 cem et servitutem plurimum intèrest. pax
 est tranquilla libertas : servitus malorum
 omnium postremum, non modo bello,
 sed morte etiam repellendum. quod si se
 ipsos illi nostri liberatores e conspectu
 nostro abstulerunt : at exemplum facti re-
 liquerunt. illi, quod nemo fecerat, fece-
 runt. Tarquinius Brutus bello est perse-
 cutus : qui tum rex fuit, cum esse Romae

regem liceret. Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. hi primi cum gladiis, non in regnum appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt. quod cum ipsum factum per se praeclarum est, atque divinum, tum expositum ad imitandum: praesertim cum illi eam gloriam consecuti sint, quae vix coelo capi posse videatur. etsi enim satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen mortali immortalitatem non arbitror contemnendam. Recordare igitur illum, M. Antoni, diem, quo dictaturam fustulisti: pone ante oculos laetitiam senatus, populique Romani: confer cum nundinatione tua, tuorumque: tum intelliges, quantum inter laudem et lucrum intersit. sed nimirum, ut quidam, morbo aliquo et sensûs stupore, suavitatem cibi non sentiunt: sic libidinosi, avari, facinorosi, verae laudis gustatum non habent. sed, si te laus allicere ad recte faciendum non potest, ne metus quidem a foedissimis factis potest avocare? judicia non metuis. si propter innocentiam, laudo: si propter vim, non intelli-

gis, ei, qui isto modo judicia non timeat, quid timendum sit? quòd si non metuis viros fortes, egregiosque cives, quòd a corpore tuo prohibentur armis; tui te, mihi crede, diutius non ferent. quae est autem vita, dies et noctes timere a suis? nisi vero aut maioribus habes beneficiis obligatos, quam ille quosdam habuit ex iis, a quibus est interfectus: aut tu es ulla re cum eo comparandus. fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literae, cura, cogitatio, diligentia: res bello gesserat, quamvis reipublicae calamitosas, attamen magnas: multos annos regnare meditatus, magno labore, multis periculis, quod cogitarat, effecerat: muneribus, monumentis, congiariis, epulis, multitudinem imperitam lenierat: suos praemiis, adversarios clementiae specie devinxerat. quid multa? attulerat jam liberae civitati, partim metu, partim patientia, consuetudinem serviendi. Cum illo ego te dominandi cupiditate conferre possum, caeteris vero rebus nullo modo comparandus es. sed ex plurimis malis, quae ab illo reipublicae sunt iniusta, hoc tamen boni est, quòd didicit jam populus

Romanus quantum cuique crederet, quibus se committeret, a quibus caveret. haec non cogitas? nec intelligis satis esse viris fortibus didicisse, quam sit re pulchrum, beneficio gratum, fama gloriosum, tyrannum occidere? an, cum illum homines non tulerint, te ferent? certatim posthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occasionis tarditas expectabitur. respice, quaeso, aliquando rempublicam, M. Antoni: quibus ortus sis, non quibuscum vivas, considera: mecum, ut voles, cum republica redi in gratiam. sed de te tu ipse videris: ego de me ipso profitebor. defendi rempublicam adolescens, non deseram senex: contempsi Catilinae gladios, non pertimescam tuos. quin etiam corpus libenter obtulerim, si repraesentari morte mea libertas civitatis potest: ut aliquando dolor populi Romani pariat, quod jamdiu parturit. etenim si abhinc annos prope viginti hoc ipso in templo negavi posse mortem immaturam esse consulari: quanto verius nunc negabo seni? mihi vero, Patres conscripti, jam etiam optanda mors est, perfuncto rebus iis, quas adeptus sum, quasque gef-

PHILIPPICA II. 99

si. duo modò haec opto : unum, ut moriens populum Romanum liberum relinquam ; hoc mihi majus a diis immortalibus dari nihil potest : alterum, ut ita cuique eveniat, ut de republica quisque mereatur.

E 2

IN
M. ANTONIUM.
PHILIPPICA III.

SERIOUS omnino, Patres conscripti, quam tempus reipublicae postulabat, aliquando tamen convocati sumus: quod flagitabam equidem quotidie: quippe cum bellum nefarium contra aras et focos, contra vitam, fortunaeque nostras, ab homine profligato ac perdito non comparari, sed geri jam viderem. expectantur kalendae Januarii, quas non expectat Antonius, qui in provinciam D. Bruti, summi et singularis viri, cum exercitu impetum facere conatur: ex qua se instructum, et paratum, ad urbem venturum esse minitatur. quae est igitur expectatio? aut quae vel minimi dilatio temporis? quanquam enim adsunt kalendae Januarii, tamen breve tempus longum est

PHILIPPICA III. 107

imparatis. dies enim affert, et hora potius, nisi provisum est, magnas saepe clades. certus autem dies non ut sacrificii, sic consilii expectari solet. quod si aut kalendae Januarii fuissent eo die, quo primum ex urbe fugit Antonius; aut hae non essent expectatae; bellum jam nullum haberemus. auctoritate enim senatus, consensuque populi Romani facile hominis amentis fregissemus audaciam. quod confido equidem consules designatos, simulac magistratum inierint, esse facturos. sunt enim optimo animo, summo consilio, singulari concordia. mea autem festinatio non victoriae solum avida est, sed etiam celeritatis. quo enim usque tantum bellum, tam crudele, tam nefarium privatis consiliis propulsabitur? cur non quamprimum publica accedit auctoritas? C. Caesar adolescens, penè potius puer, incredibili ac divina quadam mente atque virtute, tum, cum maxime furor arderet Antonii, cumque ejus a Brundisio crudelis et pestifer relictus timeretur, nec postulantibus, nec cogitantibus, ne optantibus quidem nobis, quia fieri posse non videbatur, firmis-

simum exercitum ex invicto genere veteranorum militum comparavit, patrimoniumque suum effudit. quanquam non sum usus eo verbo, quo debui: non enim effudit, sed in salute reipublicae collocavit. cui quanquam gratia referri tanta non potest, quanta debetur: habenda tamen tanta est, quantam maximam animi nostri capere possunt. quis enim est tam ignarus rerum, tam nihil de republica cogitans, qui hoc non intelligat: si M. Antonius a Brundisio cum iis copiis, quas se habiturum putabat, Romam, ut minabatur, venire potuisset, nullum genus eum crudelitatis praeteriturum fuisse? quippe qui in hospitis tectis Brundisii fortissimos viros, cives optimos, jugulari jusserit: quorum, ante pedes ejus, morientium sanguine os uxoris respersum esse constabat. hac ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus veniret iratior, quam illis fuerat, quos trucidarat: cui tandem nostrum, aut cui omnino bono pepercisset? qua peste privato consilio rempublicam (nec enim fieri potuit aliter) Caesar liberavit. qui nisi in hac republica natus esset, rempubli-

cam scelere Antonii nullam haberemus. sic enim perspicio, sic judico, nisi unus adolescens illius furentis impetus, crudelissimosque conatus cohibuisset, rempublicam funditus interituram fuisse. cui quidem hodierno die, Patres conscripti, (nunc enim primum ita convenimus, ut illius beneficio possemus, quae sentiremus, libere dicere) tribuenda est auctoritas, ut rempublicam non modo a se susceptam, sed etiam a nobis commendatam possit defendere. Nec vero de legione Martia (quoniam longo intervallo loqui nobis de republica licet) sileri potest. quis enim unus fortior, quis amicior unquam reipublicae fuit, quam legio Martia universa? quae cum hostem populi Romani M. Antonium judicasset, comes esse ejus amentiae noluit; reliquit consulem; quod profecto non fecisset, si eum consulem judicasset: quem nihil aliud agere, nihil moliri, nisi caedem civium atque interitum civitatis, videret. atque ea legio confedit Albae. quam potuit urbem eligere, aut opportuniorem ad res gerendas, aut fideliorem, aut fortiorum virorum, aut amiciorum populo.

Romano civium? hujusce legionis virtutem imitata quarta legio, duce L. Egnatuleio quaestore, cive optimo et fortissimo, C. Caesaris auctoritatem atque exercitum persecuta est. faciendum est igitur nobis, Patres conscripti, ut ea, quae sua sponte clarissimus adolescens atque omnium praestantissimus gessit, et gerit, haec auctoritate nostra comprobentur: veteranorumque, fortissimorum virorum, tum legionis Martiae, quartaeque mirabilis consensus ad rempublicam recuperandam, laude et testimonio nostro confirmetur: eorumque commoda, honores, praemia, cum consules designati magistratum inierint, curae nobis fore, hodie no die spondeamus. Atque ea quidem, quae dixi de Caesare, deque ejus exercitu, jamdiu nota sunt nobis. virtute enim admirabili Caesaris, constantiaque militum veteranorum, legionumque earum optimo judicio, quae auctoritatem nostram, libertatem populi Romani, virtutem C. Caesaris secutae sunt, a cervicibus nostris est depulsus Antonius. sed, ut dixi, haec superiora: hoc vero recens edictum D. Bruti, quod paulo ante pro-

positum est, certe silentio non potest praeteriri. pollicetur enim, se provinciam Galliam retenturum in senatus populi-
 que Romani potestate. O civem natum reipublicae, memorem sui nominis, imitatoremq; majorum! neque enim, Tarquinio expulso, majoribus nostris tam fuit optata libertas, quam est, repulso Antonio, retinenda nobis. illi regibus parere jam a condita urbe didicerant: nos post reges exactos servitutis oblivio ceperat. atque ille Tarquinius, quem majores nostri non tulerunt, non crudelis, non impius, sed superbus habitus est, et dictus. quod nos vitium in privatis saepe tulimus, id majores nostri ne in rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus regem superbum non tulit: Decimus foederatum atque impium regnare patietur? quid Tarquinius tale, qualia innumerable et fecit, et facit Antonius? senatum etiam reges habebant: nec tamen, ut Antonio senatum habenti, in consilio regis versabantur barbari armati. servabant auspicia reges, quae hic consul, augurque neglexit: neque solum legibus contra auspicia ferendis, sed etiam collega

unà ferente, eo, quem ipse e mentitis auspiciis vitiosum fecerat. quis autem rex unquam fuit tam insignite impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, jura regni venalia? quam hic immunitatem, quam civitatem, quod praemium, non vel singulis hominibus, vel civitatibus, vel universis provinciis vendidit? nihil humile de Tarquinio, nihil sordidum accepimus. at vero hujus domi inter quae pendebatur aurum, numerabatur pecunia: una in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi Romani nundinabantur. supplicia vero in cives Romanos nulla Tarquinii accepimus. at hic et Sueffae jugulavit eos, quos in custodiam dederat, et Brundusii trecentos fortissimos viros, civesque optimos trucidavit. postremo Tarquinius pro populo Romano bellum gerebat tum cum est expulsus: Antonius contra populum Romanum exercitum adducebat tum, cum a legionibus relictus, nomen Caesaris exercitumque pertimuit, neglectisque sacrificiis sollemnibus, ante lucem vota ea, quae nunquam solveret, nuncupavit: et hoc tempore in provinciam populi Ro-

mani conatur invadere. majus igitur a Decimo Bruto beneficium populus Romanus et habet, et expectat, quam majores nostri acceperunt a L. Bruto, principe hujus maxime conservandi generis, et nominis. Cum autem omnis servitus est misera: tum vero intolerabile est servire impuro, impudico, effoeminato: nunquam, ne in metu quidem, sobrio. hunc igitur qui Galliâ prohibet, privato praesertim consilio, judicat, verissimeque judicat, non esse consulem. faciendum est igitur nobis, Patres conscripti, ut D. Bruti privatum consilium auctoritate publica comprobemus. nec vero M. Antonium consulem post Luperalia putare debuistis. quo enim ille die, populo Romano inspectante, nudus, unctus, ebrius est concionatus, et id egit, ut collegae diadema imponeret: eo die se non modo consulatu, sed etiam libertate abdicavit. esset enim ipsi certe statim serviendum, si Caesar ab eo regni insigne accipere voluisset. hunc igitur ego consulem, hunc civem Romanum, hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui foedo illo et flagitioso die, et quid

pati, Caesare vivo, posset, et quid, eo
 mortuo, consequi ipse cuperet, ostendit?
 nec vero de virtute, constantia, et gravi-
 tate provinciae Galliae taceri potest. est
 enim ille flos Italiae, illud firmamentum
 imperii populi Romani, illud ornamen-
 tum dignitatis. tantus autem est consen-
 sus municipiorum, coloniarumque pro-
 vinciae Galliae, ut omnes ad auctoritatem
 hujus ordinis, majestatemque populi Ro-
 mani defendendam conspirasse videan-
 tur. quamobrem, Tribuni plebis, quan-
 quam vos nihil aliud, nisi de praesidio, ut
 senatum tuto consules kalendis Januariis
 habere possent, retulistis : tamen mihi vi-
 demini magno consilio, atque optima
 mente potestatem nobis de tota republica
 fecisse dicendi. cum enim tuto senatum
 haberi sine praesidio non posse judicavistis :
 illud tum statuistis etiam, intra muros
 Antonii scelus, audaciamque versari.
 Quamobrem omnia, mea sententia, com-⁶
 plectar, vobis, ut intelligo, non invitis, ut
 et praestantissimis ducibus a nobis detur
 auctoritas, et fortissimis militibus spes os-
 tendatur praemiorum : et judicetur non
 verbo, sed re, non modo non consul, sed

etiam hostis Antonius. nam, si ille consul, fustuarium mernerunt legiones, quae consulem reliquerunt; sceleratus Caesar, Brutus nefarius, qui contra consulem privato consilio exercitus comparaverunt. sin autem militibus exquirendi sunt honores novi, propter eorum divinum, atque immortale meritum: ducibus autem ne referri quidem potest gratia: quis est, qui eum hostem non existimet, quem qui armis persequuntur, conservatores reipublicae judicantur? at quam contumeliosus in edictis? quam barbarus? quam rudis? primum in Caesarem ut maledicta congestit, deprompta ex recordatione impudicitiae, et stuprorum suorum? quis enim hoc adolescente castior? quis modestior? quod in juventute habemus illustrius exemplum veteris sanctitatis? quis autem illo maledico impurior? ignobilitatem objicit C. Caesaris filio, cujus etiam naturâ pater, si vita suppeditasset, consul factus esset. Aricina mater. Tralianam, aut Ephesiam putes dicere. videte, quàm despiciamur omnes, qui sumus è municipiis, id est, omnes plane. quotus enim quisque non est? quod autem

municipium non contemnit is, qui Aricinum tantopere despicit, vetustate antiquissimum, jure foederatum, propinquitatē penē finitimum, splendore municipum honestissimum? hinc Voconiae, hinc Scatiniae leges: hinc multae sellae curules, et patrum memoriā, et nostrā: hinc equites Romani, lautissimi, et plurimi. sed si Aricinam uxorem non probas, cur probas Tusculanam? quanquam hujus sanctissimae foeminae atque optimae pater M. Attius Balbus, in primis honestus, praetorius fuit: tuae conjugis, bonae foeminae, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contemptius, qui propter haesitantiam linguae, stuporemque cordis, cognomen ex contumelia traxerit. at avus nobilis. Tuditanus nempe ille, ille qui cum palla et coturnis nummos populo de Rostris spargere solebat. vellem hanc contemptionem pecuniae suis reliquisset: haberetis nobilitatem generis gloriosam. quā autem evenit, ut tibi Aricinā natus ignobilis videatur, cum tu eodem materno genere soleas gloriari? quae porro amentia est, eum dicere ali-

quid de uxorum ignobilitate, cujus pater Numitoriam Fregellanam, proditoris filiam, habuerit uxorem: ipse ex libertini filia suscepit liberos? sed hoc clarissimi viri viderint, L. Philippus, qui habet Aricinam uxorem, C. Marcellus, qui Aricinae filiam: quos certe scio dignitatis optimarum foeminarum non poenitere. Idem etiam Q. Ciceronem, fratris mei filium, compellat edicto: nec sentit amens, commendationem esse compellationem suam. quid enim accidere huic adolescenti potuit optatius, quam cognosci ab hominibus, Caesaris consiliorum esse socium, Antonii furoris inimicum? at etiam gladiator ausus est scribere, hunc de patris et patrui parricidio cogitasse. ô admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem! in eum adolescentem haec scribere audere, quem ego et frater meus, propter ejus suavissimos, atque optimos mores, praestantissimumque ingenium, certatim amamus, omnibusque horis, oculis, auribus, complexu tenemus? nam me iisdem edictis nescit, laedat, an laudet. cum idem supplicium minatur optimis civibus, quod ego de sceleratissi-

mis et pessimis sumpserim, laudare vide-
 tur, quasi imitari velit. cum autem illam
 pulcherrimi facti memoriam refricat: tum
 a sui similibus invidiam aliquam in me
 commoveri putat. sed ipse quid fecit?
 cum tot edicta proposuisset, edixit, ut
 adesset senatus frequens a. d. viii. ka-
 lendas Decembres; eo die ipse non affuit.
 at quomodo edixit? haec sunt, opinor,
 verba in extremo. 'si quis non affuerit,
 ' hunc omnes existimare poterunt, et in-
 ' teritus mei, et perditissimorum consili-
 ' orum auctorem fuisse.' quae sunt per-
 dita consilia? an ea, quae pertinent ad li-
 bertatem populi Romani recuperandam?
 quorum consiliorum Caesari me aucto-
 rem, et hortatorem, et esse, et fuisse fa-
 teor. quanquam ille non eguit consilio
 cuiusquam: sed tamen currentem, ut di-
 eitur, incitavi. nam interitus quidem tui
 quis bonus non esset auctor, cum in eo
 salus et vita optimi cuiusque, et libertas
 populi Romani, dignitasque consisteret?
 Sed cum tam atroci edicto nos concita-
 visset, cur ipse non affuit? num putatis
 aliqua re tristi, ac severa? vino, atque e-
 pulis retentus est: si epulae potius, quam

popinae, nominandae sunt. diem edicti obire neglexit: in ante diem quartum kal. Decembris distulit. adesse in Capitolio iussit: quod in templum ipse nescio qua, per Gallorum cuniculum adscendit. convenerunt corrogati, et quidem amplius quidam homines, sed immemores dignitatis suae. is enim erat dies, ea fama, is, qui senatum vocarat, ut turpe senatori esset, nihil timere. ad eos tamen ipsos, qui convenerant, ne verbum quidem ausus est facere de Caesare, cum de eo constituisset ad senatum referre. scriptam attulerat consularis quidam sententiam. quid est aliud, de eo referre non audere, qui contra se consulem exercitum duceret, nisi seipsum hostem judicare? nec se enim erat alterutrum esse hostem: nec poterat aliter de adversariis ducibus judicari. si igitur C. Caesar, hostis; cur consul nihil refert ad senatum? si ille a senatu notandus non fuit; quid potest dicere, quin, cum de illo tacuerit, se hostem esse confessus sit? quem in edictis Spartacum appellat, hunc in senatu ne improbum quidem dicere audet. At in rebus tristissimis quantos excitat risus?

sententiolas edicti cujusdam memoriae mandavi, quas videtur ille peracutas putare: ego autem, qui intelligeret, quid dicere vellet, adhuc neminem inveni. ‘nulla contumelia est, quam facit dignus.’ primum quid est, ‘dignus?’ nam etiam malo digni multi, sicut ipse. an quam facit is, qui cum dignitate est? quae autem potest esse major? quid est porro, ‘facere contumeliam?’ quis sic loquitur? deinde: ‘nec timor, quem denuntiat inimicus.’ quid ergo? ab amico timor denuntiari solet? horum similia deinceps. nonne satius est mutum esse, quam, quod nemo intelligat, dicere? en, cur magister ejus, ex oratore arator factus, possideat in agro publico populi Romani campi Leontini duo millia jugerum immunia, ut hominem stultum magis etiam infatuat mercede publica. sed haec leviora fortasse. illud quaero, cur tam subito mansuetus in senatu fuerit, cum in edictis tam fuisset ferus. quid autem attinuerit, L. Cassio, tribuno plebis fortissimo et constantissimo civi, mortem denuntiare, si in senatum venisset: D. Carfulenum, bene de republica sentientem, è

senatu vi et minis mortis expellere : Tib. Canutium, a quo erat honestissimis contentionibus et saepe, et jure vexatus, non templo solum, verum etiam aditu prohibere Capitolii. cui senatus-consulto ne intercederent, verebatur? de supplicatione, credo, M. Lepidi, clarissimi viri. atque id erat periculum, ne cujus honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne ejus usitatus honos impediretur. ac, ne sine causa videretur edixisse, ut senatus adesset, cum de republica relaturus fuisset, allato nuntio de legione quarta, mente concidit; et fugere festinans, S. C. de supplicatione per discessionem fecit, cum id factum esset ante

¹⁰ tea nunquam. Quae vero profectio postea? quod iter paludati? quae vitatio oculorum, lucis, urbis, fori? quam misera fuga? quam foeda? quam turpis? praeclara tamen senatus-consulta illo ipso die, vespertina: provinciarum religiosa sortitio: divina vero opportunitas, ut, quae cuique apta esset, ea cuique obveniret. praeclare igitur facitis, Tribuni plebis, qui de praesidio consulum, senatûsque referatis: meritoque vestro maximas

vobis gratias omnes et agere, et habere debemus. quî enim carere metu et periculo possumus in tanta hominum cupiditate et audacia? ille autem homo afflictus, et perditus, quae de se expectat judicia graviora, quam amicorum suorum? familiarissimus ejus, mihi homo conjunctus, L. Lentulus, et P. Naso, omni carens cupiditate, nullam se habere provinciam, nullam Antonii sortitionem fuisse judicaverunt. quod idem fecit L. Philippus, vir patre, avo, majoribus suis dignissimus. in eadem sententia fuit homo summa integritate atque innocentia M'. Turranius. idem fecit Sp. Oppius. ipsi etiam, qui, amicitiam M. Antonii veriti, plus ei tribuerunt, quam fortasse vellent, M. Piso, meus necessarius, et vir, et civis egregius, parique innocentia M. Vehilius, senatûs auctoritati se obtemperaturos esse dixerunt. quid ego de L. Cinna loquar? cujus spectata multis magnisque rebus singularis integritas minus admirabilem fecit hujus honestissimi facti gloriam: qui omnino provinciam neglexit: quam item magno animo et constanti C. Cestius repudiavit. qui sunt i-

gitur reliqui, quos fors divina delectet?
 L. Antonius, et M. Antonius. ô felicem
 utrumque! nihil enim maluerunt. C. An-
 tonius Macedoniam. hunc quoque feli-
 cem! hanc enim semper habebat in ore
 provinciam. C. Calvisius Africam. ni-
 hil felicius. modò enim ex Africa deces-
 serat, et quasi divinans se rediturum, du-
 os legatos Uticae reliquerat. deinde M.
 Iccius Siciliam, Q. Cassius Hispaniam.
 non habeo, quid suspicer. duarum credo
 provinciarum sortes minus divinas fuis-
 11 se. O C. Caesar, (adolescentem appello)
 quam tu salutem reipublicae attulisti?
 quam improvisam? quam repentinam? qui
 enim haec fugiens fecerit, quid faceret in-
 sequens? etenim in concione dixerat, se
 custodem fore urbis: usque ad kalendas
 Maias ad urbem exercitum habiturum. ô
 praeclarum custodem ovium (ut aiunt)
 lupum! custodine urbis, an direptor et vex-
 ator esset Antonius? et quidem se introi-
 turum in urbem dixit, exiturumque cum
 vellet. quid illud? nonne audiente popu-
 lo, sedens pro aede Castoris, dixit, nisi qui
 vicisset, victurum neminem? hodierno die
 primum, Patres conscripti, longo inter-

vallo in possessionem libertatis pedem
 ponimus: cujus quidem ego, quoad potui,
 non modo defensor, sed etiam conserva-
 tor fui. cum autem id facere non possem,
 quievi: nec abjectè, nec sine aliqua dig-
 nitate, casum illum temporum et dolorem
 tuli. hanc vero teterrimam belluam quis
 ferre posset, aut quomodo? quid est in
 Antonio, praeter libidinem, crudelitatem,
 petulantiam, audaciam? ex his totus con-
 glutinatus est: nihil apparet in eo inge-
 nuum, nihil moderatum, nihil pudens,
 nihil pudicum. quapropter, quoniam res
 in id discrimen adducta est, utrum ille
 poenas reipublicae luat, an nos servia-
 mus: aliquando, per deos immortales!
 Patres conscripti, patrium animum, vir-
 tutemque capiamus, ut aut libertatem
 propriam Romani et generis, et nomi-
 nis recuperemus, aut mortem servituti
 anteponamus. multa, quae in libera ci-
 vitate ferenda non essent, tulimus, et
 perpeSSI sumus: alii spe recuperandae
 libertatis, alii vivendi nimia cupiditate.
 sed, si illa tulimus, quae nos necessitas
 ferre coëgit, quae vis quaedam penè
 fatalis: quae tamen ipsa non tulimus:

etiamne hujus impuri latronis feremus
 12 teterrimum, crudelissimumque domina-
 tum? Quid hic faciet, si potuerit, ira-
 tus, qui cum succensere nemini posset,
 omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic
 victor non audebit, qui nullam adeptus
 victoriam, tanta scelera post Caesaris in-
 teritum fecerit? refertam ejus domum ex-
 hauserit? hortos compilarit? ad se ex his
 omnia ornamenta transtulerit? caedis et
 incendiorum causam quaesierit ex fune-
 re? duobus aut tribus senatus-consultis,
 bene et è republica factis, reliquas res ad
 lucrum, praedamque revocaverit? ven-
 diderit immunitates? civitates liberave-
 rit? provincias universas ex imperii po-
 puli Romani jure sustulerit? exules re-
 duxerit? falsas leges C. Caesaris nomine,
 et falsa decreta in aes incidenda, et in
 Capitolio figenda curaverit, earumque
 rerum omnium domesticum mercatum
 instituerit? populo Romano leges impo-
 suerit? armis et praesidiis populum et
 magistratus foro exclusit? senatum sti-
 parit armatis? armatos in cella Concor-
 diae, cum senatum haberet, incluserit?
 ad legiones Brundisium cucurrerit? ex

his optime sentientes centuriones iugulaverit? cum exercitu Romam sit ad interitum nostrum, et ad disperditionem urbis venire conatus? atque is ab hoc impetu abstractus consilio et copiis Caesaris, consensu veteranorum, virtute legionum, ne fortuna quidem fractus minuit audaciam: nec ruere demens, nec furere desinit. in Galliam mutilatum ducit exercitum: cum una legione, et ea vacillante, L. fratrem expectat: quo neminem reperire potest sui similiorem. ille autem ex mirmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit strages, ubicunque posuit vestigia? caedit greges armentorum, reliquique pecoris, quodcunque nactus est: epulantur milites: ipse autem se, ut fratrem imitetur, obruit vino: vastantur agri: diripiuntur villae: matres familias, virgines, pueri ingenui abripiuntur, militibus traduntur. haec eadem, quacunque exercitum duxit, fecit M. Antonius. His vos teterrimis fratribus portas aperietis? hos unquam in urbem recipietis? non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo Romano conspirante, Italia tota ad

libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio utemini? nullum erit tempus, hoc amisso: a tergo, a fronte, a lateribus tenebitur. si in Galliam venerit, non ille armis solum, sed etiam nostris decretis urgendus est. magna vis est, magnum nomen unum et idem sentientis senatus. videtis refertum forum, populumque Romanum ad spem recuperandae libertatis erectum? qui longo intervallo cum frequentes hic videt nos, tum sperat etiam liberos convenisse. hunc ego diem expectans, M. Antonii scelerata arma vitavi, tum, cum ille in me absentem invehens, non intelligebat, ad quod tempus me et meas vires reservarem. si enim illi tum caedis initium a me quaerenti respondere voluissem, nunc reipublicae consulere non possem. hanc vero nactus facultatem, nullum tempus, Patres conscripti, dimittam, neque diurnum, neque nocturnum, quin de libertate populi Romani, de dignitate vestra quod cogitandum sit, cogitem: quod agendum, atque faciendum, id non modo non recusem, sed appetam etiam, atque deposcam. hoc fe-

ci semper, dum licuit: intermisi, quoad non licuit. jam non solum licet, sed etiam necesse est: nisi servire malimus, quam, ne serviamus, armis, animisque decernere. dii immortales nobis haec praesidia dederunt: urbi Caesarem, Brutum Galliae. si enim ille urbem opprimere potuisset statim: si Galliam tenere paulo post: optimo cuique pereundum, reliquis esset serviendum. Hanc igitur occasionem oblatam tenete, per deos immortales! patres conscripti, et amplissimi orbis terrae consilii principes vos esse aliquando recordamini. signum date populo Romano, consilium vestrum non deesse reipublicae, quoniam ille virtutem suam non defuturam esse profitetur. nihil est, quod moneam vos. nemo est tam stultus, qui non intelligat, si indormierimus huic temporis, non modo crudelem, superbamque dominationem nobis, sed ignominiosam etiam, et flagitiosam ferendam esse. nostis insolentiam Antonii, nostis amicos, nostis totam domum. libidinosos, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebriis servire, ea est summa miseria,

summo dedecore conjuncta. quod si jam
 (quod dii omen avertant!) fatum extre-
 mum reipublicae venit: quod gladiatores
 nobiles faciunt, ut honeste decumbant,
 faciamus nos, principes orbis terrarum,
 gentiumque omnium, ut cum dignitate
 potius cadamus, quam cum ignominia
 serviamus. nihil est detestabilius dedeco-
 re, nihil foedius servitute. ad decus et
 libertatem nati sumus; aut haec tenea-
 mus, aut cum dignitate moriamur. nimi-
 um diu teximus, quid sentiremus: nunc
 jam apertum est: omnes jam patefece-
 runt, in utramque partem quid sentiant,
 quid velint. sunt impii cives, pro carita-
 te reipublicae nimium multi: pro multi-
 tudine bene sentientium, admodum pau-
 ci: quorum opprimendorum dii immor-
 tales incredibilem reipublicae potestatem
 et fortunam dederunt. ad ea enim praesi-
 dia, quae habemus, jam accedunt consu-
 les summa prudentia, virtute, concordia,
 multos menses de populi Romani liber-
 tate commentati, atque meditati. his
 auctoribus et ducibus, diis juvantibus,
 nobis vigilantibus et multum in posterum

providentibus, populo Romano consen-
 tiente, erimus profecto liberi brevi tem-
 pore. jucundiolem autem faciet liberta-
 tem servitutis recordatio. Quas ob res,
 quod tribuni plebis verba fecerunt,
 ut senatus kalendis Januariis tuto habe-
 ri, sententiaeque de summa republica li-
 bere dici possint: de ea re ita censeo, Ut
 C. Pansa, A. Hirtius, consules designa-
 ti, dent operam, ut senatus kalendis
 Januariis tuto haberi possit: quodque
 edictum D. Bruti, imperatoris, consu-
 lis designati, optime de republica meri-
 ti, propositum sit, senatum existimare,
 D. Brutum, imperatorem, consulem de-
 signatum, optime de republica mereri,
 cum senatus auctoritatem, populi-
 que Romani libertatem, imperiumque de-
 fendat. quodque Galliam provinciam
 citeriorem, optimorum et fortissimo-
 rum virorum, amicissimorum populo
 Romano civium, exercitumque in se-
 natus potestate retineat, id eum, exer-
 citumque ejus, municipia, colonias pro-
 vinciae Galliae, recte atque ordine,
 exque republica fecisse, et facere. sena-

' tum ad summam rempublicam pertine-
 ' re arbitrari, a D. Bruto et ab L. Planco,
 ' imperatoribus, consulibus designatis,
 ' itemque a caeteris, qui provincias ob-
 ' tinent, obtineri ex lege Julia, quoad ex
 ' senatus-consulto cuique eorum succes-
 ' sum sit: eosque dare operam, ut eae
 ' provinciae, exercitusque in senatus po-
 ' pulique Romani potestate, praesidio-
 ' que reipublicae sint. cumque opera,
 ' virtute, consilio C. Caesaris, summo-
 ' que consensu militum veteranorum,
 ' qui ejus auctoritatem secuti, reipubli-
 ' cae praesidio sunt, et fuerunt; et a gra-
 ' vissimis periculis populus Romanus de-
 ' fensus sit, et hoc tempore defendatur.
 ' cumque legio Martia Albae constiterit,
 ' in municipio fidelissimo et fortissimo,
 ' seseque ad senatus auctoritatem, popu-
 ' lique Romani libertatem contulerit:
 ' quod pari consilio, eademque virtute
 ' legio quarta usa, L. Egnatuleio duce,
 ' cive egregio, senatus auctoritatem, po-
 ' pulique Romani libertatem defendat,
 ' ac defenderit: senatui magnae curae es-
 ' se, ac fore, ut pro tantis eorum in rem-

‘ publicam meritis honores eis habeantur,
 ‘ tur, gratiaeque referantur. senatui placere,
 ‘ uti C. Panfa, A. Hirtius, consules designati,
 ‘ cum magistratum inissent, si eis videretur,
 ‘ primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem
 ‘ referrent, ita uti e republica, fideque sua
 ‘ videretur.

IN

M. ANTONIUM.

AD QUIRITES.

PHILIPPICA IV.

FRequentia vestrum incredibilis, Quirites, concioque tanta, quantam meminisse non videor, et alacritatem mihi summam defendendae reipublicae affert, et spem recuperandae. quanquam animus quidem mihi nunquam defuit, tempora defuerunt: quae simulac primum aliquid lucis ostendere visa sunt, princeps vestrae libertatis defendendae fui. quod si ante facere conatus essem, nunc facere non possem. hodierno enim die, Quirites, ne mediocrem rem acriam

arbitremini, fundamenta jacta sunt reli-
quarum actionum. nam est hostis a sena-
tu nondum verbo appellatus, sed re jam
judicatus Antonius. nunc vero multo
sum erectior, quod vos quoque illum
hostem esse tanto consensu, tantoque cla-
more approbavistis. neque enim, Qui-
rites, fieri potest, ut non aut ii sint impii,
qui contra consulem exercitus compara-
verunt: aut ille hostis, contra quem jure
arma sumpta sunt. hanc igitur dubitatio-
nem, quanquam nulla erat, tamen ne qua
posset esse, senatus hodierno die sustulit.
C. Caesar, qui rempublicam, libertatem-
que vestram suo studio, consilio, patrimo-
nio denique tutatus est, et tutatur, maxi-
mis senatus laudibus ornatus est. laudo,
laudo vos, Quirites, cum gratissimis ani-
mis prosequimini nomen clarissimi ado-
lescentis, vel pueri potius. sunt enim facta
ejus immortalitatis; nomen, aetatis. multa
memini, multa audivi, multa legi: nihil
ex omnium seculorum memoria tale cog-
novi. qui, cum servitute premeremur,
et in dies malum cresceret, praesidii ni-
hil haberemus, capitalem et pestiferum a
Brundisio M. Antonii reditum timere-

mus: hoc insperatum omnibus consilium, incognitum certe, ceperit, ut exercitum invictum ex paternis militibus conduceret, Antoniique furorem, crudelissimis consiliis incitatum, a perniciē reipublicae averteret. Quis est enim, qui hoc non intelligat, nisi Caesar exercitum paravisset, non sine exitio nostro futurum Antonii reditum fuisse? ita enim se recipiebat ardens odio vestri, cruentus sanguine civium Romanorum, quos Sueffae, quos Brundusii occiderat, ut nihil, nisi de reipublicae perniciē cogitaret. quod autem erat praesidium salutis, libertatisque vestrae, si C. Caesaris, fortissimorum sui patris militum, exercitus non fuisset? cujus de laudibus et honoribus, qui ei pro divinis et immortalibus meritis divini, immortalesque debentur, mihi senatus assensus paulo ante decrevit, ut primo quoque tempore referretur. quo decreto quis non perspicit Antonium hostem esse judicatum? quem enim appellare possumus eum, contra quem qui exercitus ducunt, iis senatus arbitratur singulares exquirendos honores? quid legio Martia? quae mihi videtur divinitus ab

eo deo traxisse nomen, a quo populum Romanum generatum accepimus. non ipsa suis decretis prius, quam senatus, hostem judicavit Antonium? nam, ille si non hostis: qui consulem reliquerunt, hostes necesse est judicemus. praeclara et luculenta reclamatione vestra factum pulcherrimum Martialium comprobastis: qui se ad senatus auctoritatem, ad libertatem vestram, ad universam rempublicam contulerunt: hostem illum, et latronem, et parricidam patriae reliquerunt: nec solum id animose et fortiter, sed considerate etiam, sapienterque fecerunt. Albae constiterunt, in urbe opportuna, munita, propinqua, fortissimorum virorum, fidelissimorum civium, atque optimorum. hujus Martiae legionis legio quarta imitata virtutem, duce L. Egnatuleio, quem senatus meritò paulo ante laudavit, C. Caesaris exercitum persecuta est. Quae expectas, M. Antoni,³ judicia graviora? Caesar fertur in coelum, qui contra te exercitum comparavit. laudantur exquisitissimis verbis legiones, quae te reliquerunt, quae a te arcessitae sunt: quae essent, si te consulem quam

hostem maluisses, tuae. quarum legionum fortissimum, verissimumque iudicium confirmat senatus, comprobatur universus populus Romanus: nisi forte vos, Quirites, consulem, non hostem, iudicatis Antonium. sic arbitrabar, Quirites, vos iudicare, ut ostenditis. quid? municipia, colonias, praefecturas, num aliter iudicare censetis? omnes mortales una mente consentiunt: omnia arma eorum, qui haec salva velint, contra illam pestem esse capienda. quid? D. Bruti iudicium, Quirites, quod ex hodierno ejus edicto perspicere potuistis, num cui tandem contemnendum videtur? recte et vere negatis, Quirites. est enim quasi deorum immortalium beneficio et munere datum reipublicae Brutorum genus et nomen ad libertatem populi Romani vel constituendam, vel recipiendam. quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicavit? exclusit provinciâ: exercitu obstitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte suoque iudicio excitatam. si consul Antonius: Brutus hostis. si conservator reipublicae Brutus: hostis Antonius. num igitur, utrum horum sit, dubi-

tare possumus? Atqui, ut vos una mente, unaque voce dubitare vos negatis: sic modo decrevit senatus, D. Brutum optime de republica mereri, cum senatus auctoritatem, populi que Romani libertatem, imperiumque defenderit. a quo defenderit? nempe ab hoste. quae est enim alia laudanda defensio? deinceps laudatur provincia Gallia, meritoque ornatur verbis amplissimis a senatu, quod resistat Antonio. quem si consulem illa provincia putaret, neque eum reciperet; magno scelere se adstringeret. omnes enim in consulis jure et imperio debent esse provinciae. negat hoc D. Brutus imperator, consul designatus, natus reipublicae civis: negat Gallia, negat cuncta Italia, negat senatus, negatis vos. quis igitur illum consulem nisi latrones putant? quanquam ne ii quidem ipsi, quod loquuntur, id sentiunt: nec a judicio omnium mortalium, quamvis impii, nefarii que sint, sicut sunt, dissentire possunt. sed spes rapiendi atque praedandi obcaecat animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorum assignatio, non illa infinita hasta satiavit: qui sibi urbem, qui bona et fortu-

nas civium ad praedam proposuerunt : qui, dum sit quod raptant, quod auferant, nihil sibi defuturum arbitrantur : quibus M. Antonius (ô dii immortales, avertite et detestamini, quaeso, hoc omen!) urbem se divisurum esse promisit. ita vero, Quirites, ut precamini, eveniat, huiusque amentiae poena in ipsum, familiamque ejus recidat, quod ita futurum esse confido. jam enim non solum homines, sed etiam deos immortales ad rempublicam conservandam arbitror consensisse. siue enim prodigiis, atque portentis dii immortales nobis futura praedicunt ; ita sunt aperte denuntiata, ut et illi poena, et libertas nobis appropinquet : siue tantus consensus omnium, siue impulsu deorum esse non potuit ; quid est, quod de voluntate coelestium dubitare possimus ? reliquum est, Quirites, ut vos in ista sententia, quam prae vobis fertis, perseveretis. Faciam igitur, ut imperatores instructa acie solent : quam paratissimos milites ad praeliandum videant, ut eos tamen adhortentur : sic ego vos ardentis et erectos ad libertatem recuperandam cohortabor. non est,

non est vobis, Quirites, cum eo hoste certamen, quocum aliqua pacis conditio esse possit. neque enim ille servitutem vestram, ut antea, sed jam iratus sanguinem concupiscit. nullus ei ludus videtur esse jucundior, quam cruor, quam caedes, quam ante oculos trucidatio civium. non est vobis, Quirites, res cum scelerato homine, atque nefario, sed cum immani, tetraque bellua: quae quoniam in foveam incidit, obruatur. si enim illinc emergerit, nullius supplicii crudelitas erit recusanda. sed tenetur, premitur, urgetur, nunc iis copiis, quas habemus: mox iis, quas paucis diebus novi consules comparabunt. incumbite in causam, Quirites, ut facitis. nunquam vester consensus major in ulla causa fuit: nunquam tam vehementer cum senatu consociati fuistis. nec mirum. agitur enim non qua conditione victuri, sed victurine sumus, an cum supplicio, ignominiaque perituri. quamquam mortem quidem omnibus natura proposuit; crudelitatem mortis et dedecus virtus propulsare solet; quae propria est Romani generis et seminis. hanc retinete, quaeso, Quirites, quam vobis tan-

quam hereditatem maiores vestri reliquerunt. quanquam omnia alia incerta sunt, caduca, mobilia : virtus est una altissimis defixa radicibus : quae nunquam ulla vi labefactari potest, nunquam demoveri loco. hac maiores vestri primum universam Italiam devicerunt : deinde Carthaginem exciderunt, Numantiam everterunt, potentissimos reges, bellicosissimas gentes in ditionem hujus imperii rede-
 6 gerunt. Ac majoribus quidem vestris, Quirites, cum eo hoste res erat, qui haberet rempublicam, curiam, aerarium, consensum et concordiam civium, rationem aliquam, si res ita tulisset, pacis et foederis : hic vester hostis vestram rempublicam oppugnat, ipse habet nullam : senatum, id est, orbis terrae consilium, delere gestit, ipse consilium publicum nullum habet : aerarium vestrum exhausit, suum non habet. nam concordiam civium qui habere potest, nullam cum habeat civitatem ? pacis vero quae potest esse cum eo ratio, in quo est incredibilis crudelitas, fides nulla ? est igitur, Quirites, populo Romano, victori omnium gentium, omne certamen cum excurso, cum

latrone, cum Spartaco. nam, quod se similem esse Catilinae gloriari solet: scelere par est illi, industria inferior. ille cum exercitum nullum habuisset, repente conflavit: hic eum exercitum, quem accepit, amisit. ut igitur Catilinam diligentia mea, senatus auctoritate, vestro studio, et virtute fregistis: sic Antonii nefarium latrocinium vestra cum senatu concordia tanta, quanta nunquam fuit, felicitate et virtute exercituum, ducumque vestrorum, brevi tempore oppressum audietis. equidem, quantum cura, labore, vigiliis, auctoritate, consilio entis, atque efficere potero, nihil praetermittam, quod ad libertatem vestram pertinere arbitrabor. neque enim id pro vestris in me amplissimis beneficiis sine scelere facere possum. hodierno autem die primum, referente viro fortissimo, vobisque amicissimo, hoc M. Servilio, collegisque ejus, ornatissimis viris, optimis civibus, longo intervallo, me auctore et principe, ad spem libertatis exarsimus.

IN

M. ANTONIUM.

PHILIPPICA V.

NIHIL unquam longius his kalendis Januariis mihi visum est, Patres conscripti: quod idem intelligebam per hos dies unicuique vestrum videri. qui enim bellum cum republica gerunt, hunc diem non expectabant. nos autem tum, cum maxime consilio nostro subvenire communi saluti oporteret, in senatum non vocabamur. sed querelam praeteritorum dierum sustulit oratio consul: qui ita locuti sunt, ut magis exoptatae kalendae Januariae, quam serae esse videantur. atque ut oratio consulum animum meum erexit, spemque attulit non modo salutis conservandae, verum etiam dignitatis pristinae recuperandae: sic me perturbasset ejus sententia, qui pri-

mus rogatus est, nisi vestrae virtuti, constantiaeque considerem. hic enim vobis, Patres conscripti, dies illuxit, haec potestas data est, ut, quantum virtutis, quantum constantiae, quantum gravitatis in hujus ordinis consilio esset, populo Romano declarare possetis. recordamini, qui dies nudius tertius decimus fuerit, quantus consensus vestrum, quanta virtus, quanta constantia: quantam sitis a populo Romano laudem, quantam gloriam, quantam gratiam consecuti. atque illo die, Patres conscripti, ea constituistis, ut vobis nihil jam sit integrum, nisi aut honesta pax, aut bellum necessarium. pacem vult M. Antonius? arma ponat, roget, deprecetur. neminem aequiorem me reperiet: cui, dum se civibus impiis commendat, inimicus esse, quam amicus, maluit. nihil est profecto, quod dari possit bellum gerenti: erit fortasse aliquid, quod concedi possit roganti. Legatos, vero ad eum mittere, de quo gravissimum et severissimum iudicium nudius tertius decimus feceritis, non jam levitatis est, sed, ut, quod sentio, dicam, dementiae. primum duces eos laudavistis, qui contra

illum bellum privato consilio suscepissent: deinde milites veteranos, qui cum ab Antonio in colonias essent deducti, illius beneficio libertatem populi Romani anteposuerunt. quid? legio Martia: quid? quarta, cur laudantur? si enim consulem suum reliquerunt, vituperandae sunt: si inimicum reipublicae, jure laudantur. atqui cum consules nondum haberetis, decrevistis, ut et de praemiis militum, et de honoribus imperatorum primo quoque tempore referretur. placet eodem tempore praemia constituere iis, qui contra Antonium arma ceperunt, et legatos ad Antonium mittere? ut jam pendendum sit, honestiora decreta esse legionum, quam senatus. siquidem legiones decreverunt senatum defendere contra Antonium: senatus decernit legatos ad Antonium. utrum hoc est confirmare militum animos, an debilitare virtutem? hoc dies duodecim profecerunt, ut quem nemo, praeter Cotylam, tum inventus sit, qui defenderet, is habeat jam patronos etiam consulares? qui utinam omnes ante me sententiam rogarentur! quanquam suspicor, quid dicturi sunt quidam eorum,

qui post me rogabuntur. facilius contrà dicerem, si quid videretur. est enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam, quam Plancus obtinet. quid est aliud, omnia ad bellum civile hosti arma largiri? primum nervos belli, pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatum, quantum velit. equitatum dico? dubitabit, credo, gentes barbaras secum adducere. hoc qui non videt, excors est: qui, cum videt, decernit, impius. tu civem sceleratum et perditum, Gallorum et Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copiis instrues? nullae istae excusationes sunt: Meus amicus est. sit patriae prius. Meus cognatus. an potest cognatio ulla propior esse, quam patriae, in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniam attribuit. cupio videre, qui id audeat dicere. quid autem agatur, cum aperuero, facile erit statuere, quam sententiam dicatis, aut quam sequamini. A-
gitur, utrum M. Antonio facultas detur opprimendae reipublicae, caedis faciendae bonorum, diripiendae urbis, agrorum suis latronibus condonandi, populum Romanum servitute opprimendi: an ho-

rum nihil facere ei liceat. dubitate quid agatis. at non cadunt haec in Antonium. hoc ne Cotyla quidem dicere auderet. quid enim in eum non cadit? qui, cujus acta se defendere dicit, ejus eas leges pervertit, quas maxime laudare poteramus. ille paludes ficcare voluit: hic omnem Italiam moderato homini, L. Antonio, dividendam dedit. quid? hanc legem populus Romanus accepit? quid? per auspicia ferre potuit? sed augur verecundus, sine collegis de auspiciis. quanquam illa auspicia non egent interpretatione augurum. Jove enim tonante cum populo agi non esse fas, quis ignorat? tribuni plebis tulerunt de provinciis contra acta Caesaris: ille biennium, iste sexennium. num etiam hanc legem populus Romanus accepit? quid? promulgata fuit? quid? nonne ante lata, quam scripta? nonne ante factum vidimus, quam futurum quisquam est suspicatus? ubi lex Caecilia et Didia? ubi promulgatio, trinundinum? ubi poenae recenti lege Junia et Licinia? possuntne hae leges ratae esse sine interitu legum reliquarum? eccui potestas in forum insinuandi fuit? quae porro illa to-

nitrua ? quae tempestas ? ut, si auspicia M. Antonium non moverent, sustinere tamen eum ac ferre potuisse tantam vim tempestatis, imbris, ac turbinum, mirum videretur. quam legem igitur se augur dicit tulisse, non modo tonante Jove, sed prope coelesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam confiteri ? quid ? quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nuntiatione vitiosum, nihilne ad auspicia bonus augur pertinere arbitratus est ? Sed auspicio-⁴rum nos fortasse erimus interpretes, qui sumus ejus collegae. num ergo etiam armorum interpretes quaerimus ? primum omnes fori aditus ita septi sunt, ut etiam si nemo obstaret armatus, tamen, nisi septis revulsis, introiri in forum nullo modo posset. sic vero erant disposita praesidia, ut quomodo hostium aditus urbe prohibentur, castellis et operibus ab ingressione fori populum ita, tribunosque plebis propulsari videres. quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per vim et contra auspicia latas, iisque legibus populum non teneri. si quam legem de

actis Caesaris confirmandis, deve dictatura in perpetuum tollenda, deve coloniis in agros deducendis, tulisse M. Antonius dicitur; easdem leges de integro, ut populum teneant, salvis auspiciis ferri placet. quamvis enim leges bonas vitiose, per vimque tulerit; tamen hae leges non sunt habendae: omnisque audacia gladiatoris amentis auctoritate nostra repudianda est. illa vero dissipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusque avertit: ut portenti simile videatur, tantam pecuniam populi Romani tam brevi tempore perire potuisse. quid? illi immanes quaestus, ferendine, quos M. Antonii tota exhausit domus! decreta falsa vendebat: regna, civitates, immunitates, in aes, accepta pecunia, jubebat incidi. haec se ex commentariis Caesaris, quorum ipse auctor erat, agere dicebat. calebant in interiore aedium parte totius reipublicae nundinae: mulier, sibi felicior, quam viris, auctionem provinciarum, regnorumque faciebat: restituebantur exules, quasi lege, sine lege: quae nisi auctoritate sena-

tus rescinduntur, quoniam ingressi in
 spem reipublicae recuperandae sumus, i-
 mago nulla liberae civitatis relinquetur.
 neque solum commentariis commentiti-
 is, chirographisque venalibus innumera-
 bilis pecunia congesta in illam domum
 est, cum, quae vendebat Antonius, ea se
 ex actis Caesaris agere diceret: sed sena-
 tus etiam consulta, pecunia accepta, fal-
 sa referebat, syngraphae obfignabantur:
 senatus-consulta, nunquam facta, tan-
 quam facta ad aerarium referebantur. hu-
 jus turpitudinis testes erant etiam exte-
 rae nationes. foedera interea facta: reg-
 na data: populi, provinciaeque liberatae:
 earumque rerum falsae tabulae, gemente
 populo Romano, toto Capitolio figeban-
 tur. quibus rebus tanta pecunia una in
 domo coacervata est, ut, si hoc genus in
 unum redigatur, non sit pecunia populo
 Romano defutura. Is legem etiam judi-
 ciariam tulit, homo castus atque integer:
 judiciorum, et juris auctor. in quo nos se-
 fellit. antesignanos, et manipulares, et A-
 laudas, iudices se constituisse dicebat. at
 ille legit aleatores, legit exules, legit Grae-
 cos. **ô confessum iudicum praeclarum!**

O dignitatem consilii admirandam! avet
 animus apud consilium illud pro reo di-
 cere. Cydam Cretensem, portentum in-
 sulae, hominem audacissimum et perdi-
 tissimum: sed fac ita non esse; num Lati-
 nè scit? num est ex judicum genere et for-
 ma? num leges nostras, moresve novit?
 num denique homines? est enim Creta
 vobis notior, quam Roma Cydae. delec-
 tus autem, et notatio judicum etiam in
 nostris civibus haberi solet. Gortynium
 vero judicem quis novit, aut quis nosse
 potuit? nam Lysiadem Atheniensem ple-
 rique novimus: est enim Phaedri, philo-
 sophi nobilis, filius: homo praeterea fe-
 stivus, ut ei cum M'. Curio, confessore
 eodem et collusore, facillime possit con-
 venire. quaero igitur, si Lysiades citatus
 judex non responderit, excuseturque A-
 reopagites esse, nec debere eodem tem-
 pore Romae et Athenis res judicare: ac-
 cipietne excusationem is, qui quaestioni
 praecerit, Graeculi judicis, modo palliati,
 modo togati? an Atheniensium antiquis-
 simas leges negliget? qui porro ille con-
 fessus, dii boni? Cretensis judex, isque
 nequissimus. quem ad hunc reus alleget?

quomodo accedat? dura natio est. at Athenienses misericordes. puto ne Curium quidem esse crudelem, qui quotidie periculum fortunae faciat. sunt item lecti iudices, qui fortasse excusabuntur: habent enim legitimam excusationem, exilii causa solum vertisse, nec esse postea restitutos. hos ille demens iudices legisset: horum nomina ad aerarium detulisset: his magnam partem reipublicae credidisset, si ullam speciem reipublicae cogitavisset? Atque ego de notis iudicibus dixi. quos minus nostis, nolui nominare: saltatores, citharistas, totum denique comissionis Antonianae chorum, in tertiam decuriam iudicum scitote esse coniectum. haec causa, cur lex tam egregia, tamque praecleara maximo imbri, tempestate, ventis, procellis, turbinibus, inter fulmina et tonitrua ferretur, ut eos iudices habemus, quos socios ad epulas hospites habere nemo velit. scelerum magnitudo, conscientia maleficiorum, direptio ejus pecuniae, cujus ratio in aede Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitavit: nec ante turpes iudices quaesiti, quam honestis iudicibus nocentium salus

desperata est. sed illud os, illam impuritatem coeni fecisse, ut hos iudices legere auderet! quorum lectione duplex imprimeretur reipublicae dedecus: unum, quod tam turpes iudices essent: alterum, quod patefactum, cognitumque esset, quàm multos in civitate turpes haberemus. hanc ergo et reliquas ejusmodi leges, etiam si sine vi, salvis auspiciis, essent rogatae, censerem tamen abrogandas. nunc vero cur abrogandas censeam, quas iudico non rogatas? an illa non gravissimis ignominiiis, monumentisque hujus ordinis ad posteritatis memoriam sunt notanda, quod unus M. Antonius in hac urbe post conditam urbem palam secum habuit armatos? quod neque reges fecerunt, neque ii, qui, regibus exactis, regnum occupare voluerunt. Cinnae meminisse: vidi Syllam: modo Caesarem. hi enim tres post civitatem a L. Bruto liberatam plus potuerunt, quam universa res publica: non possum affirmare, nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, nec multis, et occultis. at hanc pestem agmen armatorum sequebatur: Classitius, Mustela, Tiro, gladios ostentantes, sui

similes greges ducebant per forum : certum agminis locum tenebant barbari sagittarii. cum autem erat ventum ad aedem Concordiae, gradus complebantur, lecticae collocabantur : non quo ille scuta occulta esse vellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. Illud, vero teterrimum non modo auditu, sed etiam adspectu, in cella Concordiae collocari armatos, latrones, sicarios : de templo carcerem fieri : opertis valvis Concordiae, cum inter subsellia senatus versarentur latrones, patres conscriptos sententias dicere. huc etiam nisi venirem kalend. Septemb. fabros se missurum, et domum meam disturbaturum esse dixit. magna res, credo, agebatur. de supplicatione referebat. veni postridie : ipse non venit. locutus sum de republica : minus equidem libere, quam mea consuetudo ; liberius tamen, quam periculi minae postulabant. at ille homo vehemens et violentus, qui hanc consuetudinem libere dicendi excluderet, (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piso xxx diebus ante me) inimicitias mihi denunciavit : adesse in senatu iussit a. d. xiii.

kalendas Octobris. ipse interea decem et septem dies de me in Tiburtino Scipionis declamavit, sitim quaerens. haec enim ei causa esse declamandi solet. cum is dies, quo me adesse jusserat, venisset, tum vero agmine quadrato in aedem Concordiae venit, atque in me absentem orationem ore impurissimo evomuit. quo die, si per amicos mihi cupienti in senatum venire licuisset, caedis initium fecisset a me. sic enim statuerat. cum autem semel gladium scelere imbuisset, nulla res ei finem caedendi, nisi defatigatio et satietas, attulisset. etenim aderat L. frater, gladiator Asiaticus, qui mirmillo Mylasis depugnarat: sanguinem nostrum siti-ebat, suum in illa gladiatoria pugna multum profuderat. hic pecunias nostras aestimabat: possessiones notabat, et urbanas, et rusticas: hujus mendicitas, aviditate conjuncta, in fortunas nostras imminebat: dividebat agros, quibus, et quos volebat: nullus aditus erat privato, nulla aequitatis deprecatio. tantum quisque habebat possessor, quantum reliquerat divisor Antonius. quae quanquam, si leges irritas feceritis, rata esse non possunt,

tamen separatim suo nomine notanda
 cenſeo, judicandumque, nullos ſeptem-
 viros fuiſſe: nihil placere ratum eſſe, quod
 ab iis actum diceretur. M. vero An-
 tonium quis eſt, qui civem poſſit judica-
 re potius, quam teterrimum et crudeliſ-
 ſimum hoſtem, qui pro aede Caſtoris ſe-
 dens, audiente populo Romano, dixerit,
 niſi victorem, victurum neminem? num
 putatis, Patres conſcripti, dixiſſe eum
 minacius, quam facturum fuiſſe? quid
 vero, quod in concione dicere auſus eſt,
 ſe, cùm magiſtratu abiſſet, ad urbem fu-
 turum cum exercitu? introiturum, quo-
 tieſcunque vellet? quid erat aliud, niſi
 denuntiare populo Romano ſervitutem?
 quod autem ejus iter Brunduſium? quae
 feſtinatio? quae ſpes, niſi ut ad urbem, vel
 in urbem potius exercitum maximum ad-
 duceret? qui autem delectus centurio-
 num? quae effrenatio impotentis animi?
 cùm ejus promiſſis legiones fortiſſimae
 reclamaffent, domum ad ſe venire juſſit
 centuriones, quos bene de republica ſen-
 tire cognoverat: eoſque ante pedes ſuos,
 uxoriſque ſuae, quam ſecum gravis impe-
 rator ad exercitum duxerat, jugulari coë-

git. quo animo hunc futurum fuisse cense-
 tis in nos, quos oderat, cum in eos,
 quos nunquam viderat, tam crudelis fu-
 isset? et quàm avidum in pecuniis locu-
 pletium, qui pauperum sanguinem con-
 cupisset? quorum ipsorum bona, quanta-
 cunque erant, statim comitibus suis, com-
 potoribusque descripsit. atque ille furens
 infesta jam patriae signa Brundisio in-
 ferebat: cum C. Caesar deorum immor-
 talium beneficio, divini animi, ingenii,
 consilii magnitudine, quanquam sua spon-
 te, eximiaque virtute, tamen approbati-
 one auctoritatis meae, colonias patris a-
 diit: veteranos milites convocavit: pau-
 cis diebus exercitum fecit: incitatos la-
 tronis impetus retardavit. postea vero,
 quam legio Martia ducem praestantissi-
 mum vidit, nihil egit aliud, nisi, ut ali-
 quando liberi essemus: quam est imitata
 quarta legio. Quo ille nuntio audito,
 cum senatum vocasset, adhibuissetque
 consularem, qui sua sententia C. Caesa-
 rem hostem judicaret, repente concidit.
 post autem neque sacrificiis sollemnibus
 factis, neque votis nuncupatis, non pro-
 fectus est, sed profugit paludatus. at quo?

in provinciam firmissimorum et fortissimorum civium: qui illum, ne si ita quidem venisset, ut nullum bellum inferret, ferre potuissent: impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. at ille, cujus ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre posset, bellum intulit provinciae Galliae: circumfedit Mutinam, firmissimam et splendidissimam populi Romani coloniam: oppugnat D. Brutum, imperatorem, consulem designatum, civem non sibi, sed nobis et reipublicae natum. ergo Annibal hostis, civis Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic non aut fecerit, aut faciat, molitur, et cogitet? totum iter Antonii quid habuit, nisi depopulationes, vastationes, caedes, rapinas? quas non faciebat Annibal, quia multa ad usum reservabat. at hi, qui in horam viverent, non modo de fortunis et de bonis civium, sed ne de utilitate quidem sua cogitaverunt. ad hunc (dii boni!) legatos mitti placet? norunt isti homines formam reipublicae, jura belli, exempla majorum? cogitant, quid populi Romani majestas, quid senatus

severitas postulet? legatos decernis: si ut deprecereis, contemnet: si ut imperes, non audiet: denique quamvis severa legatis mandata dederimus, nomen ipsum legatorum, hunc, quem videmus, populi Romani restinguet ardorem: municipiorum, atque Italiae franget animos. ut o-mittam haec, quae magna sunt: certe ista legatio moram et tarditatem afferet bello. quamvis dicant, quod quosdam audio dicturos: legati proficiscantur; bellum nihilominus paretur: tamen legatorum nomen ipsum et animos molliet, et
 10 belli celeritatem morabitur. Minimis momentis, Patres conscripti, maximae inclinationes temporum fiunt, cum in omni casu reipublicae, tum in bello, et maxime civili: quod opinione plerumque, et fama gubernatur. nemo quaeret, quibuscum mandatis legatos miserimus: nomen ipsum legationis ultro missae, timoris esse signum videbitur. recedat a Mutina, desinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: non est verbis rogandus, cogendus est armis. non enim ad Annibalem mittimus, ut a Sagunto recedat, ad quem miserat olim senatus P.

Valerium Flaccum et Q. Baebium Tampilum : qui, si Annibal non pareret, Carthaginem ire iussi sunt. nostros legatos quò jubebimus ire, si non paruerit Antonius. ad nostrum civem mittimus, ne imperatorem, ne coloniam populi Romani oppugnet? itane vero? hoc per legatos rogandus est? quid interest, per deos immortales! utrum hanc urbem oppugnet, an hujus urbis propugnaculum, coloniam populi Romani, praesidii causâ collocatam? belli Punici secundi, quod contra majores nostros Annibal gessit, causa fuit Sagunti oppugnatio. recte ad eum legati missi. mittebantur ad Poenum, mittebantur pro Annibalis hostibus, nostris sociis. quid simile tandem? nos ad civem mittimus, ne imperatorem populi Romani, ne exercitum, ne coloniam circumsedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne sit hostis? age, si paruerit, hoc cive uti aut volumus, aut possumus? Ante diem XI I I . kalendas Januarii, decretis vestris eum concidistis : constituistis, ut haec ad vos kalend. Jan. referrentur, quae referri videtis, de honoribus et praemiis bene de republica meri-

torum et merentium : quorum principem
 judicavistis eum, qui fuit, C. Caesarem,
 qui M. Antonii impetus nefarios ab urbe
 in Galliam avertit : deinde milites vete-
 ranos, qui primi Caesarem secuti sunt ;
 tum illas coelestes, divinasque legiones,
 Martiam et quartam, quibus, cum con-
 sulem suum non modo reliquissent, sed
 bello etiam persequerentur, honores et
 praemia spopondistis : eodemque die D.
 Bruti, praestantissimi civis, edicto allato
 atque proposito, factum ejus collaudastis :
 quòdque ille bellum privato consilio sus-
 ceperat, id vos auctoritate publica com-
 probastis. quid igitur illo die aliud egis-
 tis, nisi ut hostem judicaretis Antonium ?
 his vestris decretis aut ille vos aequo ani-
 mo adspicere poterit, aut vos illum sine
 summo dolore videbitis : exclusit illum
 a republica, distraxit, segregavit non so-
 lum scelus ipsius, sed etiam, ut mihi vi-
 detur, fortuna quaedam reipublicae. qui
 si legatis paruerit, Romamque redierit :
 num quando perditis civibus vexillum,
 quò concurrant, defuturum putatis ? sed
 hoc minus vereor. sunt alia, quae magis
 timeam, et cogitem. nunquam parebit

156 IN M. ANTONIUM

ille legatis. novi hominis insaniam, arrogantiam: novi perdita consilia amicorum, quibus ille est deditus. Lucius quidem frater ejus, utpote qui peregre depugnarit, familiam ducit. sit per se ipse sanus, quod nunquam erit; per hos esse ei tamen non licebit. teretur interea tempus: belli apparatus refrigescet. unde est adhuc bellum, nisi ex retardatione, et mora? ut primum post discessum latronis, vel potius desperatam fugam, libere senatus haberi potuit; semper flagitavi, ut convocaremur. quo die primum convocati sumus, cum designati consules non adessent, jeci, sententia mea, maximo vestro consensu, fundamenta reipublicae, serius omnino, quam decuit: nec enim ante potui: sed tamen si ex eo tempore dies nullus intermissus esset, bellum profecto nullum haberemus. omne malum nascens facile opprimitur: inveteratum fit plerumque robustius. sed tum expectabantur kalendae Januariae: fortasse non recte. Verum praeterita o¹²mittamus. etiamne hanc moram afferemus, dum proficiscantur legati? dum revertantur? quorum expectatio dubitatio-

nem belli afferet. bello autem dubio, quod potest studium esse delectus? quamobrem, Patres conscripti, legatorum mentionem nullam cenfeo faciendam: rem administrandam arbitror sine ulla mora, et confestim gerendam: tumultum decerni, iustitium edici, saga sumi dico oportere, delectum haberi, sublatis vacationibus in urbe et in Italia, praeter Galliam totâ. quae si erunt facta, opinio ipsa et fama vestrae severitatis obruet scelerati gladiatoris amentiam. sentiet sibi bellum cum republica esse susceptum: experietur consentientis senatus nervos atque vires. nam nunc quidem partium contentionem esse dicitur. quarum partium? alteri victi sunt, alteri sunt e mediis C. Caesaris partibus. nisi forte Caesaris partes a Panfa et Hirtio consulibus, et a filio C. Caesaris oppugnari putamus. hoc vero bellum non est ex dissensione partium, sed ex nefaria spe perditissimorum civium excitatum: quibus bona, fortunaeque nostrae notatae sunt, et jam ad cuiusque opinionem distributae. legi epistolam Antonii, quam ad quendam septemvirum, capitalem hominem, collegam suum, mi-

ferat. ' Quid concupiscas, tu videris;
 ' quod concupiveris, certe habebis. ' hem,
 ad quem legatos mittamus: cui bellum
 moremur inferre: qui ne sorti quidem
 fortunas nostras destinavit, sed libidini
 cuiusque nos ita addixit, ut ne sibi qui-
 dem quidquam integrum, quod non ali-
 cui promissum jam sit, reliquerit. cum
 hoc, Patres conscripti, bello, bello in-
 quam, decertandum est, idque confestim.
 legatorum tarditas repudianda est. qua-
 propter, ne multa nobis quotidie decer-
 nenda sint: consulibus totam rempubli-
 cam commendandam censeo, hisque per-
 mittendum, ut rempublicam defendant,
 provideantque, ne quid respublica detri-
 menti accipiat: censeoque, ut iis, qui in
 exercitu Antonii sunt, ne sit ea res frau-
 di, si ante kalendas Febr. ab eo discesse-
 rint. haec si censueritis, Patres conscrip-
 ti, brevi tempore libertatem populi Ro-
 mani, auctoritatemque vestram recupe-
 rabitis. sin autem lenius agetis, tamen
 eadem, sed fortasse serius, decernetis.
 de republica quod retulistis, satis decre-
 visse videor. Altera res est de honori- 13
 bus: de quibus deinceps intelligo esse di-

cendum. sed qui ordo in sententiis rogandis servari solet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis. a Bruto igitur, consule designato, more majorum capiamus exordium: cujus ut superiora omittam, quae sunt maxima illa quidem, sed adhuc hominum magis judiciis, quam publice laudata: quibusnam verbis ejus laudes hujus ipsius temporis consequi possumus? neque enim ullam mercedem tanta virtus, praeter hanc laudis gloriaeque, desiderat. qua etiam si careat, tamen sit se ipsa contenta, atque in memoria gratorum civium, tanquam in luce, posita laetetur. laus igitur judicii, testimoniique vestri tribuenda Bruto est. quamobrem his verbis, Patres conscripti, senatus-consultum faciendum censeo: 'CUM
' D. Brutus, imperator, consul designatus, provinciam Galliam in senatus populi que Romani potestate teneat: cumque exercitum tantum, tam brevi tempore, summo studio municipiorum, coloniarumque provinciae Galliae optime de republica meritaе, merentisque conscripserit, compararit: id eum recte, et ordine, exque republica fecisse:

' idque D. Bruti, praestantissimum meri-
 ' tum in rempublicam senatui, populo-
 ' que Romano gratum esse, et fore. ita-
 ' que senatum, populumque Romanum
 ' existimare, D. Bruti, imperatoris, con-
 ' sulis designati opera, consilio, virtute,
 ' incredibilique studio et consensu pro-
 ' vinciae Galliae, reipublicae difficillimo
 ' tempore esse subventum.' huic tanto
 merito Bruti, Patres conscripti, tanto-
 que in rempublicam beneficio, quis est
 tantus honos, qui non debeatur? nam si
 M. Antonio patuisset Gallia, si oppressis
 municipiis, et coloniis imparatis, in illam
 ultimam Galliam penetrare potuisset:
 quantus reipublicae terror impenderet?
 dubitaret, credo, homo amentissimus, at-
 que in omnibus consiliis praeceps et de-
 vius, non solum cum exercitu suo, sed e-
 tiam cum omni immanitate barbariae bel-
 lum inferre nobis: ut ejus furorem ne
 Alpium quidem muro cohibere posse-
 mus. haec igitur habenda gratia est D.
 Bruto, qui illum, nondum interposita auc-
 toritate vestra, suo consilio atque judi-
 cio, non ut consulem recepit, sed, ut ho-
 stem, arcuit Gallia; seque obsideri, quam

hanc urbem, maluit. habeat ergo hujus
 tanti facti, tamque praeclari, decreto vestro
 testimonium sempiternum: Gallia-
 que, quae semper praesidet atque prae-
 sedit huic imperio, libertatique communi,
 merito, vereque laudetur, quod se suasque
 vires non tradidit, sed opposuit Anto-
 14 nio. Atque etiam M. Lepido pro ejus
 egregiis in rempublicam meritis decer-
 nendos honores quam amplissimos cen-
 seo. semper ille populum Romanum libe-
 rum voluit, maximumque signum illo die
 dedit voluntatis et judicii sui, cum, Anto-
 nio diadema Caesari imponente, se aver-
 tit, gemituque et moestitia declaravit,
 quantum haberet odium servitutis: quam
 populum Romanum liberum cuperet:
 quam illa, quae tulerat, temporum magis
 necessitate, quam judicio tulisset. quanta
 vero is moderatione usus sit in illo tem-
 pore civitatis, quod post mortem Caesa-
 ris consecutum est, quis nostrum oblivis-
 ci potest? magna haec: sed ad majora pro-
 perat oratio. quid enim (ô dii immorta-
 les!) admirabilius omnibus gentibus,
 quid optatius populo Romano accidere
 potuit, quam, cum bellum civile maxi-

mum esset, cujus belli exitum omnes ti-
 meremus, sapientia ejus id potius extin-
 gui, quam armis, et ferro rem in discrim-
 men adducere? quod si eadem ratio Cae-
 saris fuisset, in illo tetro miseroque bello:
 ut omittam patrem, duos Cn. Pompeii,
 summi et singularis viri, filios incolumes
 haberemus: quibus certe pietas fraudi
 esse non debuit. utinam omnes M. Le-
 pidus servare potuisset! facturum fuisse
 declaravit in eo, quod potuit; cum Sex-
 tum Pompeium restituit civitati, maxi-
 mum ornamentum reipublicae, clarissi-
 mum monumentum clementiae suae. gra-
 vis illa fortuna populi Romani, grave fa-
 tum. Pompeio enim patre, quod imperii
 populi Romani lumen fuit, extincto, in-
 terfectus est patris simillimus filius. sed
 omnia mihi videntur deorum immortalium
 judicio expiata, Sex. Pompeio reipu-
 blicae conservato. Quam ob causam¹⁵
 justam atque magnam, et quod periculo-
 sissimum civile bellum, maximumque, hu-
 manitate et sapientia sua M. Lepidus ad
 pacem concordiamque convertit, sena-
 tus-consultum his verbis censeo perscri-
 bendum. 'CUM A M. Lepido, imperato-

' te, pontifice maximo, saepenumero res-
 ' publica et bene, et feliciter gesta sit, po-
 ' pulusque Romanus intellexerit, ei do-
 ' minatum regium maxime displicere:
 ' cumque ejus opera, virtute, consilio,
 ' singularique clementia et mansuetudine
 ' bellum acerbissimum civile sit restinctum:
 ' Sextusque Pompeius, Cnaei filius, Mag-
 ' nus, hujus ordinis auctoritate ab armis
 ' discesserit, et a M. Lepido, imperato-
 ' re, pontifice maximo, summa senatûs,
 ' populi que Romani voluntate civitati
 ' restitutus sit: senatum, populumque Ro-
 ' manum, pro maximis, plurimisque in
 ' rempublicam M. Lepidi meritis, mag-
 ' nam spem in ejus virtute, auctoritate,
 ' felicitate, reponere otii, pacis, concor-
 ' diae, libertatis: ejusque in rempubli-
 ' cam meritorum senatum populumque
 ' Romanum memorem fore, eique statu-
 ' am equestrem inauratam in Rostris, aut
 ' quo alio loco in foro vellet, ex hujus
 ' ordinis sententia statui placere.' qui
 honos, Patres conscripti, mihi maximus
 videtur primum, quia justus est: (non e-
 nim solum datur propter spem tempo-
 rum reliquorum, sed pro amplissimis me-

ritis redditur) nec vero cuiquam possumus commemorare hunc honorem a senatu tributum iudicio senatus soluto, et libero. Venio ad C. Caesarem, Patres conscripti, qui nisi fuisset, quis nostrum esse potuisset? advolabat ad urbem a Brundisio homo impotentissimus, ardens odio, animo hostili in omnes bonos, cum exercitu, Antonius. quid hujus audaciae et sceleri poterat opponi? nondum ullos duces habebamus, non copias: nullum erat consilium publicum, nulla libertas: dandae cervices erant crudelitati nefariae: fugam quaerebamus omnes, quae ipsa exitum non habebat. quis tum nobis, quis populo Romano obtulit hunc divinum adolescentem, deus? qui, cum omnia ad perniciem nostram pestifero illi civi paterent, subito praeter spem omnium exortus, prius confecit exercitum, quem furori M. Antonii opponeret, quam quiscum hoc eum cogitare suspicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio, cum esset adolescens: et quidem jure. subvenit enim reipublicae: sed aetate multo robustior, et militum ducem quaerentium studio paratior, et in alio genere bel-

li. non enim omnibus Syllae causa grata. declarat multitudo proscriptorum, tot municipiorum maximae calamitates. Caesar autem annis multis minor, veteranos, cupientes jam requiescere, armavit: eam complexus est causam, quae esset senatui, quae populo, quae cunctae Italiae, quae diis omnibus gratissima. et Pompeius ad L. Syllae maximum imperium, victoremque exercitum accessit: Caesar se ad neminem adjunxit: ipse princeps exercitus faciendi, et praesidii comparandi fuit. ille in adversariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonii amicis, sed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sylla regnavit: hujus praesidio Antonii dominatus oppressus est. demus igitur imperium Caesari: sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest. sit pro praetore eo jure, quo qui optimo. qui honos, quanquam est magnus illi aetati, tamen ad necessitatem rerum gerendarum, non solum ad dignitatem valet. itaque illa quaeramus, quae vix hodierno die consequemur. Sed

saepe spero fore, hujus adolescentis op-
 nandi, honorandique, et nobis, et populo
 Romano potestatem. hoc autem tempore
 ita censeo decernendum. ' QUOD C. Cae-
 ' sar, Caii filius, pontifex, pro praetore,
 ' summo reipublicae tempore milites ve-
 ' teranos ad libertatem populi Romani
 ' cohortatus sit, eosque conscripserit:
 ' quodque legio Martia, quartaque, sum-
 ' mo studio, optimoque in rempublicam
 ' consensu, C. Caesare duce et auctore,
 ' rempublicam, libertatem populi Roma-
 ' ni defendant, defenderint: et quod C.
 ' Caesar, pro praetore Galliae provinciae
 ' cum exercitu subsidio profectus sit: e-
 ' quites, sagittarios, elephantos in suam,
 ' populique Romani potestatem redege-
 ' rit, difficillimoque reipublicae tempore
 ' saluti, dignitati que populi Romani sub-
 ' venerit: ob eas causas senatui placere,
 ' C. Caesarem, Caii filium, pontificem,
 ' propraetorem, senatorem esse, senten-
 ' tiamque loco praetorio dicere; ejusque
 ' rationem, quemcunque magistratum pe-
 ' ter, ita haberi, ut haberi per leges lice-
 ' ret, si anno superiore quaestor fuisset.'
 quid est enim, Patres conscripti, cur eum

non quam primum amplissimos honores capere cupiamus? legibus enim annalibus cum grandiore aetate ad consulatum constituebant, adolescentiae temeritatem verebantur. C. Caesar ineunte aetate docuit, ab excellenti, eximiaque virtute progressum aetatis expectari non oportere. itaque majores nostri, veteres illi, admodum antiqui, leges annales non habebant: quas multis post annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter aequales. ita saepe magna indoles virtutis prius, quam reipublicae prodesse potuisset, extincta est. at vero apud antiquos, Rulli, Decii, Corvini, multique alii: recentiore autem memoria superior Africanus, T. Flamininus, admodum adolescentes consules facti, tantas res gesserunt, ut populi Romani imperium auxerint, nomen ornarint. quid Macedo Alexander? cum ab ineunte aetate res maximas gerere coepisset, nonne tertio et tricesimo anno mortem obiit? quae est aetas nostris legibus decem annis minor, quam consularis. ex quo judicari potest, virtutis esse, quam aetatis, cursum celebriorem. Nam quod ii, qui Caesari in-

vident, simulant se timere: ne verendum quidem est, ut tenere se possit, ut moderari, ne honoribus nostris elatus intemperantius suis opibus utatur. ea natura rerum est, Patres conscripti, ut, qui sensum verac gloriæ ceperit, quique se ab senatu, ab equitibus, populoque Romano universo senserit civem carum haberi, salutaremque reipublicæ, nihil cum hac gloria comparandum putet. utinam C. Caesari (patri dico) contigisset adolescenti, ut esset senatui atque optimo cuique carissimus! quod cum consequi neglexisset: omnem vim ingenii, quæ summa fuit in illo, in populari levitate consumpsit. itaque cum respectum ad senatum et ad bonos non haberet, eam sibi viam ipse patefecit ad opes suas amplificandas, quam virtus liberi populi ferre non posset. ejus autem filii longe sane diversa ratio: qui cum omnibus est, tum optimo cuique carissimus. in hoc spes libertatis posita est: ab hoc accepta jam salus: huic summi honores et exquiruntur, et parati sunt. cujus igitur singularem prudentiam admiramur, ejus stultitiam timeamus? quid enim stultius, quam inutilem

potentiam, invidiosas opes, cupiditatem
 dominandi praecipitem et lubricam ante-
 ferre verae, gravi, solidae gloriae? an hoc
 vidit, puer? si aetate processerit, non vi-
 debit? at est quibusdam inimicus clarissi-
 mis atque optimis civibus. nullus iste ti-
 mor esse debet: omnes Caesar inimicitia-
 as reipublicae condonavit: hanc sibi judi-
 cem constituit, hanc moderatricem om-
 nium factorum. ita enim ad rempublicam
 accessit, ut eam confirmaret, non ut ever-
 teret. omnes habeo cognitos sensus ado-
 lescentis. nihil est illi republica, nihil ve-
 stra auctoritate gravius, nihil bonorum
 virorum iudicio optatius, nihil vera glo-
 ria dulcius. quamobrem ab eo non mo-
 do nihil timere, sed majora, et meliora
 expectare debetis: neque in eo, qui ad D.
 Brutum obsidione liberandum profectus
 sit, timere, ne memoria maneat domestici
 doloris, quae plus apud eum possit, quam
 salus civitatis. audebo etiam obligare fi-
 dem meam, Patres conscripti, vobis, po-
 puloque Romano, rei publicae, quod
 profecto, cum me nulla vis cogeret, facere
 non auderem, pertimesceremque in re
 maxima periculosam opinionem temeri-

tatis: promitto, recipio, spondeo, Patres conscripti, C. Caesarem talem semper fore civem, qualis hodie sit, qualemque eum maxime esse velle et optare debemus, quae cum ita sint, de Caesare satis hoc tempore dictum habebo. Nec vero de L. Egnatuleio, fortissimo et constantissimo cive, amicissimo reipublicae, filendum arbitror: sed tribuendum testimonium virtutis egregiae, quod is legionem quartam ad Caesarem adduxerit, quae praesidio consulibus, senatui, populoque Romano, reique publicae esset: ob eam causam placere, uti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magistratus petere, capere, gerere liceat. in quo, Patres conscripti, non tantum commodum tribuitur L. Egnatuleio, quantus honos. in tali enim re satis est nominari. de exercitu autem C. Caesaris ita censeo decernendum: SENATUI placere, militibus veteranis, qui Caesaris, pontificis, auctoritatemque huius ordinis defenderint, atque defendant, his, liberisque eorum militiae vacationem esse: utique C. Panfa, A. Hirtius, consules, alter ambove cognoscerent, qui ager his colo-

'nis esset, quo milites veterani deducti
 'essent, qui contra legem Juliam posside-
 'retur, ut is militibus veteranis divide-
 'retur: de agro Campano separatim
 'cognoscerent, inirentque rationem de
 'commodis militum veteranorum au-
 'gendis: legionique Martiae, et legioni
 'quartae, et iis militibus, qui de legio-
 'ne secunda, xxxv, ad C. Pansam, A.
 'Hirtium, consules, venissent, suaque
 'nomina dedissent: quod iis auctoritas
 'senatus, populi que Romani libertas ca-
 'rissima sit, et fuerit, vacationem militiae
 'ipsis, liberisque eorum esse placere; ex-
 'tra tumultum Gallicum, Italicumque:
 'easque legiones, bello confecto, missas
 'fieri placere: quantamque pecuniam mi-
 'litibus earum legionum in singulos C.
 'Caesar, pontifex, propraetor pollicitus
 'sit, tantam dari placere: utique C. Pan-
 'sa, A. Hirtius, consules, alter ambove,
 'rationem agri habeant, qui sine injuria
 'privatorum dividi possit:isque militi-
 'bus legionis Martiae, et legionis quar-
 'tae ita daretur, assignaretur, ut quibus
 'militibus amplissime dati, assignati es-
 'sent.' dixi ad ea omnia, Consules, de

quibus retulistis : quae si erunt sine mora, matureque decreta, facilius apparabitis ea, quae tempus et necessitas flagitat. celeritate autem opus est : qua si essemus usi, bellum, ut saepe dixi, nullum haberemus.

IN

M. ANTONIUM.

AD QUIRITES.

PHILIPPICA VI.

AUDITA vobis esse arbitror, Quirites, quae sint acta in senatu, quae fuerit cujusque sententia. res enim ex kalend. Jan. agitata, paulo ante confecta est: minus quidem illa severe, quam decuit, non tamen omnino dissolute. mora est allata bello, non causa sublata. quamobrem, quod quaesivit a me P. Apuleius, homo et multis officiis mihi, et summa familiaritate conjunctus, et vobis amicissimus, ita respondebo, ut ea, quibus non interfuisitis, nosse possitis.

causa fortissimis optimisque consulibus,
 kalendis Januariis de republica primum
 referendi, fuit ex eo, quod XIII. kalend.
 Januar. senatus me auctore decrevit. eo
 die primum, Quirites, fundamenta jacta
 sunt reipublicae. fuit enim longo inter-
 vallo ita liber senatus, ut vos aliquando
 liberi essetis. quo quidem tempore, etiam
 si ille dies vitae finem mihi allaturus esset,
 satis magnum ~~ceperam~~ fructum, cum vos
 universi una mente atque voce iterum a
 me conservatam esse rempublicam con-
 clamastis. hoc vestro judicio tanto, tam-
 que praeclaro excitatus, ita kalendis Ja-
 nuariis veni in senatum, ut meminissem,
 quam personam impositam a vobis susti-
 nerem. itaque bellum nefarium illatum
 reipublicae cum viderem, nullam moram
 interponendam insequendi M. Antoni-
 um putavi: hominemque audacissimum,
 qui multis nefariis rebus ante commissis,
 hoc tempore imperatorem populi Roma-
 ni oppugnaret, coloniam vestram fidissi-
 mam, fortissimamque obsideret, bello cen-
 sui persequendum: tumultum esse decer-
 ni, justitium edici, saga sumi, dixi place-
 re: quo omnes acrius, graviusque incum-

berent ad ulciscendas reipublicae injurias, si omnia gravissimi belli insignia suscepta a senatu viderent. itaque haec sententia, Quirites, sic per triduum valuit, ut, quanquam discessio facta non esset, tamen, praeter paucos, omnes mihi assensuri viderentur. hodierno autem die, nescio qua eis objecta re, remissior senatus fuit. nam plures eam sententiam secuti sunt, ut, quantum senatus auctoritas, vesterque consensus apud Antonium valiturus esset, per legatos experiremur. Intelligo, Quirites, a vobis hanc sententiam repudiari: neque injuriâ. ad quem enim legatos? ad eumne, qui pecunia publica dissipata atque effusa, per vim et contra auspicia impositis populo Romano legibus, fugata concione, obseffo senatu, ad opprimendam rempublicam Brundusio legiones arcesserit? ab his relictus cum latronum manu in Galliam irruperit? Brutum oppugnet? Mutinam circumseseat? quae vobis potest cum hoc gladiatore conditionis, aequitatis, legationis esse communitas? quanquam, Quirites, non est illa legatio, sed denuntiatio belli, nisi paruerit. ita

enim est decretum, ut si legati ad Annibalem mitterentur. mittuntur enim qui nuntient, ne oppugnet consulem designatum, ne Mutinam obsideat, ne provinciam depopuletur, ne delectus habeat; sit in senatus populique Romani potestate. facile vero huic denuntiationi parebit, ut in patrum conscriptorum, atque in vestra potestate sit, qui in sua nunquam fuerit? quid enim ille unquam arbitrio suo fecit, semper eò tractus, quò libido rapuit, quo levitas, quo furor, quo vinolentia? semper cum duo dissimilia genera tenuerunt, lenonum et latronum: ita domesticis stupris, forensibus parricidiis delectatur, ut mulieri citius avarissimae paruerit, quam senatui, populoque Romano. Itaque, quod paulo ante feci in senatu, ³ faciam apud vos. testificor, denuntio, ante praedico, nihil M. Antonium eorum, quae sunt legatis mandata, facturum: vastaturum agros, Mutinam obsessurum, delectus, qua possit, habiturum. is est enim ille, qui semper senatûs iudicium et auctoritatem, semper voluntatem vestram, potestatemque contempserit. an ille id faciat, quod paulo ante decretum est, ut

exercitum citra flumen Rubiconem, quī finis est Galliae, educeret, dum ne propius urbem Romam cc. mill. admoveret? huic denuntiationi ille pareat? ille se fluvio Rubicone cc. mill. circumscriptum esse patiat? non is est Antonius. nam si esset, non commisisset, ut ei senatus tanquam Annibali initio belli Punici, denuntiaret, ne oppugnaret Saguntum. quod vero ita avocatur a Mutina, ut ab urbe, tanquam pestifera flamma, arceatur? quam habet ignominiam? quod iudicium senatus? quid, quod a senatu dantur mandata legis, ut D. Brutum militesque ejus adeant, iisque demonstrent, summa in rempublicam merita, beneficiaque eorum grata esse senatui, populoque Romano, eisque eam rem magnae laudi, magnoque honori fore? passurumne censetis Antonium, introire Mutinam legatos? exire inde tuto? nunquam patietur, mihi credite. novi violentiam, novi impudentiam, novi audaciam. nec vero de illo, sicut de homine aliquo debemus, sed ut de importunissima bellua, cogitare. quae cum ita sint, non omnino dissolutum est, quod decrevit senatus. habet atrocitatis

aliquid legatio: utinam nihil haberet morae! nam cum plerisque in rebus gerendis tarditas et procrastinatio odiosa est: tum hoc bellum indiget celeritatis. succurrendum est D. Bruto: omnes undique copiae colligendae: horam eximere nullam in tali cive liberando sine scelere non possumus. an ille non potuit, si Antonium consulem, si Galliam Antonii provinciam iudicasset, legiones Antonio et provinciam tradere? domum redire? triumphare? primus in hoc ordine, quoad magistratum iniret, sententiam dicere? quid negotii fuit? sed, cum se Brutum esse meminisset, vestraeque libertati natum, non otio suo: quid egit aliud, nisi ut penè corpore suo Galliam prohiberet Antonium? ad hunc utrum legatos: an legiones ire oportebat? sed praeterita omittamus. properent legati, quod video esse facturos. vos saga parate. est enim ita decretum, ut, si ille auctoritati senatus non paruisset, ad saga iretur. ibitur: non parebit: nos amissos tot dies rei gerendae queremur. Non metuo, Quirites, ne, cum audierit Antonius, me hoc in senatu et in concione confirmasse, nunquam

illum futurum in senatus potestate, refel-
lendi mei causa, ut ego nihil vidisse vide-
ar, vertat se, senatui pareat. nunquam
faciet: non invidebit huic meae gloriae:
malet, me sapientem a vobis, quam se
modestum existimari. quid? ipse si velit,
num etiam L. fratrem passurum arbitra-
mur? nuper quidem dicitur ad Tibur, ut
opinor, cum ei labare M. Antonius vide-
retur, mortem fratri esse minitatus. eti-
amne ab hoc mirmillone Asiatico senatus
mandata, legatorum verba audientur?
nec enim secerni a fratre poterit, tanta
praesertim auctoritate. nam hic inter il-
los Africanus est: pluris habetur, quam
L. Trebellius, pluris quam T. Plancus,
adolescens nobilis. Planeum, qui omni-
bus sententiis maximo vestro plausu con-
demnatus, nescio quomodo se conjecit
in turbam, atque ita moestus rediit, ut
retractus, non reversus videretur: sic
contemnit, tanquam si illi aqua et igni
interdictum sit. aliquando negat ei locum
esse oportere in curia, qui incenderit cu-
riam. nam Trebellium valde jam diligit:
oderat tum, cum ille tabulis novis adver-
sabatur: jam fert in oculis, postquam ip-

sum Trebellium vidit sine tabulis novis
 saluum esse non posse. audisse enim vos
 arbitror, Quirites, quod etiam videre po-
 tuistis, quotidie sponsores et creditores
 L. Trebellii convenire. ô fides (hoc e-
 nim puto Trebellium sumpsisse cogno-
 men) quae potest esse major fides, quam
 fraudare creditores? domo profugere?
 propter aes alienum ire ad arma? ubi plau-
 sus ille in triumpho est? saepe ludis? ubi
 aedilitas, delata summo studio bonorum?
 quis est, qui hunc non casu existimet rec-
 te fecisse? nequitia est, scelere *** Sed
 redeo ad amores, deliciasque nostras, L.
 Antonium, qui vos omnes in fidem suam
 recepit. negatis? num quispiam est ves-
 trum, qui tribum non habeat? certe ne-
 mo. atqui illum quinque et triginta tri-
 bus patronum adoptarunt. rursus recla-
 matis? adspicite a sinistra illam equestrem
 statuam inauratam, in qua quid inscrip-
 tum est? QUINQUE ET TRIGINTA
 TRIBUS PATRONO. populi Romani
 igitur est patronus L. Antonius? malam
 quidem illi pestem! clamori enim vestro
 assentior. non modo hic latro; quem cli-
 entem habere nemo velit: sed quis un-

quam tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se populi Romani victoris, dominique omnium gentium patronum dicere auderet? in foro L. Antonii statuam videmus: sicut illam Q. Tremuli, qui Hernicos devicit, ante Castoris. ô impudentiam incredibilem! tantumne sibi sumpsit, quia Mylasis mirmillo Thracem jugulavit, familiarem suum? quonam modo istum ferre possemus, si in hoc foro, spectantibus vobis, depugnasset? sed haec una statua. altera ab equitibus Romanis, equo publico: qui item adscribunt, PATRONO. quem unquam iste ordo patronum adoptavit? si quemquam, debuit me. sed me omitto. quem censorem? quem imperatorem? agrum iis divisit. ô sordidos, qui acceperunt! improbum, qui dederit! statuerunt etiam tribuni militares, qui in exercitibus Caesaris duobus fuerunt. quis est iste ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: iis quoque divisit Semurium. Campus Martius restabat, nisi prius cum fratre fugisset. sed haec agrorum assignatio paulo ante, Quirites, L. Caesaris, clarissimi viri, et praestantissimi senatoris, sententiâ

dissoluta est. huic enim assensu, septem-
virum acta sustulimus. jacent beneficia
Nuculae: friget patronus Antonius. nam
possessores animo aequiore discedent:
nullam impensam fecerant, nondum in-
struxerant, partim quia non confide-
bant, partim quia non habebant. sed il-
la statua palmaris, de qua, si meliora
tempora essent, non possem sine risu di-
cere: L. ANTONIO, JANI MEDII PA-
TRONO. itane? Janus medius in L. An-
tonii clientela sit? quis unquam in illo
Jano inventus est, qui L. Antonio mille
nummum ferret expensum? Sed nimis⁶
multa de nugis: ad causam, bellumque
redeamus: quanquam non alienum fuit
personas quasdam a vobis recognosci: ut,
quibuscum bellum gereretur, possitis ta-
citi cogitare. ego autem vos hortor, Qui-
rites, ut, etiam si melius aliud fuit, tamen
legatorum reditum expectetis animo ae-
quo. celeritas detracta de causa est: bo-
ni tamen aliquid accessit ad causam. cum
enim legati renuntiarent, quod certe re-
nuntiabunt, non in vestra potestate, non
in senatus esse Antonium: quis erit tam
improbis civis, qui illum civem haben-

dum putet? nunc enim sunt pauci illi quidem, sed tamen plures, quam republica dignum est; qui ita loquantur: Ne legatos quidem expectabimus? istam certe vocem, simulationemque clementiae extorquebit iis res ipsa publica. quo etiam, ut confitear vobis, Quirites, minus hodie no die contendi, minus laboravi, ut mihi senatus assentiens tumultum decerneret, saga sumi juberet. malui viginti diebus post sententiam meam laudari ab omnibus, quam a paucis hodie vituperari. quapropter, Quirites, expectate legatorum reditum, et paucorum dierum molestiam devorate. qui cum redierint, si pacem afferent, cupidum me; si bellum, providum judicatote. an ego non provideam meis civibus? non dies, noctesque de vestra libertate, de reipublicae salute cogitem? quid enim non debeo vobis, Quirites, quem vos a se ortum, hominibus nobilissimis, omnibus honoribus praetulistis? an ingratus sum? quis minus? qui, partis honoribus, eosdem gessi in foro labores, quos in petendis. rudis in republica? quis exercitator, qui viginti jam annos bellum geram cum improbis civi-

bus? Quamobrem, Quirites, consilio, 7
quantum potero, labore plus penè quam
potero, excubabo, vigilaboque pro vobis.
etenim quis est civis, praesertim hoc gra-
du, quo me vos esse voluistis, tam oblitus
beneficii vestri, tam immemor patriae,
tam inimicus dignitatis suae, quem non
excitet, non inflammet tantus vester is-
te consensus? multas, magnasque habui
consul conciones, multis interfui: nul-
lam unquam vidi tantam, quanta nunc
vestra est. unum sentitis omnes, unum
studetis, M. Antonii conatum avertere
a republica, furorem extinguere, op-
primere audaciam. idem volunt omnes
ordines; eodem incumbunt municipia,
coloniae, cuncta Italia. itaque senatum;
sua sponte bene firmum, firmiorem ves-
tra auctoritate fecistis. venit tempus,
Quirites, serius omnino, quam dignum
populo Romano fuit: sed tamen ita matu-
rum, ut differri jam hora non possit. fuit
aliquis fatalis casus, ut ita dicam, quem
tulimus, quoquo modo ferendus fuit:
nunc, si quis erit, erit voluntarius. po-
pulum Romanum servire fas non est:
quem dii immortales omnibus gentibus

PHILIPPICA VI. 185.

imperare voluerunt. res in extremum
est adducta discrimen. de libertate decer-
nitur. aut vincatis oportet, Quirites,
quod profecto et pietate vestra, et tanta
concordia consequemini; aut quidvis
potius, quam serviatis, aliae nationes ser-
vitutem pati possunt, populi Romani est
propria libertas.

IN

M. ANTONIUM.

PHILIPPICA VII.

PARVIS de rebus, sed fortasse necessariis, consulimur, Patres conscripti. de Appia via, et de moneta consul: de Lupercis tribunus plebis refert. quarum rerum etsi facilis explicatio videtur, tamen animus aberat a sententia, suspensus curis majoribus. adducta est enim, Patres conscripti, res in maximum periculum, et in extremum penè discrimen. non sine causa legatorum istam missionem semper timui, nunquam probavi: quorum reditus quid sit allaturus, ignore: expectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non videt? non enim se tenent ii, qui senatum dolent ad auctoritatis pristinae spem reviviscere, conjunctum huic ordini populum Roma-

num, conspirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. jam nunc fingunt responsa Antonii, eademque defendunt. alii, postulare illum, ut omnes exercitus dimittantur. scilicet legatos ad eum misimus, non ut pareret, et dicto audiens esset huic ordini, sed ut conditiones ferret, leges imponeret, referare nos exteris gentibus Italiam juberet: se praesertim incolumi, a quo majus periculum, quam ab ullis nationibus extimescendum est. alii, remittere eum nobis Galliam citeriorem: illam ultimam postulare. praeclare: ex qua non legiones solum, sed etiam nationes ad urbem conetur adducere. alii, nihil eum jam nisi modeste postulare. Macedoniam suam vocat omnino: quoniam Caius frater est. inde revocatus. sed quae provincia est, ex qua illa fax excitare non possit incendium? itaque iidem, quasi providi cives et senatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt; suscipiunt pacis patrocinium. nonne sic disputant: Irritari Antonium non oportuit: nequam est homo ille, atque confidens: multi praeterea improbi, quos quidem a se primum numerare possunt,

qui haec loquuntur: eos cavendos esse denuntiant. utrum igitur in nefariis civibus ulciscendis, cum possis, an pertimescendis, diligentior cautio est? Atque haec illi loquuntur, qui quondam propter levitatem populares habebantur. ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo civitatis statu, non voluntate fuisse populares. qui enim convenit, ut, qui in rebus improbis populares fuerint, iidem in re una maxime populari, quod eadem salutaris populo Romano sit, improbos se, quam populares, esse malint? me quidem semper (ut scitis) adversatum multitudinis temeritati, haec fecit praeclarissima causa popularem. et quidem dicuntur, vel potius se ipsi dicunt consulares: quo nomine nemo dignus est, nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. faveas tu hosti? ille literas ad te mittat de sua spe rerum secundarum? eas tu laetus proferas? recites? describendas etiam de improbis civibus? eorum augeas animos? bonorum spem, virtutemque debilites? et te consularem, aut senatorem, aut denique civem putes? accipiet in optimam partem C. Pansa, fortissimus consul, at-

que optimus. etenim dicam animo amicissimo: hunc ipsum, mihi hominem familiarissimum, nisi talis consul esset, ut omnes vigilias, curas, cogitationes in reipublicae salute configeret, consulem non putarem. quanquam nos ab ineunte illius aetate usus, consuetudo studiorum etiam honestissimorum societas, similitudoque devinxit: ejusdemque cura incredibilis in asperrimis belli civilis periculis perspecta, docuit, non modo salutis, sed etiam dignitatis meae fuisse fautorem: tamen eundem, ut dixi, nisi talis consul esset, negare esse consulem aude-rem. idem non modo consulem esse dico, sed etiam memoria mea praestantissimum atque optimum consulem, non quin pari virtute et voluntate alii fuerint: sed tantam causam non habuerunt, in qua et virtutem, et voluntatem suam declararent. hujus magnitudini animi, gravitati, sapientiae, tempestas est oblata formidolosissimi temporis. tum autem illustratur consulatus, cum gubernat rempublicam, si non optabili, at necessario tempore. magis autem necessarium, P. C. ³ nullum tempus unquam fuit. Itaque

ego ille, qui semper pacis auctor fui, cuique pax, praesertim civilis, quanquam omnibus bonis, tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum industrinae nostrae in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis, elaboratum est: hinc honores amplissimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, si quam habemus, consecuti sumus. ego itaque pacis, ut ita dicam, alumnus, qui, quantuscunque sum (nihil enim mihi arrogo) sine pace civili certe non fuisset: periculose dico: quemadmodum accepturi, Patres conscripti, sitis, horreo: sed pro mea perpetua cupiditate vestrae dignitatis retinendae et augendae quaeso, oroque vos, Patres conscripti, ut primo et si erit vel acerbum auditu, vel incredibile a M. Cicerone esse dictum, accipiat sine offensione, quod disero: neve id prius, quam, quale sit, explicavero, repudietis. ego ille (dicam saepius) pacis semper laudator, semper auctor, pacem cum M. Antonio esse nolo. magna spe ingredior in reliquam orationem, Patres conscripti; quoniam periculosissimam locum silentio sum praetervectus. purigitur pacem no-

lo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. quae tria dum explico, peto a vobis, Patres conscripti, ut eadem benignitate, qua soletis, verba mea audiat. quid est inconstantia, mobilitate, levitate, cum singulis hominibus, tum vero universo senatui, turpius? quid porro inconstantius, quam, quem modo hostem non verbo, sed re, multis decretis, judicaveritis, cum hoc subito pace velle conjungi? nisi vero, cum C. Caesari meritos illi quidem honores et debitos, sed tamen singulares et immortales, decrevistis, unam ob causam, quod contra M. Antonium exercitum comparavisset, non hostem Antonium judicavistis: nec tum hostis est a vobis judicatus Antonius, cum laudati auctoritate vestra veterani milites, qui Caesarem secuti essent: nec tum hostem Antonium judicavistis, cum fortissimis legionibus, quod illum, qui consul appellabatur, cum esset hostis, reliquissent, vacationes, pecunias, agros sponondistis. Quid? cum Brutum, omine quodam illius generis et nominis natum ad rempublicam liberandam, exercitumque ejus pro libertate

populi Romani bellum gerentem cum Antonio, provinciamque fidelissimam, atque optimam, Galliam, laudibus amplissimis affecistis; tum non hostem judicastis Antonium? quid? cum decrevistis, ut consules alter ambove ad bellum proficiscerentur: quod erat bellum, si hostis Antonius non erat? quid igitur profectus est vir fortissimus, meus collega et familiaris, A. Hirtius consul? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi vires corporis infirmitas non retardavit. aequum credo, putavit, vitam, quam populi Romani votis retinuisset, pro libertate populi Romani in discrimen adducere. quid? cum delectus haberi tota Italia iussistis, cum vacationes omnes sustulistis, tum ille hostis non est judicatus? armorum officinas in urbe videtis: milites cum gladiis sequuntur consulem: praesidio sunt, specie, consuli; re et veritate, nobis: omnes sine ulla recusatione, summo etiam cum studio, nomina dant: parent auctoritati vestrae. non est judicatus hostis Antonius? at legatos misimus. heu, me miserum! cur senatum cogor, quem laudavi semper, reprehendere? quid? vos

censetis, Patres conscripti, legatorum missionem populo Romano vos probavisse? non intelligitis, non auditis, meam sententiam flagitari? cui cum pridie frequentes essetis assensi, postridie ad spem estis inanem pacis devoluti. quam turpe porro est, legiones ad senatum legatos mittere, senatum ad Antonium? quamquam illa legatio non est: denuntiatio est, paratum illi exitium, nisi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio est gravior: missos enim legatos omnes vident: decreti vestri non omnes verba novērunt. Retinenda est igitur vobis constantia, gravitas, perseverantia. repetenda est vetus illa severitas: siquidem auctoritas senatus, decus, honestatem, laudem, dignitatemque desiderat: quibus rebus hic ordo caruit nimium diu. sed erat tunc excusatio oppressis, misera illa quidem, sed tamen iusta. nunc nulla est. liberati tum regio dominatu videbamus: multo postea gravius urgebamus armis domesticis. ea ipsa depulimus nos quidem, sed extorquenda sunt. quod si non possumus facere, (dicam, quod dignum est et senatore, et Romano homine) mo-

riamur. quanta enim erit illa reipublicae turpitudine, quantum dedecus, quanta labe, dicere in hoc ordine sententiam M. Antonium consulari loco? cujus ut omit- tam innumerabilia scelera urbani consu- latus, in quo pecuniam publicam maxi- mam dissipavit, exules sine lege restituit, vestigalia vendidit, provincias de popu- li Romani imperio sustulit, regna addix- it pecunia, leges civitati per vim impo- suit, armis aut obsedit, aut exclusit sena- tum: ut haec, inquam, omittam: ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, co- loniam populi Romani firmissimam, op- pugnarit, imperatorem populi Romani, consulem designatum, obsederit, depu- latus agros sit, hunc in eum ordinem recipi, a quo toties ob has ipsas causas hostis judicatus sit, quam foedum, flagi- tiosumque sit? satis multa de turpitudine, dicam deinceps, ut proposui, de pericu- lo: quod etsi minus est fugiendum, quam turpitudine: tamen offendit animos ma- joris partis hominum magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cum in civitate Antonium videbitis, vel potius Antonios? nisi forte contemnitis Luci-

um. ergo ne Caium quidem. sed, ut video, dominabitur Lucius. est enim patronus xxxv. tribuum, quarum sua lege, qua cum C. Caesare magistratus partitus est, suffragium sustulit : patronus centuriarum equitum Romanorum, quas item sine suffragio esse voluit : patronus eorum, qui tribuni militares fuerunt : patronus Jani medii. ô dii! quis hujus potentiam poterit sustinere? praesertim cum eosdem in agros etiam deduxerit. quis unquam omnes tribus? quis equites Romanos? quis tribunos militares? Gracchorum potentiam majorem fuisse arbitramini, quam hujus gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellavi, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet, sed ut appellent ii, qui plane et Latine loquuntur. mirmillo in Asia depugnavit. cum ornasset Threcedicis comitem et familiarem suum, illum miserum fugientem jugulavit: luculentam tamen ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix. qui familiarem jugularit, quid hic, occasione data, faciet inimico? et qui illud animi causa fecerit, hunc praedae causa quid facturum putatis? non

rursus improbos decuriabit? non sollicitabit rursus agrarios? non quaeret urbe expulsos? M. vero Antonius non is erit, ad quem omni motu concursus fiat civium perditorum? ut nemo sit alius, nisi ii, qui una sunt, et ii, qui hinc ei nunc aperte favent: parumne erunt multi? praesertim cum bonorum praesidia cesserint, illi parati sint ad nutum futuri? ego vero metuo, si hoc tempore consilio lapsi erimus, ne illi brevi tempore nimis multi nobis esse videantur. nec ego pacem nolo: sed pacis nomine bellum involutum reformido. quare si pace frui volumus: bellum gerendum est. si bellum omitemus: pace nunquam fruemur. Est autem vestri consilii, Patres conscripti, in posterum, quam longissime providere. idcirco in hac custodia, et tanquam in specula, collocati sumus, ut vacuum omni metu populum Romanum nostra vigilia, et prospicientia redderemus. turpe est summo consilio orbis terrae, praesertim in re tam perspicua, consilium intelligi defuisse. eos consules habemus, eam populi Romani alacritatem, eum consensum Italiae, eos duces, eos exercitus, ut nul-

Iam calamitatem respublica accipere possit sine culpa senatus. equidem non dero, monebo, praedicam, denuntiabo, et testabor semper deos, hominesque, quid sentiam: nec solum fidem meam, quod fortasse videatur satis esse, sed in principe civi non est satis, curam, consilium, vigilantiamque praestabo. dixi de periculo: docebo, ne coagmentari quidem posse pacem. de tribus enim, quae praeposui, hoc
 8 extremum est. Quae potest esse pax M. Antonio primum cum senatu? quo ore ille vos poterit, quibus vicissim vos illum oculis intueri? quis vestrum illum, quem ille vestrum non oderit? age, vos ille solum, et vos illum? quid? ii, qui Mutinam circumsedent, qui in Gallia delectus habent, qui in nostras fortunas imminent, amici unquam nobis erunt, aut nos illis? an equites Romanos amplectentur? occulta enim fuit eorum voluntas, iudiciumque de M. Antonio: qui frequentissimi in gradibus Concordiae steterunt: qui vos ad libertatem recuperandam excitaverunt: arma, saga, bellum flagitaverunt: me unà cum populo Romano in concionem vocaverunt. hi Antonium di-

ligent? cum his pacem servabit Antonius? nam quid ego de universo populo Romano dicam? qui pleno ac referto foro bis me una mente atque voce in concionem vocavit, declaravitque maximam libertatis recuperandae cupiditatem. ita quod erat optabile antea, ut populum Romanum comitem haberemus, nunc habemus ducem. quae est igitur spes, qui Mutinam circumfident, imperatorem populi Romani, exercitumque oppugnant, his pacem cum populo Romano esse posse? an cum municipiis pax erit, quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecuniis pollicendis, ut in singulis oppidis curiam populi Romani non desideretis? Laudandi sunt ex hujus ordinis sententia Firmiani, qui principes pecuniae pollicendae fuerunt. respondendum honorifice est Marrucinis, qui ignominia notandos censuerunt eos, si qui militiam subterfugissent. haec jam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum his, his item cum illo. quae potest major esse discordia? in discordia autem pax civilis nullo pacto esse potest. ut omittam multitudinem: L.

Visidio, equiti Romano, homini in primis ornato atque honesto, civique semper egregio, cujus ego excubias et custodias mei capitis cognovi in consulatu meo: qui vicinos suos non cohortatus est solum, ut milites fierent, sed etiam facultatibus suis sublevavit: huic, inquam, tali viro, quem nos senatus-consulto collaudare debemus, poteritne esse pacatus Antonius? quid? C. Caesari? qui illum urbe; quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? jam vero ipse se placabit, et leniet provinciae Galliae, a qua exclusus et repudiatus est? omnia videbitis, Patres conscripti, nisi prospicitis, plena odiorum, plena discordiarum: ex quibus oriuntur bella civilia. nolite igitur id velle, quod fieri non potest: et cavete, per deos immortales! Patres conscripti, ne spe praesentis pacis perpetuam pacem amittatis. quorsum haec omnis spectat oratio? quid enim legati egerint, nondum scimus. at vero excitati, erecti, parati, armati animis tamen esse debemus, ne blanda aut supplici oratione, aut aequitatis simulatione fallamur. omnia fecerit oportet, quae interdicta et denuntiata sunt, prius

quam aliquid postulet : Brutum, exerci-
tumque ejus oppugnare; urbes et agros
provinciae Galliae populari destiterit : ad
Brutum adeundi legatis potestatem fece-
rit, exercitum citra flumen Rubiconem
eduxerit, nec propius urbem millia pas-
suum ducenta admoverit : fuerit et in se-
natus, et in populi Romani potestate.
haec si fecerit, erit integra potestas nobis
deliberandi. si senatui non paruerit, non
illi senatus, sed ille populo Romano bel-
lum indixerit. sed vos moneo, Patres
conscripti, libertas agitur populi Roma-
ni, quae est commendata vobis : vita et
fortunae optimi cujusque, quo cupidita-
tem infinitam cum immani crudelitate
jampridem intendit Antonius : auctori-
tas vestra, quam nullam habebitis, nisi
nunc tenueritis. tetram et pestiferam bel-
luam, ne inclusam et constrictam dimit-
tatis cavete. te ipsum, Pansa, moneo :
quanquam non eges consilio, quo vales
plurimum ; tamen etiam summi guber-
natores in magnis tempestatibus a vecto-
ribus admoneri solent : hunc tantum tu-
um apparatus, tamque praeclarum ne ad
nihilum recidere patiare. tempus habes

PHILIPPICA VII. 201

tale, quale nemo habuit unquam. hac gravitate senatus, hoc studio equestris ordinis, hoc ardore populi Romani potes in perpetuum rempublicam metu et periculo liberare. quibus de rebus refers, P. Servilio adsentior.

IN
M. ANTONIUM.

PHILIPPICA VIII.

Confusus hesterno die est acta res, C. Panfa, quam postulabat institutum consulatus tui. parum mihi visus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. nam cum senatûs ea virtus fuisset, quae solet: et cum re viderent omnes esse bellum, quidamque id verbum removendum arbitrarentur: tua voluntas in discessione fuit ad lenitatem propensior. victa est igitur propter verbi asperitatem te auctore, nostra sententia. vicit L. Caesaris, amplissimi viri, qui verbi atrocitate dempta, oratione fuit, quam sententia lenior. quanquam is quidem, antequam sententiam diceret, propinquitatem excusavit. idem fecerat, me consule, in sororis viro, quod hoc tempore, in sororis filio fe-

cit, ut et luctu sororis moveretur, et saluti reipublicae provideret. atque ipse tamen Caesar praecepit vobis quodammodo, Patres conscripti, ne sibi assentiremini, cum ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eamque se ac republica dignam, nisi propinquitate impediretur. ergo ille avunculus: num etiam vos avunculi, qui illi estis assensi? at in quo fuit controversia? belli nomen ponendum in sententia quidam non putabant: tumultum appellare malebant, ignari non modo rerum, sed etiam verborum. potest enim esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. quid enim est aliud 'tumultus,' nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultûs. itaque majores nostri tumultum Italicum, quod erat domesticus; tumultum Gallicum, quod erat Italiae finitimus; praeterea nullum nominabant. gravius autem tumultum esse, quam bellum, hinc intelligi licet, quod bello vacationes valent, tumultu non valent. ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse non possit. etenim cum inter

bellum et pacem medium nihil sit : necesse est, tumultum, si belli non sit, pacis esse. quo quid absurdius dici, aut existimari potest? sed nimis multa de verbo : rem potius videamus, Patres conscripti, quam quidem intelligo verbo fieri interdum deteriore solere. Nolumus hoc bellum videri. quam igitur municipiis et coloniis ad excludendum Antonium auctoritatem damus? quam, ut milites fiant sine vi, sine multa, studio et voluntate? quam, ut pecunias in rempublicam polliceantur? si enim belli nomen tollitur, municipiorum studia tollentur: consensus populi Romani, qui jam descendit in causam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. sed quid plura? D. Brutus oppugnatur : non est bellum? Mutina obsidetur : ne hoc quidem bellum est? Gallia vastatur : quae potest pax esse certior? illud vero quis potest bellum esse dicere? consulem fortissimum virum cum exercitu misimus : qui cum esset infirmus ex gravi, diuturnoque morbo, nullam sibi putavit excusationem esse oportere, cum ad reipublicae praesidium vocaretur. C. quidem Caesar non expectavit nostra de-

creta, praesertim cum illud esset aetatis : bellum contra Antonium sua sponte suscepit. decernendi enim tempus nondum erat : belli autem gerendi tempus si praetermisisset ; videbat, republica oppressa, nihil posse decerni. ergo illi nunc, et eorum exercitus in pace versantur. non est hostis is, cujus praesidium Claterna dejecit Hirtius : non est hostis, qui consuli armatus obsistit, qui designatum consulem oppugnat : nec illa hostilia verba, nec bellica, quae paulo ante ex collegae literis Pansa recitavit : ‘ dejeci praesidium : Claternâ potitus sum : fugati equites : praelium commissum : occisi aliquot. ’ quae pax potest esse major ? delectus tota Italia decreti, sublati vacationibus : saga cras sumentur : consul se cum praesidio descensurum esse dixit. utrum hoc bellum non est ? etiam tantum bellum, quantum nunquam fuit. caeteris enim bellis, maximeque civilibus, contentionem reipublicae causa faciebat. Sylla cum Sulpicio de jure legum, quas per vim latas Sylla dicebat : Cinna cum Octavio de novorum civium suffragiis : rursus cum Mario et Carbone Sylla, ne do-

minarentur indigni, et ut clarissimorum hominum crudelissimam puniretur necem. horum omnium bellorum causae ex reipublicae contentione natae sunt. de proximo bello civili non libet dicere: ignoro causam: detestor exitum. Hoc bellum quantum civile geritur: atque omnia in nostram aetatem inciderunt. primum non modo non in dissensione et discordia civium, sed in maxima consensione, incredibilique concordia: omnes idem volunt, idem defendunt, idem sentiunt. cum omnes dico, eos excipio, quos nemo civitate dignos putat. quae est igitur in medio belli causa posita? nos deorum immortalium templa, nos muros, nos domicilia, sedesque populi Romani, penates, aras, focos, sepulcra majorum: nos leges, judicia, libertatem, conjuges, liberos, patriam defendimus: contra M. Antonius id molitur, id pugnat, ut haec omnia perturbet, evertat, praedam reipublicae causam belli putet, fortunas nostras partim dissipet, partim dispertiat parricidis. in hac tam dispari ratione belli miserrimum illud est, quod ille latronibus suis pollicetur pri-

num domos: urbem enim se divisurum confirmat: deinde omnibus portis, quo velint, deducturum. omnes Caphones, omnes Saxae, caeteraeque pestes, quae sequuntur Antonium, aedes sibi optimas, hortos, Tusculana, Albana definiunt. atque etiam homines agrestes, si homines illi, ac non pecudes potius, inani spe ad aquas usque et Potecos provehuntur. ergo habet Antonius, quod suis polliceatur. quid nos? num quid tale habemus? dii meliora. id enim ipsum agimus, ne quis posthac ejusmodi quidquam possit polliceri. invitus dico, sed dicendum est. hasta Caesaris, Patres conscripti, multis improbis et spem affert, et audaciam. viderunt enim ex mendicis fieri repente divites. itaque hastam semper videre cupiunt ii, qui nostris bonis imminet: quibus omnia pollicetur Antonius. quid nos? nostris exercitibus quid pollicemur? multo meliora, atque majora. scelerum enim promissio et iis, qui expectant, perniciofa est; et iis, qui promittunt. nos nostris militibus libertatem, jura, leges, judicia, imperium orbis terrae, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonii

igitur promissa, cruenta, tetra, scelerata, diis, hominibusque invisa, nec diuturna, nec salutaria: nostra contra honesta, integra, gloriosa, plena laetitiae, plena pietatis. Hic mihi etiam Q. Fufius, vir fortis ac strenuus, amicus meus, pacis commoda commemorat. quasi vero, si laudanda pax esset, ego id aeque commode facere non possem. semel enim pacem defendi: non semper otio studui: quod cum omnibus bonis utile est, tum praecipue mihi. quem enim cursum industria mea tenere potuisset, sine forensibus causis, sine legibus, sine judiciis? quae esse non possunt, civili pace sublata. sed quaeso, Calene, quid? tu servitutem, pacem vocas? majores quidem nostri non modo, ut liberi essent, sed etiam, ut imperarent, arma capiebant: at tu arma abjicienda censes, ut serviamus. quae causa justior est belli gerendi, quam servitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus: tamen est miserrimum, posse, si velit. immo aliae causae justae; haec necessaria est. nisi forte ad te hoc non putas pertinere, quod te socium fore speras dominationis Antonii. in quo bis laboris: primum,

quod tuas rationes communibus antepo-
 nis: deinde, quod quidquam stabile in
 regno, aut jucundum putas. non, si tibi
 antea profuit, semper proderit. quine-
 tiam, memini, de illo homine queri sole-
 bas: quid te facturum de bellua putas? at-
 qui ais eum te esse, qui semper pacem op-
 taris, semper omnes cives salvos volue-
 ris. honesta oratio: sed ita, si bonos et
 utiles reipublicae cives: sin eos, qui na-
 tura cives sunt, voluntate hostes, salvos
 velis; quid tandem intersit inter te et il-
 los? pater quidem tuus, quo utebar sene
 adolescens, homo severus et prudens,
 primas omnium civium P. Nasicae, qui
 Tib. Gracchum interfecit, dare solebat.
 ejus enim virtute, consilio, magnitudine
 animi, liberatam rempublicam arbitraba-
 tur. quid? nos a patribus num aliter ac-
 cepimus? ergo is tibi civis, si temporibus
 illis fuisses, non probaretur, quia non om-
 nes salvos esse voluisset. 'quod L. Opi-
 'mius consul verba fecit de republica, de
 'ea re ita censuerunt,' UTI OPIMIUS
 CONSUL REMPUBLICAM DEFEN-
 DERET. senatus haec verbis, Opimius
 armis. num igitur eum, si tum esses, te-

merarium civem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cujus quatuor filii consulares? P. Lentulum, principem senatus? complures alios summos viros, qui cum L. Opimio consule armati Gracchum in Aventinum persecuti sunt? quo in proelio Lentulus grave vulnus accepit: interfectus est Gracchus, et M. Fulvius consularis, ejusque duo adolescentuli filii. Illi igitur viri vituperandi. non enim cives omnes salvos esse voluerunt. ad propiora veniamus. C. Mario, L. Valerio consulibus, senatus rempublicam defendendam dedit: L. Saturninus, tribunus plebis, Glaucia praetor est interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudii, Catuli, Scaevolae, Crassi arma sumpserunt. num aut consules illos, aut clarissimos viros vituperandos putas? ego Catilinam perire volui. num tu, qui omnes salvos vis, Catilinam salvum esse voluisti? hoc interest, Calene, inter meam sententiam et tuam: ego nolo quemquam civem committere, ut morte multandus sit: tu, etiam si commiserit, conservandum putas. in corpore si quid ejusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri, se-

carique patimur; ut membrum aliquod potius, quam totum corpus intereat: sic in reipublicae corpore, ut totum saluum sit, quidquid est pestiferum amputetur. dura vox. multo illa durior: Salvi sint improbi, scelerati, impii: deleantur innocentes, honesti, boni, tota respublica. uno in homine, Q. Fusi, fateor te vidisse, plus quam me. ego P. Clodium arbitrabar perniciosum civem, sceleratum, libidinofum, impium, audacem, facinorosum: tu contra sanctum, temperantem, innocentem, modestum, retinendum civem, et optandum. in hoc uno te plurimum vidisse, multum me errasse concedo. nam, quod me tecum iracunde agere dixisti solere, non est ita. vehementer me agere fateor, iracunde nego. omnino irasci amicis non temere soleo, ne si merentur quidem. itaque sine verborum contumelia a te dissentire possum, sine animi summo dolore non possum. parva est enim mihi tecum, aut parva de re dissensio? ego huic videlicet faveo, tu illi? immo vero ego D. Bruto faveo, tu M. Antonio: ego conservari coloniam populi Romani cupio, tu ex-

pugnari studes. An hoc negare potes,⁶ qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quousque enim dices, pacem velle te? res geritur: conductae vineae sunt: pugnatur acerrime. qui intercurrerent, misimus tres principes civitatis. hos contempnit, rejecit, repudiavit Antonius. tu tamen permanes constantissimus defensor Antonii. et quidem, quo melior senator videatur, negat se illi amicum esse debere: cum suo magno beneficio esset, venisset eum contra se. vide quanta caritas sit patriae: cum homini sit iratus, tamen reipublicae causa defendit Antonium. ego te, cum in Massilienses tam sis acerbus, Q. Fusi, non animo aequo audio. quousque enim Massiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem facit belli? per quem lata est urbs ea, sine qua nunquam ex Transalpinis gentibus majores nostri triumpharunt. quo quidem tempore, populus Romanus ingemuit. quanquam enim proprios dolores suarum rerum omnes habebant: tamen hujus civitatis fidelissimae misérias, nemo erat civis, qui a se alienas arbitraretur. Caesar ipse, qui

illis fuerat iratissimus, tamen propter singularem ejus civitatis gravitatem et fidem quotidie aliquid iracundiae remittebat: te nulla sua calamitate civitas satiare tam fidelis potest? rursus me jam irasci fortasse dices. ego autem sine iracundia dico, ut omnia, nec tamen sine dolore; Neminem illi civitati inimicum esse arbitror, qui amicus sit huic civitati. exco-
 gitare, quae tua ratio sit, Calene, non possum. antea deterrere te, ne popularis esses, non poteramus: exorare nunc, ut sis popularis, non possumus. satis multa cum Fusio, ac sine odio omnia, nihil sine dolore. credo autem, qui generi querelam moderate ferat, aequo animo laturum
 7 amici. Venio ad reliquos consulares, quorum est nemo, (jure meo hoc dico) quin mecum habeat aliquam conjunctionem gratiae, alii maximam, alii medio-
 crem, nemo nullam. quam hesternus dies nobis, consularibus dico, turpis illuxit? iterum legatos? quid, si ille faceret inducias? ante consulis oculosque legatorum tormentis Mutinam verberavit: opus ostendebat, munitionemque legatis: ne punctum quidem temporis, cum

legati adessent, oppugnatio respiravit, ad hunc legatos? cur? an ut eorum reditu vehementius pertimescatis? equidem cum antea legatos decerni non censuissem: hoc me tamen consolabar, quod cum illi ab Antonio contempti et reiecti revertissent, dixissentque senatui, non modo illum e Gallia non discessisse, uti censuissemus, sed ne a Mutina quidem recessisse; potestatem sibi D. Bruti conveniendi non fuisse: fore, ut omnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, viris D. Bruto subveniremus. nos etiam languidiores facti sumus, postquam Antonii non solum audaciam et scelus, sed etiam insolentiam, superbiamque perspeximus. utinam L. Caesar valeret, Servius Sulpicius viveret! multo melius haec causa ageretur a tribus, quam nunc agitur ab uno. dolenter hoc dicam potius, quam contumeliose. deserti, deserti, inquam, sumus, Patres conscripti, a principibus. sed, ut saepe jam dixi, omnes in tanto periculo, qui recte et fortiter sentient, erunt consulares. animum nobis afferre legati debuerunt: timorem attulerunt: quanquam mihi quidem nul-

lum. quamvis de illo, ad quem missi sunt, bene existiment: a quo etiam mandata acceperunt. Prò dii immortales! ubi est ille mos, virtusque majorum? C. Popillius apud majores nostros, cum ad Antiochum regem legatus missus esset, et verbis senatus denuntiasset, ut ab Alexandria discederet, quam obsidebat: cum tempus ille differret, virgula stantem circumscripsit: dixitque se renunciaturum senatui, nisi prius sibi respondisset, quid factururus esset, quam ex illa circumscriptione excederet. praeclare: senatus enim faciem secum attulerat, auctoritatem populi Romani, cui qui non paret, non ab eo mandata accipienda sunt, sed ipse est totus repudiandus. an ego ab eo mandata acciperem, qui senatùs mandata contemneret? aut ei cum senatu quidquam commune judicarem, qui imperatorem populi Romani senatu prohibente obsideret? at quae mandata? qua arrogantia? quo stupore? quo spiritu? cur autem ea legatis nostris dabat, cum ad nos Corylam mitteret, ornamentum atque arcem amicorum suorum, hominem aedilitium? si vero tum fuit aedilis, cum eum jussu

Antonii in convivio servi publici loris
 ceciderunt. at quam modesta mandata!
 ferrei sumus, Patres conscripti, qui quid-
 quam huic negemus. 'utramque provin-
 'ciam,' inquit, 'remitto: exercitum de-
 'pono: privatus esse non recuso.' haec
 sunt enim verba. redire ad se videtur.
 'omnia obliviscor, in gratiam redeo.' sed
 quid adjungit? 'si legionibus meis sex, si
 'equitibus, si cohorti praetoriae prae-
 'dam, agrumque dederitis.' his etiam
 praemia postulat, quibus ut ignoscatur
 si postulet, impudentissimus judicetur? ad-
 dit praeterea, 'ut quos ipse cum Dolabel-
 'la dederit agros, teneant ii, quibus dati
 'sint.' hic est Campanus ager, et Leon-
 tinus, quae duo majores nostri annonae
 perfugia ducebant. Cavet mimis, ale-
 atoribus, lenonibus: Caphoni etiam, et
 Saxae cavet: quos centuriones pugnaces
 et lacertosos inter mimorum et mima-
 rum greges collocavit. postulat praeter-
 ea, 'ut chirographorum et commenta-
 'riorum sua, collegaeque sui decreta ma-
 'neant.' quid laborat? ut habeat, quod
 quisque mercatus est: si quid accepit, ha-
 beat qui vendidit. 'et ne tangantur ra-

‘ tiones ad Opis : ’ id est, ne septies mil-
 lies recuperetur. ‘ ne fraudi sit septem-
 ‘ viris, quod egissent : ’ Nucula hoc, cre-
 do, admonuit. verebatur fortasse, ne a-
 mitteret tantas clientelas. caveri etiam
 vult ‘ iis, qui secum sunt, quidquid con-
 ‘ tra leges commiserint. ’ Mustelae, et Ti-
 roni prospicit : de se nihil laborat. quid
 enim commisit unquam? num aut pecu-
 niam publicam attigit, aut hominem oc-
 cidit, aut secum habuit armatos? sed quid
 est, quod de iis laboret? postulat enim,
 ‘ ne sua judiciaria lex abrogetur : ’ quo
 impetrato, quid est quod metuat? an, ne
 suorum aliquis a Cyda, Lyfiade, Curio
 condemnatur? neque tamen nos urget
 mandatis pluribus: remittit aliquantum,
 et relaxat. ‘ Galliam, inquit, togatam
 ‘ remitto, comatam postulo : ’ otiosus vi-
 delicet esse mavult: ‘ cum sex legionibus,’
 inquit, ‘ iisque suppletis ex D. Bruti ex-
 ‘ ercitu,’ non modo ex delectu suo: ‘ tam-
 ‘ diuque ut obtineat, quamdiu M. Bru-
 ‘ tus, C. Cassius, consules, prove con-
 ‘ sulibus provincias obtinebunt. ’ hujus
 comitiis C. frater ejus: est enim annus,
 ut repulsam tulit. ‘ ipse autem ut quin-

‘ quennium, inquit, obtineam. ’ at istud vetat lex Caesaris; et tu acta Caesaris defendis? Haec tu mandata, L. Piso, et tu, L. Philippe, principes civitatis, non dico animo ferre, verum aurbus accipere potuistis? sed, ut suspicor, terror erat quidam: nec vos ut legati apud illum fuistis, nec ut consulares: nec vos vestram, nec reipublicae dignitatem tenere potuistis. et tamen nescio quo pacto, sapientia quadam, credo, quod ego non possem, non nimis irati revertistis. vobis M. Antonius nihil tribuit, clarissimis viris, legatis populi Romani: nos, quid non legato M. Antonii Cotylae concessimus? cui portas hujus urbis patere jus non erat, huic hoc templum patuit: huic aditus in senatum fuit: hic hesterno die sententias nostras in codicillos, et omnia verba referebat: huic se etiam summis honoribus usi contra dignitatem suam venditabant. O dii immortales! quam magnum est, personam in republica tueri principis! quae non animis solum debet, sed etiam oculis servire civium. domum recipere legatum hostium, in cubiculum admittere, etiam seducere,

hominis est nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. quod autem est periculum? nam si maximum in discrimen venietur, aut libertas parata victori est, aut mors proposita victo: quorum alterum optabile est, alterum effugere nemo potest. turpis autem fuga mortis, omni est morte pejor. nam illud quidem non adducor ut credam, esse quosdam, qui invideant alicujus constantiae, qui labori; ejus perpetuam in republica adjuvanda voluntatem et a senatu, et a populo Romano probari moleste ferant. omnes id quidem facere debebamus: eaque erat non modo apud majores nostros, sed etiam nuper summa laus consularium, vigilare, adesse animo, semper aliquid pro republica aut cogitare, aut facere, aut dicere. ego, Patres conscripti, Q. Scaevolam augurem memoria teneo, bello Marfico, cum esset summa senectute et perdita valetudine, quotidie, simulatque laceret, facere omnibus conveniendi sui potestatem: neque eum quisquam illo bello vidit in lecto: senexque et debilis, primus veniebat in curiam. hujus industriad maxime quidem vellem ut imita-

rentur ii, quos oportebat : secundo autem loco, ne alterius labori inviderent. Etenim, Patres conscripti, cum in spem¹¹ libertatis sexennio post sumus ingressi, diutiusque servitutem perpeffi, quam captivi frugi et diligentes solent : quas vigili-
 as, quas sollicitudines, quos labores, liberandi populi Romani causa recusare debemus ? equidem, Patres conscripti, quanquam hoc honore usi, togati solent esse, cum est in sagis civitas : statui tamen, a vobis, caeterisque civibus in tanta atrocitate temporis, tantaque perturbatione reipublicae, non differre vestitu. non enim ita gerimus nos hoc bello consulares, ut aequo animo populus Romanus visurus sit nostri honoris insignia : cum partim e nobis ita timidi sint, ut omnem populi Romani beneficiorum memoriam abjecerint : partim ita a republica aversi, ut se hosti favere prae se ferant : legatos nostros ab Antonio despectos esse, et irrisos facile patiantur : legatum Antonii sublevatum velint. hunc enim reditu ad Antonium prohiberi negabant oportere, et in eodem excipiendo sententiam meam corrigebant. quibus

geram morem. redeat ad imperatorem suum Varius, sed ea lege, ne unquam Romam revertatur. caeteris autem, si errorem suum deposuerint, et cum republica in gratiam redierint, veniam et impunitatem dandam puto. quas ob res ita censeo: ⁶ EORUM, qui cum M. Antonio ⁶ sunt, qui ab armis discesserint, et aut ad ⁶ Pansam, aut ad Hirtium, consules, aut ⁶ ad Decimum Brutum, imperatorem, ⁶ consulem designatum, aut ad C. Caesarem pro praetore ante idus Martias primas adierint, iis fraudi ne sit, quod cum ⁶ M. Antonio fuerint. si quis eorum, qui ⁶ cum M. Antonio sunt, fecerit, quod ⁶ honore praemiove dignum esse videatur; uti C. Pansa, A. Hirtius, consules, alter ambove, si eis videbitur, de ⁶ ejus honore praemiove, primo quoque ⁶ die ad senatum referant. si quis post hoc ⁶ senatus-consultum ad Antonium profectus esset, praeter L. Varium, senatum ⁶ existimaturum, eum contra rempublicam fecisse.

IN
M. ANTONIUM.

PHILIPPICA IX.

VELLEM, dii immortales fecissent, Patres conscripti, ut vivo potius Serv. Sulpicio gratias ageremus, quam mortuo honores quaereremus. nec vero dubito, quin, si ille vir legationem renunciare potuisset, reditus ejus et nobis gratus fuerit, et reipublicae salutaris futurus: non quo L. Philippo et L. Pisoni, aut studium, aut cura, defuerit in tanto officio, tantoque munere: sed cum Serv. Sulpicius aetate illis anteiret, sapientia omnibus, subito ereptus e causa, totam legationem orbam et debilitatam reliquit. quod si cuiquam justus honos habitus est in morte legato, in nullo justior, quam in Serv. Sulpicio reperietur. caeteri, qui in legatione mortem obierunt,

ad incertum vitae periculum sine ullo mortis metu profecti sunt: Serv. Sulpicius cum aliqua perveniendi ad M. Antonium spe profectus est, nulla revertendi. qui cum ita affectus esset, ut, si ad gravem valetudinem labor viae accessisset, sibi ipse diffideret: non recusavit, quo minus vel extremo spiritu, si quam opem reipublicae ferre posset, experiretur. itaque non illum vis hiemis, non nives; non longitudo itineris, non asperitas viarum, non morbus ingravescens retardavit: cumque jam ad congressum colloquiumque ejus pervenisset, ad quem erat missus, in ipsa cura et meditatione obeundi sui muneris excessit e vita. ut igitur alia, sic hoc, C. Panfa, praeclare, quod nos ad ornandum Serv. Sulpicium cohortatus es, et ipse multa copiose de illius laude dixisti. quibus a te dictis, nihil praeter sententiam dicerem, nisi P. Servilio respondendum putarem, qui hunc honorem statuae nemini tribuendum censuit, nisi ei, qui ferro esset in legatione interfectus. ego autem, Patres conscripti, sic interpretor sensisse majores nostros, ut causam mortis censuerint, non genus esse quaeren-

dum. etenim cui legatio ipsa morti fuisset, ejus monumentum extare voluerunt, ut in bellis periculosis obirent homines legationis munus audacius. non igitur exempla majorum quaerenda, sed consilium est eorum, a quo ipsa exempla nata sunt, explicandum. Lar Tolum²nius, rex Veientium, quatuor legatos populi Romani Fidenis interemit: quorum statuæ usque ad meam memoriam in Rostris steterunt. justus honos. iis enim majores nostri, qui ob rempublicam mortem obierant, pro brevi vita diuturnam memoriam reddiderunt. Cn. Octavii, clari et magni viri, qui primus in eam familiam, quæ postea viris fortissimis floruit, attulit consulatum, statuam videmus in Rostris. nemo tum novitati invidabat: nemo virtutem non honorabat. at ea fuit legatio Octavii, in qua periculi suspicio non subesset. nam, cum esset missus a senatu ad animos regum perspicandos, liberorumque populorum, maximeque, ut nepotem Antiochi regis, ejus, qui cum majoribus nostris bellum gesserat, classes habere, elephantos alere prohiberet: Laudiceæ in gymnasio a quo-

PHILIPPICA IX. 225

dam Leptine est interfectus. reddita est ei tum a maioribus statua pro vita : quae multos per annos progeniem ejus honestaret, nunc ad tantae familiae memoriam sola restaret. atqui et huic, et Tullo Cluvio, et L. Roscio, et Sp. Antio, et C. Fulcinio, qui a Veientium rege caesi sunt, non sanguis, qui profusus est in morte, sed ipsa mors ob rempublicam obita, honori fuit. ³ Itaque, Patres conscripti, si Serv. Sulpicio casus mortem attulisset, dolerem quidem tanto reipublicae vulnere : mortem vero ejus non monumentis, sed luctu publico esse honorandam putarem. nunc autem quis dubitat, quin ei vitam abstulerit ipsa legatio ? secum enim ille mortem extulit : quam, si nobiscum remansisset, sua cura, optimi filii, fidelissimae conjugis diligentia vitare potuisset. at ille, cum videret, si vestrae auctoritati non paruisset, dissimilem se futurum sui : sin paruisset, minus sibi illud pro republica susceptum vitae finem fore : maluit in maximo reipublicae discrimine mori, quàm minus, quàm potuisset, videri reipublicae profuisse. multis illi in urbibus, qua iter fa-

ciebat, reficiendi se et curandi potestas fuit. aderat hospitum invitatio liberalis pro dignitate summi viri, et eorum hortatio, qui una erant missi, ad requiescendum, et vitae suae consulendum. at ille properans, festinans, mandata nostra conficere cupiens, in hac constantia, morbo adversante, perseveravit. cujus cum adventu maxime perturbatus esset Antonius, quod ea, quae sibi jussu vestro denuntiarentur, auctoritate erant et sententia Serv. Sulpicii constituta: declaravit, quam odisset senatum, cum auctorem senatus extinctum laete atque insolenter tulit. non igitur magis Octavium Leptines, nec Veientium rex eos, quos modo nominavi, quam Serv. Sulpicium occidit Antonius. is enim profecto mortem attulit, qui causa mortis fuit. quocirca etiam ad posteritatis memoriam pertinere arbitror, extare, quod fuerit de hoc bello iudicium senatus. erit enim statua ipsa testis, bellum tam grave fuisse, ut legati interitus, honoris memoriam consecutus sit. Quod si excusationem Serv. Sulpicii, Patres conscripti, legationis ob-eundae recordari volueritis, nulla dubi-

tatio relinquetur, quin honore mortui, quam vivo injuriam fecimus, sarciamus. vos enim, Patres conscripti, (grave dictu est, sed dicendum tamen) vos, inquam, Serv. Sulpicium vitâ privastis, quem cum videretis re magis morbum, quam oratione excusantem, non vos quidem crudeles fuistis, (quid enim minus in hunc ordinem convenit?) sed, cum speraretis nihil esse, quod non illius auctoritate et sapientia effici posset, vehementius excusationi obstitistis: atque eum, qui semper vestrum consensum gravissimum judicavisset, de sententia dejecistis. ut verò Pansae consulis accessit cohortatio gravior, quam aures Serv. Sulpicii ferre didicissent; tum vero denique filium meque seduxit, atque ita locutus est, ut auctoritatem vestram vitae suae se diceret anteferre. cujus nos virtutem admirati, non ausi sumus adversari voluntati. movebatur singulari pietate filius: non multum ejus perturbationi meus dolor concedebat: sed uterque nostrum cedere cogebatur magnitudini animi, orationisque gravitati: cum quidem ille maxima laude et gratulatione omnium vestrum pollicia-

tus est, se, quod velletis, esse facturum, neque ejus sententiae periculum vitaturum, cujus ipse auctor fuisset. quem exequi mandata vestra properantem, mane postridie prosecuti sumus: qui quidem discedens mecum ita locutus est, ut ejus oratio omen fati videretur. Reddite igitur, Patres conscripti, ei vitam, cui admistis. vita enim mortuorum in memoria vivorum est posita. perficite, ut is, quem vos ad mortem inscii misistis, immortalitatem habeat a vobis. cui si statuat in Rostris decreto vestro statueritis, nulla ejus legationem posteritatis obscurabit oblivio. nam reliqua Serv. Sulpicii vita multis erit, praeclarisque monumentis ad omnem memoriam commendata. semper illius gravitatem, constantiam, fidem, praestantem in republica tuenda curam atque prudentiam, omnium mortalium fama celebrabit. nec vero filebitur admirabilis quaedam, et incredibilis, et penè divina ejus in legibus interpretandis, aequitate explicanda, scientia. omnes, ex omni aetate, qui hac in civitate intelligentiam juris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum Serv.

Sulpicio non sint comparandi. neque enim ille magis juris consultus, quam iustitiae fuit. ita ea, quae proficiscebantur a legibus, et a jure civili, semper ad facilitatem, aequitatemque referebat: neque instituere litium actiones malebat, quam controversias tollere. ergo hoc statuae monumento non eget: habet alia majora. haec enim statua mortis honestae testis erit: illa memoria vitae gloriosae: ut hoc magis monumentum grati senatus, quam clari viri futurum sit. multum etiam valuisse ad patris honorem pietas filii videbitur: qui quanquam, afflictus luctu, non adest, tamen sic animati esse debetis, ut si ille adesset. est autem ita affectus, ut nemo unquam unici filii mortem magis doluerit, quam ille moeret patris. equidem etiam ad famam Serv. Sulpicii filii arbitror pertinere, ut videatur honorem debitum patri praestitisse. quamquam nullum monumentum clarius Serv. Sulpicius relinquere potuit, quam effigiem morum suorum, virtutis, constantiae, pietatis, ingenii, filium. cujus luctus aut hoc honore vestro, aut nullo solo latius levare potest. Mihi autem recor-

danti Serv. Sulpicii multos in nostra familiaritate sermones, gravior illi videtur, si quis est sensus in morte, aenea statua futura, et ea pedestris, quam inaurata equestris: qualis est L. Syllae prima statua. mirifice enim Serv. Sulpicius majorum continentiam diligebat: hujus seculi insolentiam vituperabat, ut igitur, si ipsum consulam, quid velit, sic pedestrem ex aere statuam, tanquam ex ejus auctoritate et voluntate, decerno: quae quidem magnum civium dolorem, et desiderium, honore monumenti minuet, et leniet. atque hanc meam sententiam, Patres conscripti, P. Servilii sententia comprobari necesse est: qui sepulcrum publice decernendum Serv. Sulpicio censuit, statuam non censuit. nam si mors legati sine caede atque ferro nullum honorem desiderat: cur decernit honorem sepulturae, qui maximus haberi potest mortuo? sin id tribuit Serv. Sulpicio, quod non est datum Cn. Octavio: cur, quod illi datum est, huic dandum esse non censet? majores quidem nostri statuas multis decreverunt: sepulcra paucis. sed statuae intereunt tempestate, vi, vetustate: sepulcrorum autem

sanctitas in ipso solo est: quod nulla vi moveri, neque deleri potest. atque ut caetera extinguuntur, sic sepulcra fiunt sanctiora vetustate. augeatur igitur isto etiam honore is vir, cui nullus honor tribui non debitus potest. grati simus in ejus morte decoranda, cui nullam jam aliam gratiam referre possumus. notetur etiam M. Antonii, nefarium bellum gerentis, scelerata audacia. his enim honoribus habitis Serv. Sulpicio repudiatae, rejectaeque legationis ab Antonio, manebit testificatio sempiterna. Quas ob res ita censeo: ' cum Serv. Sulpicius, Q. ' F. Lemoniâ, Rufus, difficillimo reipublicae tempore, gravi, periculosoque morbo affectus, auctoritatem senatus, salutemque reipublicae vitae suae praeposuerit, contraque vim gravitatemque morbi contenderit, ut in castra Antonii, quo senatus eum miserat, perveniret: isque, cum jam prope castra venisset, vi morbi oppressus, vitam amiserit in maximo reipublicae munere: ejusque mors consentanea vitae fuerit, sanctissime, honestissimeque actae, in qua saepe magno usui reipublicae Serv. Sulpicius et pri-

'vatus, et in magistratibus fuerit. cum
 'talis vir ob rempublicam in legatione
 'mortem obierit: senatui placere, Serv.
 'Sulpicio statuam pedestrem aeneam in
 'Rostris ex hujus ordinis sententia sta-
 'tui, circumque eam statuam locum lu-
 'dis, gladiatoribusque liberos, posterof-
 'que ejus quoquò versùs pedes quinque
 'habere, quòd is ob rempublicam mor-
 'tem obierit, eamque causam in basi in-
 'scribi: utique C. Pansa, A. Hirtius, con-
 'sules, alter ambove, si eis videatur,
 'quaestoribus urbanis imperent, ut eam
 'basim, statuamque faciendam, et in Ro-
 'stris statuendam locent: quantique lo-
 'caverint, tantam pecuniam redempto-
 'ri solvendam, attribuendamque curent.
 'cumque antea senatus auctoritatem su-
 'am in virorum fortium funeribus, or-
 'namentisque ostenderit; placere, eum
 'quam amplissime supremo die suo effer-
 'ri. et, cum Serv. Sulpicius, Q. F. Le-
 'moniâ, Rufus, ita de republica meritis
 'sit, ut his ornamentis decorari debeat:
 'senatum censere, atque è republica ex-
 'istimare, aediles curules edictum, quod
 'de funeribus habeant, Serv. Sulpicii,

PHILIPPICA IX. 233

‘ Q. F. Lemoniâ, Rufi, funeri remittere:
 ‘ utique locum sepulcro in campo Esqui-
 ‘ lino C. Panfa consul, seu quo in loco
 ‘ videbitur, pedes triginta quoquò ver-
 ‘ sùs adsignet, quò Serv. Sulpicius infe-
 ‘ ratur. quod sepulcrum ipsius, libero-
 ‘ rum, posterorumque ejus esset: uti
 ‘ quod optimo jure publice sepulcrum
 ‘ datum esset.

I N

M. A N T O N I U M.

P H I L I P P I C A X.

MAXIMAS tibi, Panfa, gratias omnes et habere, et agere debemus: qui, cum hodierno die senatum te habiturum non arbitraremur; ut M. Bruti, praestantissimi civis, literas accepisti, ne minimam quidem moram interposuisti, quin quam primum maximo gaudio et gratulatione frueremur. cum factum tuum gratum omnibus debet esse, tum vero oratio, qua, recitatis literis, usus es. declarasti enim, verum esse id, quod ego semper sensi, neminem alterius, qui suae confideret, virtuti invidere. itaque mihi, qui plurimis officiis sum cum Bruto et maxima familiaritate conjunctus, mi-

nus multa de illo dicenda sunt. quas enim mihi ipse partes sumpseram, eas praecepit oratio tua. sed mihi, Patres conscripti, necessitatem attulit paulo plura dicendi sententia ejus, qui rogatus est ante me: a quo ita saepe dissentio, ut jam verear, ne, id quod minime fieri debet, minuere amicitiam nostram videatur perpetua dissensio. quae est enim ista tua ratio, Calene? quae mens? qui nunquam post kalendas Jan. idem senseris, quod is, qui te sententiam primum rogat? cur nunquam tam frequens senatus fuit, ut unus aliquis tuam sententiam secutus sit? cur semper tui dissimiles defendis? cur, cum te et vita, et fortuna tua ad otium, et ad dignitatem invitet, ea probas, ea decernis, ea sentis, quae sunt inimica et otio² communi, et dignitati tuae? Nam, ut superiora omittam, hoc certe, quod mihi maximam admirationem movet, non tacebo. quod est tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes penè venerari debemus, solus oppugnas? alterum circumferri non moleste fers, alterum tua sententia spolias iis copiis, quas ipse suo labore et periculo ad reipublicae, non ad

suum praesidium, per se, nullo adjuvan-
 te, confecit? quis est iste tuus sensus, quae
 cogitatio, Brutos ut non probes, Anto-
 nios probes? quos omnes carissimos ha-
 bent, tu oderis? quos acerbissime caeteri
 oderunt, tu constantissime diligas? am-
 plissimae tibi fortunae sunt, summus ho-
 noris gradus, filius, ut et audio, et spero,
 natus ad laudem: cui cum reipublicae
 causâ faveo, tum etiam tuâ. quaero igitur,
 eum Brutine similem malis, an An-
 tonii? ac permitto, ut de tribus Antoni-
 is eligas, quem velis. dii meliora, inqui-
 es. cur igitur non eis faves, quos laudas,
 quorum similem filium tuum esse vis? si-
 mul enim reipublicae consules, et propo-
 nes illi exempla ad imitandum. hoc verò,
 Q. Fusi, cupio sine offensione nostrae a-
 micitiae, sic tecum, ut a te dissentiens se-
 nator, queri. ita enim dixisti, et quidem
 de scripto; nam te inopia verbi lapsus
 putarem, nisi tuam in dicendo facultatem
 nossem: literas Bruti recte et ordine scrip-
 tas videri. quid est aliud librarium Bruti
 laudare, non Brutum? usum in republica,
 Calene, magnum jam habere et debes, et
 potes. quando ita decerni vidisti? aut

quo senatus-consulto hujus generis (sunt enim innumerabilia) bene scriptas literas decretum a senatu? quod verbum tibi non excidit, ut saepe fit, fortuito: scriptum, meditaturn, cogitatum attulisti. Hanc tibi consuetudinem plerisque in rebus bonis obtreectandi si quis detraxerit: quid tibi, quod sibi quisque velit, non relinquetur? quamobrem collige te, placaque animum istum aliquando, et mitiga: audi viros bonos, quibus uteris multis: loquere cum sapientissimo homine, genero tuo, saepius, quam ipse tecum: tum denique amplissimi honoris nomen obtinebis. an vero hoc pro nihilo putas (in quo equidem pro amicitia tuam vicem dolere soleo) efferri haec foras, et ad populi Romani aures pervenire, ei, qui primus sententiam dixerit, neminem assensum? quod etiam hodie futurum arbitror. legiones abducis a Bruto. quas? nempe eas, quas ille a C. Antonii scelere avertit, et ad rempublicam sua auctoritate traduxit. rursus igitur vis nudatum illum atque solum a republica relegatum videri. vos autem, Patres conscripti, si M. Brutum deserueritis, et prodideritis, quem

tandem civem unquam ornabitis? cui fa-
 vebitis? nisi forte eos, qui diadema im-
 posuerint, conservandos; eos, qui reg-
 ni nomen sustulerint, deferendos puta-
 tis. ac de hac quidem divina atque im-
 mortali laude M. Bruti silebo: quae, gra-
 tissima memoria omnium civium inclusa,
 nondum publica auctoritate testata est.
 tantamne patientiam, dii boni! tantam
 moderationem, tantam in injuria tran-
 quillitatem et modestiam? qui cum prae-
 tor urbanus esset, urbe caruit: jus non
 dixit, cum omne jus populi Romani re-
 cuperasset: cumque concursu quotidia-
 no bonorum omnium, qui admirabilis ad
 eum fieri solebat, praesidioque Italiae
 cunctae septus posset esse, absens judi-
 cio bonorum defensus esse maluit, quam
 praesens manu: qui ne Apollinares qui-
 dem ludos, pro sua populi Romani
 dignitate apparatus, praesens fecit, ne
 quam viam patefaceret sceleratissimorum
 hominum audaciae. Quanquam, qui 4
 unquam aut ludi, aut dies laetiores fue-
 runt, quàm cum in singulis versibus po-
 pulus Romanus maximo clamore et plau-
 su Bruti memoriam prosequebatur? cor-

pus aberat liberatoris, libertatis memoria
 aderat : in qua Bruti imago cerni videba-
 tur. at hunc his ipsis ludorum diebus vide-
 bam in insula clarissimi adolescentis, Lu-
 culli, propinqui sui, nihil nisi de pace et
 concordia civium cogitantem. eundem
 vidi postea Veliae, cedentem Italiâ, ne qua
 oriretur belli civilis causa propter se. ô
 spectaculum illud non modo hominibus,
 sed undis ipsis et litoribus luctuosum, ce-
 dere e patria, servatorem ejus, manere in
 patria perditores! Cassii classis paucis post
 diebus consequebatur : ut me puderet,
 Patres conscripti, in eam urbem redire,
 ex qua illi abirent. sed, quo consilio re-
 dierim, initio audistis, post estis experti.
 expectatum igitur tempus a Bruto est.
 nam quoad vos omnia pati vidit, usus est
 ipse incredibili patientia. posteaquam vos
 ad libertatem sensit erectos; praesidia ve-
 strae libertati paravit. at cui pesti, quan-
 taeque restitit? si enim C. Antonius, quod
 animo intenderat, perficere potuisset,
 (potuisset autem, nisi ejus sceleri virtus
 M. Bruti obstitisset) Macedoniam, Illy-
 ricam, Graeciam perdidissemus. esset vel
 receptaculum pulso Antonio, vel agger

oppugnandae Italiae Graecia : quae quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copiis non instructa solum, sed etiam ornata, tendit dexteram Italiae, suumque ei praesidium pollicetur. quod qui ab illo abducit, exercitum, et respectum pulcherrimum, et praesidium firmissimum adimit reipublicae. equidem cupio, haec quamprimum Antonium audire, ut intelligat, non D. Brutum, quem vallo circum sedet, sed seipsum obsideri. Trias tenet oppida toto in orbe terrarum : habet inimicissimam Galliam : eos etiam, quibus confidebat, alienissimos Transpadanos : Italia omnis infesta est : exterarum nationes a prima ora Graeciae usque ad Aegyptum, optimorum et fortissimorum civium imperiis et praesidiis tenentur. erat ei spes una in C. Antonio : qui duorum fratrum aetatibus medius interiectus, vitiis cum utroque certabat : qui, tanquam extruderetur a senatu in Macedoniam, et non contra prohiberetur proficisci, ita cucurrit. quae tempestas, dii immortales ! quae flamma, quae vastitas, quae pestis Graeciae fuisset, nisi incredibilis ac divina virtus furentis hominis conatum atque

audaciam compressisset? quae celeritas illa Bruti? quae cura? quae virtus? etsi ne C. quidem Antonii celeritas contemnenda est: quem nisi in via caducae hereditates retardassent, volasse eum, non iter fecisse diceres. alios ad negotium publicum ire cum cupimus, vix solemus extrudere: hunc retinentes exclusimus. at quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinii imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse dicebat, Hortensio. certi fines Macedoniae, certa conditio, certus, si modò erat ullus, exercitus. cum Illyrico verò, et cum Vatinii legionibus quid erat Antonio? at ne Bruto quidem. id enim fortasse quispiam improbus dixerit. omnes legiones, omnes copiae, quae ubique sunt, reipublicae sunt. neque hae legiones, quae M. Antonium reliquerunt, Antonii potius, quam reipublicae fuisse dicuntur. omne enim exercitûs, et imperii jus amittit is, qui eo imperio et exercitu reipublicam oppugnat. Quod si ipsa respublica iudicaret, aut si omne jus decretis ejus statueretur: Antonione, an Bruto legiones populi Romani adjudicaret? al-

ter advolarat subito ad direptionem, pestemque sociorum, ut quacunq̃ iret, omnia vastaret, diriperet, auferret: exercitu populi Romani, contra ipsum populum Romanum uteretur. alter eam sibi legem statuerat, ut, quocunq̃ venisset, lux venisse quaedam et spes salutis videretur. denique alter ad evertendam rempublicam praesidia quaerebat; alter ad conservandam. nec vero nos hoc magis videbamus, quam ipsi milites: a quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. cum septem cohortibus esse Apollonia scribit Antonium: qui jam aut captus est, (quod dii dent!) aut certe homo verecundus in Macedoniam non accedit, ne contra senatus-consultum fecisse videatur. delectus habitus in Macedonia est summo Q. Hortensii studio, et industria: cujus animum egregium, dignumque et ipso, et maioribus ejus, ex Bruti literis perspicere potuistis. legio, quam L. Piso ducēbat, legatus Antonii, Ciceroni se filio meo tradidit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipertito, alter eum quaestorem, a quo ducebatur, reliquit in Thessalia, seseque ad Brutum con-

tulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius adolescens summa virtute, gravitate, constantia, ab legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui et antea jure laudatus a nobis, et hoc tempore merito laudandus est, aperuit Dyrrachii portas Bruto, et exercitum tradidit. tenet igitur populus Romanus Macedoniam, tenet Illyricum, tuetur Graeciam: nostrae sunt legiones, nostra levis armatura, noster equitatus, maximeque noster est Brutus, semperque noster, cum sua excellentissima virtute reipublicae natus, tum fato quodam paterni, maternique generis, et 7 nominis. Ab hoc igitur viro quisquam bellum timet, qui, antequam nos id coacti suscepimus, in pace jacere, quam in bello vigere, maluit? quanquam ille quidem nunquam jacuit, nec hoc cadere verbum in tantam virtutis praestantiam potest: erat enim in desiderio civitatis, in ore, in sermone omnium. tantum autem aberat a bello, ut, cum cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit civium studiis potius, quam eos in armorum discrimen adduceret. itaque illi ipsi, si qui sunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, ta-

men. iidem moderationem, patientiamque mirantur. sed jam video, quid loquantur. neque enim id occulte faciunt. timere se dicunt, quomodo ferant veterani, exercitum Brutum habere. quasi vero quidquam intersit inter A. Hirtii, C. Pansae, D. Bruti, C. Caesaris, et hunc exercitum M. Bruti. nam si quatuor exercitus ii, de quibus dixi, propterea laudantur, quod pro populi Romani libertate arma ceperunt, quid est, cur hic M. Bruti exercitus non in eadem causa ponatur? at enim veteranis suspectum est nomen M. Bruti. magisne, quam Decimi? equidem non arbitror. etsi est enim Brutorum commune factum, et laudis societas aequa: D. tamen Bruto iratiores ii, qui id factum dolebant, quominus ab illo rem illam dicebant fieri decuisse. quid ergo nunc agunt tot exercitus, nisi ut obsidione D. Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? hi credo, qui C. Caesaris res actas everti, qui causam veteranorum prodi volunt. Si ipse viveret C. Caesar, acrius, credo, acta sua defenderet, quam vir fortissimus defendit Hirtius: aut amicior causae

quisquam potest inveniri, quàm filius? at horum alter, nondum ex longinquitate gravissimi morbi recreatus, quidquid habuit virium, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum votis iudicavit se a morte revocatum: alter virtutis robore firmior, quàm aetatis, cum istis ipsis veteranis ad D. Brutum liberandum profectus est. igitur illi certissimi, iidemque acerrimi Caesaris actorum patroni pro D. Bruti salute bellum gerunt: quos veterani sequuntur. de libertate enim populi Romani, non de suis commodis, armis decernendum vident. quid est igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus opibus conservatum velint, M. Bruti sit suspectus exercitus? an vero, si quid esset, quod a M. Bruto timendum videretur, Pansa id non videret? aut, si videret, non laboraret? quis aut sapientior ad conjecturam rerum futurarum? aut ad propulsandum metum diligentior? atqui hujus animum erga M. Brutum, studiumque vidistis. praecepit oratione sua, quid decernere nos de Bruto, quid sentire oporteret: tantumque abfuit, ut periculosum reipublicae M. Bruti putaret exerci-

tum, ut in eo firmissimum reipublicae praesidium et gravissimum poneret. scilicet hoc Panfa aut non videt, (hebeti enim ingenio est) aut negligit. quae enim Caesar egit, ea rata esse non curat: de quibus confirmandis et sancendis legem comitiis centuriatis ex auctoritate nostra laturus est. Desinant igitur, aut ii, qui non timent, simulare se timere, et prospicere reipublicae; aut ii, qui omnia verentur, nimium esse timidi; ne illorum simulatio, horum obsit ignavia. quae (malum!) est ista ratio, semper optimis causis veteranorum nomen opponere? quorum etiam si amplecterer virtutem, ut facio, tamen, si essent arrogantes, non possem ferre fastidium. an nos conantes servitutis vincula rumpere, impediet, si quis veteranos id nolle dixerit? non sunt enim, credo, innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant: nemo est praeter veteranos milites vir, qui ad servitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur. potest igitur stare respublica, freta veteranis, sine magno subsidio juventutis? quos quidem vos libertatis adiutores complecti debetis: servitutis auc-

tores sequi non debetis. postremo (erumpat enim aliquando vera, et me digna vox) si veteranorum nutu mentes hujus ordinis gubernantur, omniaque ad eorum voluntatem nostra dicta facta referuntur: optanda mors est, quae civibus Romanis semper fuit servitute potior. omnis est misera servitus: sed fuerit quaedam necessaria: ecquodnam principium putatis libertatis capeSSendae? an, cum illum necessarium et fatalem penè casum non tulerimus, hunc feremus voluntarium? tota Italia desiderio libertatis exarsit: servire diutius non potest civitas: serius populo Romano hunc vestitum atque arma dedimus, quam ab eo flagitatum sumus. Magna nos quidem spe, et prope explorata, libertatis causam suscepimus. sed, ut concedam incertos exitus esse belli, Martemque communem: tamen pro libertate, vitae periculo decertandum est. non enim in spiritu vita est, sed ea nulla est omnino servienti. omnes nationes servitutem ferre possunt: nostra civitas non potest: nec ullam aliam ob causam, nisi quod illae laborem, doloremque fugiunt, quibus ut careant, om-

nia perpeti possunt: nos ita a majoribus instituti atque imbuti sumus, ut omnia consilia atque facta ad dignitatem et virtutem referamus. ita praeclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. quòd si immortalitas consequeretur praesentis periculi fugam: tamen eo magis ea fugienda videretur, quo diuturnior servitus esset. cum vero dies et noctes omnia nos undique fata circumstent: non est viri, minimeque Romani, dubitare, cum spiritum, quem naturae quis debeat, patriae reddere. concurritur undique ad commune incendium restinguendum; veteranique primi Caesaris auctoritatem secuti, conatum Antonii repulerunt: post ejusdem furorem Martia legio fregit: quarta afflixit. sic a suis legionibus condemnatus, irrupit in Galliam, quam sibi armis, animisque infestam, inimicamque cognovit. hunc A. Hirtii, C. Caesaris exercitus insecuti sunt: post Pansae delectus urbem, totamque Italiam erexit. unus omnium est hostis. quanquam habet secum L. fratrem, carissimum populo Romano civem: cujus desiderium civitas

ferre diutius non potest. quid illâ tetrius belluâ? quid immanius? qui ob eam causam natus videtur, ne omnium mortalium turpissimus esset M. Antonius. est unâ Trebellius, qui jam cum tabulis novis redit in gratiam: T. Plancus, caeteri pares: qui id pugnant, id agunt, ut contra rempublicam restituti esse videantur: sollicitant homines imperitos Saxae et Capphones, ipsi rustici, atque agrestes, qui hanc rempublicam nec viderunt unquam, nec videre constitutam volunt: qui non Caesaris, sed Antonii acta defendunt: quos avertit agri Campani infinita possessio: cujus eos non pudere demiror, cum videant, se mimos et mimas habere vicinos. ad has pestes opprimendas, cur moleste feramus, quòd M. Bruti accessit exercitus? immoderati, credo, hominis, et turbulenti. vide, ne nimium penè patientis. etsi in illius viri consiliis, atque factis, nihil nec nimium, nec parum fuit unquam. omnis voluntas M. Bruti, Patres conscripti, omnis cogitatio, tota mens, auctoritatem senatus, libertatem populi Romani intuetur: haec habet proposita, haec tueri vult. tentavit, quid pa-

tientia proficere posset. nihil cum proficeret: vi contra vim experiendum putavit. cui quidem, Patres conscripti, vos idem tribuere hoc tempore debetis, quod a. d. xiii. kal. Jan. D. Bruto et C. Caesari, me auctore, tribuistis: quorum privatum de republica consilium et factum auctoritate vestra est comprobatum, atque laudatum. quod idem in M. Bruto facere debetis, a quo insperatum et repentinum reipublicae praesidium legionum, equitatus, auxiliorum magnae et firmae copiae comparatae sunt: adjungendusque est Q. Hortensius, qui cum Macedoniam obtineret, adiutorem se Bruto ad comparandum exercitum, fidissimum et constantissimum praebuit. nam de M. Apuleio separatim censeo referendum: cui testis est per literas Brutus, eum principem fuisse ad conatum exercitus comparandi. quae cum ita sint: quod C. Panfa, consul, verba fecit de literis, quae a Q. Caepione Bruto, proconsule, allatae, et in hoc ordine recitatae sunt, de ea re ita censeo: ‘ cum Q. Caepionis ‘ Bruti proconsulis opera, consilio, industria, et virtute, difficillimo reipubli-

'cae tempore, provincia Macedonia, Il-
 'lyricum, cuncta Graecia, legiones, ex-
 'ercitus, equitatus, in consulum, sena-
 'tus, populiue Romani potestate sint :
 'id Q. Caepionem Brutum, proconsulem,
 'bene, et e republica, et pro sua, mayo-
 'rumque suorum dignitate, consuetudi-
 'neque reipublicae bene gerendae fecisse,
 'eamque rem senatui, populoque Ro-
 'mano gratam esse, et fore. utique Q.
 'Caepio Brutus, proconsul, provinci-
 'am Macedoniam, Illyricum, totamque
 'Graeciam tueatur, defendat, custodiat,
 'incolumemque conservet : eique exer-
 'citui, quem ipse constituit, comparavit,
 'praesit : pecuniaque ad rem militarem,
 'si qua opus sit, quae publica sit, et exigi
 'possit, utatur, exigat ; pecuniasque a
 'quibus videatur, ad rem militarem mu-
 'tuasumat ; frumentum imperet : ope-
 'ramque det, ut cum suis copiis quam
 'proxime Italiam sit. cumque ex literis
 'Q. Caepionis Bruti, proconsulis, intel-
 'lectum sit, Q. Hortensii proconsulis o-
 'pera et virtute vehementer rempubli-
 'cam adjutam, omniaque ejus consilia
 'cum consiliis Q. Caepionis Bruti, pro-

‘ consulis, conjuncta fuisse, eamque rem
‘ magno ufui reipublicae fuisse : Q. Hor-
‘ tensium proconsulem recte, et ordine,
‘ exque republica fecisse : senatuique pla-
‘ cere, Q. Hortensium, proconsulem, cum
‘ quaestoribus, prove quaestoribus, et le-
‘ gatis suis provinciam Macedoniam ob-
‘ tinere, quoad ei ex S. C. successum sit.

I N

M. A N T O N I U M.

P H I L I P P I C A X I.

MAGNO in dolore, Patres conscrip-
 ti, vel moerore potius, quem ex
 crudeli et miserabili morte C. Trebonii,
 optimi civis, moderatissimique hominis;
 accepimus, inest tamen aliquid, quod
 reipublicae profuturum putem. perspex-
 imus enim, quanta in iis, qui contra pa-
 triam scelerata arma ceperunt, inesset
 immanitas. nam duo haec capita nata sunt
 post homines natos teterrima et spurcissi-
 ma, Dolabella et Antonius : quorum al-
 ter effecit, quod optabat : de altero pa-
 tefactum est, quid cogitaret. L. Cinna
 crudelis : C. Marius in iracundia perse-
 verans : L. Sylla vehemens : neque ulli-
 us horum in ulciscendo acerbitas pro-
 gressa ultra mortem est. quae tamen poe-

na in cives nimis crudelis putabatur. ecce tibi geminum in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarum. itaque quorum summum quoddam inter ipsos odium, bellumque meministis, eodem postea singulari inter se consensu et amore devinxit impurissimae naturae et turpissimae vitae similitudo. ergo id, quod fecit Dolabella, in quo potuit, multis idem minatur Antonius. sed ille cum procul esset a consulibus, exercitibusque nostris, nec dum senatum cum populo Romano conspirasse sensisset, fretus Antonii copiis, ea scelera suscepit, quae Romanae jam suscepta arbitrabatur a socio furoris sui. quid ergo hunc aliud moliri, quid optare censetis, aut quam omnino causam esse belli? omnes, qui libere de republica sensimus, qui dignas nobis sententias diximus, qui populum Romanum liberum esse volumus, statuit ille quidem non inimicos, sed hostes: maiora tamen in nos, quam in hostem, supplicia meditatur: mortem naturae poenam putat esse, iracundiae tormenta, atque cruciatum. qualis igitur hostis habendus est is, a quo victore si cruciatus

absit, mors in beneficii parte numeretur?
 2 Quamobrem, Patres conscripti, quamquam hortatore non egetis; ipsi enim vestra sponte exarsistis ad libertatis recuperandae cupiditatem: tamen eo majore animo, studioque libertatem defendite, quo majora proposita victis supplicia servitutis videtis. in Galliam invasit Antonius, in Asiam Dolabella: in alienam uterque provinciam. alteri se Brutus objecit, impetumque furentis, atque omnia divexare et diripere cupientis, vitae suae periculo colligavit, progressu arcuit, a re ditu refrenavit: obsideri se passus ex utraque parte constrinxit Antonium. alter in Asiam irrupit cursim, cui in Syriam patebat via certa, neque longa. quid opus fuit cum legione? praemisso Marso nescio quo Octavio, scelerato latrone, atque egente, qui popularetur agros, vexaret urbes, non ad spem constituendae rei familiaris, quam tenere eum posse negant qui norunt: mihi enim hic senator ignotus est: sed ad praesentem pastum mendicitatis suae. consecutus est Dolabella, nulla suspicione belli: quis enim id putaret? secutae colloctiones famili-

arissimae cum Trebonio : complexusque summae benevolentiae falsi indices extiterunt in amore simulato : dexterae, quae fidei testes esse solebant, perfidiâ sunt et scelere violatae : nocturnus introitus Smyrnam, quasi in hostium urbem, quae est fidelissimorum, antiquissimorumque sociorum : oppressus Trebonius ; si ut ab eo, qui aperte hostis esset, incautus ; si ut ab eo, qui civis etiam tum speciem haberet, miser. ex quo nimirum documentum nos capere fortuna voluit, quid esset victis extimescendum. consularem hominem, consulari imperio provinciam Asiam obtinentem, Samiario exuli tradidit : interficere captum statim noluit, ne nimis, credo, in victoria liberalis videretur. cum verborum contumeliis optimum virum inoesto ore lacerasset, tum verberibus ac tormentis quaestionem habuit pecuniae publicae, idque per biduum : post cervicibus fractis caput abscidit, idque adfixum gestari iussit in pilo : reliquum corpus tractum atque laniatum abiecit in mare. cum hoc hoste bellandum est ; a cujus teterrima crudelitate omnis barbaria superata est. quid loquar de cae-

de civium Romanorum? de direptione fa-
 norum? quis est, qui pro rerum atrocita-
 te deplorare tantas calamitates queat? et
 nunc totâ Asiâ vagatur, volitat ut rex:
 nos alio bello distineri putat: quasi vero
 non unum idemque bellum sit contra hoc
³jugum impiorum nefarium. Imaginem
 M. Antonii crudelitatis in Dolabella cer-
 nitis: ex hoc illa efficta est: ab hoc Dola-
 bellae scelerum praecepta sunt tradita,
 num leniorem, quam in Asia Dolabella
 fuit, in Italia, si liceat, fore putatis An-
 tonium? mihi quidem et ille pervenisse
 videtur, quoad progredi potuerit feri ho-
 minis amentia: neque Antonius ullius
 supplicii adhibendi, si potestatem habeat,
 ullam esse partem relicturus. ponite igi-
 tur ante oculos, Patres conscripti, mise-
 ram illam quidem et flebilem speciem,
 sed ad incitandos animos vestros neces-
 sariam: nocturnum impetum in urbem A-
 siae clarissimam, irruptionem armatorum
 in Trebonii domum, cum miser ille prius
 latronum gladios videret, quam, quae
 res esset, audisset: furentis introitum Do-
 labellae, vocem impuram atque os illud
 infame, vincula, verbera, eculeum, tor-

torem, carnificemque Samiarium. quae tulisse illum fortiter et patienter ferunt. magna laus, meoque iudicio omnium maxima. est enim sapientis, quidquid homini accidere possit, id praemeditari ferendum modice esse, si evenerit. maioris omnino est consilii, providete, ne quid tale accidat: sed animi non minoris, fortiter ferre, si evenerit. ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis (quanquam ejus nunquam particeps fuerit) ut suam insatiabilem crudelitatem exercuerit non solum in vivo, sed etiam in mortuo: atque in ejus corpore lacerando atque vexando, cum animum satiare non posset, oculos paverit suos. O multo, miserior Dolabella, quam ille, quem tu miserrimum esse voluisti! dolores Trebonius pertulit magnos: multi, ex morbi gravitate majores: quos tamen non miseros, sed laboriosos dicere solemus. longus fuit dolor bidui: at compluribus, annorum saepe multorum. nec vero graviora sunt carnificum tormenta, quam interdum cruciamenta morborum. alia sunt, alia, inquam, o perditissimi homines et amentissimi, multo miseriora. nam,

quò major vis est animi, quam corporis, hoc sunt graviora ea, quae concipiuntur animo, quam illa, quae corpore. miserior igitur, qui suscipit in se scelus, quam is, qui alterius facinus subire cogitur. cruciatus a Dolabella Trebonius: et quidem a Carthaginensibus Regulus. quare cum crudelissimi Poeni judicati sint in hoste: quid in cive Dolabella judicandus est? an vero hoc conferendum est? an dubitandum, uter miserior? isne, cujus mortem senatus, populusque Romanus ulcisci cupit; an is, qui cunctis senatus sententiis hostis est judicatus? nam caeteris quidem vitae partibus, quis est, qui possit sine Trebonii maxima contumelia conferre vitam Trebonii cum Dolabellae? alterius consilium, ingenium, humanitatem, innocentiam, magnitudinem animi in patria liberanda quis ignorat? alteri a puero pro deliciis crudelitas fuit: deinde ea libidinum turpitudine, ut in hoc sit semper ipse laetatus, quod ea faceret, quae sibi objici ne ab inimico quidem possent verecundo. et hic, dii immortales! aliquando fuit meus. occulta enim erant vitia non inquirenti. ne-

que nunc fortasse alienus ab eo essem, nisi ille vobis, nisi moenibus patriae, nisi huic urbi, nisi diis penatibus, nisi aris et focis omnium nostrum, nisi denique naturae et humanitati inventus esset inimicus. a quo admoniti, diligentius et vigilantius caveamus Antonium. Etenim Dolabella non ita multos secum habuit notos ac insignes latrones: at videtis, quos et quam multos habeat Antonius. primum L. fratrem: quam facem, dii immortales? quod facinus? quod scelus? quem gurgitem? quam voraginem? quid eum non sorbere animo, quid non haurire cogitatione, cujus sanguinem non bibere censetis? in cujus possessiones atque fortunas non impudentissimos oculos spe et mente defigere? quid Censorinum? qui se verbo praetorem esse urbanum cupere dicebat, re certe noluit. quid Bestiam? qui consulatum in Bruti locum se petere profitetur. atque hoc quidem detestabile omen avertat Jupiter! quam absurdum autem, qui praetor fieri non potuerit, eum petere consulatum? nisi forte damnationem pro praetura putat. alter Caesar, Vopiscus ille, homo summo

ingenio, summa potentia, qui ex aedilitate consulatum petit. solvatur legibus. quanquam leges eum non tenent: propter eximiam, credo, dignitatem. at hic, me defendente, quinquies absolutus est. sexta palma urbana, etiam in gladiatore difficilis. sed haec iudicium culpa, non mea est. ego defendi fide optima: illi debuerunt clarissimum et praestantissimum senatorem in civitate retinere. qui tamen nunc nihil aliud agere videtur, nisi ut intelligamus, illos, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene et e republica iudicavisse. neque hoc in hoc uno est. sunt alii in eisdem castris honeste condemnati, turpiter restituti. quod horum consilium, qui omnibus bonis hostes sunt, nisi crudelissimum putatis fore? accedit Saxa nescio quis, quem nobis Caesar ex ultima Celtiberia tribunum plebis dedit, castrorum antea metator, nunc, ut sperat, urbis: a qua cum sit alienus, suo capiti, salvis nobis, ominetur. cum hoc veteranus Capho: quo neminem veterani pejus oderunt. his, quasi praeter dotem, quam in civilibus malis acceperant, agrum Campanum est largitus Antonius, ut haberent

reliquorum nutriculas praediorum: quibus utinam contenti essent! ferremus: et si tolerabile non erat: sed quidvis patiendum fuit, ut hoc teterrimum bellum non haberemus. Quid? illa castrorum 6 M. Antonii lumina nonne ante oculos proponitis? primum duos collegas Antoniorum et Dolabellae, Nuculam et Lentonem, Italiae divisores lege ea, quam senatus per vim latam iudicavit: quorum alter commentatus est mimos, alter egit tragoediam. quid dicam de Apulo Domitio? cujus bona modo proscripta vidi: tanta procuratorum est negligentia. at hic nuper sororis filio infudit venenum, non dedit. sed non possunt non prodigè vivere, qui nostra bona sperant, cum effundunt sua. vidi etiam P. Decii auctiorem, clarissimi viri: qui majorum exempla persequens, pro alieno se aere devovit. emptor tamen in ea auctione inventus est nemo. hominem ridiculum, qui se exire aere alieno putet posse, cum vendat aliena. nam quid ego de Trebellio dicam? quem ultae videntur furiae debitorum: vindicem enim tabularum novarum novam tabulam vidimus. quid de

T. Planco? quem praestantissimus civis, Aquila, Pollentiâ expulit, et quidem crure fracto: quod utinam ante illi accidisset, ne huc redire potuisset! lumen et decus illius exercitus pene praetorii, C. Annium Cimbrum, Lyfidici filium, Lyfidicum ipsum Graeco verbo, quoniam omnia jura dissolvit: nisi forte jure Germanum Cimber occidit. cum hanc, et hujus generis copiam tantam habeat Antonius, quod scelus omittet, cum Dolabella tantis se obstrinxerit parricidiis, nequaquam pari latronum manu et copia? quapropter, ut invitus saepe dissensi a Q. Fusio, ita sum ejus sententiae libenter assensus. ex quo judicare debetis, me non cum homine solere, sed cum causa dissidere. itaque non assentior solum, sed etiam gratias ago Q. Fusio. dixit enim severam, gravem, republica dignam sententiam: judicavit hostem Dolabellam: bona ejus censuit publice possidenda. quo cum addi nihil posset, (quid enim atrocius potuit, quid severius decernere?) dixit tamen, si quis eorum, qui post se rogati essent, graviolem sententiam dixisset: in eam se iturum. quam severitatem quis

potest non laudare? Nunc quoniam, hostis est judicatus Dolabella, bello est persequendus. neque enim quiescit: habet legionem, habet fugitivos, habet sceleratam impiorum manum: est ipse confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. quamobrem, quoniam cum Dolabella hesterno die hoste decreto bellum gerendum est, imperator est deligendus, duae dictae sunt sententiae: quarum neutram probo: alteram, quia semper, nisi cum est necesse, periculosam arbitror: alteram, quia alienam his temporibus existimo. nam extraordinarium semper imperium populare, atque ventosum est, minime nostrae gravitatis, minime hujus ordinis. bello Antiochi magno et gravi, cum L. Scipioni, Publii filio, obvenisset Asia, parumque in eo putaretur esse animi, parum roboris, senatusque ad collegam ejus, C. Laelium, hujus Sapientis patrem, negotium deferret: surrexit P. Africanus, frater major L. Scipionis, et illam ignominiam familiae deprecatus est: dixitque et in fratre suo summam virtutem esse, summumque consilium, neque se ei legatum

id aetatis, iisque rebus gestis defuturum. quod cum ab eo esset dictum; nihil est de Scipionis provincia commutatum: nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quaesitum, quam duobus antea maximis Punicis bellis, quae a consulis, aut a dictatoribus gesta et confecta sunt; aut quam Pyrrhi, quam Philippi, quam post Achaico bello, quam Punico tertio, ad quod populus Romanus ita ipse sibi delegit idoneum ducem, P. Scipionem, ut eum tamen bellum gerere consulem vellet. Cum Aristonico bellum gerendum fuit, L. Valerio, P. Licinio consulibus. rogatus est populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus consul et pontifex maximus, Flacco collegae, flamini Martiali, multam dixit, si a sacris discessisset. quam multam populus remisit: pontifici tamen flaminem parere iussit. sed ne tum quidem populus Romanus ad privatum detulit bellum. quamquam erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphaverat: qui cum longe omnes belli gloria et virtute superaret, duas tamen tribus solas tulit. ita populus Romanus consuli potius Crasso, quam

privato Africano bellum gerendum dedit. de Cn. Pompeii imperiis, summi viri, atque omnium principis, tribuni plebis turbulenti tulerunt. nam Sertorianum bellum a senatu privato datum est, quia consules recusabant: cum L. Philippus pro consulibus eum se mittere dixit, non pro consule. quae igitur haec comitia? aut quam ambitionem constantissimus et gravissimus civis, L. Caesar, in senatum introduxit? clarissimo viro, atque innocentissimo, decrevit imperium; privato tamen. in quo maximum nobis onus imposuit. assensus ero: ambitionem induxero in curiam. negaverō: videbor suffragio meo, tanquam comitiis, honorem homini amicissimo denegavisse. quod si comitia placet in senatu habere: petamus, ambiamus. tabella modò detur nobis, sicut populo data est. cur committis, Caesar, ut aut praestantissimus vir, si tibi non sit assensus, repulsam tulisse videatur: aut unusquisque nostrum praeteritus, si, cum pari dignitate simus, eodem honore digni non putemur? at enim (nam id exaudio) C. Caesari adolescentulo imperium extraordi-

narium mea sententia dedi. ille enim mihi praesidium extraordinarium dederat. cum dico mihi, senatui dico, populoque Romano. a quo respublica praesidium ne cogitatum quidem, tantum haberet, ut sine eo salva esse non posset, huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quae est enim ratio, aut quid potest fieri, ut sine imperio teneatur exercitus? non igitur quod ereptum non est, id existimandum est datum. eripuissetis C. Caesari, Patres conscripti, imperium, nisi dedissetis. milites veterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen secuti, pro republica arma ceperant, volebant sibi ab illo imperari: legio Martia, legio quarta, ita se contulerat ad auctoritatem senatus, populi-que Romani dignitatem, ut deposcerent imperatorem et ducem C. Caesarem. imperium Caesari belli necessitas, fasces senatus dedit. otioso vero et nihil agenti, privato, obsecro te, L. Caesar, (cum peritissimo homine mihi res est) quando imperium senatus dedit? Sed de hoc quidem haecenus, ne refragari homini ami-

cissimo, ac de me optime merito, videar. et si quis potest refragari non modo non petenti, verum etiam recusanti? illa vero, Patres conscripti, aliena consulum dignitate, aliena temporum gravitate sententia est, ut consules, Dolabellae persequendi causa, Asiam et Syriam sortiantur. dicam, cur inutile reipublicae: sed prius, quam turpe consulibus sit, videte. cum consul designatus obsideatur, in eoque liberando salus sit posita reipublicae: cumque a populo Romano pestiferi cives, parricidaeque desciverint: cumque id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de vita decernamus: et, si in potestatem quis Antonii venerit, proposita sint tormenta, atque cruciatus: cumque harum rerum omnium decertatio consulibus optimis et fortissimis commissa et commendata sit: Asiae et Syriae mentio fiet, ut aut suspicioni crimen, aut invidiae materiam dedisse videamur? at vero ita decernunt, ut liberato Bruto: id enim restabat: ut relicto, deserto, prodito. ego vero mentionem omnino provinciarum factam dico alienissimo tempore. quamvis enim intentus animus tu-

us sit, C. Pansa, sicut est, ad fortissimum virum et omnium clarissimum liberandum, tamen rerum natura cogit te necessario referre animum aliquando ad Dolabellam persequendum, et partem aliquam in Asiam et Syriam derivare curae et cogitationis tuae. si autem fieri posset, vel plures te animos habere vellem, quos omnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non potest, istoc animo, quem habes praestantissimum atque optimum, nihil te volumus, nisi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, et eo maxime incumbis: duas tamen res, magnas praesertim, non modo agere uno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest. incitare et inflammare tuum istud praestantissimum studium, non ad aliam ulla ex parte curam transferre debemus.

10 Adde istuc sermones hominum, adde suspiciones, adde invidiam. imitare me; quem tu semper laudasti: qui instructam, ornatamque a senatu provinciam deposui, ut incendium patriae, omissa omni cogitatione, restingerem. nemo erit; praeter unum me, (qui-cum profecto, si quid interesse putasses tua, pro summa fa-

miliaritate nostra communicasses) qui credat, te invito provinciam tibi esse decretam. hanc, quaeso, pro tua singulari sapientia reprime famam: atque effice, ne id, quod non curas, cupere videre. quod quidem eo vehementius tibi laborandum est, quia in eandem cadere suspicionem collega, vir clarissimus, non potest. nihil horum scit, nihil suspicatur: bellum gerit: in acie stat: de sanguine, et de spiritu decertat: ante provinciam sibi decretam audiet, quam potuerit tempus ei rei datum suspicari. vereor, ne exercitus quoque nostri, qui non delectus necessitate, sed voluntariis studiis se ad rempublicam contulerunt, tardentur animis, si quidquam aliud nobis, nisi de instanti bello, cogitatum putabunt. quod si provinciae consulibus expetendae videntur, sicut saepe multis clarissimis viris expetitae sunt: reddite prius nobis Brutum, humen et decus civitatis: qui ita conservandus est, ut id signum, quod de coelo delapsum, Vestae custodiis continetur: quo salvo, salvi sumus futuri. tunc vel in coelum vos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus: provincias certe dignissi-

mas vobis deligemus. nunc quod agitur,
 agamus. agitur autem, liberine vivamus,
 an mortem obeamus: quae certe servi-
 tuti anteponenda est. quid si etiam affert
 tarditatem ista sententia, ad Dolabellam
 persequendum? quando enim veniet con-
 sul? an id expectamus, quo ne vestigium
 quidem Asiae civitatum atque urbium re-
 linquatur? at mittent aliquem de suo nu-
 mero: valde mihi probari potest, qui pau-
 lo ante clarissimo viro privato imperium
 extra ordinem non dedi. at hominem
 dignum mittent. num P. Servilio digni-
 orem? at eum quidem civitas non habet.
 quod ergo ipse nemini putat dandum, ne
 a senatu quidem, id ego unius iudicio
 delatum comprobem? expedito nobis
 homine et parato, P. C. opus est, et eo,
 qui imperium legitimum habeat: qui prae-
 terea auctoritatem, nomen, exercitum,
 perspectum animum in republica liberan-
 da. Quis igitur is est? aut M. Brutus,
 aut C. Cassius, aut uterque. decernerem
 plane, sicut multa, consulem alterum, am-
 bosve, ni Brutum colligassemus in Grae-
 cia, et ejus auxilium ad Italiam vergere,
 quam ad Asiam, maluissemus: non ut ex-

ea acie respectum haberemus, sed ut ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum. praeterea, Patres conscripti, M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius, qui tenet Apolloniam, magnam urbem et gravem: tenet, opinor, Byllidem: tenet Amantiam: instat Epiro: urget Illyricum: habet aliquot cohortes, habet equitatum. hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum, Graeciam certe amiserimus. est autem etiam de Brundisio, atque illa ora Italiae providendum. quanquam miror tamdiu morari Antonium. solet enim accipere ipse manicas, nec diutius obsidionis metum sustinere. quod si confecerit Brutus, et intellexerit plus se republicae profuturum, si Dolabellam persequatur, quam si in Graecia maneat: agget ipse per sese, ut adhuc quoque fecit: neque in tot incendiis, quibus confestim succurrendum est, expectabit senatum. nam et Brutus, et Cassius multis jam in rebus ipse sibi senatus fuit. necesse est enim in tanta conversione et perturbatione omnium rerum, temporibus potius parere, quam moribus. nec enim nunc primum aut Brutus, aut Cassius salutem,

libertatemque patriae, legem sanctissimam et morem optimum iudicavit. itaque si ad nos nihil referretur de Dolabella persequendo, tamen ego pro decreto putarem, cum essent tales virtute, auctoritate, nobilitate summi viri: quorum alterius jam notus nobis est exercitus, alterius auditus. Non igitur Brutus expectavit decreta nostra, cum studia nossent. neque enim est in provinciam suam Cretam profectus: in Macedoniam alienam advolavit: omnia sua putavit, quae vos vestra esse velletis: legiones conscripsit novas, excepit veteres: equitatum ad se abduxit Dolabellae, atque eum nondum tanto parricidio oblitum, hostem sua sententia iudicavit. nam ni ita esset, quo jure equitatum a consule abduceret? quid? C. Cassius, pari magnitudine animi et consilii praeditus, nonne eo ex Italia consilio profectus est, ut prohiberet Syriam Dolabellam? qua lege? quo jure? eo, quod Jupiter ipse sanxit, ut omnia, quae reipublicae salutaria essent, legitima et iusta haberentur. est enim lex nihil aliud, nisi recta et a numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens con-

traria, huic igitur legi paruit Cassius, cum
 est in Syriam profectus, alienam provin-
 ciam, si homines legibus scriptis uteren-
 tur: his vero oppressis, suam lege natu-
 rae. sed ut ea vestra quoque auctoritate
 firmetur, censeo: ‘ cum P. Dolabella,
 ‘ quique ejus crudelissimi et teterrimi fa-
 ‘ cinoris ministri, socii, adjutores fue-
 ‘ runt, hostes populi Romani a senatu
 ‘ judicati sint: cumque senatus P. Dola-
 ‘ bellam bello persequendum censuerit,
 ‘ ut is, qui omnia deorum hominumque
 ‘ jura novo, inaudito, inexpiabili scele-
 ‘ re polluerit, nefarioque patriae se par-
 ‘ ricidio obstrinxerit, poenas diis homi-
 ‘ nibusque meritas, debitasque persolvat:
 ‘ senatui placere, C. Cassium, proconsu-
 ‘ lem, provinciam Syriam obtinere, uti
 ‘ qui eam optimo jure provinciam obti-
 ‘ nuerit: cumque a Q. Marcio Crispo,
 ‘ proconsule, L. Statio Murco, procon-
 ‘ sule, A. Allieno, legato, exercitus ac-
 ‘ cipere, eosque ei tradere: cumque his
 ‘ copiis, et si quas praeterea paraverit,
 ‘ bello P. Dolabellam terra marique per-
 ‘ sequi: ejus belli gerendi causa, quibus
 ‘ ei videatur, naves, nautas, pecuniam,

'caeteraque omnia, quae ad id bellum
 'gerendum pertineant, ut imperandi in
 'Syria, Asia, Bithynia, Ponto, jus, po-
 'testatemque habeat: utque, quaecun-
 'que in provinciam ejus belli gerendi
 'causa advenerit, ibi majus imperium C.
 'Cassii, proconsulis, sit, quam ejus erit,
 'qui eam provinciam tum obtinebit, cum
 'C. Cassius proconsul in eam provinci-
 'am venerit. regem Dejotarum patrem,
 'et regem Dejotarum filium, si, ut multis
 'bellis saepenumero imperium populi
 'Romani juverint, item C. Cassium pro-
 'consulem copiis suis, opibusque juvis-
 'sent, senatui, populoque Romano gra-
 'tum esse facturos: itemque si caeteri re-
 'ges, tetrarchae, dynastaeque fecissent,
 'senatum, populumque Romanum eo-
 'rum officii non immemorem futurum:
 'utique C. Pansa, A. Hirtius, consules, al-
 'ter ambove, si eis videretur, republica re-
 'cuperata, de provinciis consularibus,
 'praetoriis, ad hunc ordinem primo quo-
 'que tempore referant: interea provinciae
 'ab iis, a quibus obtinentur, obtineantur,
 'quoad cuique ex senatus-consulto suc-
 'cessum sit.

Hoc senatus-consulto ar-

dentem inflammabitis, et armatum armabitis Cassium. nec enim animum ejus potestis ignorare, nec copias. animus is est, quem videtis: copiae, quas audistis, fortis et constantis viri, qui ne vivo quidem Trebonio Dolabellae latrocinium in Syriam penetrare sivisset. Allienus, familiaris et necessarius meus, post interitum Trebonii profectus, ne dici quidem se legatum Dolabellae volet. est Q. Coecilius Bassi, privati illius quidem, sed fortis et praeclari viri, robustus et victor exercitus. Dejotari regis et patris, et filii, et magnus, et nostro more instructus exercitus: summa in filio spes, summa ingenii indoles, summa virtus. quid de patre dicam? cujus benevolentia in populum Romanum est ipsius aequalis aetati: qui non solum socius imperatorum nostrorum fuit in bellis, verum etiam dux copiarum suarum. quae de illo viro Sylla, quae Murena, quae Servilius, quae Lucullus, quam ornate, quam honorifice, quam graviter saepe in senatu praedicaverunt? quid de Cn. Pompeio loquar? qui unum Dejotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum, vereque benevo-

lum, unum fidelem populo Romano iudicavit. fuimus imperatores ego et M. Bibulus in propinquis, finitimisque provinciis. ab eodem rege adjuti sumus et equitatu, et pedestribus copiis. secutum est hoc acerbissimum et calamitosissimum civile bellum: in quo quid faciendum Dejotaro? quid omnino rectius fuerit, dicere non est necesse: praesertim, cum contra, ac Dejotarus sensit, victoria belli iudicavit. quo in bello si fuit error, communis ei fuit cum senatu: sin recta sententia, ne victa quidem causa vituperanda est. ad has copias accedent alii reges, etiam delectus accedent. neque vero classes deerunt: tanti Tyrii Cassium faciunt, tanti ejus in Syria nomen, atque Phoenice est. Paratum habet imperatorem, C. Cassium, Patres conscripti, respublica contra Dolabellam, nec paratum solum, sed peritum, atque fortem. magnas ille res gessit ante Bibuli summi viri adventum, cum Pacori nobilissimos duces, maximasque copias fudit, Syriamque immani Parthorum impetu liberavit. maximam ejus et singularem laudem praetermitto. cujus enim praedicatio nondum

omnibus grata est, hanc memoriae potius, quam vocis testimonio conservemus. animadverti, Patres conscripti, dici jam a quibusdam, exornari etiam nimium a me Brutum, nimium Cassium ornari: Cassio vero sententia mea dominatum et principatum dari. quos ego orno? nempe eos, qui ipsi sunt ornamenta reipublicae. quid D. Brutum nonne omnibus sententiis semper ornavi? num igitur reprehenditis? an Antonios potius ornarem, non modo suarum familiarum, sed Romani nominis probra atque dedecora? an Censorinum ornem, in bello hostem, in pace sectorem? an caetera ex eodem latrocinio naufragia colligam? ego vero istos otii, concordiae, legum, iudiciorum, libertatis inimicos tantum abest ut ornem, ut effici non possit, quin eos tam oderim, quam rempublicam diligo. vide, inquit, ne veteranos offendas: hoc enim vel maxime exaudio. ego vero veteranos tueri debeo; sed hos, quibus fanitas est, certe timere non debeo. eos veteranos, qui pro republica arma ceperunt, secutique sunt C. Caesarem auctoritate beneficiorum paternorum, hodie-

que rempublicam defendunt cum magno periculo, non tueri solum, sed etiam commodis augere debeo. qui autem quiescunt, ut sexta, et octava legio, in magna gloria et laude ponendos puto. comites vero Antonii, qui postquam beneficia Caesaris comederunt, consulem designatum obsident, huic urbi ferro, ignique minitantur, Saxae se et Caphoni tradiderunt, ad facinus, praedamque natis, num quis est, qui tuendos putet? ergo aut boni sunt, quos etiam ornare; aut quieti, quos conservare debemus; aut impii, quorum contra furorem, et bellum, et
 15 iusta arma cepimus. Quorum igitur veteranorum animos ne offendamus, veremur? eorumne, qui D. Brutum obsidione cupiunt liberare? quibus cum Bruti salus cara sit, qui possunt Cassii nomen odisse? an eorum, qui utrisque armis vacant? non vereor, ne acerbis civis quifquam istorum sit, qui otio delectantur. tertio vero generi non militum veteranorum, sed importunissimorum hostium, cupio quam acerbissimum dolorem inurere. quanquam, Patres conscripti, quousque dicemus sententias veteranorum

arbitratu? quod eorum tantum fastidium est, quae tanta arrogantia, ut ad arbitrium illorum imperatores etiam deligamus? ego autem (dicendum est enim, Patres conscripti, quod sentio) non tam veteranos intuendos nobis arbitror, quam quid tirones milites, flos Italiae, quid novae legiones, ad liberandam patriam paratissimae, quid cuncta Italia de vestra gravitate sentiat. nihil enim semper floret: aetas succedit aetati. diu legiones Caesaris viguerunt; nunc vigent Panfae, vigent Hirtii, vigent Caesaris filii, vigent Planci: vincunt numero, vincunt aetatibus: nimirum etiam auctoritate vincunt. id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur. itaque his praemia promissa sunt: illis persoluta. fruuntur his illi, persolvantur his, quae spopondimus. id enim deos immortales spero aequissimum judicare. quae cum ita sint, eam, quam dixi, sententiam, vobis, Patres conscripti, censeo comprobendam.

IN

M. ANTONIUM.

PHILIPPICA XII.

ETSI minime decere videtur, Patres conscripti, falli, decipi, errare eum, cui vos maximis saepe de rebus assentiamini: consolor me tamen, quoniam vobiscum pariter, et una cum sapientissimo consule erravi. nam cum duo consulares spem honestae pacis nobis attulissent, quod erant familiares M. Antonii, quod domestici, nosse aliquod ejus vulnus, quod nobis ignotum esset, videbantur. apud alterum uxor, liberi: alter, quotidie literas mittere, accipere, aperte favere Antonio. hi subito hortari ad pacem, quod jamdiu non fecissent, non sine causa videbantur. accessit consul hor-

tator. at qui consul? si prudentiam quaerimus, qui minime falli posset: si virtutem, qui nullam pacem probaret, nisi Antonio cedente, atque victo: si magnitudinem animi, qui praeferret mortem servituti. vos autem, Patres conscripti, non tam immemores vestrorum gravissimorum decretorum videbamini, quam spe allata deditiois, quam amici pacem appellarent, de imponendis, non de accipiendis legibus cogitare. auxerat autem meam quidem spem, credo item vestram, quod domum Antonii afflictam moestitia audiebam, lamentari uxorem. hic etiam fautores Antonii, quorum in vultu habitant oculi mei, tristiores videbam. quod si non ita est, cur a Pisonem et a Caleno potissimum, cur hoc tempore, cur tam improvise, cur tam repente pacis est facta mentio? negat Piso se scire, negat audisse quidquam: negat Calenus rem ullam novam allatam esse. atque id nunc negant, posteaquam nos pacificatoria legatione implicatos putant. quid ergo opus est novo consilio, si in re nihil omnino novi est? Decepti, decepti, inquam, sumus, Patres con-

scripti : Antonii est acta causa ab amicis ejus, non publica. quod videbam equidem, sed quasi per caliginem. praestrinxerat aciem animi D. Bruti salus. quod si in bello dari vicarii solerent : libenter me, ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. atque hac voce Q. Fufii capti sumus : ‘ ne si a Mutina quidem recesserit, audiamus Antonium? ne si in senatus quidem potestatem futurum se dixerit?’ durum videbatur. itaque fracti sumus ; cessimus. recedit igitur a Mutina? nescio. paret senatui? credo, inquit Calenus : sed ita, ut teneat dignitatem. valde hercule vobis laborandum est, Patres conscripti, ut vestram dignitatem amittatis, quae maxima est : Antonii, quae neque est ulla, neque esse potest, retineatis : ut eam per vos recuperet, quam per se perdidit. si jacens vobiscum aliquid ageret, audirem fortasse : quanquam . . . sed hoc malo dicere : audirem. stanti resistendum est, aut concedenda una cum dignitate libertas. at non est integrum. constituta legatio est. quid autem integrum non est sapienti, quod restitui potest? cujusvis hominis est er-

rare: nullius, nisi insipientis, in errore
 perseverare. posteriores enim cogitati-
 ones (ut aiunt) sapientiores solent es-
 se. discussa est illa caligo, quam paulo
 ante dixi: diluxit, patet, videmus omnia,
 neque per nos solum, sed admonemur a
 nostris. attendistis paulo ante, prae-
 stantissimi viri quae esset oratio. ‘moestam,
 ‘inquit, domum offendi, conjugem, li-
 ‘beros: admirabantur boni viri, accu-
 ‘sabant amici, quod spe pacis legationem
 ‘suscepissem.’ nec mirum, P. Servili.
 tuis enim verissimis, gravissimisque sen-
 tentiis omni est, non dico dignitate, sed
 etiam spe salutis spoliatus Antonius. ad
 eum ire te legatum quis non miraretur?
 de me experior: cujus idem consilium,
 quod tuum, sentio quam reprehendatur.
 nos reprehendimur soli? quid? vir fortis-
 simus Pansa sine causa tam accurate pau-
 lo ante locutus est tamdiu? quid egit, ni-
 si uti falsam prodicionis a se suspicionem
 depelleret? unde autem est ista suspicio? ex
 pacis patrocinio repentino, quod subito
 suscepit, eodem captus errore, quo nos.
 quod si est erratum, Patres conscripti, spe
 falsa atque fallaci; redeamus in viam. op-

timus est portus poenitenti mutatio con-
 3 filii. Quid enim, per deos immorta-
 les! potest reipublicae prodesse nostra le-
 gatio? prodesse dico? quid si etiam obfu-
 tura est? obfutura? quid si jam obfuit? an
 vos acerrimam illam et fortissimam po-
 puli Romani libertatis recuperandae cu-
 piditatem, non imminutam ac debilita-
 tam putatis legatione pacis audita? quid
 municipia censetis? quid colonias? quid
 cunctam Italiam? futuram eodem studio,
 quo contra commune incendium exar-
 serat? an non putamus fore, ut eos poe-
 niteat profectos esse, et prae se tulisse o-
 dium in Antonium, qui pecunias pollici-
 ti sunt, qui arma, qui se totos et animis,
 et corporibus in salutem reipublicae con-
 tulerunt? quemadmodum vestrum hoc
 consilium Capua probabit, quae tempo-
 ribus his Roma altera est? illa impios ci-
 ves judicavit, eiecit, exclusit. illi, illi,
 inquam, urbi fortissimè conanti e mani-
 bus est ereptus Antonius. quid? legio-
 num nostrarum nervos nonne his confi-
 liis incidimus? quis est enim, qui ad bel-
 lum inflammato animo sit futurus, spe
 pacis oblata? ipsa illa Martia, coelestis et

divina legio, hoc nuntio languescet, et mollietur, atque illud pulcherrimum nomen Martium amittet: excident gladii: fluent arma de manibus. senatum enim secuta, non arbitrabitur se graviore odio in Antonium esse debere, quam senatum. pudet hujus legionis, pudet quartae, quae pari virtute nostram auctoritatem probans, non ut consulem et imperatorem suum, sed ut hostem et oppugnatorem patriae reliquit Antonium: pudet optimi exercitus, qui conjunctus est ex duobus: qui jam lustratus, qui profectus ad Mutinam est: qui si pacis, id est, timoris nostri, nomen audiverit, ut non referat pedem, insistet certe. quis enim, revocante, et receptui canente senatu, properet dimicare? Quid autem hoc injustius, quam nos, inscientibus iis, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec solum inscientibus, sed etiam invitis? an vos A. Hirtium, praeclarissimum consulem, C. Caesarem, deorum beneficio natum ad haec tempora, quorum epistolas, spem victoriae declarantes, in manu teneo, pacem velle censetis? vincere illi expetunt: pacisque dulcissimum et pulcherrimum

nomen non pactione, sed victoria concupierunt. quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim hujus belli propulsandi, administrandi, sustinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipsum, ne dicam imperium, secuta, armis, viris, pecunia, belli principia firmavit: eadem crudelitati M. Antonii suum totum corpus objecit: exhauritur, vastatur, uritur. omnes aequo animo belli patitur injurias, dummodo repellat periculum servitutis. et, ut omittam reliquas partes Galliae, (nam sunt omnes pares) Patavini alios excluderunt, alios ejecerunt, missos ab Antonio: pecunia, militibus, et, quod maxime deerat, armis, nostros duces adjuverunt. fecerunt idem reliqui, qui quondam in eadem causa erant, et propter multorum annorum injurias alienati a senatu putabantur. quos minime mirum est, communicata cum his republica, fideles esse, qui etiam expertes ejus, fide^sdem suam semper praestiterunt. His igitur omnibus victoriam sperantibus pacis nomen afferemus, id est, desperationem victoriae? quid, si ne potest quidem

ulla esse pax? quae enim est conditio pa-
 cis, in qua ei, cum quo pacem facias, ni-
 hil concedi potest? multis rebus a nobis
 ad pacem est invitatus Antonius: bellum
 tamen maluit. missi legati, repugnante
 me: sed tamen missi. delata mandata:
 non paruit. denuntiaturum est, ne Brutum
 obsideret, a Mutina discederet: oppug-
 navit etiam vehementius. et ad eum le-
 gatos de pace mittemus, qui pacis nun-
 tios repudiavit? verecundio remne coram
 putamus in postulando fore, quam fue-
 rit tum, cum misit mandata ad senatum?
 atqui tum ea petebat, quae videbantur
 improba omnino, sed tamen aliquo mo-
 do posse concedi: nondum erat vestris
 tam gravissimis, tamque multis judiciis,
 ignominiisque concisus: nunc ea petit,
 quae dare nullo modo possumus, nisi pri-
 us volumus nos bello victos confiteri. se-
 natus-consulta falsa delata ab eo judica-
 vimus: num ea vera possumus judicare?
 leges statuimus per vim et contra auspi-
 cia latas, iisque nec populum, nec ple-
 bem teneri: num eas restitui posse cense-
 tis? sestertiū septies millies avertisse
 Antonium pecuniae publicae iudicavisse

tis: num fraude poterit carere peculatus? immunitates ab eo civitatibus, sacerdotia, regna venierunt: num figentur rursus eae tabulae, quas vos decretis vestris
 6 refixistis? Quod si ea, quae decrevimus, obruere, num etiam memoriam rerum delere possumus? quando enim obliviscetur ulla posteritas, cujus scelere in hac vestitis foeditate fuerimus? ut centurionum legionis Martiae Brundusii profusus sanguis eluatur, num elui praedicatio crudelitatis potest? ut media praeteream; quae vetustas tollet operum circa Mutinam tetra monumenta, sceleris indicia, latrociniique vestigia? huic igitur importuno atque impuro parricidae quid habemus, per deos immortales! quod remittamus? an Galliam ultimam, et exercitum? quid est aliud, non pacem facere, sed differre bellum? nec solum prorogare bellum, sed concedere etiam victoriam? an ille non vicerit, quacunque conditione in hanc urbem cum suis venerit? armis nunc omnia tenemus: auctoritate valemus plurimum: absunt tot perditii cives, nefarium secuti ducem. tamen eorum ora, sermones, qui in urbe ex eo nu-

mero relictī sunt, ferre non possumus.
 quid censetis, cum tot uno tempore ir-
 ruperint; nos arma posuerimus; illi non
 posuerint; nonne nos nostris consiliis
 victos in perpetuum fore? ponite ante o-
 culos M. Antonium consularem: speran-
 tem consulatum Lucium adjungite: sup-
 plēte caeteros, neque nostri ordinis so-
 lum honores et imperia meditantes: no-
 lite ne Tirones quidem, Numisios, et
 Mustelas, Saxasve contemnere. cum his
 facta pax, non erit pax, sed pactio servi-
 tutis. L. Pisonis, amplissimi viri, prae-
 clara vox a te non solum in hoc ordine,
 Panfa, sed etiam in concione jure lauda-
 ta est. excessurum se ex Italia dixit, deos
 penates et sedes patrias relicturum, si
 (quod dii omen averterint) rempublicam
 oppressisset Antonius. Quaero igitur,
 a te, Piso, nonne oppressam rempublicam
 putes, si tot, tam impii, tam audaces, tam
 facinorosi recepti sint? quos nondum tan-
 tis parricidiis contaminatos vix fereba-
 mus, hos, nunc omni scelere coopertos,
 tolerabiles censes civitati fore? aut isto
 tuo, mihi crede, consilio erit utendum, ut
 cedamus, abeamus, vitam inopem et va-

gam persequamur, aut cervices latronibus dandae, atque in patria cadendum est. ubi sunt, C. Panfa, illae cohortationes pulcherrimae tuae, quibus a te excitatus senatus, inflammatus populus Romanus non solum audivit, sed etiam didicit, nihil esse homini Romano foedius servitute? idcircone saga sumpsimus, arma cepimus, juventutem omnem ex tota Italia excussimus, ut exercitu florentissimo et maximo legati ad pacem mitterentur? si postulandam, quid timemus? si accipiendam, cur non rogamur? in hac ego legatione sim, aut ad id consilium admiscear, in quo, ne si dissensero quidem a caeteris, sciturus populus Romanus sit? ita fiet, ut, si quid remissum aut concessum sit, meo semper periculo peccet Antonius, cum ei peccandi potestas a me concessa videatur. quod si habenda cum M. Antonii latrocinio pacis ratio fuit, mea tamen persona ad istam pacem conciliandam minime fuit deligenda. ego nunquam legatos mittendos censui: ego ante legatorum reditum ausus sum dicere, Pacem ipsam si afferrent, quoniam semper sub nomine pacis bellum lateret, repudi-

andam. ego princeps sagorum: ego semper illum hostem appellavi, cum alii adversarium: semper hoc bellum, cum alii tumultum. nec haec in senatu solum: eadem ad populum semper egi: nec solum in ipsum, sed in ejus socios facinorum, et ministros, et praesentes, et eos, qui una sunt: in totam denique M. Antonii domum sum semper inVectus. itaque, ut alacres et laeti, spe pacis oblata, inter se impii cives, quasi vicissent, gratulabantur: sic me iniquum ejurabant: de me querebantur. diffidebant etiam Servilio: meminerant, ejus sententiis confixum Antonium. L. Caesarem, fortem quidem illum et constantem senatorem, avunculum tamen: Calenum, procuratorem: Pisonem, familiarem: te ipsum, Panfa, vehementissimum et fortissimum consulem, factum jam putant leniorem: non quo ita sit, aut esse possit; sed mentio a te facta pacis suspicionem multis attulit immutatae voluntatis. inter has personas me interjectum amici Antonii moleste ferunt: quibus gerendus mos est, quoniam semel liberales esse coepimus. Proficiscantur legati optimis ominibus: 8

sed ii proficiscantur, in quibus non offendatur Antonius. quod si de Antonio non laboratis, mihi certe, Patres conscripti, consulere debetis. parcite oculis saltem meis, et aliquam veniam justo dolori date. quo enim adspectu videre potero, (mitto hostem patriae: ex quo mihi odium in illum commune vobiscum est) sed quomodo adspiciam mihi uni crudelissimum hostem, ut declarant ejus de me acerbissimae conciones? adeone me ferreum putatis, ut cum eo congredi, aut illum adspicere possim? qui nuper, cum in concione donaret eos, qui ei de patricidis audacissimi videbantur, mea bona donare se dixit Petissio Urbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonii ad haec Antoniana faxa projectus est. an L. Antonium adspicere potero? cujus ego crudelitatem effugere non potuissem, nisi me moenibus, et portis, et studio municipii mei defendissem. atque idem hic mirmillo Asiaticus, latro Italiae, collega Lentonis et Nuculae, cum aquilae primipili nummos aureos daret, de meis bonis sedare dixit. si enim de suis dixisset, ne aquilam quidem ipsam credituram puta-

vit. non ferent, inquam, oculi Saxam, Caphonem, non duo praetores, non tribunum plebis, non duo designatos tribunos, non Bestiam, non Trebellium, non Plancum. non possum animo aequo videre tot, tam importunos, tam scelerosos hostes: nec id sit fastidio meo, sed caritate reipublicae. sed vincam animum, mihiq̃ue imperabo: dolorem justissimum, si non potero frangere, occultabo. quid? vitae censetisne, Patres conscripti, habendam mihi aliquam esse rationem? quae mihi quidem minime cara est, praesertim cum Dolabella fecerit, ut optanda mors esset, modò sine cruciatu atque tormentis: vobis tamen et populo Romano vilis esse spiritus meus non debet. is enim sum, nisi forte me fallo, qui vigiliis, curis, sententiis, periculis etiam, quae plurima adii propter acerbissimum omnium in me odium impiorum, perfeceri, ut non obstitarent reipublicae, ne quid arrogantius videar dicere. quod cum ita sit, nihilne mihi de periculo meo cogitandum putatis? Hic cum essem in urbe⁹ ac domi, tamen multa saepe tentata sunt, ubi me non solum amicorum fidelitas, sed

etiam universae civitatis oculi custodiunt. quid censetis, cum iter ingressus ero, longum praesertim? nullasne insidias pertimescendas? tres viae sunt ad Mintinam, quo festinat animus, ut quam primum illud pignus libertatis populi Romani D. Brutum adspicere possim: cujus in complexu libenter extremum vitae spiritum ediderim, cum omnes actiones horum mensium, omnes sententiae meae pervenerint ad eum, qui mihi fuit propositus, exitum. tres ergo, ut dixi, viae: a supero mari, Flaminia: ab infero, Aurelia: media, Cassia. nunc, quaeso, attendite, num aberret a conjectura suspicio periculi mei. Etruriam discriminat Cassia, scimusne igitur, Pansa, quibus in locis nunc sit Lentonis Caesennii septemviralis auctoritas? nobiscum nec animo certe est, nec corpore. si autem aut domi est, aut non longe a domo, certe in Etruria est, id est, in via. quis igitur mihi praestat, Lentonem uno capite esse contentum? dic mihi praeterea, Pansa, Venti-dius ubi sit, cui fui semper amicus, antequam ille reipublicae bonisque omnibus tam aperte est factus inimicus. possum

296 IN M. ANTONIUM

Cassiam vitare, tenere Flaminiam. quid, si Anconam, ut dicitur, Ventidius venerit? poterone Ariminum tutò accedere? restat Aurelia. hic quidem etiam praesidia habebo. possessiones enim sunt P. Clodii. tota familia occurret: hospitio invitabit; propter familiaritatem notissimam. Hisce ego me viis committam,¹⁰ qui Terminalibus nuper in suburbium, ut eodem die reverterer, ire non sum ausus? domesticis me parietibus vix tueor sine amicorum custodiis. itaque in urbe maneo. si licebit, manebo. haec mea sedes est, haec vigilia, haec custodia, hoc praesidium stativum. teneant alii castra, regna, res bellicas: oderint hostem: nos, ut dicimus, semperque fecimus, urbem et res urbanas vobiscum pariter tuebimur. neque vero recusò munus hoc: quamquam populum Romanum video pro me recusare. nemo me minus timidus, nemo cautior. res declarat. vigesimus annus est, cum omnes scelerati me unum petunt. itaque ipsi, ne dicam mihi, reipublicae poenas dederunt: me salvum adhuc respublica conservavit sibi. timide hoc dicam: scio enim quidvis homini accide-

re posse: verumtamen semel circumfessus
lectis valentissimorum hominum viribus
cecidisti sciens, ut honestissime possem ex-
surgere. possumne igitur satis videri cau-
tus, satis providus, si me huic itineri tam
infesto, tamque periculoso commiseris?
gloriam in morte debent illi, qui in repub-
lica versantur, non culpae reprehensionem,
et stultitiae vituperationem relinquere.
quis bonus non luget mortem Trebonii?
quis non dolet interitum talis et civis,
et viri? at sunt qui dicant: (dure illi
quidem, sed tamen dicunt) minus dolendum,
quod ab homine impuro nefarioque non
caverit. etenim qui multorum custodem
se profiteatur, eum sapientes sui primum
capitis aiunt custodem esse oportere. cum
septus sis legibus et iudiciorum metu,
non sunt omnia timenda, neque ad omnes
insidias praesidia quaerenda. quis enim
audeat luci, quis in militari via, quis
bene comitatum, quis illustrem aggredi?
haec neque hoc tempore, neque in me
valent. non modo enim poenam non
extimescet, qui mihi vim attulerit: sed
etiam gloriam sperabit a latronum gregibus,
et praemia.

Haec ego in urbe praevideo: facilis est ¹¹ circumspectus, unde exeam, quo progrediar, quid ad dexteram, quid ad sinistram sit. num idem in Apennini tramitibus facere potero? in quibus, etiam si non erunt insidiae, quae facillime esse poterunt, animus tamen erit sollicitus, ut nihil possit de officiis legationis attendere. sed effugi insidias: perrupi Appenninum. nempe in Antonii congressum, colloquiumque veniendum est. quinam locus capietur? si extra castra: caeteri viderint. ego mortem actutum futuram puto. novi hominis furorem, novi effrenatam violentiam. cujus acerbitas morum, immanitasque naturae ne vino quidem permista temperari solet: hic ira dementiaque inflammatus, adhibito fratre Lucio, teterrimâ belluâ, nunquam profecto a me sacrilegas manus atque impias abstinabit. memini colloquia et cum acerrimis hostibus, et cum gravissime dissentientibus civibus. Cn. Pompeius, Sexti filius, consul, me praesente, cum essem tiro in ejus exercitu, cum P. Vettio Scatone, duce Marforum, inter bina castra collocutus est, quo quidem memini Sex.

Pompeium, fratrem consulis, ad colloquium ipsum Roma venire, doctum virum atque sapientem: quem cum Scato salutasset, quem te appellem? inquit. at ille, Voluntate, hospitem: necessitate, hostem. erat in illo colloquio aequitas: nullus timor, nulla suberat suspicio: mediocre etiam odium. non enim ut eriperent nobis focii civitatem, sed ut in eam reciperentur, petebant. Sylla cum Scipione inter Cales et Teanum, cum alter nobilitatis florem, alter belli socios adhibuisset, de auctoritate senatus, de suffragiis populi, et de jure civitatis, leges inter se, conditiones, contulerunt. non tenuit omnino colloquium, illud fidem: a
 12 vi tamen, periculoque absuit. Possumusne igitur in Antonii latrocinio aequae esse tuti? non possumus: aut si ceteri possunt, me posse diffido. quod si non extra castra congregiemur: quae ad colloquium castra sumentur? in nostra ille nunquam veniet: multo minus nos in illius. reliquum est, ut et accipiantur, et remittantur postulata per literas. ergo erimus in castris. mea ad omnia postulata una sententia: quam cum hic, vobis

audientibus, dixero, isse et redisse me putatote: legationem confecero. omnia ad senatum mea sententia rejiciam, quaecunque postulabat Antonius. neque enim licet aliter, neque permissum est nobis ab hoc ordine, ut, bellis confectis, decem legatis permitti solet more majorum: neque ulla omnino a senatu mandata accepimus. quae cum agam in consilio, nonnullis, ut arbitror, repugnantibus, nonne metuendum est, ne imperita militum multitudo per me pacem distineri putet? facite, hoc meum consilium legiones novas non improbare. nam Martiam et quartam, nihil cogitatis praeter dignitatem et decus, comprobaturas esse, certe scio. quid? veteranos non veremur? nam timeri se ne ipsi quidem volunt. sed quonam modo accipient severitatem meam? multa enim falsa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum commodum, ut vos optimi testes estis, semper ego sententia, auctoritate, oratione firmavi: sed credunt improbis, credunt turbulentis, credunt suis. sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriam rerum, quas gesserunt pro

populi Romani libertate et salute reipublicae, nimis feroces, et ad suam vim omnia nostra consilia revocantes. horum ego cogitationem non vereor: impetum pertimesco. haec quoque pericula tanta si effugero, satisne tutum reditum putatis fore? cum enim et vestra auctoritate, et meo me more defendero, et meam fidem reipublicae constantiamque praestitero, tum erunt mihi non hi solum, qui me oderunt, sed illi etiam, qui invident, extimescendi. custodiatur igitur mea vita reipublicae, eaque, quoad vel dignitas, vel natura patietur, patriae reserve-
tur: mors autem necessitatem habeat facti, aut, si ante oppetenda est, oppetatur cum gloria. haec cum ita sint, etsi hanc legationem respublica, ut levissime dicam, non desiderat; tamen, si tuto licebit ire, proficiscar. omnino, Patres conscripti, totum hujusce rei consilium non periculo meo, sed utilitate reipublicae metiar. de qua mihi quoniam liberum est spatium, multum etiam atque etiam considerandum puto, idque potissimum faciendum, quod maxime interesse reipublicae judicavero.

IN

M. ANTONIUM.

PHILIPPICA XIII.

A Principio hujus belli, Patres conscripti, quod cum impiis civibus, sceleratisque suscepimus, timui, ne conditio insidiosa pacis, libertatis recuperandae studia restingueret. dulce enim etiam nomen est pacis: res vero ipsa cum jucunda, tum salutaris. nam nec privatos foecos, nec publicas leges videtur, nec libertatis jura, cara habere, quem discordiae, quem caedes civium, quem bellum civile delectat: eumque ex numero hominum ejiciendum, ex finibus humanae naturae exterminandum puto. itaque si-
 ve Sylla, si-ve Marius, si-ve uterque, si-ve Octavius, si-ve Cinna, si-ve iterum Sylla, si-ve alter Marius et Carbo, si-ve quis alius civile bellum optavit, eum detestabilem

civem reipublicae natum judico. nam quid ego de proximo dicam, cujus acta defendimus, cum ipsum jure caesum fateamur? nihil igitur hoc cive, nihil hoc homine tetrius: si aut civis, aut homo habendus est, qui civile bellum concupiscit. sed hoc primum videndum est, Patres conscripti, cum omnibusne pax esse possit, an sit aliquod bellum inexpiabile, in quo pactio pacis lex sit servitutis. pacem cum Scipione Sylla sive faciebat, sive simulabat; non erat desperandum, si convenisset, fore aliquem tolerabilem statum civitatis. Cinna si concordiam cum Octavio confirmare voluisset, hominum in re publica sanitas remanere potuisset. proximo bello si aliquid de summa gravitate Pompeius, multum de cupiditate Caesar remisisset, et pacem stabilem, et aliquam
 2 rempublicam nobis habere licuisset. Hoc vero quid est? cum Antoniis pax potest esse? cum Cenforino, Ventidio, Trebellio, Bestia, Nucula, Munatio, Lentone, Saxa? exempli causa, paucos nominavi: genus infinitum, immanitatemque ipsi cernitis reliquorum. addite illa naufragia Caesaris amicorum, Barbas, Cassios,

Barbatios, Polliones: addite Antonii collusores et sodales, Eutrapelum, Melam, Caelium, Pontium, Crassicius, Tironem, Mustelam, Petissium: comitatum relinquo, duces nomino. huc accedunt Alaudae, caeterique veterani, seminarium iudicum tertiae decuriae, qui suis rebus exhaustis, beneficiis Caesaris devoratis, fortunas nostras concupiverunt. ô fidam dexteram Antonii, qua ille plurimos cives trucidavit! ô ratum, religiosumque foedus, quod cum Antoniiis fecerimus! hoc si Marcus violare conabitur, Lucii eum sanctitas a scelere revocabit. illis locus si in hac urbe fuerit, urbi ipsi locus non erit. ora vobis eorum ponite ante oculos, et maxime Antoniorum: incessum, adspectum, vultum, spiritum, latera tegentes alios, sequentes alios, alios praegredientes amicos. quem vini anhelitum? quas contumelias fore censeatis, minasque verborum? nisi forte eos pax ipsa leniet, maximeque cum in hunc ordinem venerint: salutabunt benigne, comiter appellabunt unumquemque nostrum. Non ³ recordamini, per deos immortales! quas in eos sententias dixeritis? acta Antonii

rescidistis : leges refixistis : per vim et contra auspicia latas decrevistis : totius Italiae delectus excitastis : collegam et socium scelerum omnium, hostem iudicavistis : cum hoc quae pax potest esse ? hostis si esset externus, tamen id ipsum vix, talibus factis, posset aliquo modo. maria, montes, regionum magnitudines interessent, odisses eum, quem non videres. hi in oculis haerebunt, et, cum licebit, in faucibus : quibus enim septis tam immanes belluas continebimus ? at incertus exitus belli est. est omnino fortium virorum, quales vos esse debetis, virtutem praestare : tantum enim possunt : fortunae culpam non extimescere. sed quoniam ab hoc ordine non fortitudo solum, verum etiam sapientia postulatur : quanquam vix videntur haec posse seungi, sejungamus tamen. fortitudo dimicare jubet, justum odium incendit, ad confligendum impellit. vocat ad periculum. quid sapientia ? cautioribus utitur consiliis, in posterum providet, est omni ratione protectior. quid igitur censet ? parendum est enim : atque id optimum iudicandum, quod sit sapientissime consti-

tutum. si hoc praecipit, ne quid vita existimem antiquius, ne decernam capitis periculo, fugiam omne discrimen: quaeram ex ea, etiamne si erit, cum id fecero, servandum? si annuerit: nae ego sapientiam istam, quamvis sit erudita, non audiam. si responderit, Tu vero ita vitam corpusque servato, ita fortunas, ita rem familiarem, ut haec posteriora libertate ducas: itaque his uti velis, si libera republica possis: nec pro his libertatem, sed pro libertate haec projicias, tanquam pignora injuriae: tum sapientiae vocem audire videar, eique, uti deo, paream. itaque si, receptis illis, possumus esse liberi, vincamus odium, pacemque patiamur: si, otium, incolumibus his, nullum esse potest; laetemur decertandi oblatam esse fortunam. aut enim, victis his, fruemur victrix republica: aut oppressi, (quod omen avertat Jupiter) si non spiritu, at virtutis laude vivemus. At enim nos M. Lepidus, imperator iterum, pontifex maximus, optime proximo civili bello de republica meritis, ad pacem adhortatur. nullius apud me, Patres conscripti, auctoritas major est, quam M.

PHILIPPICA XIII. 307

Lepidi, vel propter ipsius virtutem, vel propter familiae dignitatem. accedunt: eodem multa privata: magna ejus in me merita, mea quaedam officia: in illum. maximum vero ejus beneficium numero, quod hoc animo in rempublicam est, quae mihi vita mea semper fuit carior. nam cum Magnum Pompeium, clarissimum adolescentem, praestantissimi viri filium, auctoritate adduxit ad pacem, remque publicam sine armis maximo civilis belli periculo liberavit: tum me ejus beneficio plus quam pro virili parte obligatum puto. itaque ei et honores decrevi, quos potui amplissimos, in quibus vos mihi estis assensi: nec unquam de illo et sperare optime, et loqui destiti. magnis et multis pignoribus M. Lepidum respublica illigatum tenet. summa nobilitas est hominis, summi honores, amplissimum sacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipsius, fratris, majorumque monumenta: probatissima uxor, optatissimi liberi, res familiaris cum ampla, tum casta a cruore civili. nemo ab eo civis violatus, multi beneficio et misericordia liberati. talis igitur vir et civis opinione labi potest,

voluntate a republica diffidere nullo pacto potest. pacem vult M. Lepidus. praeclare: si talem potest efficere, qualem nuper effecit: qua pace Cn. Pompeii filium respublica adspiciet, suoque sinu complexuque recipiet: neque solum illum, sed cum illo seipsam sibi restitutam putabit. haec causa fuit, cur decerneretis statuatam in Rostris cum inscriptione praeclara, cur absenti triumphum. quanquam enim magnas res bellicas gesserat, et triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Aemilio, nec Aemiliano Scipioni, nec superiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella gesserunt: sed, quod silentio civile bellum confecerat, cum primum licuit, honores in eum maximos contulistis. Ex-
 istimasne igitur, M. Lepide, qualem Pompeium respublica habitura sit civem, tales futuros in republica Antonios? in altero pudor, gravitas, moderatio, integritas: in illis (et cum hos compello, praetereo animo ex grege latrocinii neminem) libidines, scelera, ad omne facinus immanis audacia. deinde obsecro vos, Patres conscripti, quis hoc vestrum non videt, quod

Fortuna ipsa, quae dicitur caeca, vidit? salvis enim actis Caesaris, quae concordiae causa defendimus, Pompeio sua domus patebit: eamque non minoris, quam emit Antonius, redimet: redimet, inquam, Cn. Pompeii domum filius. ô rem acerbam! sed haec satis diu multumque defleta sunt. decrevistis tantam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patriis in praedae dissipatione inimicus victor redegisset. sed hanc mihi dispensationem pro paterna necessitudine et conjunctione depono. redimet hortos, aedes, urbana quaedam, quae possidet Antonius. nam argentum, vestem, suppellectilem, vinum amittet aequo animo, quae ille helluo dissipavit. Albanum, Firmanum a Dolabella recuperabit: etiam ab Antonio Tusculanum: hique, qui nunc Mutinam oppugnant, D. Brutum obsident, de Falerno Anseres depellentur. sunt alii plures fortasse, sed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hostium numero non sunt; Pompeianas possessiones, quanti emerint, filio reddituros. satis inconsiderati fuit, ne dicam audacis, rem ullam ex illis attingere: retinere ve-

rò quis poterit, clarissimo domino resti-
 tuto? an is non reddet, qui domini pa-
 trimonium circumplexus, quasi thesau-
 rum draco, Pompeii servus, libertus
 Caesaris, agri Lucani possessiones occu-
 pavit? atque illud septies millies, quod
 adolescenti, Patres conscripti, spopon-
 distis, ita describite, ut videatur a vobis
 Cn. Pompeii filius in patrimonio suo col-
 locatus. haec senatus. reliqua populus
 Romanus in ea familia, quam vidit am-
 plissimam, persequetur: in primis pater-
 num auguratus locum, in quem ego eum,
 ut, quod a patre accepi, filio reddam, mea
 nominatione cooptabo. utrum igitur au-
 gurem Jovis optimi maximi, cujus inter-
 pretes internuntiique constituti sumus,
 utrum populus Romanus libentius san-
 ciet, Pompeium, an Antonium? mihi qui-
 dem numine deorum immortalium vide-
 tur hoc fortuna voluisse, ut actis Caesaris
 firmis ac ratis Cn. Pompeii filius posset,
 et dignitatem, et fortunas patrias recu-
 perare. Ac ne illud quidem silentio, 6
 Patres conscripti, praetereundum puto,
 quod clarissimi viri legati, L. Paulus, Q.
 Thermus, C. Fannius, quorum habet is

cognitam voluntatem in rempublicam, eamque perpetuam atque constantem, nuntiant, se Pompeii conveniendi causa divertisse Massiliam, eumque cognovisse paratissimo animo, ut cum suis copiis iret ad Mutinam, ni vereretur veteranorum animos offendere. est vero ejus patris filius, qui sapienter faciebat non minus multa, quam fortiter. itaque intelligitis et animum ei praesto fuisse, nec consilium defuisse. atque etiam hoc M. Lepido providendum est, ne quid arrogantius, quam ejus mores ferunt, facere videatur. si enim nos exercitu terret, non meminit, illum exercitum senatûs, populi que Romani, atque universae reipublicae esse, non suum. at uti potest pro suo. quid tum? omniane viris bonis, quae facere possunt, facienda sunt? etiamne si turpia, si perniciofa erunt? si facere omnino non licebit? quid autem turpius, aut foedius, aut quod minus deceat, quam contra senatum, contra cives, contra patriam exercitum ducere? quid vero magis vituperandum, quam id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitum: si quidem licere

id dicimus, quod legibus, quod more majorum, institutisque conceditur. neque enim, quod quisque potest, id ei licet, nec, si non obstat, propterea etiam permittitur. tibi enim exercitum, Lepide, tanquam majoribus tuis, patria pro se dedit. hoc tu arcebis hostem; fines imperii propagabis; senatui populoque Romano parebis, si quam ad aliam rem te forte traduxerit. Haec si cogitas, es, M. Lepide, pontifex maximus, M. Lepidi, pontificis maximi, pronepos. sin hominibus tantum licere judicas, quantum possunt: vide, ne alienis exemplis, iisque recentibus, uti, quam et antiquis et domesticis malle videare. quod si auctoritatem interponis sine armis, magis equidem laudo: sed vide ne hoc ipsum non sit necesse. quanquam enim est tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobilissimo: tamen senatus se ipse non contemnit. nec vero fuit unquam gravior, constantior, fortior. incensi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non potest ullius auctoritate tantus senatus, populiue Romani ardor extinguere. odimus: irati pugnamus: extorqueri de ma-

PHILIPPICA XIII. 313

nibus arma non possunt: receptui signum, aut revocationem a bello audire non possumus: speramus optima: pati vel difficillima malumus, quam servire. Caesar confecit invictum exercitum: duo fortissimi consules adsunt cum copiis: L. Planci consulis designati varia et magna auxilia non desunt: de D. Bruti salute certatur. unus furiosus gladiator cum teterrimorum latronum manu contra patriam, contra deos penates, contra aras et focos, contra quatuor consules gerit bellum. huic cedamus? hujus conditiones audiamus? cum hoc pacem fieri posse credamus? At periculum est, ne ab hoc opprimamur. non metuo, ne is, qui suis amplissimis fortunis, nisi bonis salvus, frui non potest, prodat salutem suam. bonos cives primum natura efficit, adjuvat deinde fortuna. omnibus enim bonis expedit, salvam esse rempublicam. sed in iis, qui fortunati sunt, magis id apparet. quis fortunatior Lepido, ut ante dixi? quis eodem sanior? vidit ejus moestitiam atque lacrymas populus Romanus Lupercalibus: vidit, quàm abjectus, quàm confectus esset, cum Caesari

diadema imponens Antonius, servum se illius, quam collegam, esse malebat. qui si reliquis flagitiis et sceleribus se abstinere potuisset, tamen unum ob hoc factum dignum illum omni poena putarem. nam, si ipse servire poterat, nobis dominum cur imponebat? et, si ejus pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eum tyranni, etiamne in nostros liberos dominum et tyrannum comparabat? itaque illo interfecto, qualem eum in nos esse voluit, talis ipse in caeteros extitit. quae enim in barbaria quisquam tam teter, tam crudelis tyrannus, quàm in hac urbe armis barbarorum stipatus Antonius? Caesare dominante veniebamur in senatum, si non liberè, attamen tutò. hoc archipiratâ, (quid enim dicam tyranno?) haec subsellia ab Ithyreis occupabantur. prorupit subito Brundisium, ut inde, agmine quadrato ad urbem accederet: lautissimum oppidum, nunc municipium honestissimorum quondam colonorum, Suefam, fortissimorum militum sanguine implevit: Brundisii in sinu, non modo avarissimae, sed etiam crudelissimae uxoris, delectos Martiae legionis centurio-

nes, trucidavit. inde se quo furore, quo ardore, ad urbem, id est, ad caedem optimi cujusque rapiebat? quo tempore dii immortales ipsi praesidium improvisum, nec opinantibus nobis obtulerunt. Caesaris enim incredibilis ac divina virtus, latronis impetus crudeles ac furibundos retardavit: quem tum ille demens laedere se putabat edictis, ignorans, quaecunque falso is diceret in sanctissimum adolescentem, ea verè recidere in memoriam pueritiae suae. ingressus urbem est, quo comitatu, vel potius agmine? cùm dextra, sinistra, gemente populo Romano, minaretur dominis, notaret domos, divisurum se urbem palam suis polliceretur. rediit ad milites, ibi pestifera illa Tiburi concio. inde ad urbem cursus: senatus in Capitolium: parata de circumscribendo adolescente sententia consularis: cum repente (nam Martiam legionem Albae confedissee sciebat) affertur ei de quarta nuntius: quo perculsus, abiecit consilium referendi ad senatum de Caesare. egressus est non viis, sed traminibus, paludatus: eoque die ipso innumera senatus-consulta fecit: quae

316 IN M. ANTONIUM

quidem omnia citius delata, quam scripta sunt. ex eo non iter, sed cursus et fuga in Galliam. Caesarem sequi arbitrabatur cum legione Martia, cum quarta, cum veteranis: quorum ille nomen prae metu ferre non poterat: eique in Galliam penetranti D. se Brutus objecit: qui se totius belli fluctibus circumiri, quàm illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamque illi exultanti tanquam frenos furoris iniecit. quam cum operibus, munitionibusque sepsisset, nec cum florentissimae coloniae dignitas, neque consulis designati majestas a parricidio deterret; tum, me (testor et vos, et populum Romanum, et omnes deos, qui huic urbi praesident) invito et repugnante, legati missi tres consulares ad latronem M. Antonium, gladiatorum ducem. quis tam barbarus unquam? tam immanis? tam ferus? non audivit: non respondit: neque eos solum praesentes, sed multo magis nos, a quibus illi erant missi, sprexit, et pro nihilo putavit. postea, quod scelus, quod facinus parricida non edidit? circumfedit colonos vestros, exercitum populi Romani, imperatorem, consulem

designatum : agros divexat civium optimorum : hostis teterrimus omnibus bonis cruces ac tormenta minitatur. Cum hoc, M. Lepide, pax esse quae potest? cuius ne supplicio quidem ullo satiari videtur posse populus Romanus. quod si quis adhuc dubitare potuit, quin nulla societas huic ordini, populoque Romano cum illa importunissima bellua possit esse, desinat profecto dubitare, his cognitis literis, quas mihi missas ab Hirtio consule modo accepi. eas dum recito, dumque de singulis sententiis breviter disputo, velim, Patres conscripti, ut adhuc fecistis, me attente audiat. ANTONIUS HIRTIO et CAESARI. neque se imperatorem, neque Hirtium consulem, nec pro praetore Caesarem. satis hoc quidem scitè. deponere alienum nomen ipse maluit, quam illis suum reddere. 'cognita morte C. Trebonii, non plus gavisus sum, quam dolui.' videte quid se gavisum, quid doluisse dicat : facilius de pace deliberabitis. 'dedisse poenas sceleratum cineri atque ossibus clarissimi viri, et apparuisse numen deorum intra finem anni vertentis, aut jam soluto,

'supplicio parricidae, aut impendente,
 'laetandum est.' ò Spartace! quem enim
 te potius appellem? cujus propter nefa-
 ria scelera tolerabilis fuisse videtur Cati-
 lina: laetandum esse ausus es scribere,
 Trebonium dedisse poenas? sceleratum
 Trebonium? quo scelere, nisi quòd te i-
 dibus Martiis a debita tibi peste seduxit?
 age, hoc laetaris: videamus, quid mole-
 ste feras. 'hostem judicatum hoc tempo-
 're Dolabellam, eo quod sicarium occi-
 'derit; et videri cariorum populo Roma-
 'no filium scurrae, quam C. Caesarem,
 'patriae parentem, ingemiscendum est.'
 quid ingemiscis hostem Dolabellam judi-
 catum? quid? te non intelligis delectu to-
 tâ Italiâ habito, consulibus missis, Cae-
 sare ornato, sagis denique sumptis, hos-
 tem judicatum? quid est autem, scelera-
 te, quòd gemas, hostem Dolabellam ju-
 dicatum a senatu? quem tu ordinem om-
 nino esse nullum putas: sed eam tibi cau-
 sam belli gerendi proponis, ut senatum
 funditus deleas: reliqui boni et locuple-
 tes omnes summum ordinem subsequan-
 tur. at scurrae filium appellat. quasi ve-
 ro ignotus nobis fuerit splendidus eques

Romanus Trebonii pater. is autem hu-
 militatem despicere audet cujusquam, qui
 11 ex Fadia sustulerit liberos? 'Acerbis-
 'simum vero est, te, A. Hirti, ornatum
 'esse beneficiis Caesaris, et talem ab eo
 'relictum, qualem ipse miraris.' equidem
 negare non possum, a Caesare Hirtium
 ornatum: sed illa ornamenta in virtute
 et industria posita lucent. tu vero, qui
 te ab eodem Caesare ornatum negare non
 potes, quid esses, si tibi ille non tam mul-
 ta tribuisset? ecquod te tua virtus provex-
 isset? ecquod genus? in lustris, popinis,
 alea, vino, tempus aetatis omne con-
 sumpsisses, et faciebas, cum in gremiis mi-
 marum mentum, mentemque deponeres.
 'Et te, ô puer.' puerum appellat, quera
 non modo virum, sed etiam fortissimum
 virum sensit, et sentiet. est istuc quidem
 nomen aetatis, sed ab eo minime usurpan-
 dum, qui suam amentiam puero huic prae-
 bet ad gloriam. 'qui omnia ejus nominâ
 'debes.' debet vero, solvitque praeclare.
 si enim ille patriae parens est, ut tu ap-
 pellas (ego, quid sentiam, videro) cur
 non hic parens verior, a quo certe vitam
 habemus, e tuis facinorosissimis manibus

ereptam? ‘ id agere, ut jure damnatus sit
 ‘ Dolabella?’ turpem vero actionem, qua
 defenditur amplissimi auctoritas ordinis
 contra crudelissimi gladiatoris amenti-
 am! ‘ et ut venefica haec liberetur obfi-
 ‘ dione?’ veneficam audes appellare eum
 virum, qui tuis beneficiis remedia inve-
 nit? quem ita obsides, nove Annibal, aut
 si quis acutior imperator fuit, ut te ipse
 obsideas, neque te istinc, si cupias, possis
 explicare. recesseris : undique omnes in-
 sequentur. manseris: haerebis. nimirum
 recte veneficam appellas, a quo tibi prae-
 sentem pestem vides comparatam. ‘ ut
 ‘ quam potentissimus sit Cassius, atque
 ‘ Brutus?’ putes Censorinum dicere, aut
 Ventidium, aut etiam ipsos Antonios.
 cur autem nolint potentes esse non modo
 optimos et nobilissimos viros, sed secum
 etiam in reipublicae defensione conjunc-
 tos? ‘ nimirum eodem modo haec adspi-
 ‘ citis, ut priora.’ quae tandem? ‘ castra
 ‘ Pompeii senatum appellatis.’ An ve-¹²
 ro tua castra potius senatum appellare-
 mus? in quibus tu es videlicet consula-
 ris, cujus totus consulatus est ex omni
 monumentorum memoria revulsus : duo

praetores sine causa diffusi se aliquid habituros: nos enim Caesaris beneficia defendimus: praetorii, Philadelphus Annius, et innocens Gallius: aedilitii, Coriscus laterum et vocis meae, Bestia et fidei patronus: fraudator creditorum Trebellius, et homo diruptus, dirutusque, Q. Caelius, columnenque amicorum Antonii, Cotyla Varius; quos Antonius deliciarum causa loris in convivio caedi iubebat a servis publicis: Septemvirales, Lento, Nucula: tum deliciae atque amores populi Romani L. Antonius: tribuni primum duo designati, Tullus Hostilius, qui suo jure in porta nomen inscripsit: qui cum prodere imperatorem suum non posset, reliquit. alter est designatus, Viseius nescio qui, fortis (ut aiunt) latro: quem tamen temperantem fuisse ferunt Pisauri balneatorem. sequuntur alii, tribunitii, T. Plancus in primis: qui si senatum dilexisset, nunquam curiam incendisset. quo scelere damnatus in eam urbem rediit armis, e qua excesserat legibus. sed hoc ei commune cum plurimis dissimillimis. illud tamen verum, quod in hoc Planco proverbii loco dici solet,

perire eum non posse, nisi ei crura fracta essent. fracta sunt, et vivit. hoc tamen, ut alia multa, Aquilae fertur acceptum. Est etiam ibi Decius, ab illis,¹³ ut opinor, Muribus Deciis. itaque Caesaris munere, Deciorum quidem multo intervallo per hunc praeclarum virum memoria renovata est. Saxam vero Decidium praeterire qui possum, hominem deductum ex ultimis gentibus, ut eum tribunum plebis videremus, quem civem nunquam videramus? est quidem alter Salserna: sed omnes tamen tantam habent similitudinem inter se, ut in eorum praenominibus errem. nec vero Exitius, Philadelphi frater, quaestor, praetermittendus est, ne, si de clarissimo adolescente filuero, invidisse videar Antonio. est etiam Asinius quidam senator voluntarius, lectus ipse a se. apertam curiam vidit post Caesaris mortem: mutavit calceos: pater conscriptus repente factus est. non novi Sex. Albedium: sed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum negaret dignum Antonii senatu. arbitror me aliquos praeteriisse: de iis tamen, qui occurrebant, tacere non potui. hoc igitur

tur fretus senatu, Pompeianum senatus
despiciat; in quo decem fuimus consula-
res: qui si omnes viverent, bellum om-
nino hoc non fuisset: auctoritati cessisset
audacia. sed quantum praesidii fuerit in
caeteris, hinc intelligi potest, quod ego
unus, relictus e multis, contudi et fregi,
adjuvantibus vobis, exultantis praedonis
¹⁴audaciam. Quod si fortuna nobis mo-
do non eripuisset Serv. Sulpicium, ejus-
que collegam antè Marcellum: quos ci-
ves? quos viros? si duos consules, ami-
cissimos patriae, simul ex Italia ejectos:
si L. Afranium, summum ducem: si P.
Lentulum, civem cum in caeteris rebus
tum in salute mea singularem: si Bibu-
lum, cujus est in rempublicam merito
semper laudata constantia: si L. Domiti-
um, praestantissimum civem: si Appium
Claudium, pari nobilitate et voluntate
praeditum: si P. Scipionem, clarissimum
virum, majorumque suorum simillimum,
respublica tenere potuisset: certe his con-
sularibus non esset Pompeianus despici-
endus senatus. utrum igitur aequius, u-
trum melius reipublicae fuit, Cn. Pom-
peium, an sectorem Cn. Pompeii vivere

Antonium? qui vero praetorii? quorum
 princeps M. Cato, idemque omnium gen-
 tium virtute princeps. quid reliquos
 clarissimos viros commemorem? nos-
 tis omnes. magis vereor, ne longum
 me in enumerando, quam ne ingratum
 in praetereundo putetis. qui aedilitii?
 qui tribunitii? qui quaestorii? quid mul-
 ta? talis senatorum et dignitas, et mul-
 titudo fuit, ut magna excusatione opus
 iis sit, qui illa in castra non venerunt.
 Nunc reliqua attendite. ' victum Cice-¹⁵
 ' ronem ducem habuistis. ' eo libentius
 ducem audio, quod certe ille dicit invi-
 tus. nam de victo nihil laboro. fatum
 enim meum est, sine republica nec vinci
 posse, nec vincere. ' Macedoniam mu-
 ' nitis exercitibus. ' et quidem fratri tuo,
 qui a vobis nihil degenerat, extorsimus.
 ' Africam commisistis Varo bis capto. '
 hic cum C. fratre putat se litigare. ' in
 ' Syriam Cassium misistis. ' non igitur
 sentis, huic causae orbem terrae parere:
 te, extra munitiones tuas, vestigium ubi
 imprimas non habere? ' Cascam tribuna-
 ' tum gerere passi estis. quid ergo? ut Ma-
 rullum, ut Caesetium a republica remo-

veremus, eum, per quem, ut neque idem
hoc posthac, neque multa hujusmodi ac-
cidere possent, consecuti sumus? 'Vec-
'tigalia Juliana Lupercis ademistis.' Lu-
percorum mentionem facere audet? ne-
que illius diei memoriam perhorrescit,
quo ausus est, obrutus vino, unguentis
oblitus, nudus, gementem populum Ro-
manum ad servitutem cohortari? 'vete-
'ranorum colonias, deductas lege et se-
'natus-consulto, sustulistis.' nos sustuli-
mus, an contra lege comitiis centuriatis
latâ sanximus? vide ne tu veteranos, ta-
men eos, qui erant perdit, perdideris:
in eumque locum deduxeris, ex quo ip-
si jam sentiunt se nunquam exituros.
'Massiliensibus jure belli adepta reddi-
'tuos vos pollicemini.' nihil disputo.
de jure belli. magis facilis disputatio est,
quam necessaria. illud tamen animadver-
tite, Patres conscripti, quam sit huic rei-
publicae natus hostis Antonius, qui tan-
topere eam civitatem oderit, quam scit
huic reipublicae semper fuisse amicissi-
mam. 'Neminem Pompeianum, qui
'vivat, tenere lege Hirtia dignitates?'
qui, quaeso, jam legis Hirtiae mentio-

nem facit? cuius non minus arbitror latorem ipsum, quam eos, de quibus lata est, poenitere? omnino, mea quidem sententia, legem illam appellare fas non est: et, ut sit lex, non debemus illam Hirtii legem putare. ‘Apuleiana pecunia Brutum subornastis.’ quid, si omnibus suis copiis excellentem virum respublica armasset? quem tandem bonum poeniteret? nec enim sine pecunia exercitum alere, nec sine exercitu fratrem tuum capere potuisset. ‘securi percussos Paetum et Menedemum, civitate donatos, et hospites Caesaris, laudastis.’ non laudamus, quod ne audivimus quidem. valde enim nobis in tanta perturbatione reipublicae de duobus nequissimis Graeculis cogitandum fuit. ‘Theopompum, nudum, expulsam a Trebonio, confugere Alexandriam neglexistis.’ magnum crimen senatus. de Theopompo, summo homine, negleximus: qui ubi terrarum sit, quid agat, vivat denique, an mortuus sit, quis aut scit, aut curat? ‘Serv. Galbameodem pugione succinctum in castris videtis.’ nihil tibi de Galba respondeo, fortissimo et constantissimo ci-

ve: coram aderit: praefens tibi et ipse,
 et ille, quem insimulas, pugio responde-
 bit. ‘ milites aut meos, aut veteranos
 ‘ contraxistis, tanquam ad exitium eo-
 ‘ rum, qui Caesarem occiderant: et eos-
 ‘ dem nec-opinantes ad quaestoris sui,
 ‘ aut imperatoris, aut commilitonum
 ‘ suorum pericula impulistis.’ scilicet ver-
 ba dedimus, decepimus, ignorabat legio
 Martia, quarta: ignorabant veterani quid
 ageretur. non illi senatus auctoritatem,
 non libertatem populi Romani seque-
 bantur: Caesaris mortem ulcisci vole-
 bant, quam omnes fatalem fuisse arbitra-
 bantur: te videlicet salvum, beatum, flo-
 17 rentem esse cupiebant. O miser cum
 re, tum hoc ipso, quod non sentis, quam
 miser sis! sed maximum crimen audite.
 ‘ denique quid non aut probavistis, aut
 ‘ fecistis? quid faciat, si reviviscat...’
 quis? credo enim, afferet aliquod scele-
 rati hominis exemplum. ‘ Cn. Pompei-
 ‘ us ipse?’ & nos turpes, si quidem Cn.
 Pompeium imitaturi sumus! ‘ aut filius
 ‘ ejus, si domi esse possit?’ poterit, mihi
 crede: nam paucis diebus et in domum,
 et in hortos paternos immigrabit. ‘ po-

‘stremo negatis pacem posse fieri, nisi
 ‘aut emisero Brutum, aut frumento ju-
 ‘vero.’ alii istuc negant? ego vero, ne si
 ista quidem feceris, unquam tecum pa-
 cem huic civitati futuram puto. ‘quid?
 ‘hoc placetne veteranis istis? quibus ad-
 ‘huc omnia integra sunt.’ nihil vidi tam
 integrum, quam ut oppugnare imperato-
 rem incipiant, quem tanto studio con-
 sensuque offenderint. ‘quoniam vos as-
 ‘sentationibus et venenatis muneribus
 ‘venistis.’ depravati an corrupti sunt,
 quibus persuasum est, foedissimum hos-
 tem iustissimo bello persequi? ‘at militi-
 ‘bus inclusis opem fertis. nihil moror
 ‘eos salvos esse, et ire quo jubetis: si ta-
 ‘men patiuntur perire eum, qui meruit.’
 quam benigne! denique usi liberalitate
 Antonii milites imperatorem relique-
 runt, et se ad hostem metu perterriti con-
 tulerunt: per quos si non stetisset, non
 Dolabella prius imperatori suo, quam An-
 tonius etiam collegae parentasset. ‘Con-
 ‘cordiae factam esse mentionem scribitis
 ‘in senatu, et legatos esse consulares
 ‘quinque. difficile est credere, eos, qui
 ‘me praecipitem egerint, aequissimas

'conditiones ferentem, et tamen ex his
 'aliquid remittere cogitantem; putare
 'aliquid moderate aut humane esse fac-
 'turos. vix etiam verisimile est, qui ju-
 'dicaverint hostem Dolabellam ob rec-
 'tissimum facinus, eosdem nobis parce-
 're posse, idem sentientibus.' parumne
 videtur, omnium facinorum sibi cum
 Dolabella societatem initam confiteri?
 nonne cernitis, ex uno fonte omnia sce-
 lera manare? ipse denique fatetur, hoc
 quidem satis acute, non posse eos, qui
 hostem Dolabellam judicaverint ob rec-
 tissimum facinus, (ita enim videtur An-
 18 tonio) sibi parcere, idem sentienti. Quid
 huic facias, qui haec literis, memoriae-
 que mandarit, ita sibi convenisse cum Do-
 labella, ut ille Trebonium, et, si posset,
 etiam Brutum, Cassium, discruciatos ne-
 caret, eademque inhiheret supplicia no-
 bis? conservandus civis cum tam pio
 justoque foedere. is etiam queritur con-
 ditiones suas repudiatas, aequas quidem
 et verecundas, ut haberet Galliam ulti-
 mam, aptissimam ad bellum renovan-
 dum, instruendumque provinciam: ut
 Alaudae in tertia decuria judicarent, id

est, ut perfugium scelerum esset cum tur-
 pissimis reipublicae sordibus: ut acta sua
 rata essent, cuius nullum remanet consu-
 latus vestigium. cavebat etiam L. Anto-
 nio, qui fuerat aequissimus agri privati et
 publici decempedator, Nucula et Lento-
 ne collega. ‘quamobrem vos potius a-
 ‘nimadvertite, utrum sit elegantius, et
 ‘partibus utilius, Trebonii mortem per-
 ‘sequi, an Caesaris: et utrum sit aequius,
 ‘concurrere nos, quo facilius reviviscat
 ‘Pompeianorum causa, toties jugulata;
 ‘an consentire, ne ludibrio simus inimi-
 ‘cis.’ si esset jugulata, nunquam exsur-
 geret: quod tibi, tuisque contingat! ‘u-
 ‘trum, inquit, elegantius.’ atqui hoc
 bello de elegantia quaeritur. ‘et parti-
 ‘bus utilius.’ partes, furiose, dicuntur
 in foro, in curia. bellum contra patriam
 nefarium suscepisti: oppugnas Mutinam:
 circumsedes consulem designatum: bel-
 lum contra te duo consules gerunt, cum-
 que his pro praetore Caesar: cuncta con-
 tra te Italia armata est. istas tu partes po-
 tius, quam a populo Romano defectionem
 vocas? ‘potius Trebonii mortem,
 ‘quam Caesaris persequamur?’ Trebo-

nii satis persecuti sumus, hoste judicato Dolabella: Caesaris mors facillime defenditur oblivione et silentio. sed videte, quid moliatur. cum mortem Caesaris ulciscendam putat: mortem proponit non iis solum, qui illam rem gesserunt, sed iis etiam, qui non moleste tulerunt.

- 19 'Quibus utri nostrum ceciderint lucro
' futurum est. quod spectaculum adhuc
' ipsa fortuna vitavit, ne videret unius
' corporis duas acies, lanista Cicerone,
' dimicantes: qui usque eo felix est, ut
' iisdem ornamentis deceiverit vos, qui-
' bus deceptum Caesarem gloriatus est.'
pergit in mea maledicta, quasi vero ei pulcherrime priora processerint: quem ego innotum verissimis maledictorum notis tradam hominum memoriae sempiternae. 'ego lanista?' et quidem non insipiens. deteriores enim jugulari cupio, meliores vincere. 'utri ceciderint,' scribitur lucro nobis futurum. O praeclarum lucrum! quo, te victore, (quod dii omen avertant) beata mors eorum futura sit, qui e vita exceßerint sine tormentis. a me deceptos ait eisdem 'ornamentis' Hirtium et Caesarem. quod, quaeso, ad-

huc a me est tributum Hirtio ornamentum? nam Caesari plura et maiora debentur. deceptum autem patrem a me Caesarem dicere audes? tu, tu, inquam, illum occidisti Lupercalibus: cujus, homo ingratiissime, flaminium cur reliquisti? sed jam videte magni et clari viri admirabilem gravitatem, atque constantiam. 'mihi quidem constat, nec meam contumeliam, nec meorum ferre: nec deserere partes, quas Pompeius odivit, nec veteranos sedibus suis moveri pati, nec singulos ad cruciatum trahi, nec fallere fidem, quam dedi Dolabellae.' omitto alia: 'fidem Dolabellae,' sanctissimi viri, deserere homo pius non potest. quam fidem? an optimi cujusque caedis; urbis et Italiae partitionis: suis dandarum, diripiendarumque provinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium et Dolabellam, impurissimos parricidas, foedere ac fide sanciretur? 'nec Lepidi societatem violare, piissimi hominis.' tibi cum Lepido societas, aut cum ullo, non dicam bono cive, sicut ille est, sed homine sano? id agis, ut Lepidum aut impium, aut insanum existimari velis. nihil

agis. quanquam affirmare de altero difficile est, de Lepido praesertim, quem ego metuum nunquam, bene sperabo, dum licebit. revocare te a furore Lepidus vult, non adiutor esse dementiae. tu porro ne pios quidem, sed piissimos quaeris: et, quod verbum omnino nullum in lingua Latina est, id, propter tuam divinam pietatem, novum inducis. ‘nec Plancum
 ‘prodere, participem consiliorum.’ Plancum participem? cujus memorabilis ac divina virtus lucem affert reipublicae. nisi forte eum subsidio tibi venire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatuque Gallorum: quique, nisi ante ejus adventum reipublicae poenas dederis, ille hujus belli feret principatum. quanquam enim prima praesidia utiliora reipublicae sunt, tamen extrema
 20 sunt gratiora. Sed jam se colligit, et ad extremum incipit philosophari. ‘si
 ‘me rectis sensibus euntem dii immortales, ut spero, adjuverint: vivam libenter. sin autem aliud me fatum manet:
 ‘praecipio gaudia suppliciorum vestrorum. namque, si victi Pompeiani tam insolentes sunt: victores quales futuri

'sint, vos potius experiemini.' praecipias licet gaudia: non enim tibi cum Pompeianis, sed cum universa republica bellum est. omnes te dii, homines, summi, medii, infimi; cives, peregrini; viri, mulieres; liberi, servi oderunt. sensimus hoc nuper falso nuntio: vero propediem sentiemus. quae si tecum ipse recolis: aequiore animo, et majore consolatione moriere. 'denique summa iudicii mei
 'spectat huc, ut meorum injurias ferre
 'possim, si aut oblivisci velint ipsi fecisse,
 'aut ulcisci parati sint una nobiscum
 'Caesaris mortem.' hac Antonii sententia cognita, dubitatu rosne A. Hirtium, C. Panfam, consules, putatis, quin ad Antonium transeant? Brutum obsideant? Mutinam expugnare cupiant? quid de Panfa et Hirtio loquar? Caesar, singulari pietate adolescens, poteritne se tenere, quin D. Bruti sanguine poenas patrias persequatur? itaque fecerunt, uti his literis lectis ad munitiones propius accederent. quo major adolescens Caesar, majoreque deorum immortalium beneficio reipublicae natus est, qui nulla specie paterni nominis, nec pietate, abductus un-

quam est. intelligit, maximam pietatem
 conservatione patriae contineri. quod si
 partium certamen esset, quarum omnino
 nomen extinctum est, Antoniusne poti-
 us et Ventidius partes Caesaris defende-
 rent, quam primum Caesar, adolescens
 summa pietate et memoria parentis sui?
 deinde Panfa et Hirtius, qui quasi cornua
 duo tenuerunt Caesaris, tum, cum illae
 verè partes vocabantur? hae vero quae
 sunt partes, cum alteris senatus auctori-
 tas, populi Romani libertas, reipublicae
 salus proposita sit: alteris caedes bono-
 rum, urbis Italiaeque partitio? venia-
 21 mus aliquando ad clausulam. ‘ Lega-
 ‘ tos venire non credo.’ bene me novit.
 ‘ bellum quo veniat.’ proposito praefer-
 tim exemplo Dolabellae. sanctiore erunt,
 credo, jure legati, quam duo consules,
 contra quos arma fert: quàm Caesar, cu-
 jus patris flamen est: quàm consul defig-
 natus, quem oppugnat: quàm Mutina,
 quam obsidet: quàm patria, cui ignem,
 ferrumque minitatur. ‘ cum venerint,
 ‘ quae postulent, cognoscam.’ quin tu
 abis in malam pestem, malumque cruci-
 atum? ad te quisquam veniat, nisi Ven-

tidii similis? oriens incendium qui res-
 tinguere, summos viros misimus: re-
 pudiaſti: nunc in tantam flammam, tam-
 que inveteratam mittamus, cum locum
 tibi reliquum non modo ad pacem, ſed ne
 ad deditiorem quidem feceris? hanc ego
 epiſtolam, Patres conſcripti, non quo il-
 lum dignum putarem, recitavi, ſed ut
 confeſſionibus ipſius omnia patefacta e-
 jus parricidia videretis. cum hoc pacem
 M. Lepidus, vir ornatiffimus omnibus
 et virtutis, et fortunae bonis, ſi haec vi-
 deret denique, aut vellet, aut fieri poſſe
 arbitraretur? ‘prius undis, flamma,’ ut
 ait poëta nescio quis, prius denique om-
 nia, quam aut cum Antoniis reſpublica,
 aut cum reſpublica Antonii redeant in
 gratiam. monſtra quaedam ſunt iſta, et
 portenta, et prodigia rei publicae. move-
 ri ſedibus ſuis huic urbi melius eſt, atque
 in alias, ſi fieri poſſit, terras demigrare,
 unde Antoniorum nec facta, nec nomen
 audiat, quam illos Caefaris virtute ejec-
 tos, Bruti retentos, intra haec moenia
 videre. optatiſſimum eſt vincere: ſecun-
 dum eſt, nullum caſum pro dignitate et
 libertate patriae non ferendum putare.

quod reliquum est, non est tertium, sed postremum omnium, maximam turpitudinem suscipere vitae cupiditate. quae cum ita sint, de mandatis, literisque M. Lepidi, viri clarissimi, Servilio assentior: et hoc amplius censeo, 'Magnum Pompeium, Cn. filium, pro patris, majorum-que suorum animo studioque in rem publicam, suaque pristina virtute, industria, voluntate, fecisse, quod suam, eorumque, quos secum haberet, operam senatui, populoque Romano pollicitus esset, eamque rem senatui, populoque Romano gratam acceptamque esse, ei-que honori dignitatiue eam rem fore.' hoc vel conjungi cum hoc senatus-consulto licet, vel sejungi potest, separatimque perscribi, ut proprio senatus-consulto Pompeius collaudatus esse videatur.

IN
M. ANTONIUM.
PHILIPPICA XIV.

SI, ut ex literis, quae recitatae sunt, Patres conscripti, sceleratissimorum hostium exercitum caesum, fustumque cognovi; sic id, quod et omnes maxime optamus, et ex ea victoria, quae parta est, consecutum arbitramur, D. Brutum egressum jam Mutina esse cognovissem: propter cuius periculum ad fuga issemus, propter ejusdem salutem redeundum ad pristinum vestitum sine ulla dubitatione censerem. ante vero, quam sit ea res, quam avidissime civitas expectat, allata, laetitiae usus satis est maximae praeclarissimaeque pugnae: reditum ad vestitum consecutae victoriae reservatae. confectio autem hujus belli est D. Bruti salus. quae autem est ista sententia, ut in hodiernum

diem vestitus mutetur, deinde cras sagati prodeamus? nos vero cum semel ad eum, quem cupimus, optamusque, vestitum redierimus, id agamus, ut eum in perpetuum retineamus. nam hoc quidem cum turpe est, tum ne diis quidem immortalibus gratum, ab eorum aris, ad quas togati adierimus, ad saga sumenda discedere. atque animadverto, Patres conscripti, quosdam huic favere sententiae: quorum ea mens, idque consilium est, ut, cum videant, gloriosissimum illum D. Bruto futurum diem, quo die, propter ejus salutem redierimus ad vestitum, hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoriae, posteritatiue prodatur, propter unius civis periculum populum Romanum ad saga iisse, propter ejusdem salutem redisse ad togas. tollite hanc; nullam tam pravae sententiae causam reperietis. vos vero, P. C. conservate auctoritatem vestram, manete in sententia, tenete vestra memoria, quod saepe ostendistis, hujus totius belli in unius viri fortissimi et maximi vita positum esse discrimen. Ad D. Brutum liberandum legati missi, principes civitatis, qui illi hosti ac parrici-

dae denuntiarent, ut a Mutina discederet: ejusdem D. Bruti conservandi gratia consul sortitu ad bellum profectus A. Hirtius; cujus imbecillitatem valetudinis animi virtus et spes victoriae confirmavit: Caesar, cum exercitu per se comparato, a primis pestibus rempublicam liberasset, ne quid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutum liberandum, vicitque dolorem aliquem domesticum patriae caritate. quid C. Panfa egit aliud delectibus habendis, pecuniis comparandis, senatus-consultis faciendis gravissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Romano ad causam libertatis vocando, nisi ut D. Brutus liberaretur? a quo populus Romanus frequens ita salutem D. Bruti una voce depoposcit, ut eam non solum commodis suis, sed etiam necessitati victus anteferet. quod sperare nos quidem debemus, Patres conscripti, aut inibi esse, aut jam esse confectum: sed spei fructum rei convenit, et eventui reservari, ne aut deorum immortalium beneficium festinatione praeripuisse, aut vim fortunae stultitiâ contempsisse videamur. sed quoniam

PHILIPPICA XIV. 341

significatio vestra satis declarat, quid hac de re sentiatis: ad literas veniam, quae sunt a consulibus et a propraetore missae, si pauca ante, quae ad ipsas literas ³ pertineant, dixero. Imbuti sanguine gladii, Patres conscripti, legionum, exercituumque nostrorum, vel madefacti potius duobus consulum, tertio Caesaris proelio. si hostium fuit ille sanguis, summa militum pietas: nefarium scelus, si civium. quousque igitur is, qui omnes hostes scelere superavit, nomine hostis carebit? nisi mucrones etiam nostrorum militum tremere vultis, et dubitare, utrum in cive, an in hoste figantur. supplicationem decernitis: hostem non appellatis. gratiae vero nostrae diis immortalibus gratulationes erunt, gratiae victimae, cum interfecta sit civium multitudo. 'de improbis, inquit, et audacibus.' nam sic eos appellat clarissimus vir: quae sunt urbanarum maledicta litium, non iniustae belli internecini notae. testamenta, credo, subjiciunt; aut ejiciunt vicinos; aut adolescentulos circumscribunt. his enim vitiis affectos et talibus, malos, et audaces appellare consuetudo solet. bellum

inexpiabile infert quatuor consulibus unus omnium latronum teterrimus : gerit idem bellum cum senatu, populoque Romano: omnibus (quanquam ruit ipse suis cladibus) pestem, vastitatem, cruciatum, tormenta denuntiat: Dolabellae ferum et immane facinus, quod nulla barbaria posset agnoscere, id suo consilio factum esse testatur: quaeque esset facturus in hac urbe, nisi eum hinc ipse Jupiter ab hoc templo atque moenibus repulisset, declaravit in Parmensium calamitate, quos, optimos viros, honestissimosque homines, maxime cum auctoritate hujus ordinis, populi que Romani dignitate conjunctos, crudelissimis exemplis intermit propudium illud et portentum L. Antonius, insigne odium omnium hominum, vel, si etiam dii oderint quos oportet, omnium deorum. refugit animus, Patres conscripti, eaque dicere reformidat, quae L. Antonius in Parmensium liberis et conjugibus effecerit. quas enim turpitudines Antonii libenter subierunt, easdem per vim laetantur aliis se intulisse. sed vis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosa, qua Antonio-

rum oblita est vita. Est igitur quisquam, qui hostes appellare non audeat, quorum scelere crudelitatem Carthagineis sum victam esse fateatur? qua enim in urbe tam immanis Annibal capta, quam in Parma surrepta Antonius? nisi forte hujus coloniae et caeterarum, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putandus. si vero coloniarum et municipiorum sine ulla dubitatione hostis est, quid tandem hujus censetis urbis, quam ille ad explendas egestates latrocinii sui concupivit? quam jam peritus metator et callidus decempeda sua Saxa diviserat? recordamini, per deos immortales! Patres conscripti, quid hoc biduo timuerimus a domesticis hostibus, rumoribus improbissimis dissipatis. quis liberos, quis conjugem adspicere poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? aut foedissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. haec a quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? gravius si quis attulerit nomen, libenter assentiar: hoc vulgari contentus vix sum, leviori non utar. itaque cum supplicationes justissimas ex iis literis,

quae recitatae sunt, decernere debeamus,
 Serviliusque decreverit : augebo omnino
 numerum dierum, praesertim cum non
 uni, sed communiter tribus ducibus sint
 decernendae. sed hoc primum faciam, ut
 imperatores appellem eos, quorum vir-
 tute, consilio, felicitate, maximis peri-
 culis servitutis atque interitus liberati su-
 mus. etenim cui viginti his annis suppli-
 catio decreta est, ut non imperator ap-
 pellaretur, aut minimis rebus gestis, aut
 plerumque nullis? quamobrem aut sup-
 plicatio ab eo, qui ante dixit, decernenda
 non fuit : aut usitatus honos pervul-
 gatusque tribuendus iis, quibus etiam
 novi et singulares debentur. At si quis
 Hispanorum, aut Gallorum, aut Thra-
 cum mille aut duo millia occidisset, non
 eum hac consuetudine, quae increbuit,
 imperatorem appellaret senatus? tot le-
 gionibus caesis, tanta multitudine inter-
 fecta, hostium dico; ita, inquam, hosti-
 um, quamvis hoc isti hostes domestici
 nolint, clarissimis ducibus supplicatio-
 num honorem tribuimus, imperatorum
 nomen adimemus? quanto enim honore,
 laetitia, gratulatione in hoc templum in-

gredi debent illi ipsi hujus urbis liberato-
res, cum hesterno die propter eorum res
gestas me ovantem et prope triumphan-
tem, populus Romanus in Capitolium
domo tulerit, domum inde reduxerit? is
enim demum est, mea quidem sententia,
justus triumphus ac verus: cum bene de
republica meritis testimonium a consen-
su civitatis datur. nam sive in communi
gaudio populi Romani uni gratulabantur,
magnum judicium: sive gratias agebant,
eo majus: sive utrumque, nihil magnifi-
centius excogitari potest. tu igitur ipse
de te? dixerit quispiam. et quidem invi-
tus: sed injuriae dolor facit me, praeter
consuetudinem, gloriosum. nonne satis
est ab hominibus virtutis ignaris gratiam
bene merentibus non referri? etiam in
eos, qui omnes suas curas in reipublicae
salute defigunt, crimen invidiae quae-
retur? scitis enim per hos dies creberri-
mum fuisse sermonem, me pridie Vinalia,
qui dies hodie est, cum fascibus descen-
surum. in aliquem credo hoc gladiato-
rem, aut latronem, aut Catilinam esse
confectum, non in eum, qui, ne quid tale
in republica fieri posset, effecerit. an ut.

ego, qui Catilinam haec molientem sustulerim, everterim, afflixerim, ipse existerem repente Catilina? quibus auspiciis istos fasces augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quemquamne fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret? tam furiosum, qui crederet? unde igitur ista suspicio, vel potius unde iste sermo? Cum, ut scitis, hoc triduo, vel quadriduo,⁶ tristis a Mutina fama manaret; inflati laetitia atque insolentia impii cives, unum se in locum ad illam curiam, suis potius, quam reipublicae infelicem, congregabant. ibi cum consilium inirent de caede nostra, partirenturque inter se, qui Capitolium, qui Rostra, qui urbis portas occuparent: ad me concursum futurum civitatis putabant. quod ut cum invidia mea fieret, et cum vitae etiam periculo, famam istam fascium dissipaverunt: fasces ipsi ad me delaturi fuerunt. quod cum esset quasi mea voluntate factum, tum in me impetus conductorum hominum, quasi in tyrannum, parabatur: ex quo caedes esset vestrum omnium consecuta. quae res patescit, Patres conscripti: sed suo tempore totius hujus sceleris fons a-

perietur. itaque P. Apuleius, tribunus plebis, meorum omnium consiliorum, periculorumque jam inde a consulatu meo testis, conscius, adjutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo Romano unum atque idem sentiente. in qua concione cum me, pro summa nostra conjunctione et familiaritate, liberare suspicione fascium vellet, una voce cuncta concio declaravit, nihil esse a me unquam de republica nisi optime cogitatum. post hanc habitam concionem, duabus, tribusve horis, optatissimi nuntii et literae venerunt: ut idem dies non modo me iniquissima invidia liberarit, sed etiam celeberrima populi Romani gratulatione auxerit. haec interposui, Patres conscripti, non tam ut pro me dicerem, (male enim mecum ageretur, si parum vobis essem sine defensione purgatus) quam ut quosdam nimis jejuno animo et angusto monerem, id quod semper ipse fecissem, uti excellentium civium virtutem imitatione dignam, non invidia putarent. magnus est in republica campus, ut sapienter dicere Crassus solebat. multis apertus cursus ad laudem.

Utinam quidem illi principes viverent,⁷ qui me post meum consulatum, cum iis ipse cederem, principem non inviti videbant! hoc vero tempore in tanta inopia constantium et fortium consularium, quo me dolore affici creditis, cum alios male sentire, alios nihil omnino curare videam, alios parum constanter in suscepta causa permanere, sententiamque suam non semper utilitate reipublicae, sed cum spe, tum timore moderari? quod si quis de contentione principatus laborat, quae nulla esse debet: stultissime facit, si vitiis cum virtute contendit. ut enim cursu cursus, sic in viris fortibus virtus virtute superatur. tu, si ego de re publica optime sentiam: ut me vincas, ipse pessime senties? aut, si ad me bonorum concursus fieri videbis, ad te improbos invitabis? nollem, primum reipublicae causâ: deinde etiam dignitatis tuae. sed, si principatus ageretur, quem nunquam expetivi, quid tandem mihi esset optatius? ego enim malis sententiis vinci non possum, bonis forsitan possum, et libenter. haec populum Romanum videre, animadvertere, judicare, quidam mo-

leste ferunt. poteratne fieri, ut non per-
 inde homines de quoque, ut quisque me-
 reretur, judicarent? ut enim de universo
 senatu populus Romanus verissime judi-
 cat, nullis reipublicae temporibus hunc
 ordinem firmiorem atque fortiolem fuisse,
 sic de unoquoque nostrum, et maxi-
 me qui hoc loco sententias dicimus, scis-
 citantur omnes, avent audire, quid quis-
 que senserit. ita de unoquoque, ut quem-
 que meritum arbitrantur, existimant.
 memoria tenent, me ante diem XIII. kal.
 Jan. principem revocandae libertatis fu-
 isse: me ex kal. Jan. ad hanc horam in-
 vigilasse reipublicae: meam domum, me-
 asque aures dies, noctes, omnium prae-
 ceptis, monitisque patuisse: meis literis,
 meis nuntiis, meis cohortationibus om-
 nes, qui ubique essent, ad patriae praesi-
 dium excitatos: meis sententiis a kalen-
 dis Januariis nunquam legatos ad An-
 tonium: semper illum hostem, semper
 hoc bellum; ut ego, qui omni tempore
 verae pacis auctor fuisset, huic essem
 nomini pestiferae pacis inimicus. idem
 Ventidium, cum alii tribunum plebis vo-
 luissent; non ego semper hostem? has in

sententias meas si consules designati discessionem facere voluissent, omnibus istis latronibus auctoritate ipsa senatus jam pridem de manibus arma cecidissent. Sed, quod tum non licuit, Patres conscripti, id hoc tempore non solum licet, verum etiam necesse est, eos, qui re sunt hostes, verbis notari, sententiis nostris hostes judicari. antea cum hostem, aut bellum nominassem, semel et saepius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa jam fieri non potest. ex literis enim C. Pansae, A. Hirtii consulum, C. Caesaris propraetoris, de honore diis immortalibus habendo sententias diximus. supplicationem modo qui decrevit, idem imprudens hostes judicavit. nunquam enim in civili bello supplicatio decreta est. decretam dico? ne victoris quidem literis postulata est. civile bellum consul Sylla gessit: legionibus in urbem adductis, quos voluit, expulit; quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. grave bellum Octavianum insecutum est: supplicatio Cinnae nulla victoris. Cinnae victoriam imperator ultus est Sylla: nul-

la supplicatio decreta a senatu. ad te-
 ipsum, P. Servili, num misit ulla colle-
 ga literas de illa calamitosissima pugna
 Pharsaliae? num te de supplicatione vo-
 luit referre? profecto noluit. at misit post-
 ea de Alexandria, de Pharnace. Pharsa-
 licae vero pugnae ne triumphum quidem
 egit. eos enim cives pugna illa sustule-
 rat, quibus non modo vivis, sed etiam
 victoribus, et incolumis, et florens civi-
 tas esse posset. quod idem contigerat su-
 perioribus bellis civilibus. nam mihi con-
 suli supplicatio, nullis armis sumptis,
 non ob caedem hostium, sed ob conserva-
 tionem civium, novo et inaudito genere,
 decreta est, quamobrem aut supplicatio
 ob rempublicam pulcherrime gestam po-
 stulantibus vestris imperatoribus dene-
 ganda est, quod praeter Gabinium con-
 tigit nemini: aut, supplicatione decer-
 nenda, hostes eos, de quibus decerni-
 9 tis, judicetis necesse est. Quod er-
 go ille re, id ego etiam verbo; cum im-
 peratores eos appello, hoc ipso nomi-
 ne et eos, qui jam devicti sunt, et eos qui
 supersunt, hostes judico, cum victores
 appello imperatores. quomodo enim po-

tius Panfam appellem? etsi habet honoris nomen amplissimi. quo Hirtium? est ille quidem consul: sed alterum nomen beneficii est populi Romani; alterum, virtutis atque victoriae. quid? Caesarem, deorum beneficio reipublicae procreatum, dubitemne appellare imperatorem? qui primus Antonii immanem et foedam crudelitatem non solum a iugulis nostris, sed etiam a membris et visceribus avertit. unius autem diei quot et quantae virtutes, dii immortales, fuerunt! princeps enim omnium Panfa proelii faciendi, et cum Antonio configendi fuit, dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore. cujus si acerrimum impetum cohibere Panfa potuisset, uno proelio confecta res esset. sed cum libertatis avida legio effrenatius in aciem hostium irrupisset, ipseque in primis Panfa pugnaret, duobus periculosis vulneribus acceptis, sublatus e proelio, reipublicae vitam reservavit. ego vero hunc non solum imperatorem, sed etiam clarissimum imperatorem judico: qui cum aut morte, aut victoria se satisfacturum reipublicae sponduisset; alterum fecit, alterius dii

^{to} immortales omen avertant! Quid dicam de Hirtio? qui, re audita, e castris duas legiones eduxit incredibili studio atque virtute, quartam illam, quae, relicto Antonio, se olim cum Martia legione conjunxit, et septimam, quae constituta ex veteranis, docuit illo proelio, militibus iis, qui Caesaris beneficia servassent, senatus populiue Romani earum nomen esse. his viginti cohortibus, nullo equitatu, Hirtius ipse, aquilam quartae legionis cum inferret, qua nullius pulchriorem speciem imperatoris accepimus, cum tribus Antonii legionibus equitatuque confligit, hostesque nefarios, huic Jovi maximo, caeterisque deorum immortalium templis, urbis tectis, libertati populi Romani, nostrae vitae sanguinique imminentes, prostravit, fudit, occidit; ut cum admodum paucis, nocte tectus, metu perterritus, princeps latronum duxque fugerit. ô solem ipsum beatissimum, qui antequam se abderet, stratis cadaveribus parricidarum, cum paucis fugientem vidit Antonium! an vero quisquam dubitabit appellare Caesarem imperatorem? aetas ejus certe ab hac

sententia neminem deterrebit, quando-
quidem virtute superavit aetatem. ac mi-
hi semper eo maiora beneficia C. Caesa-
ris visa sunt, quo minus erant ab aetate
illa postulanda: cui cum imperium, eo-
dem tempore etiam spem nominis ejus
deferrebamus: quod, cum est secutus auc-
toritatem nostri decreti, rebus gestis suis
comprobavit. hic ergo adolescens max-
imi animi, ut verissime scribit Hirtius,
castra multarum legionum paucis coh-
ortibus tutatus est, secundumque proelium
fecit. ita trium imperatorum virtute,
consilio, felicitate, uno die locis pluribus
respublica est conservata. Decerno i-^{II}
gitur eorum trium nomine quinquaginta
dierum supplicationes; quas ut honori-
ficentissimis verbis consequi potero, com-
plectar ipsa sententiâ. est autem fidei, pi-
etatisque nostrae, declarare fortissimis mi-
litibus, quàm memores simus, quamque
grati. quamobrem promissa nostra, atque
ea, quae legionibus, bello confecto, tri-
buturos nos spondimus, hodierno se-
natus-consulto renovanda censeo. ae-
quum est enim, militum, talium praefer-
tim, honorem conjungi. atque utinam,

PHILIPPICA XIV. 355

Patres conscripti, civibus omnibus solvere nobis praemia liceret ! quanquam nos ea, quae promissimus, studiose cumulatam reddemus. sed id quidem restat, ut spero, victoribus, quibus senatus fides praestatur : quam quidem cum difficillimo reipublicae tempore secuti sunt, eos nunquam oportebit consilii sui poenitere. sed facile est bene agere cum iis, a quibus etiam tacentibus flagitari videmur. illud admirabilius, et majus, maximeque proprium senatus sapientis est, grata eorum virtutem memoria prosequi, qui pro patria vitam profuderunt. quorum de honore utinam mihi plura in mentem venirent ! duo certe non praeteribo, quae maxime occurrunt : quorum alterum pertinet ad virorum fortissimorum gloriam sempiternam, alterum ad leniendum moerorem et luctum proximorum. Placet igitur mihi, Patres conscripti, legionis Martiae militibus, et eis, qui una pugnantes occiderunt, monumentum fieri quam amplissimum. magna atque incredibilia sunt in rempublicam hujus merita legionis. haec se prima latrocinio abruptit Antonii : haec tenuit Albam : haec

se ad Caesarem contulit: hanc imitata quarta legio parem virtutis gloriam consecuta est. quarta victrix desiderat neminem: ex Martia nonnulli in ipsa victoria conciderunt. ô fortunata mors! quae naturae debita, pro patria est potissimum reddita. vos vero patriae natos judico; quorum etiam nomen a Marte est: ut idem deus urbem hanc gentibus, vos huic urbi genuisse videatur. in fuga, foeda mors est: in victoria, gloriosa. etenim Mars ipse ex acie fortissimum quemque pignerari solet. illi igitur impii, quos cecidistis, etiam ad inferos poenas parricidii luent: vos vero, qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorum estis sedem et locum consecuti. brevis a natura nobis vita data est: at memoria bene redditae vitae sempiterna. quae si non esset longior, quam haec vita; quis esset tam amens, qui maximis laboribus et periculis ad summam laudem gloriamque contenderet? actum igitur praeclare vobiscum, fortissimi dum vixistis, nunc vero etiam sanctissimi milites, quod vestra virtus nec oblivione eorum, qui nunc sunt, nec reticentiâ po-

rerum insepulta esse poterit; cum vo-
 bis immortale monumentum suis pene
 manibus senatus, populusque Romanus
 extruxerit. multi saepe exercitus Puni-
 cis, Gallicis, Italicis bellis, clari et mag-
 ni fuerunt: nec tamen ullis tale genus
 honoris tributum est. atque utinam ma-
 jora possemus, quandoquidem a vobis
 maxima accepimus! vos ab urbe furen-
 tem Antonium avertistis: vos redire mo-
 lientem repulistis. erit igitur extructa
 moles opere magnifico, incisaeque lite-
 rae, divinae virtutis testes sempiternae:
 nunquam de vobis, eorum, qui aut vide-
 bunt vestrum monumentum, aut audient,
 gratissimus sermo conticescet. ita pro
 mortali conditione vitae immortalitatem
 13 estis consecuti. Sed quoniam, Patres
 conscripti, gloriae munus optimis et for-
 tissimis civibus monumenti honore per-
 solvitur, consolemur eorum proximos,
 quibus optima est haec quidem consola-
 tio: parentibus, quod tanta reipublicae
 praesidia genuerunt: liberis, quod habe-
 bunt domestica exempla virtutis: conju-
 gibus, quod iis viris carebunt, quos lau-
 dare, quam lugere praestabit: fratribus,

quod in se, ut corporum, sic virtutem similitudinem esse confident. atque utinam his omnibus abstergere fletum sententiis nostris, consultisque possemus; vel aliqua talis his adhiberi publice posset oratio, qua deponerent moerorem atque luctum, gauderentque potius, cum multa et varia impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod esset pulcherri-
 mum, suis obtigisse, eosque nec inhumatos esse, nec desertos: (quod tamen ipsum pro patria non miserandum putatur) nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed coniectos publicis operibus atque muneribus, eaque extruptione, quae sit ad memoriam aeternitatis ara virtutis. quamobrem maximum quidem solatium erit propinquorum, eodem monumento declarari, et virtutem suorum, et pietatem, et senatus fidem, et crudelissimi memoriam belli: in quo, nisi tanta militum virtus extitisset, parricidio M. Antonii nomen populi Romani occidisset. atque etiam censeo, Patres conscripti, quae praemia militibus promissimus nos, republica recuperata, tributuros, ea vivis victoribusque cumulate, cum tem-

pus venerit, persolvenda: qui autem ex
 iis, quibus illa promissa sunt, pro patria
 occiderunt, eorum parentibus, liberis,
 conjugibus, fratribus eadem tribuenda
 14 censeo. Sed, ut aliquando sententia
 complectar, ita censeo: CUM C. Pansa,
 consul, imperator, initium cum hosti-
 bus confligendi fecerit; quo proelio le-
 gio Martia admirabili incredibilique
 virtute libertatem populi Romani de-
 fenderit: quod idem legiones tironum
 fecerint: ipseque C. Pansa, consul, im-
 perator, cum inter media hostium tela
 versaretur, vulnera acceperit: cumque
 A. Hirtius, consul, imperator, proelio
 audito et cognito, fortissimo praestan-
 tissimoque animo exercitum castris e-
 duxerit, impetumque in M. Antonium,
 exercitumque hostium fecerit, ejusque
 copias occisione occiderit, suo exercitu
 ita incolumi, ut ne unum quidem mili-
 tem desideraverit: cumque C. Caesar,
 imperator, consilio diligentiaque sua
 castra feliciter defenderit, copiasque
 hostium, quae ad castra accesserant, pro-
 fligarit, occiderit: ob eas res senatum
 existimare, et judicare, eorum trium

‘ imperatorum virtute, imperio, consilio,
 ‘ gravitate, constantia, magnitudine a-
 ‘ nimi, felicitate, populum Romanum foe-
 ‘ dissima crudelissimaque servitute libera-
 ‘ tum: cumque rempublicam, urbem,
 ‘ templa deorum immortalium, bona,
 ‘ fortunasque omnium, liberosque con-
 ‘ servarint dimicatione et periculo vitae
 ‘ suae: uti ob eas res bene, fortiter, feli-
 ‘ citerque gestas, C. Pansa, A. Hirtius,
 ‘ consules, imperatores, alter ambove,
 ‘ aut si aberunt, M. Cornutus, praetor ur-
 ‘ banus, supplicationes per dies quinqu-
 ‘ ginta ad omnia pulvinaria constituat,
 ‘ cumque virtus legionum digna clarissi-
 ‘ mis imperatoribus extiterit, senatum,
 ‘ quae sit antea pollicitus legionibus ex-
 ‘ ercitibusque nostris, ea summo studio,
 ‘ republica recuperata, persoluturum:
 ‘ cumque legio Martia princeps cum hos-
 ‘ tibus conflixerit, atque ita cum maiore
 ‘ numero hostium contenderit, ut pluri-
 ‘ mos caederent, caperent nonnullos:
 ‘ cumque sine ulla retractatione pro pa-
 ‘ tria vitam profuderint: cumque simili
 ‘ virtute reliquarum legionum milites pro
 ‘ salute et libertate populi Romani mor-

PHILIPPICA XIV. 361

tem appetiverint : senatui placere, ut C.
 Panfa, A. Hirtius, consules, imperato-
 res, alter ambove, si his videatur, iis, qui
 sanguinem pro vita, libertate, fortunif-
 que populi Romani, pro urbe, templif-
 que deorum immortalium profudissent,
 monumentum quam amplissimum lo-
 candum, faciendum curent : quaestores
 urbis ad eam rem pecuniam dare, attri-
 buere, solvere jubeant, ut extet ad me-
 moriam posteritatis sempiternam, ad
 scelus crudelissimorum hostium, mili-
 tumque divinam virtutem : utque, quae
 praemia senatus militibus ante consti-
 tuit, ea solvantur eorum, qui hoc bello
 pro patria occiderunt, parentibus, libe-
 ris, conjugibus, fratribus : eaque fratri-
 bus tribuantur, quae militibus ipsis tri-
 bui oporteret, si illi vixissent, qui mor-
 te vicerunt.

Accedunt oratiunculae, Ciceronianis vulgo subjunctae; inelegantes tamen, aetate nescio qua scriptae, vix Latinae. quas etsi non omitto, velim omittat Lector eruditus: neque ad glandem aeger confugiat, ubi est sanis tanta frugum copia. OLIVETUS.

D E P A C E.

O R A T I O.

Semper existimavi, P. C. rectum esse, ut qui sententiam hoc loco dicturi sunt, ii neque odio, neque gratiâ moveantur: sed quod optimum Reip. quisque judicat, id in medium asferre studeat. nam si ab imperatoribus, et consulibus consilio gerenda esse omnia ducimus: eosdemque, si quid commiserint, judiciorum severitati, etiam in iis, quae casus aut fortuna affert, subiectos esse putamus: indignum sit in dando consilio, in quo animum mentemque nostram in nostra potestate habemus, privata commoda publicis anteferre. ego, P. C. semper ea mente fui, ut, quae utilia aequaque viderentur, consilia de Rep. asferrem: quod quidem hoc praesertim tempore facturus sum: in quo si concordiam, abjecta contentione et fastidio, inter nos confirmabimus, et ipsi incolumes erimus, et alios vel invitos conservare poterimus. ac metuo ne male. sed nolo initio orationis meae male quidquam ominari: nam non dudum est, cum qui arma in manibus habebant, ii non raro dominatum in civitate tenebant: ita ut vobis quae fieri vellent, ut statueretis, imperarent: vos autem

nihil statuebatis eorum, quae ab ipsis fieri velletis. nunc vero res eo loco sunt, ut vestro arbitrio liceat vobis constituere quid placeat: in vestra enim potestate est, aut concordiam unà cum libertate amplecti, aut seditionem, bellumque civile suscipere: quo fiet, ut postea tyranno serviatis: atque in eo, quod hodie a vobis decretum fuerit, reliqui omnes mortales consentient. quae cum ita sint, P. C. necessarium arbitror, ut discordias atque inimicitias omnes, quae inter vos fuerunt, deponatis: et ad illam antiquam pacem concordiamque redeatis: illud saltem vobiscum reputantes, quamdiu illi in hac civitate viguerunt, gloriam, opes, urbes, socios accessisse. postea vero quàm dissidere inter nos armis coepimus, non modo non potentiores, sed longe debiliores, nos in dies factos esse. equidem, P. C. usque adeo nulla ratione hoc rerum statu posse conservari civitatem judico, ut si hodierno die statim bonum ceperimus consilium, ea post erigere ac relevare non possimus. cogitate quàm verum sit, quod dico, tum praesentia cernentes, tum vetera memoriâ repetentes. quid agatur, vos ipsi videtis. populus R. iterum distrahitur atque discerpitur: hi unam, illi aliam partem secuti. in duas partes abiêre: duo exercitus in urbe sunt. pars Capitolium cepêre, tanquam urbe a Gallis capta: pars forum obsidere parant, tanquam sint Carthagi-

nenses, non Romani. annon audivistis secessionem in hac urbe factam saepenumero fuisse, adeo ut alii Aventinum, alii Capitolium, pars montem sacrum occuparint? quoties in concordiam aut aequis conditionibus, aut alii aliis de suo jure nonnihil remittentes redierunt, statimque odia deposuerunt, reliquum tempus in tanta pace in tantaque concordia permanserunt, ut multis et magnis victoriis communiter potirentur. quoties vero cunque in se conversis armis mutuam cladem atque perniciem procuraverunt, alteri ut eos, qui priores arma cepissent, ulciscerentur: alteri ne quo modo inferiores esse viderentur: ex eo nullum commodum est consecutum. quid enim apud vos, P. C. qui optime nostis, plura dicam de Valerio, de Horatio, de Saturnino, et Glaucia, de Gracchis, quorum exempla, et ea non externa, sed domestica, partim imitari, partim fugere omni contentione debetis? ac tanquam re ipsa finem earum rerum, de quibus deliberatis, ante perspectum habueritis, nequaquam existimate, me hac oratione verba tantum fundere: sed vetera cum praesentibus conferre, ut, quantum intersit Reip. mature prospicere, intelligatis. ita fiet ut non opinione incerta ducti, spes inanes sequamini, sed rationum firmitate nixi, tutissima consilia capiat. nam nec exemplis externis uti volui, quamvis innumeris uti potuissem. unum

tamen illius praestantissimae atque antiquissimae civitatis commemorabo, e qua majores nostri leges nonnullas petere non dubitaverunt. turpe namque fuerit, si cum et potentiâ et sapientiâ multo superiores Atheniensibus simus, deteriora illis consilia ceperimus. itaque hi cum inter se valde dissiderent, ac non modo intestinis malis, verum etiam Lacedaemoniorum armis subacti essent, ab his miseriis se ante liberare non potuerunt, quàm in concordiam redierunt, et decretum fecerunt, ut quamvis inter eos multae res indignae intercessissent, *ἀμνηστία* tamen illa salutaris, oblivioneque sempiterna abolerentur: nec ullo modo quisquam vindictam adversus alterum moliretur. hac moderatione, lenissimoque decreto, non modo se a seditione et tyrannide asseruerunt, verum etiam caeteris rebus omnibus floruerunt: civitatem recuperaverunt: Graeciae imperium obtinuerunt: ac denique Lacedaemonios Thebanosque, ut, vel conservarent, vel everterent, saepe in sua potestate habuerunt. quòd si qui Phylen occupaverunt, et è Piraco in urbem ab exilio redierant, ulcisci eos propter injurias acceptas, qui in urbe remanserant, voluissent, non temere fortasse fecisse viderentur: multorum tamen malorum causas et dedissent, et accepissent. ut enim adversarii superiores praeter spem fuerant, sic forsitan post inferiores extitissent. nihil in hujusmo-

di rebus stabile, nihil firmum est, ne tum quidem cum maxime fortuna blanditur: multique qui ea confisi sunt, post ceciderunt: multi quoque vindictam de suis adversariis sumere volentes, tantum abest, ut ulti sint, ut potius ipsi perierint. neque enim si cui facta injuria est, idcirco superior est: nec qui patientiam superior est, idem statim victoriam: sed uterque humanae inconstantiae, fortunaeque temeritati subiectus est: ac saepenumero non eum exitum habent res, quem homines sperant, sed quem fortunae temeritas affert. cum his de causis, tum contentionis studio quodam homines fiunt audaces (qui enim injuria affectus est, aut qui se affectum existimat, in furorem agitur) saepeque supra vires res periculosas aggrediuntur, sperantes se, aut superiores fore, aut certe non sine amici sanguine inferiores. idem quoque nunc victores, nunc victi: nunc viribus superiores, nunc inferiores: hi funditus pereunt, illi Cadmaeam victoriam potiuntur: ac progressu temporis cum mala, quae secuta sunt, corrigi nequeunt, se tum demum malo usos consilio vident: quod quidem vos re ipsa discere potuistis, et nunc id ipsum in nostrorum hominum exemplis attendite. Marium in discordia civili ad tempus potentem vidimus. qui cum urbe profligatus esset, alterum exercitum post comparasset, quantas clades dederit, vos optime meministis: et ut Cin-

nam, Strabonem, atque alios taceam, qui medio tempore extiterunt; Sylla cum initio potens fuisset, nonne post ipse inferior fuit? qui cum iterum crevisset, nullum genus crudelitatis sibi reliquum fecit. quid de altero Mario, deque eodem Cinna, de Carbone, de Lepido, qui novos primum motus excitavit, ac totam fere Italiam perturbavit? postea vero quam ab hoc tandem liberati fuimus, quis vestrum ignorat quot et quanta mala a Sertorio, atque ab aliis qui cum eo ejusdem fugae comites fuerunt, sustinuerimus? quid de Pompeio et hoc ipso Caesare dicam (ut omittam Catilinam et Clodium) nonne contempta affinitate quâ juncti fuerant, infestis signis in pugnam descenderunt? post non modo civitatem nostram et reliquam Italiam, verum etiam terrarum orbem universum, infinitis miseriis et calamitatibus impleverunt. sed dicat aliquis, post Pompeii necem et tantam civium cladem, requies quaedam ac tranquillitas secuta est. quonam modo? longe enim a pace abfuimus. testis est Africa, testis est Hispania, quae tot civium Romanorum corpora gremio suo exceperunt. at post has clades pacati fuimus: quid ita? postquam Caesar trucidatus, credo, hoc modo jacet: et Capitolium occupatum est: et forum armatis refertum est; et tota ferme civitas trepidat. atque ita fieri solet, ut cum discordiae inter aliquos exardescunt,

hæque semper vim vi opponere conantur, ignari vim omnem aequitatis et humanitatis expertem esse, omniaque ex libidine et licentia, quam armis obtinet, gerere: necessario infinitorum malorum orbis quidam conflat, et continua crudelitatis vicissitudo. nam et victor injuriis victum onerat, nec finem ullum facit nocendi: et qui victus est, nisi forte statim perierit, suam calamitatem indignatus, in continua est ulciscendi libidine eum a quo laesus est, donec animus ejus expleatur. quo fit ut reliqua multitudo, quamvis expers fuerit earum partium, ex misericordia tamen erga eum qui victus est, et ex invidia adversus victorem, simul eadem timens, simul se posse eadem in alium facere confidens, ad opem ferendam accurrat; atque ita integri et quieti cives ad novam seditionem excitantur, et alii aliis in eadem calamitate succedunt: quæ res, tanquam legitima, in orbem ducitur, dum se illa ratione tuentur, velle se eos, qui oppressi fuerunt, ulcisci: qui quanquam ut fors tulerit, discedunt, Remp. tamen prorsus everunt. quid? nonne ipsi cernitis, quot jam annos civilibus bellis attriti simus? quot et quæ mala interea et sustinuerimus ipsi, et alios sustinere coëgerimus? quid hoc gravius dici potest? quis magnitudinem pecuniarum, quibus socios nostros exhausimus, et quibus fana spoliavimus, enumerare possit? quam pecuniam

in eos contulimus, in quos minime debeamus: atque in mutuas caedes exitiumque consensimus. quis multitudinem eorum, qui ceciderunt, non dico aliorum, quorum numerus reperiri non potest, sed equitum et senatorum, qui singuli non modo vitâ, verum etiam morte sua hanc Remp. contra externa armatutari potuissent? quot quaeso Curtii, quot Decii, quot Fabii, quot Marcelli, quot Scipiones interfecti sunt: non contra Samnites, aut Latinos, aut Hispanos, sed contra suos cives, contra patriam pugnantes ipsi quoque perierunt? ac de iis qui in acie ceciderunt, etsi queri possumus, non tamen quantum de aliis, qui extra pugnam interfecti sunt: quod hi volenter depugnarunt (si volentes dici possunt, qui metu compulsi sunt) qui quanquam non merita morte affecti sunt, tamen fortiter in communi Marte occubuerunt: ac dum Martis eventum expectant, ut vel vincerent, vel vincerentur, sine metu ceciderunt. sed quis pro merito eos deplorare possit, qui miserabiliter in viis, in foro, in Senatu, in Capitolio, non modo viri, sed etiam mulieres, nec iuvenes tantum, verum etiam senes et pueri necati sunt? tantis enim nos mutuo affecimus malis, quanta ab hostibus nostris nunquam passifumus, quantaque illi a nobis nunquam sustinuerunt. necdum tamen ingemiscimus: necdum nos fortiter a tantis malis vindicare con-

tendimus: verum laetamur, et dies festos ag-
tamus, eosque, qui horum auctores malorum
extiterunt, beneficos (si diis placet) appella-
mus. equidem hanc barbariem belluarum po-
tius, quae se mutuo conficiunt, esse existimo,
quam hominum. sed quoniam praeterita mu-
tare non possumus, de iis quae facta sunt, jam
queri desinamus: et ad ea potius, quae futura
sunt, animum intendamus. idcirco enim prae-
teritorum mentionem feci, ut ex illis futura
provideremus, non ut communes nostras mi-
serias enumerarem (quae utinam nunquam e-
venissent) sed ut eorum commemoratione ex-
emplorum efficerem, ut, quae reliqua sunt,
possitis conservare. is etenim solus ex malo-
rum commemoratione fructus percipi potest,
ut caveamus in posterum, ne in eadem mala
rursus incidamus. at nos, P. C. hoc tempo-
re id ipsum facere praeclare possumus, dum
recens est malum: nec dum multi convenere.
et qui commoti sunt, partim spe victoriae e-
lati, partim imperium detrectantes, etiam con-
tra privatae utilitatis rationem temere in dis-
crimen sese conjiciunt. vos igitur haec om-
nia sine labore, sine periculo, sine sumptu, si-
ne hominum caedibus ad exitum optatum de-
ducat, si modo S. C. feceritis, ut mutuae in-
juriae perpetua oblivione deleantur. quod si
a quibusdam peccatum est, nunc tamen tem-
pus non est vel curiosius indagandi, vel coar-

guendi, vel ulciscendi: neque enim nunc nobis propositum est iudicis severa facere, aut diligentius in quenquam inquirere. illud potius videndum, qua ratione res praesentes in tutum collocari possint: quod quidem efficere non poteritis, nisi aliqua in parte cesseritis, feceritisque, quod patres erga filios solent, quorum non omnia delicta pro suo jure castigant, in plerisque vel necessario conniventes. nam mediocria peccata non sunt acriore poena animadvertenda, sed potius moderate corrigenda. jam igitur nos, qui vere, et re ipsa, non sola appellatione, populi Romani communes patres sumus, omnia exquisitius perquirere haud decet, ne simul conficiamur. possent Caesari multa objici, quibus jure caesus videri posset: multa quoque iis, qui eum occiderunt, quibus poena digni fortè viderentur: verum id esset eorum, qui denuo rem incertamen vellent adducere. itaque qui bonum et utile consilium volunt capere, eos summo jure agere non oportet, quod eis incommodare possit, sed potius aequitate retinenda studere debent se ipsi conservare. quae cum ita sint, P. C. praeterita oblivione obruite, quasi tempestate aut alluvione aliqua ceciderint, atque inter nos sit summa consensus: utpote inter proximos, ut inter cives, ut propinquos. ac ne quis existimet, me iis, qui Caesarem interfecerunt, gratificari velle, quod partes Pompeii secutus fu-

erim, unum modo verbum dicam (nam omnino vos omnes ita de me persuasos arbitror, ut me nunquam meâ causâ quemquam vel amasse, vel odisse, sed vestrâ tantum, ac communis concordiae et libertatis, sentiat) illud, inquam, unum dicam: a me tantum abesse, ut in alium finem haec verba faciam, quàm ad communem salutem, ut censeam a vobis reliquis Caesaris amicis non solum ea condonari debere, quae praeter consuetudinem Caesare freti admiserunt, verum etiam honores, beneficia, magistratus, quae ab illo acceperunt, conservari: quanquam eorum quaedam mihi non probentur. neque enim auctor vobis sim, ut huiusmodi nunc decernatis: verum quando ea sic ceciderunt, utilius esse censeo, vos non nimium severos earum rerum iudices agere. detrimenta enim, quae ab hoc, vel illo accipietis, qui plus habent, quàm aequum, quanquam merita eorum postulare videantur, non erunt tanta, quanta erunt commoda, quae ex concordia consequentur, si neque metum, neque contentionem inter eos excitabitis, qui aliquando potentes extiterunt. haec ad praesentis temporis necessitatem, mihi, quae dicerem, in mentem venerunt. cum vero res compositae fuerint, tunc de reliquis deliberandum erit.

C. SALLUSTII CRISPI

IN

M. T. CICERONEM

ORATIO.

GRaviter et iniquo animo maledicta tua paterer, M. Tulli, si te scirem iudicio magis quam morbo animi petulantia ista uti. sed cum in te neque modum, neque modestiam ullam animadverto, respondebo tibi: ut, si quam voluptatem male dicendo cepisti, eam male audiendo amittas. ubi querar? quos implorem, Patres conscripti? diripi Rempubicam atque audacissimo cuique esse perfidiae? apud populum Romanum; qui ita largitionibus corruptus est, ut se ipse ac fortunas suas venales habeat? an apud vos, Patres conscripti? quorum auctoritas turpissimo cuique et sceleratissimo ludibrio est: ubi M. Tullius leges, iudicia populi Romani defendit, atque in hoc ordine ita moderatur, quasi unus reliquus ex familia viri clarissimi, Scipionis Afri-

eani, ac non repertitius, ascitus, et paulo ante insitus huic urbi civis. an vero, M. Tulli, facta tua obscura sunt? an non ita a pueritia vixisti, ut nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri collibuisse? an scilicet istam immoderatam eloquentiam apud M. Pisonem, non pudicitiae jacturâ perdidicisti? itaque minime mirandum est, si eam flagitiose venditas, quam turpissime parasti. verum, ut opinor, splendor domesticus tibi animos tollit. uxor sacrilega ac perjuriis debilitata: filia matris pellex, tibi jucundior atque obsequentior quam parenti par est. domum ipsam tuam vi et rapinis funestam tibi ac tuis comparasti: videlicet, ut nos commonefacias, quam conversa res sit publica, cum in ea domo habitares, homo flagitiosissime, quae P. Crassi, viri clarissimi, fuit. atque cum haec ita sint, tamen se Cicero dicit in consilio deorum immortalium fuisse, inde missum huic urbi civibusque custodem, absque carnificis nomine, qui civitatis incommodum in gloriam suam ponit. quasi vero non illius conjurationis causa fuerit consulatus tuus, et idcirco res publica disjecta eo tempore, quod te custodem habeat. sed, ut opinor, illa te magis extollunt, quae post consulatum cum Terentia uxore de republica consuluisti, cum legis Plautiae iudicia domi faciebatis: ex conjuratis alios morte, alios pecunia condemnabas: cum tibi ali-

us Tusculanam, alius Pompeianam villam exaedicabat, alius domum emebat: qui verò nihil poterat, is erat calumniae proximus: is aut domum tuam oppugnatum venerat, aut insidias senatui fecerat: denique de eo tibi compertum erat. quae si tibi falsa objicio, redde rationem, quantum patrimonii acceperis, quid tibi litibus accreverit, qua ex pecunia domum paraveris; Tusculanum et Pompeianum infinito sumptu aedificaveris: aut, si retices, cui potest esse dubium, quin opulentiam istam ex sanguine et miseriis civium paraveris? verum, ut opinor, homo novus Arpinas ex M. Crassi familia, ejus virtutem imitatur, contemnit similitudinem hominum nobilium, rempublicam caram habet, neque terrore, neque gratia commovetur. illud vero amicitiae tantum, hoc virtus est animi? immo vero homo levissimus, supplex inimicis, et amicis contumeliosus, modo harum, modo illarum partium, fidus nemini, levissimus senator, mercenarius patronus, cujus nulla pars corporis a turpitudine vacat, lingua vana, manus rapacissimae, gula immensa, pedes fugaces: quae honeste nominari non possunt, inhonestissima, atque is cum ejusmodi sit, tamen audet dicere: 'ô fortunatam natam me consule Romam!' Te consule fortunatam, Cicero? immo vero infelicem et miseram, quae crudelissimam proscriptionem civium

perpeſſa eſt, cum tu, perturbatâ republicâ, metu percuſſos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas: cum omnia judicia, omnes leges in tua libidine erant: cum tu ſublata lege Porcia, erepta libertate, noſtrûm omnium vitæ neciſque poteſtatem ad te unum revocaveras. atque parum eſt, quòd impune feciſti, verûm etiam commemorando, exprobras; neque licet obliviſci his ſervitutis ſuæ. egeris, oro te, Cicero, perfeceriſ quod libet: ſatis eſt perpeſſos eſſe: etiamne aures noſtras onerabiſ tuo odio? etiamne moleſtiſſimis verbis infeſtabere? ‘cedant arma togæ, concedat laurea laudi,’ quaſi vero togatus et non armatus, ea, quæ gloriariſ, confeceris: atque inter te Syllamque dictatorem, præter nomen imperii, quidquam interfuerit. ſed quid ego plura de tua inſolentia commemorem? quem Minerva omnes artes edocuit, Jupiter optimus maximus in concilium deorum admiſit, Italia exulem humeriſ ſuiſ reportavit. oro te, Romule Arpinas, qui egregia tua virtute omnes Paulos, Scipiones, Fabios ſuperaviſti, quem tandem locum in hac civitate obtineſ? quæ tibi partes rei publicæ placent? quem amicum, quem inimicum habes? cui inſidias in civitate feciſti, ancillariſ? quo jure, cum de exilio tuo Dyrrhachio rediiſti, cum ſequeriſ? quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentiaæ faves? qui tibi ante optimates vide-

bantur, eosdem nunc dementes ac furiosos vocas? Vatinii causam agis? de Sextio male existimas? Bibulum petulantissimis verbis laedis? laudas Caesarem? quem maxime odisti, ei maxime obsequeris? aliud stans, aliud sedens de republica sentis? his maledicis, illos odisti, levissime transfuga, neque in hac, neque illa parte fidem habens?

IN

C. SALLUSTIUM CRISPUM

RESPONSIO.

EA demum magna voluptas est, C. Sallusti, aequalem ac parem verbis vitam agere: neque quidquam tam obscœnum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat: ut omnis oratio moribus consonet. neque enim qui ita vivit, ut tu, aliter, ac tu, loqui potest: neque qui tam illoto sermone utitur, vitâ honestior est. quò me vertam, Patres conscripti? unde initium sumam? majus enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior est uterque nostrum: quòd aut si de mea vita atque actibus huic conviciatori respondero, invidia gloriam consequatur: aut, si hujus facta, mores, omnem ætatem nudavero, in idem vitium incidam procacitatis, quod huic objicio. id vos, si forte offendimini, justius huic, qui initium introduxit, quàm mihi, succensere debetis. ego dabo operam, ut et pro me minimo cum fastidio respondeam, et in hunc minime mentitus esse videar. scio me, Patres conscripti, in respondendo non habere magnam expectationem, quòd nullum vos sciat novum crimen in Sallustium audituros:

sed omnia vetera recognituros, queis et meae, et vestrae jam, et ipsius aures callent. verum eò magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare, minimis rebus posuit rudimentum: sed ita ingressus est, ut neque ab alio vinci possit, neque ipse se omnino reliqua aetate praeterire. itaque nihil aliud studet, nisi, ut intulendus sus, cum quovis voluntari. longe verò fallitur opinione. non enim procacitate linguae, vitae sordes eluuntur: sed est quaedam calumnia, quam unusquisque nostrum testante animo suo fert, de eo, qui falsum crimen bonis obiectat. quod si vita istius memoriam vicerit: illam, Patres conscripti, non ex oratione, sed suis ex moribus spectare debetis. jam dabo operam, quam maxime potero, ut breve id faciam. neque haec altercatio nostra vobis inutilis erit, Patres conscripti. plerumque enim res publica privatis crescit inimiciis: ubi nemo civis, qualis sit vir, potest latere. primum igitur, quoniam omnium majores C. Sallustius ad unum exemplum et regulam quaerit, velim mihi respondeat, numquid hi, quos protulit, Scipiones et Metellos, vel Fabios, ante fuerint aut opinionis, aut gloriae, quam eos res gestae suae et vita innocentissime acta commendavit. quod si hoc fuit illis initium nominis et dignitatis: cur non aequè de nobis existimetur, cujus et res gestae illustres, et vi-

ta integerrime acta? quasi vero tu sis ab illis viris, Sallusti, ortus. quod si esses, nonnullos jam tuae turpitudinis pigeret. ego meis majoribus virtute mea praeluxi, ut, si prius noti non fuerint, a me accipiant initium memoriae suae. tu tuis vitâ, quam turpiter egisti, magnas offudisti tenebras, ut, etiam si fuerint egregii cives, certe venerint in oblivionem. quare noli mihi antiquos viros objectare. factius est enim me meis rebus gestis florere, quàm majorum opinione niti: et ita vivere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initium et virtutis exemplum. neque me cum iis conferri decet, Patres conscripti, qui jam decesserunt, omnique odio carent et invidiâ: sed cum eis, qui mecum unâ in republica versati sunt. sed si fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitiosus, (non hanc dico popularem ambitionem, cujus me principem confiteor, sed illam perniciosam contra leges, cujus primos ordines Sallustius duxit) aut in gerendis magistratibus, aut in vindicandis maleficiis tam severus, aut in tuenda republica tam vigilans, quam tu proscriptionem vocas: credo quòd non omnes tui similes incolumes in hac urbe vixissent: at quanto meliore loco respublica staret, si tu par ac similis scelestorum civium, unâ cum illis adnumeratus esses? an ego tunc falsò scripsi, 'cedant arma togae,' qui togatus armatos et pace bellum oppressi? an

illud mentitus sum, ' Fortunatam natam me
' consule Romam,' qui tantum intestinum
bellum ac domesticum urbis incendium ex-
stinxi? neque te tui piget, homo levissime, cum
ea culpas, quae in historiis gloriae mihi du-
cis? an turpius est, Patres conscripti, scri-
bentem mentiri, quàm illum palam hoc ordi-
ne dicentem? nam quòd aetatem increpuisti:
tantum me abesse puto ab impudicitia, quan-
tum tu abes a pudicitia. sed quid ego de te plu-
ra querar? quid enim mentiri turpe duces,
qui mihi ausus sis eloquentiam, ut vitium, ob-
jicere? cujus semper nocens eguisti patrocini-
o. an ullum existimas posse fieri civem e-
gregium, qui non his artibus et disciplinis sit
eruditus? an ulla alia putas esse rudimenta et
incunabula virtutis, quibus animae ad gloriae
cupiditatem aluntur? sed minime mirum est,
Patres conscripti, si homo, qui desidia ac lux-
uriae plenus sit, haec, ut nova atque inusitata,
miratur. nam quòd istà inusitatà rabie petu-
lanter in uxorem et in filiam meam invasisti,
quae facilius se mulieres a viris abstinuerunt,
quàm tu vir a viris: satis doctè ac peritè fe-
cisti. non enim me sperasti mutuam tibi gra-
tiam relaturum, ut vicissim tuos compellarem.
unus enim satis es materiae habens: neque
quidquam domi tuae turpius est, quam tu.
multum vero te opinio fallit, qui mihi parare
putasti invidiam ex mea re familiari, quae mi-

hi multo minor est, quàm habere dignus sim. atque utinam ne tanta quidem esset, quanta est! ut potius amici mei viverent, quàm ego testamentis eorum locupletior essem. Ego fugax, Crispe Sallusti? furori tribuni plebis cessi. utilius duxi, quamvis fortunam unus experiri, quam universo populo Romano civilis esse dissensionis causa. qui posteaquam ille suum annum in republica perbacchatus est, omniaque, quae commoverat, pace et otio resederunt: hoc ordine revocante, atque ipsa republica manu retrahente me, reverti. qui mihi dies, si cum omni reliqua vita conferatur, animo quidem meo superet: cum universi vos populusque Romanus frequens adventu meo gratulatus est. tanti me fugacem, mercenarium patronum, hi aestimaverunt. neque hercule mirum est, si ego semper justas omnium amicitias existimavi. non enim uni privatim ancillatus sum, neque me addixi: sed, quantum quisque reipublicae studuit, mihi tantum fuit aut amicus aut inimicus. ego nihil plus volui valere, quàm pacem. multi privatorum audacias metuerunt: ego nihil timui, nisi leges. multi arma sua timeri voluerunt: ego nunquam volui quidquam posse, nisi pro vobis. multi ex vobis potentiâ freti in vos suis viribus abusi sunt. itaque non est mirum, si nullius amicitia usus sum, qui non perpetuo reipublicae amicus fuit. neque enim me poeni-

tet, aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus sum, aut Sextii insolentiam repressi, aut Bibuli patientiam culpavi, aut virtutibus Caesaris favi. hae laudes egregii civis et unicae sunt. quae si tu mihi, ut vitia, objicis, te meritas tua reprehendetur, non mea vitia culpabuntur. plura dicerem, si apud alios mihi esset dicendum, Patres conscripti, non apud vos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores. sed ubi rerum testimonia adfuerint, quid opus est verbis? nunc, ut ad te revertar, Sallusti; patremque tuum praeteream: qui si nunquam in vita sua peccavit, tamen majorem injuriam reipublicae facere non potuit, quam quod te talem filium genuit: neque tu si qua in pueritia peccasti, exsequar, ne parentem tuum accusare videar, qui eo tempore summam tui potestatem habuit: sed qualem adolescentiam egeris. hac enim demonstrata, facile intelligetur, quam petulanti pueritia, tam impudicus et procax adoleveris. posteaquam immensae gulae impudicissimi corporis quaestus sufficere non potuit, et aetas tua jam ad ea patienda, quae alteri facere collibisset, exoleverat, cupiditatibus infinitis efferebaris: ut, quae ipse corpori tuo turpia non duxisses, in aliis experireris. ita non est facile exputare, Patres conscripti, utrum in honestioribus corporis partibus rem quaesierit, an amiserit. domum paternam vivo patre tur-

pissime venalem habuit, vendidit. et cuiquam
 dubium potest esse, quin mori coegerit eum,
 quo hic nondum mortuo pro herede gesserit
 omnia? neque pudet eum à me quaerere, quis
 in P. Crassi domo habitet, cum ipse respon-
 dere non queat, quis in ipsius habitet paterna
 domo. at hercule lapsus actatis tirocinio, post-
 ea se correxit. non ita est, sed abiit in sode-
 litium sacrilegi Nigidiani: bis ad iudicium
 subsellia attractus extremâ fortunâ stetit: et
 ita discessit, ut non hic innocens esse, sed ju-
 dices pejerasse existimarentur. primum ho-
 norem in quaestura adeptus, secutus est hunc
 locum et hunc ordinem despectus, cuius adi-
 tus sibi quoque, sordidissimo homini, patuif-
 set. itaque timens, ne facinora sua clam vos
 essent, cum omnibus matrum familiarum vi-
 ris opprobrio esset, confessus est, vobis audi-
 entibus, adulterium, neque erubuit ora ves-
 tra. vixeris ut libet, Sallusti: egeris quae vo-
 lueris: satis sit, unum te tuorum scelerum
 conscium esse. noli nobis languorem et so-
 porem nimium exprobrare. sumus diligentes
 in tuenda pudicitia uxorum nostrarum, sed ita
 experrecti non sumus, ut à te cavere possi-
 mus. audacia tua vincit studia nostra. et quod
 hunc movere possit, Patres conscripti, factum
 aut dictum turpe, quem non puduit palam,
 vobis audientibus, adulterium confiteri? quod
 si tibi nihil per me respondere voluissem, sed

illud censorium elogium Appii Clodii et L. Pisonis, integerrimorum virorum, quo usus est quisque eorum, pro lege palam universis recitarem: nonne tibi viderer aeternas inungere maculas, quas reliqua vita tua eluere non possit? neque post illum delectum Senatûs unquam te vidimus: nisi forte in ea te castra coniecisti, quò omnis sentina reipublicae confluerat. at idem Sallustius, qui in pace ne senator quidem manserat: posteaquam reipublica armis oppressa est, et idem victores, qui exules reduxit: in senatum post quaesturam est reductus. quem honorem ita gessit, ut nihil in eo non venale habuerit, cujus aliquis emptor fuerit. ita igitur egit, ut nihil non aequum ac verum duxerit, quod ipsi facere collibuisse: neque aliter vexavit, ac debuit, si quis praedae loco magistratum accepisset. peractâ quaesturâ, posteaquam magna pignora eis dederat, cum quibus similitudine vitae se conjunxerat, unus jam ex illo grege videbatur. ejus enim partis erat exemplar Sallustius, quo tanquam in limam voraginem coetus omnium vitiorum excefferat: quidquid impudicorum, cyllonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum, fuit in urbe, municipiis, coloniis, in Italiâ totâ, sicut in fretis subsederant, nominis perditî ac notissimî, nulla in parte castris apti, nisi licentiâ vitiorum et cupiditate rerum novarum. at posteaquam

praetor est factus, modeste se gessit et abstinenter. nonne ita provinciam vastavit, ut nihil neque passi sint, neque exspectarint gravius in bello socii nostri, quàm experti sunt in pace, hoc Africam interiorem obtinente? unde tantum hic exhausit, quantum potuit aut fide nominum trajici, aut in naves contrudi. tantum, inquam, Patres conscripti, exhausit, quantum voluit. ne causam diceret, sestertio duodecies cum Caesare paciscitur. quòd si quidpiam eorum falsum est, his palàm refelle, unde tu, qui modò ne paternam quidem domum redimere potueris, repente tanquam somnio beatus, hortos pretiosissimos, villam Tiburti, C. Caesaris reliquas possessiones paraveris, neque pigult quaerere, cur ego P. Crassi domum emissem, cùm tu veteris villae dominus sis, cujus paullo antè fuerat Caesar. modò, inquam, patrimonio non comeso, sed devorato, quibus rationibus repente factus es tam affluens et tam beatus? nam quis te faceret heredem, quem ne amicum quidem suum satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis ac par tui? at hercule egregia facta majorum tuorum te extollunt. quorum sive tu similis es, sive illi tui, nihil ad omnium scelus ac nequitiam addi potest. verùm, ut opinor, honores tui te faciunt insolentem. tu, C. Sallusti, tantidem putas esse, bis senatorem et bis quaestorem fieri, quanti bis consularem et

bis triumphalem? carere debet omni vitio, qui in alterum paratus est dicere. is demum maledicit, qui non potest verum ab altero audire. sed tu omnium mensarum assecla, omnium cubiculorum in prima aetate pellex, et idem postea adulter, omnis ordinis turpitudine es, et civilis belli memoria. quid enim gravius pati potuimus, quàm quòd te incolumem in hoc ordine videmus? desine bonos petulantissimà consecrari linguà: desine morbo procacitatis isto uti: desine unumquemque moribus tuis aestimare. his moribus amicum tibi facere non potes: videris velle inimicum habere. finem dicendi, Patres conscripti, faciam. saepe enim gravius vidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia aperte dixerunt, quàm eos, qui commiserunt. mihi quidem ratio habenda est, non quid Sallustius merito debeat audire, sed ut ea dicam, si qua ego honeste effari possum.

AD POPULUM

ET

EQUITES ROMANOS,

ANTEQUAM IRET IN EXILIUM.

SI quando inimicorum impetum propulsare ac propellere cupistis, defendite nunc universi unum, qui, ne omnes concideretis, ardoréque flammae conflagraretis, mei capitis periculo non dubitavi providere. nam, quem virtutis gloria cum summa laude ad coelum extulit, eundem inimicorum invidia indignissime oppressum deprimit ad supplicium. si liberum conceptam dulcedinem anjmo inclusam continetis, nolite eo velle carere, qui carissimam vestram procreationem sibi esse duxit. est enim liberale officium, serere beneficium, ut metere possis fructum. fidei conducit, in loco, debitum retribuere. illic enim animi voluntas propensa comprobatur: hic memoria collaudatur. itaque, si omnibus grave servitutis jugum esse debet in libertate educatis: sit is vestris animis acceptissimus, qui a vestro corpore jugum acerbissimum repulit sen-

vitutis. et, si majores vestri eos imperatores, qui militum virtute hostium fregerunt furorem, jucundissimo fructu libertatis reconciliato, non solum statuis dignos putarunt, sed etiam aeterna triumphī laude decorarunt: tum vos eum consulem, qui non militum praesenti fortitudine, sed sua eximiā animi virtute hostilem civium mentem senatūs auctoritate vindicavit, existimate vobis retinendum in civitate esse. si, quae beneficia singulis civibus privatimque dantur, ea solent iis esse fructuosa, a quibus sunt profecta: jure et merito possem ego vos ad defensionem meae salutis adhortari, quos conservavi universos. nam neque majus est defendere unum, quàm populum: neque verius a singulis, quàm ab omnibus, repetere officii praemium et fructum: propterea quòd in unius periculo saepe contentio parva est, ut levis sit labor defensori sustinendus: in reipublicae insidiis quòd firmitus est quod oppugnatur; eò paratiores sunt inimici, ut iis sine magna sollicitudine, industriā, virtute non queat resisti. et singulorum opes saepe sunt tenues et infirmae ad gratiam referendam, ut opitulari bene merentibus non queant, si maxime cupiant: universorum auxilium eò plurimùm prodest, quòd firmioribus opibus est nixum. jure igitur, quoniam et major impensā in patriam officii est, quam in privata sit defensione, et plus

a vobis praesidii quàm a caeteris opis ad salutem potest afferri: vos obtestor, quos mihi et debere et posse intelligo opitulari. non convenit enim, cùm ego ad promerendum officium tam fuerim expeditus, vos ad referendam gratiam esse tardiores: ne, cujus amplitudinem ac gloriam laude atque honoribus amplificare debeatis, ejus incolumitatem et salutem deferendam existimetis. etenim errat, si quis arbitratur, M. Tullium idcirco in capitis periculum vocari, quòd deliquerit aliquid, quòd patriam laeserit, quòd improbe vixerit. non citatur reus audaciae: virtutis reus citatur. non accusatur, quòd rempublicam vi oppugnarit, sed quòd homo novus perniciosum nobilium restinxerit furorem. non obest mihi turpis et nocens, sed honestissime laudatissimeque acta vita. non odio bonorum, sed invidia premor malorum. intelligunt homines, tot et tam praeclaris testimoniis monumentisque virtutis comparatis, M. Tullio, dum sit incolumis, fore voluptati. idcirco vitam eripere cupiunt, ut cum spiritu sensum quoque adimant jucunditatis. nonne igitur indignum est, eos praemiis meis invidere, qui virtute certare noluerunt? eos in contentionem honoris venire, qui officiis se superari aequissimo animo tulerunt? si dulcis est gloria, consequere virtutem: noli abjicere labores, petere honorem: honorem dico? immo verò famam, fortunas, familiam, liberos,

caput, corpus, ipsum denique sanguinem et animam. cedo invitus de republica. cedo oppressus de fortuna, de dignitate: discedo a republica, victus audaciâ malorum. liceat manere, si non illum M. Tullium, custodem urbis, defensorem omnium, patrem patriae: at certe reliquias Tullii: liceat in conspectu civium, in hac urbe, quam ex parricidarum faucibus eripuit, remanere, testâ omnium, fana deorum, universam videre periculo liberatam suo civitatem: liceat ex hac flamma evolare, praesertim qui illud impium incendium perditorum hominum lacrymis potius meis, quàm sanguine vestro, restingui malui. neque enim peto, ut mihi detis vitam: sed datam repeto, ut reddatis. si meministis, quod dedi, vos non debetis oblivisci, sed retribuere quod debetis. vos, vos obtestor, dii immortales, qui meae menti lumina praetulistis, cùm consensum exstinxisti conjurationis, arcemque urbis ab incendio ac flamma liberavi, liberosque vestros e gremio et complexu matrum ad caedem et cruorem non sum passus abstrahi. num igitur potest fieri a clientibus ut recipiar, cùm, a quibus debeam retineri, rejicere instituant? socii quò fugiant, cùm aditus custodi patriae praeclusus sit? quomodo spes salutis reliquis residebit, cùm civibus praeclusa sit expectatio incolumitatis? pax et concordia extraneis gignetur, cùm jam domesticis non insideat,

sed publice providenti eripiat? nam quid ego improborum facta renovem oratione, ut redintegratione illius conjurationis animos vulnerem vestros? auxilium ab alienis efflagitabo, cum cives vestros deferatis? sociorum invocem subsidium, cum a civibus interclusum sit praesidium? quam colere gentem nunc instituam? utrum ut custos accipiar, an ut proditor excludar? si ut conservator, vestra erit ignominia: sin ut oppugnator, praecisa erunt omnia. itaque quod putavi fore gaudium, id extitit exitium. si, Quirites, eundem in caeterorum periculis haberemus animum, quem in nostris difficultatibus, et pro innocentissimo quoque propugnare, et nocentissimum quemque oppugnare vobis utilissimum esse arbitramur; et, si cum optimi cujusque rebus adversis nostram salutem, cum deterrimorum hominum secundis nostra pericula putaremus conjuncta: frequentes profecto talibus conatibus obviam iri niteremur: neque partim innocentiam freti, partim nobilitate nixi, partim potentiam ac multitudine amicorum fulti, cum perfacile existimaremus adversariorum vim ac factionem a nobis repelli posse, subito ipsi simili periculo circumventi, in nostro eventu aliorum reminiscetes casus, jure id nobis accidere nequicquam quereremur. quis enim est, Quirites, qui nunc, cum inimicorum nostrorum vim atque violentiam per-

spiciat, quique nostrum ipsum periculosissimum casum recognoscat, qui non sibi ac suis diffidat fortunis? quo enim se satis tutum arbitrabitur praesidio? virtutis et gloriae? at ea nos ipsa hoc tempore oppugnant. multitudine amicorum? aperuerunt non fortes esse se amicos, si in eorum potestate nostra sita salus non est. paucitate inimicorum? at id non in ipsis, sed in aliorum voluntate positum est. nam non satis est, ne cui injuriam facias, providere, si tamen sunt voluntarii inimici, qui tuis praemiis te oppugnent. atque cum haec omnia omnibus sint gravia atque acerba, tum vero nobis misera atque intoleranda, quorum et officia in rempublicam recentissima, et incommoda ob rempublicam frequentissima in familia versantur. nunc si eadem conditio disceptationis proponetur, aequi auditores adhibebuntur, aures non obtusae criminatione, sed vacuae praebebuntur: qui sunt affecuti summum gradum honoris, non dispoliabuntur honore: qui sperant, facilius et proclivius ad laudem nobilitatis pervenient. quamobrem nolo me duce supplicii vos ad fraudem deduci, ut ego ad pristinum statum recidam casus. nunc igitur, si lingua est concertandum: innocentiae virtute fretus supero. si facta compensanda sunt: conferamus aequitatem. si violentiae impetu opprimimur: cedam pro omnibus unus tribunicio furori, quoniam labo-

rem pro cunctis ferre consuevi. si igitur aliquo tempore iis hominibus consulistis, quorum animus est religionis pietate defunctus: debetis mihi quoque prospicere, qui numine deorum consecratum sartum tectum ab omni piaculo conservavi, et vos ut tutam tranquillamque fortunam traheretis, meâ perfeci vigilantia. nam me, quem paullo ante fortuna crexerat ad gloriam, virtus extulit ad laudem, populus tribuit honorem: eundem tribuni furor exagitatus depulit ad calamitatem. et quoniam animadvertistis, illam conspirationem constatam, ita esse restinctam, ut nulla scintilla compareat incendii, vos quoque tribuniciam sedate temeritatem (qui nunc se mihi inimicum ostendit, se prius esse vestrum professus est inimicum) ne rei crudelitas, experta in me, in vos convalescat, et calamitas remorata longius serpat, atque progrediatur, praecavete. nunc vel solus delectus ad calamitatem, vel primus vocatus ad tale periculum, omnium animos jure debeo commovere. omnia sunt immutata. manus ad demonstrandam religantur injuriam: lingua inciditur ad deplorandam calamitatem: animus praecluditur ad exponendam rei indignitatem. humilitatem generis objiciunt nobis, qui novam rationem suscitant, veteres majorum obterunt laudes. sed quid ego plura de illorum aut in me maledictis, aut in vos scelera-

te loquar factis? quorum cognita improbitas, me tacente, coarguitur turpitudine vitae, ut de iis non sit necesse inimicos praedicare, de quorum scelere ne amici quidem aut ipsi possunt negare. vos ego appello, quorum de me maxima est potestas. apud vos loquor de mea calamitate, quos habui semper innocentiae et virtutis meae testes. igitur ex civitate bene meritus de republica civis exturbatur? innocens expellitur? consularis homo non facultatibus usus quondam minimis, amicorum multorum praesidio munitus, nunc partim ab invidis, partim ab inimicis circumventus eget indignè? huic si opem non tuleritis in periculo capitis, vos, credo, retinebitis vestram libertatem? qui neque tanta valetis auctoritate, neque tantorum officiorum impensam egistis in patriam. mihi credite, hoc in uno incommodum confirmatum multorum infirmabit incolumitatem: et si initio non erit refutatum, impune ad omnium perniciem convalescet. proinde aut in meo periculo salutem integram praestate communem, aut in vestris hoc idem incommodum exspectate fortunis. nemo tam perdit auctoritate, tam facinorosus inventus est vitâ, qui cum de scelere fateretur, non tamen sententiis prius iudicum convinceretur, quam supplicio addiceretur. ego, repente vi tribuniâ correptus, non modo loquendi libere in iudicio, sed ne consistendi quidem in civitate ha-

beo potestatem. ejicior non solum sine teste, sine indice, sine crimine, sed sine accusatore, sine etiam scelere. hostibus in bello, qui dissident voluntate, dimicant armis, vitam quotidie oppugnant, in ipsa acie cum praeliantur, licet loqui, licet disputare : mihi in pace, civi, qui perditorum hominum fregi furorem, pro fortunis meis apud vos loqui non licebit ? servi, qui ad supplicium caesi verberibus trahuntur, apud eos saepe disputant, quos necare voluerunt : ego consularis apud vos non loquar, quos conservavi ? tacebo, si necesse est : tacebo, inquam, animo aequo, quoniam virtus mea, me tacente, agit causam meam. itaque ut ego in concione mea nihil ponam de rebus meis gestis, tamen in animis et memoria vestra largiter relinquam. isti modò videant, qua ratione hanc inultam meam fugam ferre possint. etenim si a me, ut isti existimant, Lentuli mortui sordes, si Catilinae notissimus furor, si amentia Cethegi, si luxuries ac stupra Cassii poenas repetunt : profecto istis hora nulla, ejecto Tullio, vacua periculo aut periculi expectatione relinquetur. itaque illi in dies non meis insidiis, quae nullae a me parantur, sed suorum scelerum conscientia cruciati, mihi absenti et populo Romano poenas dabunt. quas ob res ego inimicorum amentiae, cupiditatisque paucorum, omnium salutis causâ, decedam : neque eò deducam, aut progredi patiar, ut operâ meâ manus inter vos

conferatis, caedesque civium inter se fiat: multoque potius ipse patriâ liberisque meis carebo, quàm, propter unum me, vos de fortunis vestris reiue publicae dimicetis. sic enim ab initio fui animatus: ut non magis me meâ causâ putarem esse natum, quàm reipublicae procreatum. sed illud queror, (quod non jam ad unius perniciem, sed ad universorum instruitur calamitatem) conqueri, commiserari, dicere, expurgare, suspicionem dimovere, crimen diluere non licere: ore oppresso cervices esse praebendas: quae tamen omnia jam non sunt tam calamitosa, quòd mihi sunt subeunda, quàm perniciofa, quòd in rempublicam sunt introducta. quamobrem statutum est, atque decretum, in his temporibus civitatis omnia perpeti, quae volet furor libidinosus. vim volunt afferre? praestò sum. ejicere volunt? exeo indictâ causâ. nolunt audire? causam non dico. aliud quippiam conantur? agant. nihil duri, nihil acerbi mihi erit, quod rempublicam tutabitur. non enim illis victus cedo, sed incolumibus vobis me condono. neque enim mors miseranda est, quae ob rempublicam capitur: neque exilium turpe, quod virtute suscipitur: cùm praefertim nonnullam hae poenae habeant in se consolationem. nam vitam si eripiunt, non adiment gloriam immortalem. si exilio multabunt corpus, non animum a republica removebunt, nam, ubicumque ero, hoc cogi-

tabo, haec semper cura mea erit : meque vobis ereptum, non a vobis repudiatum existimabo. illud ab universis postulo petoque, si, dum in civitate manere licitum est, nemini injustè periculum creavi, nemini innocenti fui calamitati, si omnibus auxilio praesidioque esse consuevi, plurimosque in hac civitate sum tutatus : uti vos liberos meos in vestram fidem recipiatis, eosque defendatis, neve inimicos meos in familiam nostram longius progredi patiamini : utique, sive hinc abiero, sive ero hic oppressus, ea maneat opinio et existimatio, quae virtute parta, non quae infelicitate illata est. nunc ego te, Jupiter optime, maxime, cujus nutu ac ditione sola terrarum gubernantur; teque particeps connubii, socia regna, regina Juno; teque Tritonia, armipotens Gorgophora Pallas Minerva; caeterique dii deaeque immortales, qui excellenti tumulto civitatis sedem Capitolii in saxo incolitis constitutam, ut non solum cunctam intueri, sed etiam tueri possitis civitatem : a quorum ego quandam altaribus impiam manum civium removi : a quorum templis meo periculo funestam facem repuli, ne illustrissimum orbis terrarum monumentum cum principe omnium terrarum occideret civitate : teque, Jupiter Stator, quem vere hujus imperii Statorem majores nostri nominaverunt : cujus in templo hostilem impetum Catilinae repuli a muris : cujus templum a Romulo victis Sa-

binis in Palatii radice cum Victoria est collocatum : oro atque obsecro, ferte opem pariter reipublicae, cunctaeque civitati, meisque fortunis: resistite tribunico furori: favete innocentiae, subvenite solitudini, miseremini senectutis: nolite eum supplicem a vobis absterre et excludere, qui in suo magistratu funestam facem a vestris repulit templis. si C. Mario auxilio fuistis, quod in clivo Capitolino improborum civium caedem fecerat: si P. Scipioni, quod Annibalis furibundam mentem a vestris repulit templis: si denique Cn. Pompeio, quod terrâ marique hostes reddidit pacatos: sic nunc in meis calamitatibus aliquam ferte opem divinam, ut saepe multorum in periculis fecistis: sic nunc in meis miseriis divinum aliquod auxilium et numen ostendite. deinde vos, quorum potestas proxime ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obsecro, quibus singillatim saepe supplex ad pedes jacui, ut eum, quem singuli stratum atque abjectum sublevastis, nunc universi conservatum velitis. si neminem unquam vestrûm laesi, si nemini innocenti obfui, si etiam e contrario, ut quisque auxilium meum desideravit, opem ferre non dubitavi: si denique, quaecumque administravi, ex vestra auctoritate et patrum conscriptorum voluntate feci: si malui inimicorum cupiditati, quàm reipublicae et legitimae auctoritati, poenas sufferre: ut existimetis ex illo crudelissimo inimicorum impetu e-

reptum, in antiquum statum dignitatis restitui convenire. sed quoniam neque mihi libere loquendi, neque vobis clementer audiendi, neque omnino judicandi, paucorum furore et audaciâ, facta est potestas: sed oppressa est respublica armis, metu debilitata servili, uti liberum spiritum ducendi nullam habeat potestatem: cedam inermis armatis, innocens nocentibus, privatus furibundo magistratui. neque enim Q. Metellus quidquam de virtute sua detraxit, quod cessit L. Saturnino furenti: neque C. Cotta, quod Q. Vario tribuno plebis, inferiore genere orto, cedendum putavit: neque C. Marius: qui, quantas res gesserit, vestra vobis libertas iudicio esse poterit: neque vero M. Tullius suum animum vestra abalienavit potestate, cum praecipuum vobis obfidem sui animi vestram reliquerit libertatem. quamobrem testor deos deasque omnes immortales, vestrasque maxime mentes, me non vitae turpitudine, non pro magnitudine scelerum, non propter reliquae aetatis infamiam, poenas jure et lege persolvere: sed propter virtutis invidiam, propter jucundissimam ingenii laudem, propter magnitudinem rerum gestarum, crudelissime civitate privari. quod si idem accidit Q. Caepioni, si Mancino, si Rutilio, mihi quoque hoc accidisse non magnopere erit mirandum, cum praesertim non generis antiquitate, sed virtutis ornamentis summam laudem sim consecutus. nunc ego vos,

Equites Romani, obtestor, quorum virtute nomen Romanum victoriam cum laude possidet conjunctam, quorum factis gloriantur cives, laetantur socii, gemunt hostes: ut, si erga vos omni tempore optime fui animatus, si mea pericula neglexi, dum timorem a patria propulsarem: si aequae liberis vestris prospexi, ac vos parentibus consuevis: ut nunc me velitis, vestris opibus defensum, incolumem in hac civitate retinere: quae cum a scelerata conjuratione esset incensa, meo ductu ac labore restincta est: nec patiamini me a liberis meis abstractum, a conjuge abreptum, ab aris focusque innocentem projectum, vitam degere in exilio, miserrimi mortalis casum subire. projicitur Tullius in exilium. at a quo? nimirum innocens ab inimico, religiosus a scelerato, benevolus huic civitati ab hoste. ô misera vitae ratio, quae tamdiu resides in voluptate, quamdiu fortunae poscit libido! egone inimicus huic civitati? quamobrem? quia inimicos necavi. egone hostis? quid ita? quia hostes interfeci. en conditionem hujus temporis! antea gloria et laude dignissimi ducebantur, qui haec perfecerunt: nunc scelerati et parricidae esse dicuntur, qui haec administrarunt. sint sane scelerati: superet istorum victoria, si modo victoria appellanda est, in qua civitatis inest luctus: habeant hanc palmam ex innocentis cruore. tantum a vobis illud, Equites Romani, peto et rogo, ut,

quem saepenumero vestra laude cohonestastis, eundem in dubiis vitae periculis vestra virtute conservetis.

M. T. C I C E R O

A D O C T A V I U M.

SI per tuas legiones mihi licitum fuisset, quae nomini meo populoque Romano sunt inimicissimae, venire in senatum, coramque de republica disputare, fecissem: neque tam libenter, quam necessario. nulla enim remedia, quae vulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quam quae sunt salutaria. sed quoniam cohortibus armatis circumseptus senatus, nihil aliud vere potest decernere, nisi timere, (in Capitolio signa sunt, in urbe milites vagantur, in Campo castra ponuntur, et Italia tota legionibus ad libertatem nostram conscriptis, ad servitutem adductis, equitatuque exterarum nationum, distinctur) cedam tibi in praesentia foro, curiâ, et sanctissimis deorum immortalium templis: in quibus, reviviscente jam libertate, deinde rursus oppressâ, senatus nihil consulitur, timet multa, assentitur omnia. post etiam paulo temporibus ita postulantibus, cedam urbe: quam per me conservatam, ut esset libera, in servitute videre non potero. cedam vitâ, quae quamquam sollicita est, tamen, si profutura est rei publicae, bona spe posteritatis me consolatur:

quâ sublatâ non dubitanter occidam, atque ita cedam, ut fortuna iudicio meo, non animus mihi defuisse videatur. illud vero, quod et praesentis doloris est indicium, et praeteritae injuriae testimonium, et absentium sensûs significatio, non praetermittam, quin, quoniam coram id facere prohibeor, absens prosim: siquidem mea salus aut utilis reipublicae est, aut conjuncta certe publicae saluti. nam, per deum immortalium fidem! (nisi forte frustra eos appello, quorum aures atque animus a nobis abhorrent) perque fortunam populi Romani (quae quanquam nobis infesta est, fuit aliquando propitia, et, ut spero, futura est) quis tam expers humanitatis, quis hujus urbis nomini ac sedibus usque adeo est inimicus, ut ista aut dissimulare possit, aut non dolere? aut, si nulla ratione publicis incommodis mederi queat, non morte proprium periculum vitet? nam ut ordiar ab initio, et perducam ad extremum, et novissima conferam primis, quae non posterior dies acerbior priore? et quae non insequens hora antecedente calamitosior populo Romano illuxit? M. Antonius, vir animi maximi (utinam etiam sapientis consilii fuisset!) C. Caesare, fortissime, sed parum feliciter, a reipublicae dominatione summo, concupierat magis regium, quam libera civitas pati poterat, principatum. publicam dilapidabat pecuniam, aerarium exhauriebat, minuebat vectigalia, donabat civitates ex com-

mentario: dictaturam gerebat; leges imponebat; prohibebat dictatorem creari plebiscito; ipse regnabat in consulatu: provincias unus omnes concupiebat. cui sordebat Macedonia provincia, quam victor sibi sumpserat Caesar, quid de hoc sperare, aut expectare nos oportebat? exististi tu vindex nostrae libertatis, ut tunc quidem, optimus, (quod utinam neque nostra nos opinio, neque tua fides fefellisset!) et veteranis in unum conductis, et duabus legionibus a pernicië patriae ad salutem advocatis, subito prope jam affectam ac prostratam rempublicam tuis opibus extulisti. quae tibi non, antè quàm postulares, maiora quàm velles, plura quàm sperares, detulit senatus? dedit fasces, ut cum auctoritate defensorem haberet, non ut imperio se adversum armaret. appellavit imperatorem, hostium exercitu pulso, tribuens honorem, non ut sua caede caesus ille fugiens exercitus te nominaret imperatorem. decrevit in foro statuam, locum in senatu, summum honorem ante tempus. si quid aliud est, quod dari possit, addat. quid aliud est majus, quod velis sumere? sin autem supra aetatem, supra consuetudinem, supra etiam mortalitatem tuam, tibi sunt omnia tributa: cur aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficii sceleratè circumscribis senatum? quò te misimus? a quibus reverteris? contra quos armavimus? quibus arma cogitas inferre? a quibus exercitum abducis? et

quos adversus aciem struis? cur hostis relinquitur? civis hostis loco ponitur? cur castra medio itinere longius adversariorum castris et propius urbem moventur? ô me nunquam sapientem, et aliquando id, quod non eram, frustra existimatum! quantum te, popule Romane, de me fefellit opinio? ô meam calamitosam ac praecipitem senectutem! ô turpem exacta dementique aetate caniciem! ego patres conscriptos ad parricidium induxi: ego rempublicam fefelli: ego ipse senatum sibi manus afferre coëgi, cùm te Junonium puerum, et matris tuae partum aureum esse dixi. at te fata patriae Paridem futurum praedicabant, qui vastares urbem incendio, Italiam bello, qui castra in templis deorum immortalium, senatum in Castris habiturus esses. ô miseram, et in brevi tam celerem; et tam variam reipublicae commutationem! quisnam tali futurus ingenio est, qui possit haec ita mandare literis, ut facta non ficta videantur esse? quis erit tanta animi facilitate, qui, quae verissime memoriâ propagata fuerint, non fabulae similia sit existimaturus? cogita enim Antonium hostem judicatum, ab eo circumfessum consulem designatum, eundemque reipublicae parentem: te profectum ad consulem liberandum, et hostem opprimendum, hostemque a te fugatum, et consulem obsidione liberatum: deinde paulo post fugatum illum hostem arcessitum, tan-

quàm coheredem mortuâ republicâ, ad bona populi Romani rapienda : consulem designatum rursum inclusum eò, ubi se non moenibus, sed fluminibus et montibus tueretur. hæc quis conabitur exponere? quis credere audebit? liceat semel impune peccasse : sit erranti medicina confessio. verum enim dicam. utinam te potius, Antoni, dominum non expulissimus, quàm hunc reciperemus! non quò ulla sit optanda servitus, sed quia dignitate domini minus turpis est fortuna servi. in duobus autem malis, cùm fugiendum majus sit, levius est eligendum. ille tamen ea exorabat, quæ volebat auferre: tu extorques. ille consul provinciam petebat : tu privatus concupisti. ille ad malorum salutem judicia constituebat, et leges ferebat : tu ad perniciem optimorum. ille a sanguine et incendio servorum Capitolium tuebatur : tu cruore et flammâ cuncta delere vis. si qui dabat provincias Cassio, et Brutis, et illis custodibus nominis nostri, regnabat : quid faciet, qui vitam adimit? si qui urbe ejiciebat, tyrannus erat. quem hunc vocemus, qui ne locum quidem reliquit exilio? itaque si quid illae majorum nostrorum sepultae reliquiae sapiunt, si non unâ cum corpore sensus omnis uno atque eodem consumptus est igni ; quid illis interrogantibus, quid agat nunc populus Romanus, respondebit aliquis nostrum, qui proximus in illam aeternam domum decesserit? aut quem accipient

de suis posteris nuntium illi veteres Africani, Maximi, Pauli, Scipiones? quid de sua patria audient, quam spoliis triumphisque decorarunt? an esse quendam annos xvii. natum, cujus avus fuerit argentarius, astipulator pater; uterque vero precarium quaestum fecerit, sed alter usque ad senectutem, ut non negaret; alter a pueritia, ut non posset non confiteri: eum agere, rapere rempublicam, cui nulla virtus, nullae bello subactae et ad imperium adjunctae provinciae, nulla dignitas majorum conciliaffet eam potentiam, sed forma per dedecus, pecuniam et nomen nobile consceleratum impudicitiam dedisset: veteres vulneribus et aetate confectos Julianos gladiatores, egentes reliquias Caesaris ludi, ad rudem compulisset? quibus ille septus omnia misceret, nulli parceret, sibi viveret. qui tanquam in dotali matrimonio rempublicam testamento legatam sibi obtineret. audient duo Decii servire eos cives, qui ut hostibus imperarent, victoriae se devoverunt. audiet C. Marius impudico domino parere nos, qui ne militem quidem habere voluit nisi pudicum. audiet Brutus eum populum, quem ipse primo, post progenies ejus a regibus liberavit, pro turpi stupro datum in servitutem. quae quidem si nullo alio, me tamen internuntio ad illos celeriter deferentur. nam si vivus ista subterfugere non potero, cum istis vitam simul fugere decrevi.

rica-
pa-
eco-
um,
pa-
ece-
ne-
con-
cui
im-
nitas
for-
bbile
teres
ladi-
d ru-
nnia
tan-
tes-
duo
npe-
t C.
ui ne
cum.
pri-
avit,
quae
antio
s ista
itam

N.

